

УНИВЕРЗИТЕТ У КРАГУЈЕВЦУ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

Ивица С. Млађовић

**ПОЛИЦИЈА КАО СУБЈЕКТ
ПРЕДИСТРАЖНОГ ПОСТУПКА И
ПРОЦЕСНА ВРЕДНОСТ ПРИКУПЉЕНИХ
МАТЕРИЈАЛА У ПРЕДИСТРАЗИ**

докторска дисертација

Крагујевац, 2025

UNIVERSITY OF KRAGUJEVAC
FACULTY OF LAW

Ivica S. Mlađović

**POLICE AS A SUBJECT OF THE
PRELIMINARY INVESTIGATION
PROCEDURE AND THE PROCESSIONAL
VALUE OF THE MATERIALS COLLECTED
IN THE PRELIMINARY INVESTIGATION**

Doctoral Dissertation

Kragujevac, 2025

Аутор
Име и презиме: Ивица Млађовић
Датум и место рођења: 4. април 1986. године, Нови Пазар
Садашње запослење: Министарство унутрашњих послова – Центар за основну полицијску обуку, Сремска Каменица
Докторска дисертација
Наслов: Полиција као субјект предистражног поступка и процесна вредност прикупљених материјала у предистрази
Број страница: 246
Број слика: 61 табела и 37 графикона
Број библиографских података: 357
Установа и место где је рад израђен: Правни факултет Универзитета у Крагујевцу, Крагујевац
Научна област (УДК): Правне науке, 343.10
Ментор: Проф. др Вељко Турањанин, ванредни професор Правног факултета Универзитета у Крагујевцу
Број и датум одлуке Већа универзитета о прихватању теме докторске дисертације: IV-02-681/2021, од 16.9.2021. године.

Изјаве захвалности

Посебно захваљујем супрузи, ћерки Дуњи и мојим родитељима на љубави, подршци и разумевању током израде ове дисертације. Велика захвалност припада учитељима, наставницима и професорима који су допринели мом образовању и професионалном развоју. Захваљујем се полицијским службеницима и јавним тужиоцима који су учествовали у истраживању и значајно допринели остварењу овог рада, као и колегама са којима радим на конструктивним дискусијама. Исто тако, захваљујем се свом ментору, проф. др Вељку Турањанину, на драгоценим сугестијама и саветима током рада, као и члановима комисије на доприносу у изради дисертације.

ПОЛИЦИЈА КАО СУБЈЕКТ ПРЕДИСТРАЖНОГ ПОСТУПКА И ПРОЦЕСНА ВРЕДНОСТ ПРИКУПЉЕНИХ МАТЕРИЈАЛА У ПРЕДИСТРАЗИ

Апстракт: Предмет истраживања докторске дисертације је полиција као субјект предистражног поступка и процесна вредност прикупљених материјала у предистрази. Поред увода и закључка, рад сачињавају четири целине. Први део рада посвећен је разматрањима о полицији као субјекту предистражног поступка у кривичнопроцесном законодавству Републике Србије. Посебно је посвећена пажња основним карактеристикама предистражног поступка, пријављивању кривичног дела и учиниоца и са тим повезаним трајањем и окончањем предистражног поступка, као и његовим главним субјектима, са посебним освртом на полицију, њене послове, организацију и компетенције. У другом делу рада обрађују се овлашћења полиције у предистражном поступку и процесна вредности прикупљених материјала у предистрази, која су систематизована у потражне радње, опште доказне и посебне доказне радње. Такође, у излагању се прожимају и овлашћења прописана тзв. „полицијским“ законодавством, посебно у делу потражних, али и појединих доказних радњи. Следећи део рада је посвећен приказу деловања полиције у предистражном поступку у упоредном кривичнопроцесном законодавству. У четвртном делу рада приказани су резултати емпиријског истраживања о примени овлашћења полиције у предистражном поступку и процесној вредности прикупљених материјала у предистрази. На крају, на основу целокупног истраживања изведени су закључци до којих се дошло и на основу којих су дати одговори на постављене хипотезе, па су представљени и предлози *de lege ferenda*.

Кључне речи: предистражни поступак, полиција, овлашћења полиције, потражне радње полиције, доказне радње полиције, процесна вредност прикупљених материјала у предистрази, однос полиције и јавног тужиоца у предистрази.

POLICE AS A SUBJECT OF THE PRELIMINARY INVESTIGATION PROCEDURE AND THE PROCESSIONAL VALUE OF THE MATERIALS COLLECTED IN THE PRELIMINARY INVESTIGATION

Abstract: The subject of the doctoral dissertation research is the police as a subject of the pre-investigation procedure and the procedural value of the materials collected in the pre-investigation. In addition to the introduction and conclusion, the work consists of four parts. The first part of the paper is devoted to considerations of the police as a subject of the pre-investigation procedure in the criminal procedure legislation of the Republic of Serbia. Particular attention is paid to the basic characteristics of the pre-investigation procedure, the reporting of the criminal offense and the perpetrator and the related duration and termination of the pre-investigation procedure, as well as its main subjects, with a special focus on the police, its tasks, organization and competencies. The second part of the paper discusses the powers of the police in the pre-investigation procedure and the procedural value of the materials collected in the pre-investigation, which are systematized into search actions, general evidentiary and special evidentiary actions. This section also covers the powers prescribed by the so-called "police" legislation, especially in the part of search actions, but also in some evidentiary actions. The next part of the paper is dedicated to the presentation of police actions in the pre-investigation procedure in comparative criminal procedure legislation. The fourth part of the paper presents the results of empirical research on the application of police powers in the pre-investigation procedure and the procedural value of the materials collected in the pre-investigation. Finally, based on the entire research, conclusions were drawn and on the basis of the conclusions, the answers to the set hypotheses were given, also proposals *de lege ferenda* were presented.

Keywords: pre-investigation procedure, police, police powers, police investigative actions, police evidentiary actions, procedural value of materials collected in the pre-investigation, relationship between the police and the public prosecutor in the pre-investigation.

САДРЖАЈ

УВОД

1. Предмет и циљ истраживања	1
2. Хипотетички оквир истраживања.....	2
3. Методе истраживања	3
4. Структура дисертације.....	4

ПРВИ ДЕО

ПОЛИЦИЈА КАО СУБЈЕКТ ПРЕДИСТРАЖНОГ ПОСТУПКА У КРИВИЧНОМ ПРОЦЕСНОМ ЗАКОНОДАВСТВУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

ГЛАВА I

ОПШТА РАЗМАТРАЊА О ПРЕДИСТРАЖНОМ ПОСТУПКУ

1. Основне карактеристике предистражног поступка	7
2. Пријављивање кривичног дела и учиниоца.....	12
3. Главни субјекти предистражног поступка.....	16
3.1. Јавни тужилац	17
3.2. Полиција	26
3.3. Судија за претходни поступак.....	26

ГЛАВА II

ОБЕЛЕЖЈА ПОЛИЦИЈЕ КАО СУБЈЕКТА ПРЕДИСТРАЖНОГ ПОСТУПКА

1. Појам, послови и организација полиције.....	28
2. Компетенције полицијских службеника	34
3. Однос полиције и јавног тужиоца у предистражном поступку.....	41

ДРУГИ ДЕО

ОВЛАШЋЕЊА ПОЛИЦИЈЕ У ПРЕДИСТРАЖНОМ ПОСТУПКУ И ПРОЦЕСНА ВРЕДНОСТ ПРИКУПЉЕНИХ МАТЕРИЈАЛА У ПРЕДИСТРАЗИ

ГЛАВА I

ОПШТА РАЗМАТРАЊА О ПРИМЕНИ ОВЛАШЋЕЊА ПОЛИЦИЈЕ У ПРЕДИСТРАЖНОМ ПОСТУПКУ

1. Општи услови за примену полицијских овлашћења	49
2. Полицијско хапшење и задржавање лица	52
2.1. Полицијско хапшење.....	52
2.2. Задржавање осумњиченог.....	53
2.3. Задржавање лица на месту извршења кривичног дела	54
3. Полиција и споразум о признању кривичног дела.....	55

ГЛАВА II

ПОТРАЖНЕ РАДЊЕ ПОЛИЦИЈЕ У ПРЕДИСТРАЖНОМ ПОСТУПКУ И ПРОЦЕСНА ВРЕДНОСТ ПРИКУПЉЕНИХ МАТЕРИЈАЛА У ПРЕДИСТРАЗИ

1. Општа разматрања.....	56
2. Прикупљање обавештења од грађана.....	57
3. Преглед превозних средстава, путника и пртљага.....	61
4. Ограничење кретања на одређеном простору	65
5. Утврђивање истоветности лица и предмета	67
6. Расписивање потраге за лицима и предметима	71
7. Преглед објеката и просторија државних органа, предузећа, радњи и других правних лица	74
8. Прибављање евиденције остварене телефонске комуникације, коришћених базних станица и лоцирање места са којег се обавља комуникација	77

ГЛАВА III

ОПШТЕ ДОКАЗНЕ РАДЊЕ ПОЛИЦИЈЕ У ПРЕДИСТРАЖНОМ ПОСТУПКУ И ПРОЦЕСНА ВРЕДНОСТ ПРИКУПЉЕНИХ МАТЕРИЈАЛА У ПРЕДИСТРАЗИ

1. Општа разматрања.....	82
2. Саслушање осумњиченог	83
3. Увиђај	85
4. Вештачење	89
5. Реконструкција	92
6. Прибављање исправе	94
7. Претресање стана и других просторија и лица.....	95
8. Привремено одузимање предмета	100

ГЛАВА IV

ПОСЕБНЕ ДОКАЗНЕ РАДЊЕ ПОЛИЦИЈЕ У ПРЕДИСТРАЖНОМ ПОСТУПКУ И ПРОЦЕСНА ВРЕДНОСТ ПРИКУПЉЕНИХ МАТЕРИЈАЛА У ПРЕДИСТРАЗИ

1. Општа разматрања.....	104
2. Посебна доказна радња полиције по наредби Врховног јавног тужиоца	106
2.1. Контролисана испорука	106
3. Посебне доказне радње полиције по наредби суда.....	107
3.1. Тајни надзор комуникације	107
3.2. Тајно праћење и снимање осумњиченог	109
3.3. Симуловани послови	111
3.4. Рачунарско претраживање података.....	112
3.5. Прикривени иследник	113

ТРЕЋИ ДЕО
ПОЛИЦИЈА КАО СУБЈЕКТ ПРЕДИСТРАЖНОГ ПОСТУПКА У УПОРЕДНОМ
КРИВИЧНОПРОЦЕСНОМ ЗАКОНОДАВСТВУ

1. Полиција као субјект предистражног поступка у кривичнопроцесном законодавству Сједињених Америчких Држава и процесна вредност прикупљених материјала116
2. Полиција као субјект предистражног поступка у кривичнопроцесном законодавству Немачке и процесна вредност прикупљених материјала125
3. Полиција као субјект предистражног поступка у кривичнопроцесном законодавству Италије и процесна вредност прикупљених материјала135
4. Полиција као субјект предистражног поступка у кривичнопроцесном законодавству Хрватске и процесна вредност прикупљених материјала143
5. Полиција као субјект предистражног поступка у кривичнопроцесном законодавству Босне и Херцеговине и процесна вредност прикупљених материјала147

ЧЕТВРТИ ДЕО
ЕМПИРИЈСКО ИСТРАЖИВАЊЕ О ПРИМЕНИ ОВЛАШЋЕЊА ПОЛИЦИЈЕ У
ПРЕДИСТРАЖНОМ ПОСТУПКУ И ПРОЦЕСНОЈ ВРЕДНОСТИ
ПРИКУПЉЕНИХ МАТЕРИЈАЛА У ПРЕДИСТРАЗИ

1. Материјал и методе153
2. Анализа резултата анкетања полицијских службенака криминалистичке полиције и интервју154
 - 2.1. Анкетања полицијских службенака криминалистичке полиције..... 154
 - 2.2. Интервју са криминалистичким полицајцем 175
3. Анализа резултата анкетања јавних тужилаца и интервју178
 - 3.1. Анкетања јавних тужилаца..... 178
 - 3.2. Интервју са јавним тужиоцем 193
4. Анализа кривичних предмета у јавном тужилаштву196
 - 4.1. Опште информације о предметима у којима је остварен увид 196
 - 4.2. Потражне радње полиције у предистрази 197
 - 4.3. Доказне радње полиције у предистрази 198
 - 4.4. Доказне радње јавног тужиоца у предистрази..... 199
 - 4.5. Исход предистражног поступка 201
- ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА И ПРЕДЛОЗИ *DE LEGE FERENDA* 204**
- ЛИТЕРАТУРА..... 214**
- ПРИЛОЗИ 232**
- БИОГРАФИЈА АУТОРА 241**
- ИЗЈАВА АУТОРА О ОРИГИНАЛНОСТИ ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ..... 242**

УВОД

1. Предмет и циљ истраживања

Предмет истраживања докторске дисертације је полиција као субјект предистражног поступка и процесна вредност прикупљених материјала у предистрази. Појам полиције нормативно је одређен Закоником о кривичном поступку¹ Републике Србије из 2011. године (у даљем тексту: ЗКП). Према одредби члана 2. став 1. тачка 13. ЗКП-а, полиција представља орган Министарства унутрашњих послова, службеника тог органа и службеника одговарајућег иностраног органа који, у складу са међународним правом и ЗКП-ом, предузима радње на територији Републике Србије, на њеном броду или ваздухоплову, као и други државни орган са полицијским овлашћењима, ако је то ЗКП-ом или другим законом одређено.

У односу на дату законску дефиницију, за предмет истраживања одређујемо полицију, нарочито схваћену као орган Министарства унутрашњих послова и службенике тог органа. Наиме, Министарство унутрашњих послова (у даљем тексту: МУП) обавља послове државне управе који се односе на: заштиту живота, личне и имовинске безбедности грађана; спречавање и откривање кривичних дела и проналажење и хватање учинилаца кривичних дела и њихово привођење надлежним органима; одржавање јавног реда и мира; пружање помоћи у случају опасности [...] као и друге послове одређене законом. Надаље, према Закону о полицији² (у даљем тексту: ЗП), полиција је централна организациона јединица МУП-а која у обављању унутрашњих, односно полицијских послова, штити и унапређује безбедност грађана и имовине, поштујући Уставом зајемчена људска и мањинска права и слободе и друге заштићене вредности у демократском друштву, уз могућност на Уставу и закону засноване употребе средстава принуде (члан 3. ЗП). У МУП-у се за обављање полицијских и других унутрашњих послова образује Дирекција полиције (члан 22. ЗП).

За предмет истраживања одређује се овако схваћена полиција као субјект предистражног поступка. Термин *предистражни поступак* уведен је Закоником о кривичном поступку из 2011. године, заједно са тужилачким концептом истраге. У ранијем, судском концепту истраге, према ЗКП-у из 2001. године, тај део поступка је представљао преткривични поступак.

Да би се покренуо кривични поступак, морају се открити кривично дело и лице за које се сумња да је учинилац, што се постиже деловањем различитих субјеката, а првенствено јавног тужиоца и полиције у предистражном поступку. Полиција је дужна да предузме потребне мере, ако постоје основи сумње да је извршено кривично дело за које се гони по службеној дужности, да се пронађе учинилац кривичног дела, да се учинилац или саучесник не сакрије или не побегне, да се открију и обезбеде трагови кривичног дела и предмети који могу послужити као доказ, као и да прикупи сва обавештења која би могла бити од користи за успешно вођење кривичног поступка (чл. 286. ст. 1. ЗКП). У циљу испуњења ове дужности, полиција може да предузима одговарајуће потражње радње (чл. 286. ст. 2-3. ЗКП), а под законом одређеним условима, и потребне (опште и посебне) доказне радње, наравно, по одобрењу и налогу за то надлежних органа.

Применом законом прописаних овлашћења у предистражном поступку полиција долази до материјала различите процесне вредности (предмета и трагова кривичног

¹ Службени гласник Републике Србије, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014, 35/2019, 27/2021 - одлука УС и 62/2021 - одлука УС.

² Службени гласник Републике Србије, бр. 6/2016, 24/2018 и 87/2018.

дела, изјава, исправа, снимака, фотографија...) што, такође, одређујемо за предмет истраживања.

Овако дефинисан предмет истраживања захтева мултидисциплинаран приступ, првенствено кривичнопроцесни, али и криминалистички и полицијски аспект, док ће се истраживање спровести у теоријско-емприском смислу.

Предмет истраживања у просторном смислу је смештен на територији Републике Србије, уз упоредни приказ појединих регионалних и светских решења у овој области, док временски обухвата период од 2011. године и ступању на снагу актуелног ЗКП-а, па до 2024. године. У ширем теоријском смислу биће приказа појединих решења и из ранијег периода и њиховог поређења са актуелним решењима.

Циљ истраживања усмерен је на дескрипцију и аналитичко сагледавање предмета истраживања у три међусобно повезана правца.

Прво, истраживање има за циљ утврђивање места и функције полиције у предистражном поступку, на основу важећег позитивног законодавства и релевантне праксе, уз посебно сагледавање доприноса активности полиције у односу на друге субјекте предистражног поступка.

Друго, истраживање је усмерено на процену процесне вредности материјала које полиција прикупља у предистражном поступку, применом потражних и доказних радњи, са циљем утврђивања њиховог стварног утицаја на ток и исход кривичног поступка.

Треће, истраживање обухвата давање предлога *de lege ferenda* ради превазилажења уочених недостатака у поступању полиције у предистражном поступку, са посебним освртом на факторе који утичу на умањење процесне вредности прикупљених материјала. Остваривањем овог циља настоји се допринети унапређењу ефикасности рада полиције, а посредно и ефикасности кривичног поступка у целини.

2. Хипотетички оквир истраживања

Општа хипотеза

У истраживању се пошло од опште хипотезе да је полиција један од главних субјеката предистражног поступка која самоиницијативно или по налогу надлежног органа примењује овлашћења прописана Законом о кривичном поступку и другим законима и прибавља материјале различите процесне вредности, у циљу откривања и расветљавања кривичних дела и проналажења и хватања њихових учинилаца и тако доприноси ефикасности кривичног поступка у целини.

Ова хипотеза је разрађена следећим посебним и појединачним хипотезама:

Посебне хипотезе:

1. Полиција у предистражном поступку својом активношћу значајно доприноси утврђивању чињеница које су довољне да би се на основу њих донела одлука о покретању или непокретању кривичног поступка.
2. Могуће је проценити процесну вредност прибављених материјала од стране полиције у предистражном поступку до којих се дошло применом овлашћења прописаних ЗКП-ом или другим законом.
3. Прикупљени материјали применом доказних радњи од стране полиције у предистражном поступку, имају већу процесну вредност од материјала прикупљених потражним радњама.

4. У предистражном поступку бројније су радње полиције од радњи које предузимају други надлежни субјекти.

Појединачне хипотезе:

1. Полиција у предистражном поступку предузима више потражних, него доказних радњи.
2. Полиција у предистражном поступку непосредно предузима више доказних радњи од јавног тужиоца.
3. Полиција благовремено извештава јавног тужиоца о примењеним овлашћењима у предистражном поступку.

3. Методе истраживања

Истраживање полиције као субјекта предистражног поступка и процесне вредности прикупљених материјала у предистрази представља вишеструко сложен процес. За његово спровођење потребно је применити одговарајуће и разноврсне методолошке поступке. Као основни метод користиће се дијалектички метод, уз поштовање најзначајнијих принципа дијалектике: тоталитета или целовитости, историчности, дијалектичке анализе, јединства теорије и праксе, јединства супротности и њеног превазилажења.

У овом истраживању користиће се подаци из постојећих извора, почев од научне и стручне литературе из домаћег и упоредних правних система, преко нормативних докумената, до статистичких и других релевантних података. Ови извори омогућавају контекстуализацију проблема, пружају теоријску и нормативну основу и омогућавају упоређивање праксе у различитим правним системима. Поред тога, у раду ће се користити и подаци из извора који су посебно прикупљени за потребе овог истраживања, што омогућава добијање актуелних, специфичних и релевантних информација о примени овлашћења полиције у предистражном поступку и процесној вредности прикупљених материјала. Комбинација ових извора обезбеђује поузданост, валидност и свеобухватност резултата истраживања.

Све што представља предмет овог истраживања регулисано је законима и подзаконским актима, због чега је неопходна примена догматског метода. Овај метод користи се за систематско тумачење правних норми, утврђивање њиховог смисла и садржаја, као и за анализу међусобних односа и примене закона у пракси. Он омогућава прецизно разумевање нормативне основе предистражног поступка и идентификацију основних правних принципа који регулишу деловање полиције и јавног тужилаштва. Поред тога, биће примењен и логички метод, који омогућава да се, у комбинацији са догматским методом, предмет истраживања сагледа као правно-логички повезана и доследна целина. Он омогућава анализу унутрашње структуре правних појмова, идентификацију узрочно-последичних односа између норми и закључивање на основу постојећих правних одредби. Комбинованом применом ова два метода обезбеђује се систематично истраживање, које повезује нормативну основу са практичном применом закона у предистражном поступку.

Целовит приступ предмету истраживања подразумева сагледавање садашњег стања, али и његовог развоја, како у домаћем, тако и у упоредном законодавству, што захтева примену упоредног и историјског метода. Упоредни метод омогућава идентификацију сличности и разлика између различитих правних система, пружајући контекст за анализу праксе и законодавства у Србији. Историјски метод омогућава

праћење развоја законских решења и поступака током времена, што је важно за разумевање актуелног правног оквира и његових измена.

Поред тога, у раду ће бити примењен и емпиријски метод, који укључује спровођење испитивања (анкетирање) полицијских службеника и јавних тужилаца, као и методу анализе садржаја кривичних предмета у јавном тужилаштву. Анкетирање и интервју омогућавају прикупљање директних информација о практичној примени овлашћења и перцепцији процесне вредности прикупљених материјала, док анализа предмета обезбеђује проверљиве и конкретне податке о предузетим потражним и доказним радњама полиције, као и о радњама јавног тужиоца. Комбинована примена ових метода омогућава систематично, свеобухватно и поуздано истраживање, које повезује теоријски оквир са практичном применом у предистражном поступку.

У истраживању ће бити коришћен и језички метод, који подразумева детаљну лингвистичку и семантичку анализу законских одредаба којима су регулисана овлашћења полиције у предистражном поступку. Примена овог метода је значајна јер омогућава утврђивање правога смисла и домета појединих правних формулација, као и прецизно тумачење законске терминологије. На овај начин елиминише се могућност различитог или произвољног нормативног читања, што је од кључног значаја у области у којој и нијансе у формулацији могу утицати на опсег полицијских овлашћења и процесна права учесника.

За сагледавање практичне примене овлашћења полиције у предистрази, учесталости њихове употребе, расподеле по појединим врстама поступања, као и обима и врста материјала који се тим путем прикупљају, биће примењен статистички метод. Његова примена омогућава систематизацију и квантитативну анализу прикупљених података, што обезбеђује објективност закључака и омогућава утврђивање тенденција, закономерности и могућих одступања у пракси. Посебан значај статистичког метода огледа се у томе што омогућава процену процесног значаја прикупљених материјала, односно у којој мери они заиста доприносе кривичном процесу и да ли оправдавају степен и учесталост њиховог прикупљања.

4. Структура дисертације

Докторска дисертација, поред увода и закључка, подељена је на четири дела. На почетку се налазе уводна разматрања о полицији као субјекту предистражног поступка и о процесној вредности прикупљених материјала у предистрази. У овом делу изнета су и основна објашњења о опредељењу аутора за тему рада, разматрања о поступку истраживања и могућим тешкоћама, као и опште напомене о структури рада. У оквиру уводног дела биће представљени предмет и циљ предложеног рада, оправданост истраживања, хипотетички оквир и методологија истраживања, а на крају овог дела биће наведени задаци истраживања.

Први део рада посвећен је разматрањима о **полицији као субјекту предистражног поступка у кривичнопроцесном законодавству Републике Србије**. У првом поглављу овог дела рада биће обрађена *општа разматрања о предистражном поступку*, почев од уводних разматрања и основне карактеристике предистражног поступка, преко његових главних субјеката, до пријављивања кривичног дела и учиниоца и са тим повезаним трајањем и окончањем предистражног поступка.

У другом поглављу ће бити обрађена *обележја полиције као субјекта предистражног поступка*, најпре ће бити речи о појму, пословима и организацији полиције, а потом о компетенцијама полицијских службеника и њиховом утицају на

ефикасност полицијског деловања. Кључни субјекти предистражног поступка су јавни тужилац, као руководилац поступка и полиција, као извршилац прописаних радњи у поступку, због тога, они се налазе у специфичном односу, који ће бити обрађен на крају овог дела.

Други део рада посвећен је **овлашћењима полиције у предистражном поступку и процесној вредности прикупљених материјала у предистрази**. У првом поглављу биће обрађена *општа разматрања о примени овлашћења полиције у предистражном поступку*. Полиција примењује овлашћења прописана „полицијским“ законским и подзаконским актима, овлашћења прописана ЗКП-ом и другим законима, али и поступа по наредби надлежних органа, па ће та специфичност бити обрађена на овом месту. Када је реч о полицијском поступању, од значаја су мере хапшења и задржавања осумњиченог, али и задржавање лица на месту извршења кривичног дела, што ће бити посебно представљено. У оквиру овог поглавља биће речи и о улози полиције у постизању споразума о признању кривичног дела.

Друго поглавље, овог дела рада, посвећено је *потражним радњама полиције у предистражном поступку и процесној вредности прикупљених материјала у предистрази*, па је конкретно обрађено: прикупљање обавештења од грађана; преглед превозних средстава, путника и пртљага; ограничење кретања на одређеном простору; утврђивање истоветности лица и предмета; расписивање потраге за лицима и предметима; преглед објеката и просторија државних органа, предузећа, радњи и других правних лица; увид у документацију државних орган, предузећа, радњи и других правних лица; прибављање евиденције остварене телефонске комуникације, коришћених базних станица и лоцирање места са којег се обавља комуникација.

Треће поглавље је посвећено *општим доказним радњама полиције у предистражном поступку и процесној вредности прикупљених материјала у предистрази*, као што су: саслушање осумњиченог; увиђај; вештачење; реконструкција; прибављање исправе; претресање стана и других просторија и лица; привремено одузимање предмета.

Четврто поглавље је посвећено *посебним доказним радњама полиције у предистражном поступку и процесној вредности прикупљених материјала у предистрази*, где је обрађена посебна доказна радња полиције по наредби Врховног јавног тужиоца - контролисана испорука и посебне доказним радњама полиције по наредби суда, где припадају тајни надзор комуникације, тајно праћење и снимање осумњиченог, симуловани послови, рачунарско претраживање података и прикривени иследник.

Трећи део рада је посвећен приказу деловања **полиције у предистражном поступку у упоредном кривичнопроцесном законодавству и процесној вредности прикупљених материјала у предистрази**. Најпре ће бити представљен упоредни приказ предистражног поступка у америчком кривично-процесном законодавству, као типичном представнику англосаксонског правног система. Потом ће уследити упоредни приказ предистражног поступка у немачком кривично-процесном законодавству, као представнику континентално-европског правног система, а затим и у италијанском кривичном процесном законодавству. Коначно, биће представљен компаративни приказ предистражног поступка у кривичнопроцесном законодавству појединих бивших југословенских република. Овај део рада омогућава систематичан увид у различите моделе предистражног поступка и у улогу полиције у њима, као и поређење процесне вредности прикупљених материјала у различитим правним системима. Такође, пружа основу за боље разумевање специфичности српског кривично-процесног законодавства у контексту међународне праксе и упоредне анализе.

Четврти део рада је посвећен приказу **резултата емпиријског истраживања о примени овлашћења полиције у предистражном поступку и процесној вредности прикупљених материјала у предистрази**. Поред уводног излагања о коришћеним материјалима и методама, резултати емпиријског истраживања биће представљени у три целине: 1) Анализа резултата анкетања полицијских службеника криминалистичке полиције и интервју; 2) Анализа резултата анкетања јавних тужиоца и интервју; 3) Анализа кривичних предмета у јавном тужилаштву. До ових резултата се дошло комбинацијом анкетања и интервјуисања полицијских службеника криминалистичке полиције и јавних тужилаца, анализом садржаја кривичних предмета у јавном тужилаштву, као и применом статистичких метода.

На основу спроведеног истраживања, у овом делу рада биће изложени синтетички закључци који произлазе из анализе нормативног оквира, упоредноправног приказа и резултата емпиријског истраживања. Такви закључци омогућиће да се утврди да ли су предложене хипотезе потврђене или оповргнуте, и у којој мери. Закључно, биће представљени предлози *de lege ferenda*, са циљем унапређења правног регулисања и практичне примене овлашћења полиције у предистражном поступку, као и подизања квалитета и процесне вредности прикупљених материјала.

ПРВИ ДЕО
ПОЛИЦИЈА КАО СУБЈЕКТ ПРЕДИСТРАЖНОГ ПОСТУПКА У КРИВИЧНОМ
ПРОЦЕСНОМ ЗАКОНОДАВСТВУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

ГЛАВА I
ОПШТА РАЗМАТРАЊА О ПРЕДИСТРАЖНОМ ПОСТУПКУ

1. Основне карактеристике предистражног поступка

У теорији је уобичајено разликовање два основна кривичнопроцесна система: континентално-европског и англосаксонског, односно адверзијалног.³

У сваком кривичном поступку постоје три основне функције: гоњење, одбрана и пресуђење. У ранијим фазама развоја кривичног поступка, законодавац је могао те функције организовати на два начина: тако што би све три процесне функције поверио судији као једином процесном субјекту или тако што би сваку функцију поверио различитом субјекту. У првом случају реч је о истражном (инквизиторском) поступку, а у другом о оптужном (акузаторском) поступку.⁴

Након ишчезавања класичних инквизиторског и акузаторског поступка, уз истовремено преузимање модификованих елемената ранијих процесних форми, развио се нови модел кривичног поступка, који се у литератури најчешће означава као акузаторско-инквизиторски или мешовити модел.⁵

Поједини аутори поједностављено идентификују континентално-европски систем са инквизиторским, а англосаксонски са акузаторским моделом. Ипак, такво термилошко разграничење није у потпуности тачно, будући да континентално-европски модел, иако садржи инквизиторске елементе, у суштини представља мешовити систем, као што ни савремени англосаксонски системи више не одговарају чисто акузаторском типу.⁶

Развој мешовитог кривичног поступка у оквиру континентално-европског правног система започет је доношењем француског Законика о кривичној истрази из 1808. године. Првостепени поступак био је подељен на две фазе: прва се заснивала на инквизиторском поступку, док је друга представљала акузаторски поступак преузет из енглеског права.⁷

Кривични поступак отпочињао је фазом припремне, односно претходне истраге, у којој су се прикупљали докази о кривичном делу и учиниоцу. У то време, та фаза поступка представљала је једнострано поступање јавне власти, а не деловање равноправних страна.⁸ Потом је следила фаза истраге, која је била организована попут

³ Шкулић, М., *Доминантне карактеристике основних великих кривичнопроцесних система и њихов утицај на реформу српског кривичног поступка*, CRIMEN, бр. 2/2013, Београд, стр. 177; Бошковић, А., *Анализа примене појединих адверсаријалних кривичнопроцесних института у континенталном кривичном процесном законодавству*, Ревивија за криминологију и кривично право, бр. 1/2013, Београд, стр. 76.

⁴ Марковић, Б., *Уџбеник српског кривичног поступка с обзиром на пројекат кривичног поступка за Краљевину СХС*, Уједињење а.д, Београд, 1926, стр. 198.

⁵ Simović, M., *Pojednostavljene forme postupanja u krivičnom procesnom pravu Bosne i Hercegovine (zakonska rješenja i iskustva u dosadašnjoj praksi)*, у зборнику: *Alternativne krivične sankcije i pojednostavljene forme postupanja*, Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu, Београд, 2009, стр. 195.

⁶ Шкулић, М., *op. cit.*, 2013, стр. 177.

⁷ Илић, Г., *Однос јавног тужилаштва и полиције*, Ревивија за криминологију и кривично право, бр. 2-3/2011, Београд, стр. 311.

⁸ Bayer, V., *Kazneno postupovno pravo*, Prva knjiga, Poviestni razvoj, Zagreb, 1943, стр. 293.

главног претреса, на којем је окривљени имао могућност да пред судом доказује своју невиност,⁹ што је најмање било у супротности са касније утврђеним начелом претпоставке невиности, али и са другим савременим кривичнопроцесним стандардима.

Насупрот овом концепту, развијао се систем *common law* у енглеском праву и земљама које су га прихватиле, где је у центру пажње постављен главни претрес, док су фазе које су му претходиле биле у другом плану.¹⁰ На настанак оваквог поступка могла су да утичу слаба овлашћења полиције у прикупљању доказа и непостојање професионалног тужиоца у енглеском кривичном поступку, док је главни претрес био у средишту кривичног процеса.¹¹

Данас се и континентално-европски и англосаксонски систем сматрају развијеним и модерним правним системима, који представљају темеље савремених кривичнопроцесних уређења широм света. Већина држава континенталне Европе примењује мешовите моделе кривичног поступка, с тим што је Италија, након последње реформе свог кривичнопроцесног законодавства, поступак уредила претежно на адверзијалним основама. Насупрот томе, у већини држава енглеског говорног подручја – попут Велике Британије (пре свега Енглеске и Велса) и Сједињених Америчких Држава – примењују се типични адверзијални модели кривичног поступка.¹²

Бројне разлике између ова два система, као и различити извори кривичнопроцесног права и неуједначеност терминологије, очекивано доводе до потешкоћа приликом упоредне анализе претходног поступка.¹³ И поред тога, могуће је разликовати три основне фазе: припремну фазу; међуфазу, односно фазу оптужбе и оцене основаности даљег вођења поступка; и судећу фазу, чија је сврха доношење судске одлуке.¹⁴

Полазећи од ове поделе, може се закључити да претходни поступак обухвата припремну фазу и међуфазу кривичног поступка, при чему је неопходно одредити од ког тренутка се овај процесни стадијум може сматрати покренутим.¹⁵ Почетак припремне фазе кривичног поступка требало би узети за предузимање прве доказне радње од стране надлежног органа у циљу откривања кривичног дела и проналажења учиниоца, односно почетка остваривања функције претходног поступка, гоњења и селекције предмета за главни претрес.¹⁶

Према томе, претходни поступак може се одредити као скуп свих процесних фаза које, у циљу селекције и припреме процесног материјала за стадијум мериторног одлучивања о кривичној ствари, спроводе одређени, по правилу специјализовани и од судећег суда различити државни органи.¹⁷

⁹ Donnedieu de Vabres, H., *Traité de droit criminel et de législation pénale comparée Deuxième partie Procédure criminelle*, Troisième édition, Paris, 1947, стр. 586.

¹⁰ Илић, Г., *op. cit.*, 2011, стр. 312.

¹¹ Spencer, R. J., *La procédure pénale anglaise*, coll. «Que sais-je?», P.U.F, Paris, 1998, стр. 67.

¹² Шкулић, М., *op. cit.*, 2013, стр. 177.

¹³ Pradel, J., *Rapport général*, *Revue Internationale de droit penal*, Vol. 56, 1-2, Paris, 1985, стр. 11.

¹⁴ Delmas-Marty, M., *Introduction*, in *Procédures pénales d'Europe: (Allemagne, Angleterre et Pays de Galles, Belgique, France, Italie)*, Presses universitaires de France, Paris, 1995, стр. 66.

¹⁵ Илић, Г., *op. cit.*, 2011, стр. 313.

¹⁶ Damaška, M., *Napomene o početku krivičnog postupka i početku primjene procesne norme*, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, br. 1, Zagreb, 1969, стр. 22 sq.

¹⁷ Крапас, Д., *Suvremeni prethodni krivični postupak: nastanak i glavne značajke*, *Naša zakonitost*, br. 2-3, Zagreb, 1989, стр. 289-290, наведено према: Илић, Г., *op. cit.*, 2011, стр. 313.

У савременом кривичном поступку, функција кривичног гоњења по службеној дужности поверена је јавном тужилаштву.¹⁸ При покретању претходног поступка, посебан је значајна улога јавног тужиоца и полиције. У оквиру процесне теорије, и по овом питању, уочава се разлика између континенталног и енглеског концепта. Основна одлика континенталног модела јесте у томе што јавни тужилац руководи претходним поступком и усмерава рад судске полиције.¹⁹ Насупрот томе, енглеска концепција покретања претходног поступка овлашћује полицију да га самостално спроводи, односно без контроле јавног тужиоца. Када заврши претходни поступак, полиција доставља списе Крунској служби гоњења (енг. *Crown Prosecution Service*), која одлучује да ли ће наставити или обуставити кривични прогон.²⁰

Када је реч о државним органима који могу наступати као субјекти у спровођењу претходног поступка, тачније његове припремне фазе, упоредноправна решења могу се сврстати у три модела. У прву групу спадају законодавства која, попут енглеског, препуштају полицији покретање кривичног гоњења осумњиченог. У Италији и Немачкој функционише други модел, који се одликује заједничким деловањем јавног тужилаштва и полиције у гоњењу учинилаца кривичних дела. Трећи модел карактерише расподела овлашћења између полиције, јавног тужилаштва и истражног судије, који је заступљен у Француској.²¹ Посматрано компаративноправно, актуелни модел нашег кривичног поступка одговара решењима заступљеним у Италији и Немачкој, док су ранија процесна решења била ближа моделу који се примењује у Француској.

У нашем правном систему редовни (општи) кривични поступак састоји се од три стадијума: претходног, главног и стадијума поступка по правним лековима. Сваки од ових стадијума обухвата више фаза. Претходни стадијум обухвата три фазе: предистражну, истражну и фазу оптужења. Главни стадијум такође има три фазе: припремање главног претреса, сам главни претрес и фазу изрицања и објављивања првостепене одлуке. Поступак по правним лековима може да садржи две фазе: поступак по редовним и поступак по ванредним правним лековима.²²

Архитектоника кривичног поступка може се представити и кроз призму главних процесних субјеката у појединим стадијумима и фазама. У том смислу, може се разликовати тужилачки стадијум, који обухвата предистражну и истражну фазу, и судски стадијум, у који се улази након потврђивања оптужнице.²³

Појам предистражног поступка није прописан у нашем кривичнопроцесном законодавству. Због тога, али и зато што наше кривично процесно законодавство све до доношења ЗКП-а из 2001. године²⁴ није садржавало одредбе о овом делу поступка, постоје неслагања аутора у погледу одређења његовог појма. Доношењем ЗКП-а из 2001. године први пут је нормиран појам „преткривични поступак“, који суштински

¹⁸ Павлица, Ј., Лутовац, М., *Закон о кривичном поступку у практичној примени*, Југословенски завод за продуктивност рада, Београд, 1985, стр. 81.

¹⁹ Mathias, E., *L'équilibre des pouvoirs entre la police et le ministère public*, in: Delmas-Marty, M., (sous la direction de), *Procédures pénales d'Europe: (Allemagne, Angleterre et Pays de Galles, Belgique, France, Italie)*, Presses universitaires de France, Paris, 1995, стр. 399-401.

²⁰ Pradel, J., *Droit pénal comparé*, 2 édition, Paris, 2002, стр. 541.

²¹ Илић, Г., *op. cit.*, 2011, стр. 314-315.

²² Бејатовић, С., *Кривично процесно право*, Службени гласник, Београд, 2016, стр. 47.

²³ Исто.

²⁴ Законик о кривичном поступку, („Службени лист СРЈ”, бр. 70/2001 и 68/2002 и Службени гласник Републике Србије, бр. 58/2004, 85/2005, 115/2005, 85/2005 – др. закон, 49/2007, 20/2009 – др. закон, 72/2009, 76/2010 и 72/2011 – др. закон).

одговара данас прихваћеном појму „предистражни поступак“.²⁵ Термин предистражни поступак уводи се ЗКП-ом из 2011. године,²⁶ заједно са тужилачким концептом истраге, међутим не треба га у потпуности поистовећивати са преткривичним поступком због разлика у односу на некадашњи судски концепт истраге.

Према др Станку Бејатовићу, полазећи од субјеката и радњи које се предузимају у предистражном поступку, може се рећи да он представља законом предвиђену и научно прихватљиву делатност одређених субјеката, која се предузима ради расветљења кривичног догађаја до степена сумње потребне за покретање кривичног поступка и на тај начин омогућава доношење адекватне одлуке о његовом покретању и вођењу.²⁷

Др Александар Бошковић наводи да предистражни поступак представља повезано деловање одређених субјеката, међу којима се издвајају јавни тужилац и полиција, а које је усмерено на откривање кривичног дела које се гони по службеној дужности, на проналажење учиниоца, као и на откривање и обезбеђивање предмета и трагова кривичног дела.²⁸

Занимљиво је да група аутора, међу којима је коаутор претходно наведени, нешто другачије дефинише овај појам и одређују да се у току предистражног поступка предузимају радње у складу са законским прописима, ради прерастања степена основа сумње у виши степен сумње (основане, оправдане сумње) да је одређено лице учинилац кривичног дела, у циљу омогућавања доношења одговарајуће одлуке надлежног јавног тужиоца о даљем току кривичног поступка.²⁹

Др Момчило Грубач истиче да формалном кривичном поступку мора да претходи један неформални поступак, управни и криминалистички по својој правној природи, чија се садржина састоји у откривању кривичних дела, прикупљању и обезбеђењу трагова и предмета који могу да послуже као докази, проналажењу учиниоца кривичног дела и спречавању да се он сакрије или побегне. Тај се поступак завршава подношењем кривичне пријаве и назива се предистражни поступак.³⁰

Када се пише о предистражном поступку, већина аутора указује на његове карактеристике, па ћемо их и ми истаћи:

- предистражни поступак се води само за кривична дела која се гоне по службеној дужности;³¹
- предистражни поступак нема, по правилу, кривичнопроцесни карактер,³² он је неформалног карактера;³³
- главни субјекти предистражног поступка су јавни тужилац и полиција, а под одређеним условима прописаним законом, и судија за претходни поступак;³⁴
- субјекти предистражног поступка предузимају тзв. потражне радње, а изузетно може доћи и до предузимања појединих доказних радњи;³⁵

²⁵ Милошевић, М., Кесић, Т., Бошковић, А., *Полиција у кривичном поступку*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2016, стр. 81.

²⁶ Законик о кривичном поступку, Службени гласник Републике Србије, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014, 35/2019, 27/2021 - одлука УС и 62/2021 - одлука УС.

²⁷ Бејатовић, С., *Кривично процесно право*, Службени гласник, Београд, 2016, стр. 373.

²⁸ Бошковић, А., *Радње полиције у предходном кривичном поступку и њихова доказна вредност*, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 2015, стр. 25.

²⁹ Милошевић, М., Кесић, Т., Бошковић, А., *ор. cit.*, стр. 81. Видети и: Бошковић, А., Кесић, Т., *Кривично процесно право*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2015, стр. 160-161.

³⁰ Грубач, М., *Кривично процесно право*, Пројурис, Београд, 2014, стр. 148.

³¹ Илић, Г., *Предистражни поступак (мањкавости и препоруке)*, у: Група аутора, *Унапређење Законика о кривичном поступку (de lege ferenda предлози)*, Мисија ОЕБС-а у Србији, Београд, 2015, стр. 11.

³² Бејатовић, С., *ор. cit.*, стр. 374.

³³ Илић, Г., *ор. cit.*, 2015, стр. 11.

³⁴ Милошевић, М., Кесић, Т., Бошковић, А., *ор. cit.*, стр. 83.

- предистражни поступак је најтешње повезан са пријављивањем кривичног дела и његовог учиниоца (он може да претходи кривичној пријави и омогућава њено припремање или да уследи након пријављивања када има задатак да поткрепи основе сумње и омогући покретање кривичног поступка);³⁶
- за почетак предистражног поступка није потребна никаква формална одлука надлежног органа и није неопходно да предузета радња буде доказна радња, већ то може бити и било која потражна радња, коју у овој фази поступка најчешће предузима полиција;³⁷
- започињањем предистражног поступка - почиње кривично гоњење;
- предистражни поступак се покреће и води уколико постоје основи сумње да је извршено кривично дело, што је исти ниво сумње као и за истрагу;³⁸
- предистражни поступак представља врсту „истраге”, јер има исту сврху као и сама истрага. То значи да код нас постоје две истражне фазе: *неформална истрага* - предистражни поступак и *истрага* – која је формалног карактера и спроводи се на основу наредбе за спровођење истраге;³⁹
- јавни тужилац је *de iure* руководилац предистражног поступка, али је предистражни поступак *de facto* под контролом полиције, будући да је спровођење оперативних и доказних радњи у тој фази поступка у компетенцији полиције;⁴⁰
- полиција у предистражном поступку предузима овлашћења прописана Законом о полицији⁴¹ и другим законима,⁴² не само ЗКП-ом;
- задатак предистражног поступка јесте да расветли кривични догађај до степена сумње који омогућава доношење адекватне одлуке о покретању или непокретању кривичног поступка.⁴³

Покретање и вођење кривичног поступка условљено је постојањем одређеног степена сумње да је извршено кривично дело и да је одређено лице извршилац тог кривичног дела. Та сумња мора бити одређеног квалитета, мора се заснивати на конкретним подацима који су довољно јаки да се то оправда. Када су сазнања о кривичном делу непотпуна, када непоткрепљују потребан степен сумње, потребно је предузети одређене радње које ће расветлити кривични догађај до потребног степена сумње. До предузимања ових радњи долази у предистражном поступку и задатак им је да допринесу доношењу правилне одлуке о покретању или непокретању кривичног поступка.⁴⁴

Овлашћени тужилац за кривична дела која се гоне по службеној дужности је јавни тужилац. Његово поступање заснива се на начелу официјелности, које подразумева обавезу да, независно од воље оштећеног, иницира и води кривични

³⁵ Бејатовић, С., *op. cit.*, стр. 374. Слично и: Илић, Г., *op. cit.*, 2015, стр. 11.

³⁶ Бејатовић, С., *op. cit.*, стр. 373-374.

³⁷ Милошевић, М., Кесић, Т., Бошковић, А., *op. cit.*, стр. 83.

³⁸ Илић, Г., *op. cit.*, 2015, стр. 11.

³⁹ Исто.

⁴⁰ Исто.

⁴¹ Службени гласник Републике Србије, бр. 6/2016, 24/2018 и 87/2018.

⁴² На пример: Закон о безбедности саобраћаја на путевима (Службени гласник Републике Србије, бр. 41/2009, 53/2010, 101/2011, 32/2013 - одлука УС, 55/2014, 96/2015 - др. закон, 9/2016 - одлука УС, 24/2018, 41/2018, 41/2018 - др. закон, 87/2018, 23/2019, 128/2020 - др. закон и 76/2023), Закон о спречавању насиља у породици (Службени гласник Републике Србије, бр. 94/2016 и 10/2023 - др. закон) и др.

⁴³ Бејатовић, С., *op. cit.*, стр. 374.

⁴⁴ Бејатовић, С., *op. cit.*, стр. 373-374.

поступак по службеној дужности.⁴⁵ Ово начело представља један од темељних стубова јавног тужилаштва, чија је улога да штити јавни интерес, обезбеди ефикасност кривичног гоњења и спречи да кажњивост изостане услед неактивности или страха оштећеног лица, чиме се обезбеђује једнакост свих пред законом и гарантује неселективност у кривичном гоњењу.⁴⁶

Према члану 5. став 2. ЗКП-а кривично гоњење се започиње првом радњом јавног тужиоца, или овлашћених службених лица полиције на основу захтева јавног тужиоца предузетом у складу са ЗКП-ом ради провере основа сумње да је учињено кривично дело или да је одређено лице учинило кривично дело.

У том смислу, начело легалитета регулисано је тако да је јавни тужилац обавезан да предузме кривично гоњење чим постоје основи сумње да је извршено кривично дело или да је одређено лице учинило кривично дело за које се гони по службеној дужности (чл. 6. ст. 1).

Са друге стране, законодавац прописује да је кривични поступак, између осталог, покренут доношењем наредбе о спровођењу истраге или потврђивањем оптужнице којој није претходила истрага (чл. 7. ст. 1. т. 1-2).

Анализирајући овакво законско решење можемо закључити да се предистражни поступак покреће када се према ЗКП стекну услови за предузимање кривичног гоњења, односно да се кривично гоњење предузима пре него што је покренут кривични поступак. Поједини аутори изражавају критику оваквог законског решења, постављајући питање због чега законодавац прави разлику између момента започињања кривичног гоњења и покретања кривичног поступка, те шта се том разликом уопште постиже, будући да „није логично да се започне кривично гоњење без започињања кривичног поступка“.⁴⁷

На крају, може се закључити да предистражни поступак не представља део кривичног поступка, већ поступак који му претходи и који спроводе надлежни органи, пре свега јавни тужилац и полиција, применом прописаних овлашћења, када су за то испуњени законом прописани услови, а чији је резултат покретање или непокретање кривичног поступка.

2. Пријављивање кривичног дела и учиниоца

Јавни тужилац је овлашћен да предузме кривично гоњење, али претходно мора да сазна да је учињено кривично дело за које се гоњење предузима по службеној дужности, односно да постоје основи сумње да је кривично дело учињено и да је одређено лице учинило то дело. Различити су начини на које органи кривичног гоњења сазнају да је учињено кривично дело (пријављивањем, посредством медија, друштвених мрежа, јавним поговарањем, непосредним увидом...),⁴⁸ али најчешћи начин сазнања је, свакако, то што државни и други органи, физичка и правна лица пријављују кривично дело и учиниоца.

⁴⁵ Видети: Beulke, W., *Strafprozeßrecht*, 2. neu bearbeitete Auflage, Heidelberg, 1996, стр. 6.

⁴⁶ Видети: Bertel, C., Vernier, A., *Grundriß des österreichischen Strafprozeßrechts*, MANZ Verlag, Wien, 2000, стр. 10 sq.

⁴⁷ Више о томе видети: Шкулић, М., Илић, Г., *Нови Законик о кривичном поступку Србије – како је пропала реформа, шта да се ради*, Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије, Београд, 2012, стр. 97-99.

⁴⁸ Видети: Драгасевић, Љ., *Кривична пријава и заштита права оштећеног – жртве кривичног дела*, у зборнику: Оштећено лице и кривичноправни инструменти заштите (међународни правни стандарди, норма и пракса), Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу и "INTERMEX", Златибор – Београд, 2020, стр. 406-415.

Законом о кривичном поступку није прописан појам кривичне пријаве, али у теоријским разматрањима постоје бројне дефиниције тог појма. Тако, др Станко Бејатовић сматра да је кривична пријава кривичнопроцесни акт којим физичко или правно лице обавештава надлежног јавног тужиоца о томе да је извршено кривично дело и при томе указује, или не указује, на одређено лице као евентуалног извршиоца тог кривичног дела.⁴⁹ Др Александар Бошковић истиче да кривична пријава представља извор сазнања за извршено кривично дело, па се може одредити као кривичнопроцесни акт, којим одређени субјекти обавештавају надлежног јавног тужиоца о извршеном кривичном делу које се гони по службеној дужности, наводећи и чињенице које потврђују основе сумње у односу на извршено кривично дело и његовог учиниоца.⁵⁰ Нешто другачије одређење кривичне пријаве даје др Момчило Грубач, по њему то је ванпроцесни акт којим се јавни тужилац обавештава да је извршено кривично дело за које се гоњење предузима по службеној дужности.⁵¹

Поједини аутори нису улазили у то да ли се ради о кривичнопроцесном акту или не, али су извесним нијансирањем покушавали да што потпуније дефинишу овај појам. Кривична пријава подразумева „писмено или усмено обавештење о почињеном кривичном делу, које се гони по службеној дужности, упућено јавном тужиоцу непосредно или посредно преко органа одређених у закону“.⁵²

Слично томе, кривична пријава је свако обавештење дато у писменој форми или усменом изјавом са циљем да се укаже на постајање кривичног дела за које се гони по службеној дужности или да се покрене кривично гоњење без обзира на осталу садржину писмена, односно изјаве.⁵³ Др Владимир Кривокапић појам кривичне пријаве дефинише као писмено или усмено обавештавање органу кривичног гоњења од стране грађана или других субјеката о извршеном кривичном делу и његовом учиниоцу, уколико је познат.⁵⁴

С обзиром на предмет овог рада, интересантно је једно одређење у којем се наводи да „кривична пријава представља иницијални акт којим се покреће механизам кривичног прогона, тачније предистражни поступак“.⁵⁵ Не можемо се у потпуности сагласити са оваквим одређењем, будући да оно одражава само један аспект праксе — онај у којем прво долази до подношења кривичне пријаве па се поступа по њој. Међутим, значајан број случајева сведочи о обрнутом редоследу, где предистражни поступак претходи подношењу кривичне пријаве и служи за њену припрему и формулисање.⁵⁶

Без обзира на то како се у теорији дефинише појам кривичне пријаве, свака од дефиниција подразумева два битна обележја: да се ради о обавештењу о евентуално учињеном кривичном делу и да је то обавештење упућено јавном тужиоцу.⁵⁷

ЗКП-ом се прописује да државни и други органи, правна и физичка лица пријављују кривична дела за која се гони по службеној дужности, о којима су

⁴⁹ Бејатовић, С., *op. cit.*, стр. 374.

⁵⁰ Бошковић, А., *op. cit.*, стр. 62.

⁵¹ Грубач, М., *op. cit.*, стр. 153.

⁵² Modly, D., *Krivična prijava organa unutrašnjih poslova*, Priručnik za stručno obrazovanje radnika unutrašnjih poslova, br. 6, RSUP Hrvatske, Zagreb, 1981, стр. 546, наведено према: Бошковић, А., *Радње полиције у предходном кривичном поступку и њихова доказна вредност*, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 2015, стр. 62.

⁵³ Алексић, Ж., Шкулић, М., *Криминалистика*, Досије, Београд, 2002, стр. 54.

⁵⁴ Кривокапић, В., *Криминалистика – тактика*, Полицијска академија, Београд, 2005, стр. 447.

⁵⁵ Воштинић, М., *Кривична пријава – теоријски и практични аспекти*, Безбедност, бр. 1/2023, Београд, стр. 122.

⁵⁶ Више то томе видети: Бејатовић, С., *op. cit.*, стр. 373-374.

⁵⁷ Воштинић, М., *op. cit.*, стр. 124.

обавештена или за њих сазнају на други начин, под условима предвиђеним законом или другим прописом (чл. 280. ст. 1. ЗКП). Из стилизације норме није сасвим јасно, да ли ова норма указује на круг субјеката који могу да пријаве кривична дела која се гоне по службеној дужности, или норма садржи заповест, обавезу да пријаве такво дело, без обзира на то да ли су њиме оштећени или не.⁵⁸

У литератури се, међутим, најчешће срећу поделе према којима, у зависности од (не)обавезности пријављивања кривичног дела, кривична пријава може бити обавезна или факултативна. Поједини аутори сматрају да је пријављивање сваког кривичног дела обавеза само за државне и друге органе.⁵⁹ Према нешто другачијем мишљењу, обавеза пријављивања кривичних дела важи за државне органе којима је то професионална обавеза (полиција, инспекцијски органи и слично). Они су дужни да пријаве кривична дела за која се гони по службеној дужности, о којима су обавештени или за која су сазнали на други начин, и притом не могу да цене хоће ли или неће подносити кривичну пријаву, већ то морају учинити. Други државни органи, правна и физичка лица имају само моралну обавезу пријављивања кривичних дела.⁶⁰

Када говоримо о полицији ту је отклоњена свака дилема, ЗП прописује се да је полицијски службеник дужан да прими пријаву о учињеном кривичном делу и да је одмах доставља надлежном јавном тужиоцу у складу са ЗКП-ом (чл. 58. ЗП).

Можемо се сагласити да државни органи имају обавезу подношења кривичних пријава за кривична дела за која се гони по службеној дужности, нарочито оних којима то проистиче из природе посла који обављају. Други субјекти то чине факултативно, али та факултативност има границе. То се може видети у одредбама Кривичног законика⁶¹ (у даљем тексту: КЗ).

Прво, ко зна да је неко лице учинило кривично дело за које се по закону може изрећи доживотни затвор или зна само да је такво дело учињено, па то не пријави пре него што су дело, односно учинилац откривени и сам чини кривично дело. Друго, непријављивање кривичног дела и учиниоца извршиће и службено или одговорно лице, које свесно пропусти да пријави кривично дело за које је сазнало у вршењу своје дужности, ако се за то дело по закону може изрећи пет година затвора или тежа казна. Такође, постојаће исто дело, ако службено или одговорно лице које свесно пропусти да пријави кривично дело свог подређеног, које је он учинио при вршењу своје службене, војне или радне обавезе, ако се за то дело по закону може изрећи доживотни затвор. Изузетак је када између лица које је извршило кривично дело и лица које зна за то постоји одређени однос, као што је брачни однос, крвно сродство, бранилац и слично (чл. 332. ст. 1-4. КЗ).

Слично томе, кажњиво је и непријављивање припремања кривичног дела, када неко зна да се припрема извршење кривичног дела за које се по закону може изрећи пет година затвора или тежа казна, па у времену кад је још било могуће спречити његово извршење то не пријави, а дело буде покушано или извршено, односно ако није пријављено припремање кривичног дела за које се по закону може изрећи доживотни затвор (чл. 331. ст. 1-2. КЗ).

Са друге стране, ако би неко пријавио одређено лице да је учинило кривично дело за које се гони по службеној дужности, а зна да то лице није учинилац тог дела или само пријави да је такво дело учињено, иако зна да то није учињено, постоји

⁵⁸ Илић, Г., *op. cit.*, 2015, стр. 15.

⁵⁹ Грубач, М., Васиљевић, Т., *Коментар Законика о кривичном поступку - тринаесто издање - према Закону из 2011*, Пројурис, Београд, 2014, стр. 510.

⁶⁰ Бејатовић, С., *op. cit.*, стр. 374.

⁶¹ Службени гласник Републике Србије, број 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016, 35/2019 и 94/2024.

лажно пријављивање (кривичног дела или учиниоца). Ово дело постоји чак и ако неко сам себе пријави да је учинио кривично дело за које се гони по службеној дужности, иако зна да га није учинио (чл. 334. ст. 1-4. КЗ).

Посматрано с аспекта подносиоца, кривична пријава може бити друштвена и лична. У првом случају кривичну пријаву подносе државни органи и друга законом одређена правна лица, а у другом случају грађани.⁶² Очекивано је да друштвена кривична пријава буде квалитетнија у односу на ону коју подносе физичка лица. Међутим, ЗКП-ом је прописано да ће подносилац кривичне пријаве (државни и други органи, правна и физичка лица) навести доказе који су му познати и предузеће мере да би се сачували трагови кривичног дела, предмети на којима је или помоћу којих је учињено кривично дело и други докази (чл. 280. ст. 3. ЗКП).

Према појединим гледиштима, из наведеног произилази да законодавац очекује да кривична пријава буде подједнако потпуна, без обзира на то да ли је подносе грађани или државни и други органи. Ипак, тешко је очекивати да грађани, као подносиоци кривичне пријаве, могу активно доказно да делују. Такви захтеви пре свега се могу поставити полицији и, у извесној мери, другим државним органима, посебно онима који располажу овлашћењима сличним полицијским. Од обичних грађана то се, међутим, не може очекивати, будући да они најчешће ни не знају шта у конкретном случају представљају „трагови кривичног дела“, „предмети на којима је или помоћу којих је дело учињено“, као ни који би могли бити „други докази“.⁶³

Другачија гледишта полазе од тога да се улога кривичне пријаве исцрпљује њеним подношењем, те да она превасходно служи као средство обавештавања надлежних органа о могућности да је учињено кривично дело, па се законодавац и није посебно бавио њеним појмом, нити је нормативно уредио њену форму и садржину.⁶⁴ Уместо тога, пажња је усмерена на регулисање поступања јавног тужиоца и полиције након подношења пријаве. Дакле, кривична пријава нема прописану форму ни садржину, а таква одлука законодавца може се оправдати жељом да се не спутава иницијатива подносиоца пријаве,⁶⁵ већ да се омогући лак и несметан приступ механизму кривичног гоњења свим грађанима, без обзира на њихово правно знање или статус. Према томе, формални недостаци кривичне пријаве, који нису ретки у случајевима када је подноси оштећени, не могу представљати разлог за њено одбацивање.⁶⁶

Кривична пријава се подноси надлежном јавном тужиоцу, писмено, усмено и другим средством (чл. 281. ст. 1. ЗКП). Кривична пријава може се поднети у писаној форми путем поште, непосредном предајом на писарници надлежног органа или слањем преко одговарајућих средстава комуникације. Када је пријава достављена у писаном облику, она може бити потписана, непотписана – анонимна или потписана псеудонимом. Кривична пријава усмено може бити поднета лично или телефонским путем, односно одговарајућим комуникационим средством. Када се кривична пријава подноси усмено, о њој ће се саставити записник и подносилац ће се упозорити на последице лажног пријављивања.⁶⁷

⁶² Бејатовић, С., *op. cit.*, стр. 375.

⁶³ Шкулић, М., *Кривично процесно право*, Правни факултет Универзитета у Београду и Досије, Београд, 2014, стр. 299.

⁶⁴ Воштинић, М., *op. cit.*, стр. 123-124.

⁶⁵ Грубач, М., Васиљевић, Т., *Коментар Закона о кривичном поступку: према Законику из 2011. - тринаесто издање*, Пројурис, Београд, 2014, стр. 510.

⁶⁶ Драгашевић, Љ., *op. cit.*, стр. 408.

⁶⁷ Односно, да је лажно пријављивање, према члану 334. КЗ, предвиђено као посебно кривично дело за које је, у свим његовим облицима, запређена казна затвора, те да ће по правоснажности осуде окривљени

У случајевима када је пријава саопштена телефоном или другим телекомуникацијским средством (нпр. посредством радија и ТВ-а) сачиниће се службена белешка, а ако је пријава поднесена електронском поштом (или СМС поруком), сачуваће се на одговарајућем носиоцу података и одштампати. Ако је кривична пријава поднесена полицији, надлежном јавном тужиоцу или суду, они ће пријаву примити и одмах доставити надлежном јавном тужиоцу (чл. 281. ст. 2-3. ЗКП).

Пошто је полиција основни орган откривања кривичних дела која се гоне по службеној дужности, логично је претпоставити да тај орган и подноси највећи број кривичних пријава. Према резултатима једног емпиријског истраживања, полиција се јавља као орган који подноси апсолутно највећи број кривичних пријава, чак у 96,3% случајева.⁶⁸ Наиме, полиција је доступна грађанима у сваком тренутку и може најбрже реаговати на пријаву о извршеном, односно покушаном кривичном делу и, по правилу, подноси комплетирану пријаву јавном тужиоцу.⁶⁹ Уз кривичну пријаву достављају се и предмети, скице, фотографије, прибављени извештаји, списи о предузетим мерама и радњама, службене белешке, изјаве и други материјали који могу бити корисни за успешно вођење поступка. Ако полиција после подношења кривичне пријаве сазна за нове чињенице, доказе или трагове кривичног дела, дужна је да прикупи потребна обавештења и да извештај о томе, као допуну кривичне пријаве, достави јавном тужиоцу (чл. 288. ст. 9-10. ЗКП).

Јавни тужилац, као руководилац предистражног поступка, располаже широким спектром овлашћења која користи ради провере основаности навода из кривичне пријаве, о чему ће бити више речи у делу рада који следи. Насупрот томе, улога подносиоца кривичне пријаве у овој фази поступка остаје маргинализована. Уколико подносилац пријаве није уједно и оштећени, он чак неће бити ни обавештен о исходу поступања по поднетој пријави.⁷⁰

Упоредноправна решења показују сличан приступ. На пример, у италијанском кривичнопроцесном законодавству, подносилац пријаве (*esponente*) не ужива статус странке у поступку уколико није оштећени (*persona offesa dal reato*).⁷¹ У немачком праву, подносиоцу кривичне пријаве (*Anzeigenerstatter*) не признаје се процесни статус, осим ако није истовремено и оштећени (*Verletzter*). Уколико није оштећен, он нема право на увид у списе, ни право на обавештавање о току или исходу поступка.⁷² У француском праву, лице које подноси кривичну пријаву (*plainte simple*) нема процесна права, осим ако се не појави као оштећени (*victime*).⁷³ Дакле, слично као код нас, улога пријавиоца у предистражном поступку је крајње ограничена.

3. Главни субјекти предистражног поступка

У предистражном поступку сусрећемо више субјеката. Они се јављају у различитим својствима и са различитим фондом права и дужности, а на тај начин и са

сносити све трошкове кривичног поступка и судског паушала. Више о томе: Драгашевић, Љ., *op. cit.*, стр. 406-407.

⁶⁸ Бошковић, А., *Радње органа унутрашњих послова у преткривичном и предходном кривичном поступку и њихова доказна вредност* (магистарска теза), Правни факултет, Крагујевац, 2005, стр. 91.

⁶⁹ Бошковић, А., *op. cit.*, 2015, стр. 64.

⁷⁰ Воштинић, М., *op. cit.*, стр. 124.

⁷¹ Видети: чл. 90. и 91. Законика о кривичном поступку Италије (*Codice di procedura penale*, *Gazzetta ufficiale della Repubblica Italiana*, Serie Generale n. 250 del 24.10.1988.).

⁷² Видети: Meyer-Goßner, L., Schmitt, B., *Strafprozessordnung*, 66. Auflage, 2023, § 158, Rn. 1–4.

⁷³ Видети: Pradel, J., *Procédure pénale*, 21e éd., Éditions Cujas, Paris, 2023, стр. 185-188.

различитим доприносом у откривању и разјашњавању кривичног дела и његовог учиниоца.⁷⁴ Главни субјекти предистражног поступка су:

- надлежни *јавни тужилац*, као руководиоца предистражног поступка;
- *полиција*, која је подређена јавном тужиоцу и предузима потражне и доказне радње у оквиру предистражног поступка;
- *судија за претходни поступак*, који одлучује о појединим правима и слободама осумњиченог у току предистражног поступка.⁷⁵

3.1. Јавни тужилац

Јавно тужилаштво је јединствен и самосталан државни орган који гони учиниоце кривичних и других кажњивих дела и предузима мере за заштиту уставности, законитости, као и јавног интереса одређеног законом, које своју функцију обавља на основу Устава, закона, потврђеног међународног уговора и прописа донетог на основу закона.⁷⁶

Уставноправни положај јавног тужилаштва у Републици Србији, укључујући принципе организације и функционисања, избор, трајање и престанак јавнотужилачке функције, као и питања самосталности, хијерархијске одговорности и надзора, уређен је Уставом Републике Србије⁷⁷ (у даљем тексту: УРС). Уставним променама из 2022. године, јавно тужилаштво је добило јачу институционалну самосталност и већу заштиту од политичког утицаја: укинута је улога Народне скупштине у избору јавних тужилаца, а основан је Високи савет тужилаца као самостални орган надлежан за избор, напредовање и дисциплинску одговорност тужилаца.⁷⁸

Организација и надлежност јавног тужилаштва прописани су Законом о јавном тужилаштву (у даљем тексту: ЗЈТ).⁷⁹ Јавно тужилаштво Републике Србије чине, хијерархиски посматрано, од највишег до најнижег: Врховно јавно тужилаштво за целу територију, апелациона јавна тужилаштва за подручја апелационих судова, виша јавна тужилаштва за подручја виших судова и основна јавна тужилаштва за подручја једног или више основних судова.⁸⁰ Јавно тужилаштво посебне надлежности (Јавно тужилаштво за организовани криминал и Јавно тужилаштво за ратне злочине) је ниже у односу на Врховно јавно тужилаштво и оснива се за целу територију (чл. 13-14. ЗЈТ).

Уставним променама из 2022. године, дотадашњи назив Републичко јавно тужилаштво промењен је у Врховно јавно тужилаштво, у складу са одлуком

⁷⁴ Бејатовић, С., *op. cit.*, стр. 377.

⁷⁵ Поред наведених главних субјеката, значајну улогу у предистражном поступку имају и државни и други органи, правна лица и грађани који пружају информације о кривичном делу и његовом учиниоцу.

⁷⁶ Чл. 155. Устава Републике Србије (Службени гласник Републике Србије, бр. 98/2006 и 115/2021); Чл. 2. Закона о јавном тужилаштву (Службени гласник Републике Србије, бр. 10/2023).

⁷⁷ Службени гласник Републике Србије, бр. 98/2006 и 115/2021.

⁷⁸ *Акт о промени Устава Републике Србије*, од 9. фебруара 2022. године, доступно на: <http://www.parlament.gov.rs/upload/documents/АКТ%20О%20промени%20УСТАВА%20РС,%202022.pdf>, приступ: 17.7.2015. године.

⁷⁹ Службени гласник Републике Србије, бр. 10/2023.

⁸⁰ Према Закону о уређењу судова (Службени гласник Републике Србије, бр. 10/2023), основни суд се оснива за територију града, односно једне или више општина, односно градских општина. Виши суд се оснива за подручје једног или више основних судова, а апелациони суд се оснива за подручје више виших судова (чл. 17.).

доносилаца уставних амандмана да се уједначи назив највишег тужилачког органа са називом највишег суда – Врховног суда.⁸¹

Функцију јавног тужилаштва обављају Врховни јавни тужилац, главни јавни тужилац и јавни тужилац.⁸² Јавни тужилац одговара за свој рад главном јавном тужиоцу, а он за свој рад и рад јавног тужилаштва одговара Врховном јавном тужиоцу и непосредно вишем главном јавном тужиоцу у складу са законом. Другим речима, у руковођењу јавним тужилашвом надређени имају хијерархијска овлашћења у односу на поступање нижег главног јавног тужиоца и јавног тужиоца у конкретном предмету (чл. 155. УРС; чл. 4. и 15. ЗЈТ). Врховни јавни тужилац је одговоран Народној скупштини за рад јавног тужилаштва у целини, као и за свој рад (чл. 156. УРС; чл. 24. ЗЈТ). Међутим, у складу са начелом самосталности, Врховни јавни тужилац није одговоран Народној скупштини за поступање у појединим предметима, чиме се штити оперативна независност јавног тужилаштва у конкретним поступцима. У стручној јавности с разлогом се критикује уставописац због избора речи „поједини”,⁸³ јер се она односи на нешто што није тачно одређено, па се у том смислу може тумачити да се не односи на све, већ само на неке предмете.⁸⁴

Посматрано упоредноправно, јавно тужилаштво у Француској (*Ministère public*) такође је хијерархијски организовано. Састоји се од државних тужилаца који делују при различитим судовима: основни тужилац при суду првог степена (*Procureur de la République*), тужилац при апелационом суду (*Procureur général*) и тужилац при Касационом суду (*Procureur général près la Cour de cassation*).⁸⁵ Иако организационо припада судској власти, јавно тужилаштво је под значајним утицајем извршне власти, јер је хијерархијски подређено Министарству правде.⁸⁶

Организација немачког јавног тужилаштва (*Staatsanwaltschaft*) се у извесној мери разликује, јер представља управни орган у оквиру покрајинских и савезних структура, али у појединачним предметима делује самостално. Јавно тужилаштво је организовано као хијерархијски орган у оквиру извршне власти, под надзором министарства правде покрајине или савезне државе. Унутрашња хијерархија тужилаштва строго је дефинисана, што значи да виши тужиоци могу давати обавезујућа упутства нижим.⁸⁷ Иако се формално сматра делом судског система, тужилаштво није независно у потпуном смислу речи, јер је подложно упутствима (*Weisungsrecht*) од стране извршне власти, што представља предмет сталне расправе у вези са питањем његове независности.⁸⁸

⁸¹ *Акт о промени Устава Републике Србије*, од 9. фебруара 2022. године, доступно на: <http://www.parlament.gov.rs/upload/documents/АКТ%20О%20ПРОМЕНИ%20УСТАВА%20РС,%202022.pdf>, приступ: 17.7.2015. године.

⁸² Врховним јавним тужилашвом руководи Врховни јавни тужилац, док јавним тужилашвом (основним, вишим, апелационим, посебне надлежности) руководи главни јавни тужилац.

⁸³ У српском језику реч „поједини” има значење „који није тачно одређен, неки, изванредан”. Видети: Вујанић, М. и др., *Речник српског језика*, Матица српска, Нови Сад, 2011, стр. 944.

⁸⁴ Више о томе видети: Симовић, З. Д., *Уставни амандмани из нужде - критички осврт на уставну реформу судске власти*, у: Зборник радова Правног факултета у Новом Саду, 1/2022, Нови Сад, стр. 85-119.

⁸⁵ Видети: чл. 30-36. Закона о кривичном поступку Француске (Code de procédure pénale, version consolidée sur Légifrance, consulté le: 15.7.2025).

⁸⁶ Више о организацији јавног тужилаштва у Француској видети: Debove, F., Falletti, F., Pons, I., *Droit pénal et procédure pénale*, Presses Universitaires de France, 2022.

⁸⁷ Видети: чл. 141-156. Закона о судском уређењу Савезне Републике Немачке (Gerichtsverfassungsgesetz - GVG), <https://www.gesetze-im-internet.de/gvg>, приступ: 15.07.2025.

⁸⁸ Court of Justice of the European Union, Judgment of the Grand Chamber in Joined Cases C-508/18 and C-82/19 PPU of 27 May 2019, ECLI:EU:C:2019:456, доступно на: <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?>

Насупрот томе, италијанско тужилаштво (*Pubblico Ministero*) има статус независног органа, који је интегрисан у правосуђе. Јавни тужиоци имају исти статус и гаранције као судије. Организовани су у оквиру судова првог степена (*Procura della Repubblica*), при апелационим судовима и Касационом суду (*Procura Generale*). Постоји Врховни савет судства (*Consiglio Superiore della Magistratura*), који управља каријерама и дисциплином тужилаца и судија, чиме је искључен политички утицај на рад тужилаштва.⁸⁹

Носилац јавнотужилачке функције дужан је да самостално, стручно, савесно, непристрасно, правично и без непотребног одлагања обавља своју функцију, поштујући претпоставку невиности и права учесника у поступку, водећи рачуна о заштити људских права, а посебно о правима оштећеног и спречавању дискриминације по било ком основу (чл. 12. ЗЈТ).

У духу јачања самосталности је и нова уставна одредба према којој нико изван јавног тужилаштва не може утицати на носиоца јавнотужилачке функције у његовом поступању и одлучивању у поједином предмету (чл. 155. УРС). Односно, да би се очувао ауторитет и непристрасност јавног тужилаштва забрањен је непримерени утицај на носиоца јавнотужилачке функције, нарочито сваки облик претње и принуде, коришћење јавног положаја, медија и јавног иступања, којима се утиче на његово поступање. Такође, забрањен је и притисак на учесника у поступку пред јавним тужилашвом. Уколико дође до покушаја недозвољеног утицаја, носилац јавнотужилачке функције дужан је да одбије сваку радњу која би могла угрозити његову самосталност у поступању, као и да такав утицај без одлагања пријави Високом савету тужилаца и затражи његову заштиту (чл. 5-6. ЗЈТ).

Самосталност јавног тужилаштва се огледа и у начину његовог финансирања. Средства за рад јавног тужилаштва обезбеђују се у буџету Републике Србије, тако да обимом и приливом одржавају самосталност и редован рад јавног тужилаштва (чл. 141. ЗЈТ). Још један фактор који доприноси његовој самосталности јесте то што је функција јавног тужиоца стална и престаје само из разлога прописаних Уставом и законом. Јавног тужиоца бира Високи савет тужилаштва на сталну јавнотужилачку функцију (чл. 162. УРС; чл. 61. ЗЈТ).⁹⁰

Треба нагласити да ово представља једну од кључних уставних промена, будући да је укинута улога Народне скупштине у избору јавних тужилаца, а основан је Високи савет тужилаца као самосталан државни орган, који обезбеђује и јемчи самосталност носилаца јавнотужилачке функције и надлежан је за њихов избор, напредовање и дисциплинску одговорност (чл. 162. УРС). Друга значајна новина огледа се у укидању

[text=&docid=214466&pageIndex=0&doclang=en&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=8009797](https://www.srbija.gov.rs/.../text=&docid=214466&pageIndex=0&doclang=en&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=8009797),

приступ: 15.07.2025. У овој одлуци суд је закључио да законско право министра правде да интервенише у конкретним случајевима (*Weisungsrecht*) може нарушити независност јавног тужилаштва, посебно у контексту издавања европских налога за хапшење, јер тужилаштво није довољно институционално независно да би се сматрало „правосудним органом“ у смислу права ЕУ.

⁸⁹ Видети: чл. 51 и 53. Законика о кривичном поступку Италије (*Codice di procedura penale*, *Gazzetta ufficiale della Repubblica Italiana*, Serie Generale n. 250 del 24.10.1988.). Више о организацији јавног тужилаштва у Италији видети: Conti C., Tonini, P., *Manuale di procedura penale*, Giuffrè Francis Lefebvre, Milano, 2023, стр. 114-130.

⁹⁰ Главног јавног тужиоца бира Високи савет тужилаштва, на шест година, из реда главних јавних тужилаца или јавних тужилаца, односно међу лицима која испуњавају прописане услове за избор и не може бити поново биран у истом јавном тужилашству. Врховног јавног тужиоца бира Народна скупштина, на предлог Високог савета тужилаштва, на шест година (чл. 62. и 80. ЗЈТ).

пробног мандата јавних тужилаца од три године, па се сада јавни тужиоци већ приликом првог избора бирају на сталну функцију.⁹¹

За носиоца јавнотужилачке функције може бити изабран држављанин Републике Србије који испуњава опште услове за рад у државном органу, који је завршио правни факултет и положио правосудни испит. Поред општих услова, потребно је да има радно искуство у правној струци после положеног правосудног испита,⁹² да је стручан, оспособљен и достојан за обављање те функције (чл. 81-82. ЗЈТ).

Стручност подразумева поседовање теоријског и практичког знања потребног за обављање те функције, док оспособљеност подразумева вештине које омогућавају ефикасну примену специфичних правничких знања у решавању јавнотужилачког предмета. Достојност подразумева моралне особине које носилац јавнотужилачке функције треба да поседује и понашање у складу са тим особинама.⁹³ ЗЈТ се прописује да су то следеће моралне особине: поштење, савесност, правичност, достојанственост, истрајност и узорност, а понашање у складу са тим особинама подразумева чување угледа јавног тужилаштва у служби и изван ње, свест о друштвеној одговорности, одржавање самосталности и непристрасности, поузданости и достојанства у служби и изван ње и преузимање одговорности за унутрашњу организацију и позитивну слику о јавном тужилаштву у јавности (чл. 83. ЗЈТ).

У поступку избора носиоца јавнотужилачке функције, кандидату који се први пут бира на јавнотужилачку функцију у јавном тужилаштву, посебно се проверава стручност и оспособљеност на испиту који организује Високи савет тужилаштва. Кандидат за јавног тужиоца који се бира за јавног тужиоца у основном јавном тужилаштву, а који је завршио почетну обуку на Правосудној академији није дужан да полаже овај испит, већ се њему као мерило стручности и оспособљености узима завршна оцена на тој обуци (чл. 84. ЗЈТ).

Поред јавних тужилаца, треба напоменути да јавно тужилаштво може имати секретара који помаже главном јавном тужиоцу у вршењу послова управе, као и да особље у јавном тужилаштву чине јавнотужилачки помоћник, јавнотужилачки приправник и други запослени распоређени на пословима значајним за јавно тужилаштво (чл. 130-131. ЗЈТ).

Лице које је завршило правни факултет и испуњава опште услове за рад у државним органима може се примити за јавнотужилачког приправника на период од три године, када се спроводи одговарајућа обука за рад. На следећем нивоу професионалног развоја је јавнотужилачки помоћник, који помаже главном јавном тужиоцу и јавном тужиоцу, израђује нацрте аката, прима на записник пријаве, поднеске и изјаве грађана и самостално или под надзором врши послове предвиђене законом и другим прописом (чл. 132. и 135. ЗЈТ).

У циљу обезбеђивања непристрасности у поступању јавног тужилаштва, као и равномерне оптерећености носилаца јавнотужилачке функције, Правилником о управи

⁹¹ Више о томе видети: Орловић, П., С., Рајић, Н., *Промене уставноправног положаја јавног тужилаштва уставном ревизијом из 2022. године*, у: Зборник радова Правног факултета у Новом Саду, 1/2023, Нови Сад, стр. 137-160.

⁹² И то: 1) четири године за основног главног јавног тужиоца и три године за јавног тужиоца основног јавног тужилаштва; 2) седам година за вишег главног јавног тужиоца и шест година за јавног тужиоца вишег јавног тужилаштва; 3) десет година за апелационог главног јавног тужиоца и главног јавног тужиоца посебне надлежности и девет година за јавног тужиоца апелационог јавног тужилаштва и јавног тужиоца јавног тужилаштва посебне надлежности; 4) дванаест година за Врховног јавног тужиоца и једанаест година за јавног тужиоца Врховног јавног тужилаштва (чл. 82. ЗЈТ).

⁹³ Критеријуми и мерила за оцену стручности, оспособљености и достојности кандидата и поступак избора ближе се уређују актом Високог савета тужилаштва (чл. 83. ст. 5. ЗЈТ).

у јавном тужилаштву⁹⁴ (у даљем тексту: ПУЈТ) прописани су критеријуми за разврставање и расподелу предмета. Новопримљени предмети се најпре разврставају по хитности, сложености предмета, врсти поступка, односно правној области, а затим распоређују према времену пријема, методом случајног одређивања носиоца јавнотужилачке функције, у складу са утврђеним годишњим распоредом послова. Предмети се разврставају применом рачунарског програма за аутоматско вођење предмета, а ако се такав програм не може применити, послове разврставања предмета обавља главни јавни тужилац или јавни тужилац који је овлашћен годишњим распоредом послова. Исто важи и за распоређивање предмета — оно се обавља применом рачунарског програма, а ако то није могуће, онда ручним уписивањем у уписник према редоследу пријема (чл. 34. ст. 1-3. ПУЈТ).

„Хитним предметом” сматра се предмет у којем је законом или општим обавезним упутством одређено хитно поступање – на пример, у случајевима притвора, поступака према малолетницима, кривичних поступака у којима се малолетник појављује у својству оштећеног, насиља у породици и слично (чл. 35. ПУЈТ). „Сложени предмети” су они у којима постоји већи број окривљених лица или кривичних дела, обимна и сложена документација, у којима се примењују посебне доказне радње и технике доказивања, као и предмети који укључују решавање специфичних случајева са становишта правне оцене догађаја и утицаја на судску праксу, решавање сложених чињеничних питања и њихово правно квалификовање. У ову категорију спадају и предмети који су деликатни са становишта могућности узнемирења јавности, као и они које друге околности чине сложеним (чл. 36. ПУЈТ).⁹⁵

Сваком предмету се додељује ознака уписника и број, одређује поступајући јавни тужилац и предмет се без одлагања предаје у рад, најкасније првог наредног радног дана од дана пријема. Поступајући јавни тужилац је главни јавни тужилац, односно јавни тужилац коме је предмет додељен у рад (чл. 34. ст. 4-5. ПУЈТ).

Основно право и дужност јавног тужиоца је гоњење учинилаца кривичних дела. Јавни тужилац, између осталог, руководи предистражним поступком за кривична дела која се гоне по службеној дужности и одлучује о предузимању, одлагању или непредузимању кривичног гоњења.⁹⁶ Поред тога, он може наложити полицији да предузима одређене радње ради откривања кривичних дела и проналажења осумњичених, а полиција је дужна да изврши налог јавног тужиоца, као и да га о предузетим радњама редовно обавештава. У току предистражног поступка јавни тужилац је овлашћен да од полиције преузме вршење радње коју је на основу закона самостално предузела (чл. 285. ст. 1-3. и 5. ЗКП).

Када је реч о овом делу поступка, јавни тужилац је, између осталог, овлашћен да *саслуша ухапшеног*, што представља искључиво његову надлежност. За разлику од тога, саслушање осумњиченог у овој фази могу обавити и јавни тужилац и полиција. У случају да му је ухапшени доведен, јавни тужилац је дужан да га поучи о правима из члана 69. став 1. ЗКП-а, којим се, поред појединих права која има као и окривљени

⁹⁴ Службени гласник Републике Србије, бр. 10/2025.

⁹⁵ Критеријуми, мерила и поступак вредновања предмета по степену сложености прописују се актом Високог савета тужилаштва којим се уређују критеријуми и показатељи за вредновање рада главног јавног тужиоца и јавног тужиоца (чл. 36. ст. 2. ПУЈТ).

⁹⁶ Јавни тужилац је надлежан и да: спроводи истрагу; закључи споразум о признању кривичног дела и споразум о сведочењу; подиже и заступа оптужбу пред надлежним судом; одустане од оптужбе; изјављује жалбе против неправноснажних судских одлука и да подноси ванредне правне лекове против правноснажних судских одлука; предузима друге радње када је то одређено овим закоником (чл. 43. ЗКП).

(члан 68. став 1. тач. 2–4. и 6. и став 2. ЗКП-а),⁹⁷ прописују и додатна права лица лишеног слободе.⁹⁸

Поред обавезе да ухапшеног поучи о његовим правима, јавни тужилац је дужан да му омогући да, у његовом присуству, телефоном или другим електронским средством комуникације, непосредно или посредно (преко члана породице или трећег лица чији идентитет мора бити откривен) обавести изабраног браниоца. Такође, ако је потребно, тужилац му пружа и помоћ у проналажењу браниоца. Уколико ухапшени у року од 24 часа од када му је то омогућено не обезбеди присуство браниоца или изјави да не жели да узме браниоца, јавни тужилац је дужан да га без одлагања саслуша. У случајевима обавезне одбране, у складу са чланом 74. ЗКП-а, ако ухапшени у истом року не обезбеди браниоца или одбије да га узме, поставља му се бранилац по службеној дужности. Одмах након саслушања, јавни тужилац ће одлучити да ли ће ухапшеног пустити на слободу или ће судији за претходни поступак предложити одређивање притвора. На захтев ухапшеног, његовог браниоца, члана породице или лица са којим живи у ванбрачној или другој трајној заједници, као и по службеној дужности, јавни тужилац може одредити лекарски преглед ухапшеног. Одлуку о одређивању лекара и записник о саслушању ухапшеног тужилац прилаже списима предмета (чл. 293. ст. 1-6. ЗКП).

Јавни тужилац изузетно може *задржати* ухапшено лице, односно осумњиченог ради саслушања, најдуже 48 часова од часа хапшења, односно одазивања на позив (чл. 294. ст. 1. ЗКП). Решење о задржавању одмах доноси и уручује јавни тужилац или, по његовом одобрењу, полиција, а најкасније у року од два часа од када је осумњиченом саопштено да је задржан. У решењу морају бити наведени дело за које се осумњичени терети, основи сумње, дан и час лишења слободе или одазивања позиву, као и време почетка задржавања. Против решења о задржавању осумњичени и његов бранилац имају право жалбе у року од шест часова од достављања решења. О жалби одлучује судија за претходни поступак, у року од четири часа од пријема жалбе. Жалба не задржава извршење решења (чл. 294. ст. 2-3. ЗКП).

Поред овога, осумњичени има права ухапшеног лица предвиђена у члану 69. став 1. ЗКП-а, о чему је претходно били више речи. Притом, осумњичени мора имати браниоца чим орган поступка донесе решење о задржавању. Ако осумњичени сам, у року од четири часа, не обезбеди браниоца, јавни тужилац ће му га обезбедити по службеној дужности, по редоследу са списка адвоката који доставља надлежна адвокатска комора (чл. 294. ст. 4-5. ЗКП).

Једна од веома битних активности јавног тужиоца је и одлучивање о кривичној пријави. Надлежни јавни тужилац по пријему кривичне пријаве има обавезу да је размотри и донесе једну од следећих одлука: одбацивање кривичне пријаве, одлагање кривичног гоњења, прикупљање потребних обавештења или покретање кривичног поступка.

⁹⁷ Ухапшени има права као и окривљени да: ништа не изјави, ускрати одговор на поједино питање, слободно изнесе своју одбрану, призна или не призна кривицу; брани се сам или уз стручну помоћ браниоца у складу са одредбама овог законика; његовом саслушању присуствује бранилац; непосредно пре првог саслушања прочита кривичну пријаву, записник о увиђају и налаз и мишљење вештака. Орган поступка је дужан да пре првог саслушања окривљеног поучи о наведеним правима.

⁹⁸ Ухапшени има право и да: одмах, на језику који разуме, буде обавештен о разлогу хапшења; пре него што буде саслушан, има са браниоцем поверљив разговор који се надзира само гледањем, а не и слушањем; захтева да без одлагања о хапшењу буде обавештен неко од чланова његове породице или друго, њему блиско лице, као и дипломатско-конзуларни представник државе чији је држављанин, односно представник овлашћене међународне организације јавноправног карактера, ако је у питању избеглица или лице без држављанства; захтева да га без одлагања прегледа лекар кога слободно изабере, а ако он није доступан, лекар кога одреди јавни тужилац, односно суд.

Јавни тужилац ће решењем *одбацити кривичну пријаву* ако из саме пријаве проистиче да пријављено дело није кривично дело за које се гони по службеној дужности; да је наступила застарелост или је дело обухваћено амнестијом или помиловањем или постоје друге околности које трајно искључују гоњење; да не постоје основи сумње да је учињено кривично дело за које се гони по службеној дужности. О одбацавању пријаве, као и о разлозима за то, јавни тужилац ће обавестити оштећеног у року од осам дана и поучити га о његовим правима,⁹⁹ а ако је кривичну пријаву поднео орган полиције, обавестиће и тај орган (чл. 284. ст. 1-2. ЗКП).

У првом случају, кривична пријава ће се одбацити када нису испуњена законска обележја кривичног дела за које се гоњење предузима по службеној дужности или кад постоје околности које искључују постојање кривичног дела. Ради се, заправо, о ситуацијама када је у питању случај (нпр. самоповређивање), или се ради о грађанско-правном, управно-правном односу, прекршајном деликту или кривичном делу за које се гоњење предузима по приватној тужби. Исто тако, када чињенично стање у пријави даје могућност примене законске одредбе „неће се казнити”, која значи да у том случају нема кривичног дела, односно, ако је због посебних околности искључено постојање кривичног дела (нпр. постојање основа који искључују противправност).¹⁰⁰

Друго, кривична пријава ће се одбацити и због наступања застарелости кривичног гоњења, као и када је дело обухваћено амнестијом или помиловањем јер постоје процесне сметње за покретање кривичног поступка. Постојање других околности које искључују гоњење су нпр. смрт пријављеног лица, пријављено лице је млађе од 14 година, већ пресуђена ствар, пријављено лице ужива кривичноправни имунитет, пропуштен рок код кривичних дела која се гоне по предлогу оштећеног, када је Врховни јавни тужилац ускратио одобрење за кривични прогон, а у случајевима када је такво одобрење потребно и сл.¹⁰¹

Треће, кривична пријава ће се одбацити ако чињенице садржане у њој и прилозима датим уз њу, не потврђују постојање основа сумње, да је кривично дело извршено. У првом и трећем случају могу се уочити извесне сличности које могу утицати на практичну примену, али је разлика довољна и захтева одговарајућу аргументацију при одлучивању, јер у првом случају нису остварени сви елементи конкретног појма кривичног дела, док у трећем случају, нема података ни доказа да је учињено кривично дело.

Поред наведеног, јавни тужилац може одбацити кривичну пријаву применом начела опортунитета код кривичних дела за која је прописана казна затвора до три године.¹⁰² Ова могућност постоји ако је осумњичени, услед стварног кајања, спречио наступање штете или је штету у потпуности већ надокнадио, а јавни тужилац, према околностима случаја, оцени да изрицање кривичне санкције не би било правично (чл.

⁹⁹ Ако јавни тужилац, за кривично дело за које се гони по службеној дужности, одбаци кривичну пријаву, [...] дужан је да у року од осам дана о томе обавести оштећеног и да га поучи да може да поднесе приговор непосредно вишем јавном тужиоцу (чл. 51. ст. 1. ЗКП).

¹⁰⁰ Бејатовић, С., и др., *Приручник за примену законика о кривичном поступку*, Мисија ОЕБС-а у Србији, Београд, 2013, стр. 219.

¹⁰¹ Исто.

¹⁰² Постоје мишљења да је овај облик опортунитета „сакривен“ у одредбама о одбацавању кривине пријаве, те да га није исправно мешати са условима за одбацавање кривине пријаве по начелу легалитета. Више о томе видети: Ђурђић В., *Утицај јавног тужиоца на казнену политику у новом кривичном поступку Србије*, у зборнику: *Казнена политика као инструмент државне политике на криминалитет*, Бања Лука, 2014, стр. 79-92.

284. ст. 3. ЗКП).¹⁰³ Ради се о случајевима када не постоје криминално-политички разлози предузимања кривичног гоњења, односно није оправдано стварати трошкове кривичног поступка када су претходно отклоњене последице извршеног кривичног дела, а притом се постиже и већа економичност, смањује се активност јавних тужилаца у лакшим и повећава могућност ангажовања у сложенијим кривичним случајевима, такође, мања оптерећеност ставра услове да се побољша квалитет рада, а не треба занемарити ни потенцијално већи превентивни утицај на учиниоца од предузимања кривичног гоњења.¹⁰⁴ Међутим, у овом случају оштећени нема право приговора непосредно вишем јавном тужиоцу, па је овакво законско решење предмет оправдане критике у стручној јавности. Оно је још један показатељ погоршања процесног положаја оштећеног у актуелном ЗКП-у.¹⁰⁵

Свакако, основни облик примене начела опортунитета је могућност да јавни тужилац *одложи кривично гоњење* за кривична дела за која је предвиђена новчана казна или казна затвора до пет година,¹⁰⁶ ако осумњичени прихвати једну или више од следећих обавеза (чл. 283. ст. 1. ЗКП):

- 1) да отклони штетну последицу насталу извршењем кривичног дела или да накнади причињену штету;
- 2) да на рачун прописан за уплату јавних прихода уплати одређени новчани износ, који се користи за хуманитарне или друге јавне сврхе;
- 3) да обави одређени друштвенкорисни или хуманитарни рад;
- 4) да испуни доспеле обавезе издржавања;
- 5) да се подвргне одвикавању од алкохола или опојних дрога;
- 6) да се подвргне психосоцијалном третману ради отклањања узрока насилничког понашања;
- 7) да изврши обавезу установљену правноснажном одлуком суда, односно поштује ограничење утврђено правноснажном судском одлуком.

У наредби о одлагању кривичног гоњења јавни тужилац ће одредити рок у којем осумњичени мора извршити преузете обавезе, с тим да рок не може бити дужи од годину дана. Надзор над извршењем обавеза обавља повереник из органа управе надлежног за послове извршење кривичних санкција, у складу са прописом који доноси министар надлежан за послове правосуђа. Треба напоменути да претходни ЗКП није прописивао надзор над извршењем обавеза код одлагања кривичног гоњења, па је и постојала потреба за променом. Уколико осумњичени у року изврши обавезу која му је одређена, јавни тужилац ће решењем одбацити кривичну пријаву и о томе обавестити оштећеног, међутим у овом случају оштећени нема право приговора непосредно вишем јавном тужиоцу (чл. 283. ст. 2-3. ЗКП). Такође, није потребна ни

¹⁰³ Видети: Чворовић, Д., *Криминално-политичка оправданост, сврха и облици начела опортунитета кривичног гоњења*, у зборнику: Опортунитет кривичног гоњења, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Београд, 2009, стр. 29-38.

¹⁰⁴ Roxin C., *Strafverfahrensrecht*, 22. Auflage, München, 2002., стр. 187-201; Meyer-Goßner, L., *Strafprozessordnung*, 46. Auflage, Verlag C.H.Beck, München, 2003, стр.145-156.

¹⁰⁵ Више о томе видети: Бејатовић, С., *Опортунитет кривичног гоњења и нови ЗКП*, у зборнику: Актуелна питања кривичног законодавства (Нормативни и практични аспекти), Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Београд, 2012, стр. 125-141; Илић, Г., Киурски, Ј., *Опортунитет кривичног гоњења и досадашња искуства у његовој примени*, у зборнику: Поједностављене форме поступања у кривичним стварима: регионална кривичнопроцесна законодавства и искуства у примени, Мисија ОЕБС-а у Србији, Београд, 2013, стр. 228-246.

¹⁰⁶ Више о томе видети: Ћоровић, Е., Турањанин, В., Шемовић, А., *Дело малог значаја и начело опортунитета кривичног гоњења (норма и пракса)*, у зборнику: LVII Саветовање Српског удружења за кривичноправну теорију и праксу, Златибор, 2017, стр. 191-206.

сагласност оштећеног када се примењује одлагање кривичног гоњења, што је неким ранијим законским решењима било неопходно.

Истраживање које је спроведено за потребе овог рада показује да је јавни тужилац одбацио кривичну пријаву у 25% анализираних предмета, од тога је половина била на основу примене института одлагања кривичног гоњења.¹⁰⁷

Ако јавни тужилац из саме кривичне пријаве не може оценити да ли су вероватни наводи пријаве или ако подаци у пријави не пружају довољно основа да може одлучити да ли ће спровести истрагу или ако је на други начин сазнао да је извршено кривично дело, јавни тужилац може: сам прикупити потребне податке, позивати грађане, односно поднети захтев државним и другим органима и правним лицима да му пруже потребна обавештења.¹⁰⁸ Међутим, ако није у могућности да сам предузме ове радње, он ће захтевати од полиције да *прикупи потребна обавештења* и да предузме друге мере и радње у циљу откривања кривичног дела и учиниоца. Полиција је дужна да поступи по захтеву јавног тужиоца и да га обавести о мерама и радњама које је предузела, најкасније у року од 30 дана од дана када је примила захтев (чл. 282. ст. 1, 4. и 5. ЗКП). Уколико полиција или други државни орган не поступи по његовом захтеву, он ће одмах обавестити старешину који руководи органом, а по потреби може обавестити надлежног министра, Владу или надлежно радно тело Народне скупштине. У року од 24 часа од када је примљено ово обавештење, полиција и други државни орган дужни су да поступе по захтеву јавног тужиоца, у супротном он може затражити покретање дисциплинског поступка против лица за које сматра да је одговорно за непоступање по његовом захтеву (чл. 44. ст. 2-3. ЗКП).

Поред напред наведеног, након пријема кривичне пријаве, јавни тужилац може да *покрене кривични поступак* подношењем одговарајућег оптужног акта (нпр. наредбе о споровођењу истраге, подизањем непосредне оптужнице, оптужног предлога). Јавни тужилац увек доноси овакву одлуку када не одбаци кривичну пријаву, непосредно или после накнадно прибављених обавештења. Само подношење оптужног акта аутоматски значи и прихватање кривичне пријаве, што значи да не доноси посебну, формалну одлуку о њеном прихватању.¹⁰⁹

Из претходног се може видети да је, за разлику од ЗКП-а из 2001. године, још више наглашена улога руководиоца у предистражном поступку и да су предвиђени конкретни и делотворни механизми за њено оживотворење. Руководећа улога јавног тужиоца подразумева његово право и дужност да координира радом многобројних органа који учествују у предистражном поступку као носиоци функције откривања и расветљавања кривичних дела и проналажења и пријављивања њихових учинилаца.¹¹⁰

¹⁰⁷ Више о резултатима истраживања у четвртом делу овог рада.

¹⁰⁸ Суд, државни орган, орган аутономне покрајине, јединице локалне самоуправе, градске општине, ималац јавних овлашћења, правно и физичко лице дужни су да јавном тужилаштву на његов захтев, доставе податак, спис и обавештење потребно за предузимање радње у складу са законом. Наравно, његов захтев мора бити заснован на законском овлашћењу, а списи се достављају неодложно, ако постоје законски рокови за поступање (чл. 9-10. ЗЈТ). Јавно тужилаштво дужно је да прима поднесак и изјаву о стварима из своје надлежности, а може да тражи и допуну и објашњења у вези с примљеним поднеском и изјавом (чл. 10. ЗЈТ).

¹⁰⁹ Бејатовић, С., *op. cit.*, 2016, стр. 379.

¹¹⁰ Више о томе видети: Бркић, С., *Кривично процесно право II*, Правни факултет Универзитета у Новом Саду, Нови Сад, 2013, стр. 58-59.

3.2. Полиција

Полиција је дужна да предузме потребне мере ако постоје основи сумње да је учињено кривично дело за које се гони по службеној дужности, да се пронађе учинилац кривичног дела, да се учинилац или саучесник не сакрије или не побегне, да се открију и обезбеде трагови кривичног дела и предмети који могу послужити као доказ, као и да прикупи сва обавештења која би могла бити од користи за успешно вођење кривичног поступка (чл. 286. ст. 1. ЗКП).

У циљу испуњења ове дужности, полиција може: да тражи потребна обавештења од грађана; да прегледа превозна средства, путнике и пртљаг; да за неопходно потребно време, а најдуже до осам часова ограничи кретање на одређеном простору; да предузме потребне мере у вези са утврђивањем истоветности лица и предмета; да распише потрагу за лицем и предметима за којима се трага; да у присуству одговорног лица прегледа одређене објекте и просторије државних органа, предузећа, радњи и других правних лица, оствари увид у њихову документацију и да је по потреби одузме; да предузме друге потребне мере и радње. О чињеницама и околностима које су утврђене приликом предузимања појединих радњи, а могу бити од интереса за кривични поступак, као и о предметима који су пронађени или одузети, саставиће се записник или службена белешка. По налогу судије за претходни поступак, а на предлог јавног тужиоца, полиција може у циљу испуњења наведених дужности прибавити евиденцију остварене телефонске комуникације, коришћених базних станица или лоцирати места са којег се обавља комуникација (чл. 286. ст. 2-3. ЗКП).

О предузимању поменутих мера и радњи полиција одмах, а најкасније у року од 24 часа након предузимања, обавештава јавног тужиоца. Лице према коме је примењена нека од мера и радњи има право да поднесе притужбу надлежном судији за претходни поступак (чл. 286. ст. 4-5. ЗКП).

Слично томе, ако полиција у предистражном поступку предузме доказну радњу о томе ће без одлагања обавестити јавног тужиоца. Докази које је полиција прибавила предузимањем доказних радњи могу бити коришћени у даљем току кривичног поступка, ако су доказне радње спроведене у складу са ЗКП-ом (чл. 287. ст. 1-2. ЗКП).

С обзиром на предмет истраживања, о полицији ће бити опширније и свеобухватније речи у наредном делу рада.

3.3. Судија за претходни поступак

Увођењем концепта тужилачке истраге, укинут је институт истражног судије и уведен судија за претходни поступак,¹¹¹ који има сасвим другу надлежност и овлашћења у односу на претходника у концепту судске истраге.

Имајући у виду правну природу и сврху предистражног поступка, он првенствено припада јавном тужиоцу и полицији, будући да је у овом делу поступка тежиште на потражним радњама. Ипак, у оквиру предистражног поступка може доћи до предузимања појединих доказних радњи, као и до одлучивања о питањима која се односе на слободе и права осумњиченог лица, па је сасвим природно да се у овој фази поступка појављује и судија за претходни поступак.¹¹² Сматрамо да је сасвим оправдано законодавац прописао да је за предузимање појединих радњи у

¹¹¹ Више о томе видети: Живковић, Н., *Тужилачка истрага – предности и мане*, *Анали Правног факултета у Београду*, година LXV, 3/2017, стр. 207-225.

¹¹² Бејатовић, С., *op. cit.*, 2016, стр. 388.

предистражном поступку потребно одобрење судије за претходни поступак, као и његова улога контролора – заштитника права осумњиченог.

У суштини, овлашћења судије за претходни поступак у оквиру предистражног поступка могу се сврстати у три основне групе. Прво, судија за претходни поступак одлучује о предузимању појединих доказних радњи. Друго, он одлучује о примени мера којима се обезбеђује присуство окривљеног и несметано вођење кривичног поступка. Најзад, судија обавља надзор и контролу законитости рада полиције и јавног тужиоца у законом прописаним случајевима.¹¹³ Оно што је посебно важно истаћи јесте да судија за претходни поступак, као субјект предистражног поступка, не предузима радње по сопственој иницијативи, већ поступа на иницијативу законом овлашћених субјеката — пре свега јавног тужиоца, осумњиченог, а изузетно и полиције, у случајевима претресања без наредбе.

Судија за претходни поступак, као што је већ речено, одлучује о предузимању неких општих доказних радњи (нпр. доноси наредбу о претресању стана и других просторија или лица), а нарочито посебних доказних радњи (тајни надзор комуникације, тајно праћење и снимање, симуловани послови, рачунарско претраживање података и прикривени иследник). Надаље, судија за претходни поступак у предистражном поступку, на предлог јавног тужиоца, може донети одлуку о примени мера за обезбеђење присуства окривљеног (нпр. доноси решење о одређивању притвора).¹¹⁴

Посебно значајна улога судије за претходни поступак је његова контролно-заштитна функција. Тако нпр. када јавни тужилац или овлашћена службена лица полиције предузму претресање стана и других просторија или лица, без наредбе о претресању, дужна су да о томе одмах поднесу извештај судији за претходни поступак, који цени да ли су били испуњени услови за претресање (чл. 160. ЗКП), односно нпр. одлучује о жалби на решење о задржавању осумњиченог (чл. 294. ст. 3. ЗКП). Слично томе, лице према коме је полиција применила неку од мера и радњи у предистражном поступку, има право да поднесе притужбу надлежном судији за претходни поступак (чл. 286. ст. 5. ЗКП).

У предистражном поступку судија за претходни поступак одлучује и о другим питањима важним за овај део поступка, као што је одобрење полицији за прикупљање обавештења од притвореника (чл. 288. ст. 7. ЗКП) и др.

¹¹³ Упоредити: Бошковић, А., *op. cit.*, 2015, стр. 56-57.

¹¹⁴ Видети: Шкулић, М., Илић, Г., *Водич за примену новог законика о кривичном поступку*, „Paragraf Co“, Београд 2013, стр. 49.

ГЛАВА II ОБЕЛЕЖЈА ПОЛИЦИЈЕ КАО СУБЈЕКТА ПРЕДИСТРАЖНОГ ПОСТУПКА

1. Појам, послови и организација полиције

Реч полиција је у већини савремених језика преузета из латинског језика (*politia*), међутим корени те речи, по свему судећи, потичу из грчког језика (*polis*, *politeia*).¹¹⁵ У старој Грчкој реч *polis* је означавала град-државу. Од тог појма је изведен појам *politeia* у значењу државног уређења, устава, управе и управљања државом.¹¹⁶ Еволуирање појма полиције може се изразити релацијом *polis – politeia – politia*.¹¹⁷ У периоду који је следио, реч полиција је коришћена у знатно ширем значењу од савременог схватања ове речи.

У почетку је скоро свака управа била војна или полицијска управа, а војска и полиција су биле и једини видни облици испољавања државне власти. Тек развојем функција полиције, државе су дошле до посебног полицијског апарата који се диференцирао од општег (војног) оружаног апарата.¹¹⁸ Наиме, одржавање унутрашњег реда у заједници и поретка власти, представљају главне разлоге појаве полиције.¹¹⁹

На почетку новог века полиција се и даље схвата релативно широко, као укупна државна делатност или, нешто уже, као посебно уређен државни поредак. Појам полиције се временом сужава, али у XVIII веку он обухвата још увек релативно широко подручје унутрашње управе.¹²⁰ Из овог периода потиче једно занимљиво гледиште на основу кога је полицију најбоље разумети као предмодерну теорију и праксу власти, која је имала за циљ добробит становништва. У њен модел добре власти укључена је контрола и примена санкција против оних који су се противили намерама власти.¹²¹ Заокрет ка ужем схватању појма полиције се види на прелазу у XIX век у законодавствима европских земаља. Тако, по Општем земаљском праву Пруске, из 1794. године, полиција је служба која се стара о „одржавању јавног мира, сигурности и поретка, као и о уклањању опасности које прете јавности или појединцу“, док по француском Кривичном закону из 1811. године „полиција је основана да сачува јавни поредак, слободу, својину и личну сигурност“.¹²² Након овог периода, тачније 1885. године, један енглески аутор даје прву савремену дефиницију полиције по којој је то „онај део друштвене организације који се непосредно брине о одржавању доброг поретка, односно превенције и откривања повреда тог поретка“.¹²³ Тек на крају XIX века значење појма полиција, у функционалном смислу, своди се углавном на послове одржавања јавног реда и мира и на сузбијање криминалних активности.¹²⁴

Временом, бројни аутори узимају за предмет истраживања полицију, па отуда и низ дефиниција овог појма. Међутим, нема јединственог појмовног одређења, па

¹¹⁵ Милосављевић, Б., *Наука о полицији*, Полицијска академија, Београд, 1997, стр. 3.

¹¹⁶ Исто.

¹¹⁷ Субошић, Д., *Организација и послови полиције*, Криминалистичко – полицијска академија, Београд, 2017, стр. 13.

¹¹⁸ Милетић, С., *Полицијско право*, Полицијска академија, Београд, 2003, стр. 61.

¹¹⁹ Милосављевић, Б., (1) *Наука о полицији*, Полицијска академија, Београд, 1997, стр. 58.

¹²⁰ Милосављевић, Б., (2) *Увод у полицијске науке*, Полицијска академија, Београд, 1994, стр. 8.

¹²¹ Herbert, R., *Crime and criminal justice history in Germany - A report on recent trends*, Crime, History & Societies, Vol. 13, No. 1, 2009, стр. 117-137.

¹²² Милосављевић, Б., (1) *op. cit.*, стр. 4-5.

¹²³ Mawby, R. I., *Comparative policing issues: The British and American System in International Perspectives*, Unwin Hyman, London, 1990, стр. 2, цитирано према: Бејатовић, С., и др., *Полиција и преткривични и претходни кривични поступак – студија*, Виша школа унутрашњих послова, Београд, 2005, стр. 5.

¹²⁴ Милосављевић, Б., (1) *op. cit.*, стр. 5.

постоје разлике у дефинисању. На овом месту биће издвојено неколико одређења која су дали домаћи аутори, желећи да дефинишемо појам полиције у нашем правном систему.

Под полицијом се најчешће сматра огранак државне власти, који се стара о одржавању јавног поретка, личне и имовинске безбедности, односно делатност те власти, као и зграда у којој се налази та власт (редарство).¹²⁵ Нешто прецизније др Богољуб Милосављевић дефинише полицију као „сложени систем професионалног типа, који је организован ради одржавања јавног реда и поретка у друштву и који је у те сврхе снабдевен законским овлашћењима и потребним средствима,¹²⁶ укључујући и средства принуде“.¹²⁷ Према др Данету Субошићу „полиција представља јединство функције и структуре које је настало, опстало и развијало се ради одржавања унутрашњег реда у људској заједници и безбедносне заштите поретка власти у друштву“.¹²⁸ Ради се о једној општијој дефиницији због жеље аутора да одреди појам полиције са генетичко-организационог аспекта. Професор Слободан Милетић, са управно-правног аспеката, наводи да „полиција као орган државне управе обавља законом утврђене послове који се односе на безбедност државе и њених грађана“.¹²⁹

Према Закону о полицији, полиција представља организован начин обављања законом уређених послова, коју чине полицијски службеници који, у обављању полицијских и других унутрашњих послова, штите и унапређују безбедност грађана и имовине, поштујући Уставом зајемчена људска и мањинска права и слободе и друге заштићене вредности у демократском друштву, уз могућност употребе средстава принуде у складу са Уставом и законом (члан 3. ЗП). Актуелним ЗКП-ом прописује се да је полиција орган Министарства унутрашњих послова, службеник тог органа и службеник одговарајућег иностраног органа који, у складу са међународним правом и ЗКП-ом, предузима радње на територији Републике Србије, на њеном броду или ваздухоплову, као и други државни орган са полицијским овлашћењима, ако је то ЗКП-ом или другим законом одређено (члан 2. став 1. тачка 13. ЗКП). У стручној литератури се истиче критика непрецизности појма полиције прописаног ЗКП-ом, будући да нису сва лица запослена у Министарству унутрашњих послова овлашћена службена лица са правом примене полицијских овлашћења, што је пак изричито уређено ЗП (члан 10. ЗП).¹³⁰

¹²⁵ Вујаклија, М., *Лексикон страних речи и израза*, Просвета, Београд, 1980, стр. 726.

¹²⁶ Употребу средстава принуде, као битну карактеристику полицијског деловања истичу и други аутори. Видети о томе: Bittner, E., *The functions of the police in modern society*, National Institute of Mental Health, Center for Studies of Crime and Delinquency, Maryland, 1970, p. 36-47; Miller, L., *The psychology of police deadly force encounters: Science, practice, and policy*, Springfield, 2020, стр. 6 sqq.

¹²⁷ Милосављевић, Б., (1) *op. cit.*, стр. 17. Аутор још наводи да је полицију могуће дефинисати и на више различитих начина у зависности од претежности оног што се у дефиницији наглашава. Према томе могу се разликовати следеће дефиниције полиције: организационе, функционалне, формалне, матерјалне, статичке, и оне где се полиција представља као орган власти, односно оне које је посматрају као јавну службу. Исто, стр. 11-15.

¹²⁸ Субошић, Д., *op. cit.*, стр. 14.

¹²⁹ Милетић, С., *op. cit.*, стр. 62.

¹³⁰ Видети: Ђурђић, В., *Zakonsko uređenje odnosa javnog tužioca i policije kao pretpostavka efikasnog krivičnog postupka*, u zborniku: Krivično zakonodavstvo i funkcionisanje pravne države, Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu, Trebinje, 2018, стр. 50-64; Brkić, S., *Neusklađenost Zakonika o krivičnom postupku Srbije iz 2011. godine sa drugim propisima*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu, 3/2014, стр. 171-187; Grubač, M., *Nove ustanove i nova rešenja Zakonika o krivičnom postupku Srbije od 26. septembra 2011. godine*, Pravni zapisi, 2/2011, стр. 467-514; Nicević, M., Leštanić, B., *Predlog izmena i dopuna ZKP Srbije radi unapređenja rada policije*, Revija za kriminologiju i krivično pravo, 1/2018, стр. 127-140.

На крају, можемо дефинисати да је у нашем правном систему полиција орган професионалног типа у саставу државне управе који, у оквиру законом одређене надлежности, обавља послове који се првенствено односе на безбедносну заштиту државе, људи и њихове имовине, односно одржавање јавног реда, спречавање, откривање и процесуирање кривичних дела и других деликата, безбедност државне границе и саобраћаја на путевивима, које остварује применом полицијских овлашћења, употребом средстава принуде, специфичним методама рада и посебним (техничким и другим) средствима, уз ограничења прописана Уставом, законом и релевантним међународним актима.

Полицијски послови су део унутрашњих послова¹³¹ прописани Законом о министарствима¹³² (начелно) и Законом о полицији (детаљније).¹³³ МУП обавља послове државне управе који се односе на: заштиту живота, личне и имовинске безбедности грађана; спречавање и откривање кривичних дела и проналажење и хватање учинилаца кривичних дела и њихово привођење надлежним органима; одржавање јавног реда и мира; пружање помоћи у случају опасности [...] као и друге послове одређене законом (чл. 13. Законом о министарствима).

Специфичност обављања полицијских послова је у томе што полиција обавља различите послове у различитим правним режимима. Скуп послова које обавља у истом правном режиму чини активност полиције посебном. Полазећи од таквих група послова разликује се управна, кривична, прекршајна и нормативна функција полиције.¹³⁴ Кривична функција полиције је садржински (квалитативно) делимична, с обзиром на то да полиција само једним делом доприноси остваривању судске функције државе, и то у кривичним стварима, слично је и код прекршајне функције у прекршајном поступку. У извесном смислу, за оквиру своје надлежности, доприноси и остваривању законодавне (нормативне) власти државе, како припремом прописа тако и доношењем прописа (подзаконских). Насупрот томе, управна функција полиције је потпуна, тј. у области безбедности полиција и започиње и окончава управну активност, односно у области безбедности у целости остварује правну функцију државе (коју јој је држава законом поверила).¹³⁵

Сложеност полицијске функције, сасвим оправдано, види се и у одредбама нашег Закона о полицији. Полицијске послове као део унутрашњих послова обавља полиција, применом полицијских овлашћења, мера и радњи у циљу остваривања безбедносне заштите живота, права и слобода грађана, заштите имовине, као и подршке владавини права (чл. 30. ст. 1-2. ЗП). Наведене одредбе имплицирају троструку улогу полиције у савременом друштву: 1) обављање законом одређених полицијских послова; 2) безбедна заштита¹³⁶ основних вредности (живота, права и слобода грађана, имовине); и 3) пружање подршке владавини права.¹³⁷

¹³¹ Унутрашњи послови су законом утврђени послови државне управе, које обавља МУП, а чијим обављањем се остварује и унапређује безбедност грађана и имовине, пружа подршка владавини права и обезбеђује остваривање Уставом и законом утврђених људских и мањинских права и слобода, као и други, са њима повезани послови из утврђеног делокруга и надлежности МУП-а (чл. 2. ЗП).

¹³² Закон о министарствима, Службени гласник Републике Србије, број 128/2020, 116/2022 и 92/2023 - др. закон.

¹³³ Више о томе видети: Млађовић, И., *Обављање службене (полицијске) дужности као основ искључења противправности*, Безбедност бр. 1/2015, стр. 221.

¹³⁴ Милетић, С., *op. cit.*, стр. 62-91.

¹³⁵ Милетић, С., *op. cit.*, стр. 62-91.

¹³⁶ О посебности полицијских послова безбедносне заштите видети: Милетић, С., *Коментар Закона о полицији*, Paragraf Lex, 2024, стр. 55-56.

¹³⁷ Упоредити: Чворовић, Д., *Лишење и ограничење слободе од стране полиције*, докторска дисертација, Првни факултет Универзитета у Београду, 2015, стр. 256.

Конкретизацијом општих одредби прописује се да су полицијски послови: 1) *превенција криминала и унапређење безбедности у заједници*;¹³⁸ 2) *откривање и расветљавање кривичних дела, обезбеђивање доказа, њихова анализа, криминалистичко-форензичко вештачење употребом савремених форензичких метода и евиденција и откривање имовине проистекле из кривичног дела*; 3) *откривање и расветљавање прекршаја и привредних преступа*; 4) *откривање и хапшење учинилаца кривичних дела* (нагласио аутор), прекршаја и других лица за којима се трага и привођење надлежним органима; [...] ¹³⁹. Приликом обављања полицијских послова, полицијски службеници **примењују и овлашћења, мере и радње прописане Законом о кривичном поступку** (нагласио аутор), Законом о прекршајима и другим законима (чл. 30. ст. 4. ЗП).

Полиција у Републици Србији је саставни део МУП-а и њена организација је уређена Законом о полицији и подзаконским актима. Полицију чини заокружена област рада за коју се образује Дирекција полиције.¹⁴⁰ То се јасно може видети у организационој структури МУП-а, јер његове *унутрашње организационе јединице*¹⁴¹ су: Кабинет министра, **Дирекција полиције** (нагласио аутор), Секретаријат¹⁴², сектори¹⁴³ и Служба интерне ревизије.

Дирекција полиције се образује за обављање полицијских и других унутрашњих послова и њоме руководи директор полиције.¹⁴⁴ У саставу Дирекције полиције су

¹³⁸ О значају обуке за рада полиције у заједници видети: Иветић, М., Млађовић, И., *Ставови и искуства полазника Центра за основну полицијску обуку о раду полиције у заједници у Републици Србији*, Безбедност бр. 3/2016, стр. 46-71.

¹³⁹ 5) одржавање јавног реда и мира, спречавање насиља на спортским приредбама, пружање помоћи у извршењима у складу са законом; 6) регулисање, контрола, пружање помоћи и надзор у саобраћају на путевима и други послови из прописа о безбедности саобраћаја; 7) обезбеђење одређених јавних скупова, личности, објеката и простора; 8) безбедносна заштита одређених личности и објеката; 9) контрола државне границе, послови у вези са кретањем и боравком странаца, послови азила, прекограничног криминала, ирегуларних миграција и реадмисије; 10) извршавање послова утврђених прописима о оружју, приватном обезбеђењу и детективској делатности; 11) безбедносна заштита МУП-а; 12) извршавање других полицијских послова и задатака утврђених законом и подзаконским актом МУП-а донетим на основу овлашћења из закона (чл. 30. ст. 3. ЗП).

¹⁴⁰ Млађовић, И., Вукомановић, М., *Искљученост противправности при употреби ватреног оружја од стране полиције*, Култура полиса: часопис за неговање демократске политичке култур – посебно издање бр. 2/2012, стр. 397.

¹⁴¹ За обављање послова из надлежности МУП-а, образују се унутрашње и уже организационе јединице (чл. 8. ЗП и чл. 3. Уредбе о начелима за унутрашње уређење МУП-а, Службени гласник Републике Србије, број 38/2023).

¹⁴² Секретаријат се образује да би вршио нормативне, опште-правне и правно-саветодавне послове од интереса за МУП-а у целини, у циљу обезбеђивања правне ваљаности у обављању полицијских и других унутрашњих послова, послове европских интеграција, послове у вези са изградом докумената јавних политика, послове усмерене на правну заштиту интереса МУП-а пред надлежним органима, стамбене послове, послове који се односе на области заштите података о личности, слободног приступа информацијама од јавног значаја, притужбеног поступка, као и друге послове утврђене актом о унутрашњем уређењу и систематизацији радних места у МУП-у (чл. 6. Уредбе о начелима за унутрашње уређење МУП-а).

¹⁴³ Сектори обављају послове који представљају заокружену област рада (чл. 8. Уредбе о начелима за унутрашње уређење МУП-а). Сектори у МУП-у су: Сектор за информационо-комуникационе технологије; Сектор унутрашње контроле; Сектор за логистику; Сектор за ванредне ситуације. Извор: <http://www.mup.gov.rs/wps/portal/sr/ministarstvo/organizacija>, приступ 31.1.2025. године.

¹⁴⁴ У Дирекцији полиције, као *уже организационе јединице*, могу се образовати управе, одељења, одсеци и групе за обављање међусобно повезаних послова. Управа се образује за најмање 50 запослених и може имати у свом саставу одељења. За одељење је потребно најмање осам запослених и може имати у свом саставу одсека. Одсек има најмање пет запослених и може имати у свом саставу групе. На крају, група се образује са најмање три запослена. Управом и одељењем руководи начелник, одсеком шеф одсека, а групом руководиоца групе. Уже организационе јединице могу имати другачији, посебан назив, који

организационе јединице у *седишту*, које су функционално диференциране,¹⁴⁵ и то: **Управа криминалистичке полиције** (нагласио аутор), Управа полиције, Управа саобраћајне полиције, Управа граничне полиције, Управа за управне послове, Управа за међународну оперативну полицијску сарадњу, Командно-оперативни центар, Координациона управа за Косово и Метохију, специјална и посебне јединице.¹⁴⁶ У саставу Дирекције полиције су и организационе јединице *ван седишта*, односно територијалне организационе јединице, и то: Полицијска управа за град Београд и подручне полицијске управе¹⁴⁷ (чл. 22. ст. 1-4. и чл. 23. ст. 2. ЗП).¹⁴⁸ Основна разлика између ове две врсте организационих јединица Дирекције полиције је у томе што организационе јединице у седишту обављају једну групу послова на целој територији Републике Србије, а организационе јединице ван седишта све врсте послова на једној (одређеној) територији (нпр. територија једне полицијске управе).

Организационе јединице у седишту Дирекције полиције и у седишту полицијских управа образују се тако да су радно и функционално (линијски) повезане, на начин да сродне полицијске послове из свог делокруга обављају на централном, регионалном и локалном нивоу,¹⁴⁹ да би се руковођење и одговорност заснивали на утврђеној хијерархији (нпр. Управа криминалистичке полиције у Дирекцији полиције на централном нивоу, одељење криминалистичке полиције у полицијској управи на регионалном нивоу и одсек или група за сузбијање криминала у полицијској станици на локалном нивоу). Руковођење и одговорност у Дирекцији полиције заснива се на начелу једностарешинства и субординације (чл. 23. ст. 1. и 3. ЗП). Ова два начела у руковођењу остварују се на начин да организационом јединицом руководи један руководилац у складу са описом радног места и према законитим упутствима руководиоца непосредно више организационе јединице.¹⁵⁰

Полазећи од предмета и циља овог истраживања, објаснићемо надлежност и послове организационих јединица у седишту Дирекције полиције на примеру Управе криминалистичке полиције (у даљем тексту: УКП) чија се надлежност простире на целој територији Републике Србије.

УКП *анализира и прати стање и кретање свих видова криминала* (нагласио аутор), организује и предузима полицијске мере и радње на пословима превенције криминала, откривању и расветљавању свих облика организованог криминала, корупције и тероризма, и с тим у вези сарађује са другим организационим јединицама МУП-а, надлежним правосудним органима, као и другим државним органима и организацијама, како на националном тако и на међународном плану. УКП обавља и криминалистичко-обавештајне послове, процену предлога и реализацију оперативно-тактичких и техничких мера из домена посебних доказних радњи и мера циљаних

боље одражава њихов делокруг (служба, канцеларија, јединица, центар и слично), али при томе морају бити еквивалентне условима за образовање управе, одељења, одсека или групе (чл. 10 и 11. Уредбе о начелима за унутрашње уређење МУП-а).

¹⁴⁵ Више о функционалној и другим облицима диференцијације полицијске организације види: Субошић, Д., *op. cit.*, стр. 78.

¹⁴⁶ Специјална јединица полиције је Специјална антитерористичка јединица. Посебне јединице полиције у седишту Дирекције полиције су: Жандармерија, Хеликоптерска јединица, Јединица за заштиту и Јединица за обезбеђење одређених личности и објеката.

¹⁴⁷ Полицијске управе у Бору, Ваљеву, Врању, Зајечару, Зрењанину, Јагодини, Кикинди, Крагујевцу, Краљеву, Крушевцу, Лесковцу, Нишу, Новом Пазару, Новом Саду, Панчеву, Пироту, Пожаревцу, Пријеполу, Прокупљу, Смедереву, Сомбору, Сремској Митровици, Суботици, Ужицу, Чачку и Шапцу (чл. 16. Уредбе о начелима за унутрашње уређење МУП-а).

¹⁴⁸ Види: *Информатор о раду Министарства унутрашњих послова Републике Србије*, Београд, октобар 2019, стр. 14, извор: <http://www.mup.gov.rs/wps/portal/sr/ministarstvo/>, приступ 10.12.2019. године.

¹⁴⁹ Упоредити: Стевановић, О., *Руковођење у полицији*, Полицијска академија, Београд, 2003, стр. 75-76.

¹⁵⁰ Стевановић, О., *op. cit.*, стр. 131-132.

потрага, као и форензичка вештачења и испитивања по захтевима надлежних правосудних и других органа.¹⁵¹

Такође, УКП *усклађује и усмерава рад, пружа стручну помоћ, одређује приоритете у сузбијању криминала и обавља контролно-инструктивну делатност* (нагласио аутор) унутрашњих организационих јединица у свом седишту, као и Полицијске управе за град Београд и свих других полицијских управа (у даљем тексту: ПУ) из делокруга криминалистичке полиције. УКП још утврђује и развија методологију поступања из свог делокруга рада у циљу унапређења криминалистичке полиције, непосредно учествује у међународним активностима и у спровођењу међународних пројеката, сарађује са релевантим међународним институцијама и организацијама у циљу дефинисања, израде и спровођења стратешких пројеката, израђује и прати показатеље резултата рада, утврђује ризике, надзире и извештава о реализацији постављених циљева и координира израду планова на нивоу УКП-а. Планира, организује и учествује у изради кадровског плана, учествује у припреми и реализацији програма стручног оспособљавања и спроводи специјалистичке обуке из своје надлежности, са циљем усавршавања полицијских службеника у сарадњи са надлежним организационим јединицама МУП-а.¹⁵²

УКП у свом саставу има: Одељење за борбу против корупције,¹⁵³ Службу за борбу против организованог криминала, Службу за борбу против дрога, Службу за борбу против тероризма, Службу за откривање ратних злочина, Службу за специјалне истражне методе, Службу за криминалистичко-обавештајне послове, Службу за сузбијање криминала, Службу за криминалистичку аналитику и Национални центар за криминалистичку форензику. Одељење за борбу против корупције и све службе УКП-а обављају послове откривања и сузбијања криминала, свака у оквиру своје специјалности, док Национални центар за криминалистичку форензику обавља послове увиђаја и проналажења, прикупљања и обезбеђивања доказа, послове форензичке регистрације и идентификације лица и предмета за потребе расветљавања и доказивања кривичних дела и вођења поступка.¹⁵⁴

Све службе УКП-а имају у свом саставу по неколико одговарајућих одељења, а одељења у свом саставу имају одсеке, исто важи и за Национални центар за криминалистичку форензику¹⁵⁵ уз неке специфиности. Као што смо раније указали УКП је смештем у седишту Дирекције полиције, у Београду и делује на целој територији Републике Србије. Међутим, поједини делови организационих јединица УКП-а физички се налазе и у другим градовима, како би због природе посла на нивоу

¹⁵¹ Информатор о раду Министарства унутрашњих послова Републике Србије, Београд, октобар 2019, стр. 16, извор: <http://www.mup.gov.rs/wps/portal/sr/ministarstvo/>, приступ 10.12.2019. године.

¹⁵² Информатор о раду Министарства унутрашњих послова Републике Србије, Београд, октобар 2019, стр. 16, извор: <http://www.mup.gov.rs/wps/portal/sr/ministarstvo/>, приступ 10.12.2019. године.

¹⁵³ Може се видети да је формирање овог одељења у седишту УКП изузетак од правила да су на том нивоу организоване службе. Више о раду тог одељења видети: Шебек, В., *Посебна одељења за борбу против корупције у Републици Србији*, Зборник радова: Усклађивање правног система Србије са стандардима ЕУ (ур. Соковић, С.), Крагујевац, 2021, стр. 313-329.

¹⁵⁴ Информатор о раду Министарства унутрашњих послова Републике Србије, Београд, октобар 2019, стр. 16-17, извор: <http://www.mup.gov.rs/wps/portal/sr/ministarstvo/>, приступ 10.12.2019. године.

¹⁵⁵ У свом саставу има: Одсек за форензичко психолошке анализе и вештачења и полиграфска испитивања, Одсек-Регионални центар за криминалистичку форензику (РЦКФ) у Новом Саду, Нишу, Ужицу, Одељење за ДНК вештачења и вођење националног ДНК регистра, Одељење за физичко-хемијска и токсиколошка вештачења, Одељење за трасолошка и дактилоскопска вештачења и вођење националног АФИС регистра, Одељење за електронска и информатичка форензичка вештачења и Одељење за оперативну форензику, контролу квалитета и унапређење послова форензичких вештачења и анализа. Информатор о раду Министарства унутрашњих послова Републике Србије, Београд, октобар 2019, стр. 16-17, извор: <http://www.mup.gov.rs/wps/portal/sr/ministarstvo/>, приступ 10.12.2019. године.

региона били присутнији на терену.¹⁵⁶ Важно је напоменути да они организационо не припадају полицијским управама на чијој територији су смештени, они су директно подређени УКП-у. Поред тога што УКП може да ради непосредно на читавој територији или преко својих организационих јединица које се налазе у појединим деловима Републике Србије, значајан је и сегмент рада који се обавља посредством одељења криминалистичке полиције у подручним ПУ.

У том смислу, треба објаснити и организацију подручних ПУ, као организационих јединица ван седишта Дирекције полиције. Тако, у седишту подручних полицијских управа образују се одељења (Одељење полиције, Одељење криминалистичке полиције, Одељење саобраћајне полиције и друга), али и полицијске испоставе, одсеци и групе.¹⁵⁷ У градовима и општинама, изузев оних у којима су седишта подручних полицијских управа, образују се полицијске станице које могу имати полицијске испоставе¹⁵⁸, одсеке и групе. ПУ руководи начелник полицијске управе, полицијском станицом руководи начелник полицијске станице, а полицијском испоставом руководи командир полицијске испоставе (чл. 16. и 17. Уредбе о начелима за унутрашње уређење МУП-а).

2. Компетенције полицијских службеника

Компетентан (лат. *competens*) значи надлежан, меродаван, способан, формално или стварно оспособљен (квалификован) за неки посао.¹⁵⁹ Компетенција запосленог у МУП-у представља скуп знања и вештина, црта личности и способности који обликују понашање запосленог и воде постизању очекиваних резултата на радном месту.¹⁶⁰

Лице које заснива радни однос у МУП-у, поред општих услова за заснивање радног односа у државном органу, мора да испуњава и следеће посебне услове: да је држављанин Републике Србије и да има пријављено пребивалиште на њеној територији, да не постоје безбедносне сметње за обављање послова у МУП-у и **да испуњава услове радног места** (нагласио аутор) прописане актом о унутрашњем уређењу и систематизацији (чл. 137. ЗП).

Правилником о компетенцијама за запослене у МУП-у је прописано да су њихове компетенције техничке и базичне, а заједно представљају саставни део описа посла радног места. Техничке компетенције односе се на специфична знања и вештине потребне за делотворно обављање послова и задатака одређеног радног места, које се утврђују у складу са законом и посебним прописима. Базичне компетенције

¹⁵⁶ Тако нпр. Одељење за борбу против корупције, између осталог, у свом саставу има Одсеке за борбу против корупције у Београду, Новом Саду, Нишу, Краљеву, Суботици, Зајечару, Јагодини, Ужицу и Шапцу. Служба за борбу против тероризма, између осталог, у свом саставу има Одсеке за борбу против тероризма и екстремизма у Београду, Врању, Новом Саду и Новом Пазару. *Информатор о раду Министарства унутрашњих послова Републике Србије*, Београд, октобар 2019, стр. 16-17, извор: <http://www.mup.gov.rs/wps/portal/sr/ministarstvo/>, приступ 10.12.2019. године.

¹⁵⁷ У седишту ПУ за град Београд образују се и управе (чл. 15. Уредбе о начелима за унутрашње уређење МУП-а).

¹⁵⁸ *Полицијска испостава* може се образовати за одређену територију или за одређену област рада, сходно стопи криминалитета, броју становника, близини границе, постојању важних објеката инфраструктуре, привреде или објеката од значаја за Републику Србију, односно другим околностима које су од значаја за очување безбедности грађана и имовине. Полицијска испостава може имати полицијска одељења (чл. 16. Уредбе о начелима за унутрашње уређење МУП-а).

¹⁵⁹ Вујаклија, М., *Лексикон страних речи и израза*, Просвета, Београд, 1980, стр. 442.

¹⁶⁰ Члан 2. ст. 1, Правилника о компетенцијама за запослене у Министарству унутрашњих послова, Службени гласник Републике Србије, број 52/2016 (у даљем тексту: Правилника о компетенцијама за запослене у МУП-у).

представљају скуп понашања, црта личности и способности потребних за делотворно обављање послова и задатака одређеног радног места, које је неопходно да имају сви запослени у МУП-у и које се утврђују у складу са законом и правилником.¹⁶¹

Запослени у МУП-у су *полицијски службеници*, државни службеници¹⁶² и намештеници¹⁶³. Полицијски службеници су лица која обављају полицијске послове у статусу овлашћених службених лица (у даљем тексту: ОСЛ), примењују полицијска овлашћења, мере и радње, и која *морају имати најмање завршену полицијску обуку основног нивоа* (нагласио аутор). Такође, то су и лица на посебним дужностима (у даљем тексту: ПД) која обављају друге унутрашње послове у непосредној вези са полицијским пословима, као и послове заштите и спасавања (чл. 10. ЗП).

Радна места полицијских службеника су извршилачка и руководећа¹⁶⁴ (чл. 147. ЗП). Обе врсте радних места подразумевају непосредно обављање полицијских и других унутрашњих послова. Поред овога, руководећа радна места подразумевају послове руковођења и командовања, која обухватају: планирање, организовање, координацију, контролу, оцењивање, анализирање, вредновање рада и информисање, као и друге послове од значаја за руковођење и командовање на захтеваном нивоу компетенција (чл. 148. ст. 2-3. ЗП).

Извршилачка радна места полицијских службеника могу бити са средњим образовањем у трајању од четири године (некадашњи IV степен стручне спреме), са високим образовањем у обиму од најмање 180 ЕСПБ бодова (некадашња виша школа - VI степен стручне спреме), са високим образовањем у обиму од најмање 240 ЕСПБ, односно 300 ЕСПБ бодова (некадашња висока стручна спрема - VII степен). За руководећа радна места потребно је поседовати високо образовање од најмање 180, 240, односно 300 ЕСПБ бодова.¹⁶⁵

Поставља се питање коју врсту образовања је потребно да има неко, да би могао да ради као полицијски службеник, односно које средње или високо образовање треба да поседује?

Историјски посматрано током читавог XIX и почетком XX века полицијска служба се у Србији ослањала на учење кроз праксу, а посебно школовање полицијских кадрова било је спорадично и споро се развијало.¹⁶⁶ За рад у полицији се није захтевала посебна врста образовања, евентуално се тражио одређен степен образовања.¹⁶⁷

Када говоримо о средњој стручној спремни модерно полицијско школство је почело са формирањем **Средње школе унутрашњих послова** (у даљем тексту: СШУП). Ова школа основана је 1967. године у Сремској Каменици доношењем посебног закона¹⁶⁸ за потребе образовања кадрова у области јавне безбедности, тј. милиције, касније полиције. Ово је био корак од непроцењивог значаја за полицијску

¹⁶¹ Члан 2. ст. 2-4, Правилника о компетенцијама за запослене у МУП-у.

¹⁶² Државни службеници су лица, која у том статусу, обављају остале послове из делокруга МУП-а и са њима повезане опште, правне, информатичке, материјално-финансијске, рачуноводствене и административне послове (чл. 10. ЗП).

¹⁶³ Намештеници су лица, која, у том статусу, обављају пратеће помоћно-техничке послове (чл. 10. ЗП).

¹⁶⁴ Руководећа радна места полицијских службеника класификују се у четири категорије у зависности од сложености послова, образовања, чина/звања, степена одговорности и овлашћења за доношење одлука, као и самосталности у раду, и то на руководећа радна места: 1) стратешког нивоа; 2) високог нивоа; 3) средњег нивоа; и 4) оперативног нивоа (чл. 148. ст. 1. ЗП).

¹⁶⁵ Више о томе види: Уредба о каријерном развоју полицијских службеника, Службени гласник Републике Србије, бр. 42/2018, 91/2018, 69/2019, 84/2020, 113/2020 и 77/2025.

¹⁶⁶ Цветковић, В., Гостимировић, Л., и Милашиновић, С., *Историјски развој полицијског образовања у Србији*, Висока пословна техничка школа, Добој, 2018, стр. 3.

¹⁶⁷ Више о почецима развоја полицијског школства види: Божовић, Б., *Допринос Душана Алимпића и Васе Лазаревића развоју полицијског школства*, Безбедност, бр. 3/2005, Београд, стр. 502-512.

¹⁶⁸ Закон о Средњој школи унутрашњих послова, Службени гласник СР Србије, број 31/1967.

професију. То је била четворогодишња средња стручна школа чији је наставни план и програм био усклађен са системом средњег образовања у Србији, али је школа била организациона јединица МУП-а. У складу са тим, актом о систематизацији радних места за полицијског службеника са средњом стручном спремом захтевано је да има завршену СШУП, где долази до потпуне професионализације полиције на том нивоу.

Крајем осамдесетих и почетком деведесетих година двадесетог века на нашим просторима је дошло до бројних безбедносних изазова, ризика и претњи које су довеле до изненадне и хитне потребе за повећањем броја полицијских службеника. Систем је функционисао тако да је годишње у СШУП-у дипломирало око 400 кадета, што је било довољно да попуни уобичајан број потребних радних места упражњених тзв. природним одливом (пензионисање или престанак радног односа по разним основима). Али у новим околностима то није било довољно, а повећање капацитета СШУП-а вероватно није била опција јер би се након такве одлуке морало чекати минимум 4 године, а број полицијских службеника је требало повећати одмах. Прва решења су била ангажовање резервног састава полиције,¹⁶⁹ радило се о војним обвезницима који су испуњавали основне услове за рад у МУП-у, а који нису имали претходно образовање или обуку за радно место полицајца. И поред тога, законом је било прописано да за време ангажовања на обављању мирнодопских задатака МУП-а, лица из резервног састава *имају права и обавезе овлашћених службених лица* (нагласио аутор) и службену легитимацију.¹⁷⁰ То значи да су резервисти (пунолетни грађани који су одслужили војни рок) имали сва права и обавезе ОСЈ и били равноправни са професионалним полицијским службеницима.

Тако се почело са деградацијом полицијске професије, али се ту није и стало. Ипак, било је потребно неко трајније решење, јер ангажовање резервиста је привременог карактера. Организовани су курсеви за полицајце у трајању од 4 до 6 месеци,¹⁷¹ најпре за резервисте, а касније конкурсом и за остале заинтересоване грађане који су имали средњу стручну спрему било које врсте. По окончању курса полазницима су издавана уверења на основу којих су заснивали радни однос у МУП-у, са потпуно изједначеним статусом у односу на професионалне полицајце и без разлика у могућностима напредовања,¹⁷² наравно, потпуно неоправдано. Паралелно са овим постојао је још један мање-више познат начин обуке у МУП-у, а то је тзв. обука за ОСЈ из радног односа. Радило се о лицима запоселим у МУП-у који нису имали статус ОСЈ, али су временом били распоређени на радна места са тим статусом уз обавезу да заврше одговарајућу обуку. То су били *ad hoc* програми обуке који су трајали само по неколико недеља. Данас је то полицијска обука основног нивоа о чему ће бити више речи у другом делу овог наслова.

Јасно је било да поново треба успоставити систем полицијског оспособљавања на овом нивоу, али у новим друштвено-политичким околностима, овог пута на нешто другачији начин. Стратегијом развоја система обуке и образовања за потребе полиције МУП-а Републике Србије од 15. децембра 2005. године било је предвиђено да се

¹⁶⁹ Ангажовање резервног састава полиције било је прописано Законом о унутрашњим пословима (Службени гласник Републике Србије, бр. 44/91, 79/91, 54/96 и Службени лист СРЈ, бр. 27/2000 - одлука СУС и 5/2001 - одлука СУС), чл. 27-29.

¹⁷⁰ Исто.

¹⁷¹ Пушкар, Б., Умићевећ, М., *Трансформација Средње школе унутрашњих послова у Центар за основну полицијску обуку*, у: Десет година Управе за стручно образовање, оспособљавање, усавршавање и науку, Министарство унутрашњих послова, Београд, 2015, стр. 54.

¹⁷² Више о томе: Милић, Н., *Обука полицајца приправника*, Безбедност, бр. 1-2/2009, Београд, стр. 357.

СШУП¹⁷³ у Сремској Каменици постепено трансформише у **Центар за основну полицијску обуку** (у даљем тексту: ЦОПО).¹⁷⁴ У новембру 2007. године уписана је прва генерација полазника ЦОПО-а. Тако престаје да постоји средња школа за образовни профил – полицајац, и отпочиње обука полазника у трајању од једне године, након завршене неке средње школе.¹⁷⁵ ЦОПО је данас једина установа за основну полицијску обуку у Републици Србији и припада Управи за полицијску обуку¹⁷⁶ која је организациона јединица Сектора за логистику МУП-а.¹⁷⁷ Лутање у систему полицијског школства не престаје, тако је Одлуком Владе Републике Србије (05 број 02-461/2023) од 19. јануара 2023. године, поново основана Средња школа унутрашњих послова „Јаков Ненадовић“ у Сремској Каменици, а Одлуком (05 број 611-460/2023) од 19. јануара 2023. године, одређена је као средња школа од посебног интереса за Републику Србију. Иако је дошло до ове промене ЦОПО није престао да постоји већ паралелно стручно оспособљава полазнике за обављање послова униформисаног полицијског службеника, са тим да је у међувремену обука скраћена прво са 12 на 9 месеци, а потом са 9 на само 6 месеци.¹⁷⁸

Што се тиче виших нивоа образовања за потребе полиције **Виша школа унутрашњих послова** (у даљем тексту: ВШУП) у Земуну основана је 1972. године доношењем посебног закона.¹⁷⁹ Студије су трајале четири семестра, односно од 1977. године пет семестара, а дипломирањем студенти су стицали звање правника. Од свог оснивања 1972. до 1985. године ВШУП је била члан Београдског универзитета. Након тога од 1985. до 1991. године била је члан асоцијације виших школа, а од 1991. постаје организациона јединица МУП-а. Основна делатност ВШУП-а дефинисана је као образовање стручњака за рад у органима унутрашњих послова и њихово стално усавршавање.¹⁸⁰

Две деценије касније, 30. јуна 1993. године, такође посебним законом¹⁸¹ основана је **Полицијска академија** у Београду, прва високошколска образовно-научна установа те врсте у нашој земљи. Тако је идеја о оснивању високошколске институције којом би се употпунио систем полицијског образовања коначно остварена.¹⁸² Полицијска академија је функционисала као установа ван састава универзитета, основана за обављање образовно-научне делатности од значаја за безбедност и полицијске послове. Студије су трајале 4 године, а дипломирањем студенти су стицали високо образовање и стручни назив *дипломирани официр полиције*. Поред образовања,

¹⁷³ СШУП је од 1967. до 2009. године, када је дипломирала последња генерација 2005-2009, завршило 38 класа, односно 14 416 кадета, доступно на: <https://www.copo.edu.rs/Istorijat-22-1>, приступ: 25.7.2020. године.

¹⁷⁴ Пушкар, Б., Умићевић, М., *op. cit.*, стр. 54.

¹⁷⁵ Основна полицијска обука, била је подељена у три фазе, трајала је 52 недеље, од којих се 46 недеља реализована у ЦОПО-у, а 6 недеља практичне обуке реализовало се у подручним полицијским управама. Више о томе видети: Пушкар, Б., Умићевић, М., *op. cit.*, стр. 60.

¹⁷⁶ Претходни назив ове организационе јединице је Центар за полицијску обуку, којем је претходило Одељење за стручно образовање и обуку, а пре тога Управа за стручно образовање, оспособљавање, усавршавање и науку.

¹⁷⁷ *Организација Министарства унутрашњих послова Републике Србије*, доступно на: <https://www.mup.gov.rs/wps/portal/sr/ministarstvo/organizacija>, приступ: 25.9.2024. године.

¹⁷⁸ *Основна полицијска обука*, доступно на: <https://www.copo.edu.rs/centar-za-osnovnu-policijsku-obuku/programi-obuke/>, приступ: 30.9.2024. године.

¹⁷⁹ Закон о Вишој школи унутрашњих послова, Службени гласник СРС, број 28/72, 29/76 и Службени гласник Републике Србије, број 50/92, 39/93, 53/93, 67/93, 48/94, 24/96.

¹⁸⁰ Више о томе види: Бановић, Б., Амановић, Ђ., *Конституисање полицијских наука у Србији као императив времена*, Култура полиса, бр. 33/2017, Нови Сад, стр. 133.

¹⁸¹ Закон о Полицијској академији, Службени гласник Републике Србије, број 39/1993.

¹⁸² *Како је настао Криминалистичко-полицијски универзитет*, доступно на: <https://www.kpu.edu.rs/cms/akademija/ustanova/istorijat>, приступ: 25.7.2020. године.

на академији се организовао и обављао научноистраживачки рад у области криминалистичко - безбедносних наука.¹⁸³

У складу са савременим захтевима и потребама, одлуком Владе Републике Србије,¹⁸⁴ 7. јула 2006. године основана је **Криминалистичко-полицијска академија** (у даљем тексту: КПА) интеграцијом Више школе унутрашњих послова и Полицијске академије, као њихов правни следбеник. КПА је била самостална високошколска установа за остваривање академских и струковних студијских програма свих нивоа за потребе полицијског образовања, као и друге облике стручног образовања и усавршавања од значаја за криминалистичко-полицијске и безбедносне послове. Очигледно, стварање КПА је представљало почетак реформе високог образовања за потребе МУП-а. Влада Републике Србије, 7. марта 2014. године донела је Одлуку о оснивању Криминалистичко-полицијског универзитета¹⁸⁵ за остваривање студијских програма за потребе полицијског образовања, чиме је дошло до промене облика организовања из КПА у **Криминалистичко-полицијски универзитет** (у даљем тексту: КПУ). Данас се на КПУ настава одвија на три департмана: Департман криминалистике, Департман информатике и рачунарства и Департман форензичког инжењерства.¹⁸⁶ Уочава се да у организационој структури КПУ не постоји Департман полиције. Овакво решење може се посматрати као одступање од концепта свеобухватног полицијског образовања, будући да полицијска професија заслужује засебан организациони оквир у високом образовању.

Паралелно са реформом полицијског школства јавила се идеја о оснивању организационе јединице у МУП-у која би обједињавала, као кровна организација, полицијско школаство на свим нивоима. Тако је 2004. године основана Управа за стручно образовање, оспособљавање, усавршавање и науку.¹⁸⁷ Без обзира на почетну замисао, високо образовање за потребе полиције остало је ван надлежности ове управе. Заправо, она је обједињавала *стручно оспособљавање* и *усавршавање полиције* унутар МУП-а. Након нешто више од деценије постојања промењен јој је назив у Одељење за стручно образовање и обуку, убрзо и у Центар за полицијску обуку, да би од недавно наступила још једна промена и сада је то Управа за полицијску обуку.¹⁸⁸

Законом о полицији прописано је да **обука** запослених у МУП-у подразумева стицање и унапређење знања, вештина и ставова са циљем повећања ефикасности и ефективности у обављању полицијских и других унутрашњих послова. Обука се спроводи на основу исказаних потреба организационих јединица МУП-а и на основу резултата добијених системом оцењивања. **Стручно оспособљавање** реализује се путем основне полицијске обуке, специјалистичке обуке, обуке за ниво руковођења и полицијске обуке основног нивоа (чл. 131. ст. 1-3. ЗП).

¹⁸³ Закон о Полицијској академији, Службени гласник Републике Србије, број 36/1998.

¹⁸⁴ Одлука о оснивању Криминалистичко-полицијске академије Службени гласник Републике Србије, број 58/06.

¹⁸⁵ Одлука о оснивању Криминалистичко-полицијског универзитета, Службени гласник Републике Србије, број 28/2014.

¹⁸⁶ Како је настао Криминалистичко-полицијски универзитет, доступно на: <https://www.kpu.edu.rs/cms/akademija/ustanova/istorijat>, приступ: 25.7.2020. г.

¹⁸⁷ Више о настанку ове управе види: Илић, П., *Успостављање Управе за стручно образовање, оспособљавање, усавршавање и науку – почетак реформе полицијског школства Србије (2001-2004)*, у: Десет година Управе за стручно образовање, оспособљавање, усавршавање и науку, Министарство унутрашњих послова, Београд, 2015, стр. 17-28.

¹⁸⁸ Ова управа у свомо саставу има Центар за основну полицијску обуку (ЦОПО), Центар за специјалистичку обуку и усавршавање полиције и Национални тренинг центар за ванредне ситуације. Више о овим организационим јединицама види: *Сектор за логистику*, доступно на: <https://www.mup.gov.rs/wps/portal/sr/sektori/SL>, приступ: 25.7.2024. године.

Основна полицијска обука има за циљ оспособљавање полазника за законито и ефикасно обављање послова и задатака униформисаног полицијског службеника, на радном месту полицајца или полицајца за одређену област рада.¹⁸⁹

Специјалистичком обуком запослени усвајају знања, стичу вештине и ставове неопходне за компетентно обављање полицијских и осталих послова у одређеној области рада МУП-а, као и додатна знања, вештине и ставове, са циљем повећања ефикасности и ефективности у обављању послова. Ова обука се организује и реализује као основна специјалистичка обука, курс и селекциона обука¹⁹⁰. *Основном специјалистичком обуком* запослени се оспособљавају за компетентно обављање полицијских и осталих послова у одређеној области рада, док се на *курсу* усвајају додатна знања и стичу додатне вештине и ставови неопходни за ефикасно обављање уско специјализованих послова и задатака у оквиру одређене области рада.¹⁹¹

Обука за ниво руковођења омогућава усвајање специфичних знања, стицање вештина и ставова потребних за ефикасан и ефективан рад у МУП-у на извршавању послова и задатака руководећег радног места на: оперативном, средњем, високом и стратешком нивоу.¹⁹²

Полицијском обуком основног нивоа, запослени у МУП-у који нису завршили основну полицијску обуку, курс за полицајце, СШУП, ВШУП, ПА, основне струковне или основне академске студије КПА односно КПУ, усвајају знања, стичу вештине и ставове неопходне за обављање полицијских и осталих послова у одређеној области рада МУП-а, који се реализује у складу са посебним програмом.¹⁹³

Стручно усавршавање запослених у МУП-у планира се и реализује у складу са програмом стручног усавршавања и у оквиру других облика стручног усавршавања (чл. 131. ЗП). Оно представља континуирано унапређивање и развијање како стечених тако и усвајање нових знања, вештина и ставова, који су проистекли из праксе, научно истраживачког рада или нових нормативних уређења одређених области, с циљем законитог, ефикасног и безбедног обављања послова. Стручно усавршавање организује се и реализује у оквиру МУП-а, кроз сталну и додатну обуку, као и кроз стручне скупове и студијске посете.¹⁹⁴

Када се говори о компетенцијама полицијских службеника увек се мора направити разлика у односу на потребан ниво образовања, јер у МУП-у постоје два различита приступа у процени стечене квалификације. Прво, ако се ради о радним местима са средњим образовањем, по правилу, захтева се да кандидат поседује четворогодишње средње образовање било које врсте и основну полицијску обуку, која траје око 6 месеци у ЦОПО-у. Значи, потребно је формално средње образовање и обука, као облик неформалног образовања,¹⁹⁵ за разлику од СШУП-а, где је довољно

¹⁸⁹ Члан 32. ст. 1, Уредбе о стручном оспособљавању и усавршавању у Министарству унутрашњих послова, Службени гласник Републике Србије, број 42/2017, 56/2018, 34/2019, 11/2020, 24/2021, 49/2022, 54/2023 и 78/2024.

¹⁹⁰ Селекциона обука је вид усвајања знања, вештина и ставова која се по потреби изводи у специјалној јединици полиције, посебним јединицама полиције, специјализованим тимовима сектора надлежног за ванредне ситуације и по потреби у другим организационим јединицама, ради припремања и селекције кандидата за рад у тим јединицама или тимовима.

¹⁹¹ Члан 83-85. Уредбе о стручном оспособљавању и усавршавању у Министарству унутрашњих послова, Службени гласник Републике Србије, број 42/2017, 56/2018, 34/2019, 11/2020, 24/2021, 49/2022, 54/2023 и 78/2024.

¹⁹² Исто, чл. 87.

¹⁹³ Исто, чл. 86. ст. 1-2.

¹⁹⁴ Исто, чл. 88.

¹⁹⁵ Неформално образовање представља организоване процесе учења одраслих који се остварују на основу посебних програма, ради стицања знања, вештина, способности и ставова усмерених на рад, лични и социјални развој. Видети: чл. 2. ст. 1. т. 11, Закона о Националном оквиру квалификација

само завршити то средње образовање. Међутим, постоји још један начин достизања потребне квалификације. Ако је неко запослен у МУП-у на радном месту са средњим образовањем, па буде распорођен на радно место полицијског службеника у статусу овлашћеног сужбеног лица, од њега се захтева да у одређеном року заврши полицијску обуку основног нивоа која траје неколико недеља (Табела 1).

Програм полицијске обуке основног нивоа није јавно објављен, али је познато да је ова обука доступна у оквиру електронског учења МУП-а на платформи Moodle.¹⁹⁶ Потпуно неочекивано ова обука се не реализује у Центру за основну полицијску обуку и поред тога што је основна обука у питању, већ се реализује доминантно електронским путем. Сматрамо да ово није добро решење, јер су и други аутори сагласни да електронско учење не представља замену, већ допуну класичног учења.¹⁹⁷

Табела 1: Образовање и оспособљавање за полицијског службеника (средње образовање)

Образовање /обука и њено трајање	СШУП	Средња школа било које врсте	Основна полицијска обука	Полицијска обука основног нивоа	Радно место
	4 године	4 године	око 6 месеци	неколико недеља	
Пример 1	x				Полицијски службеник у статусу ОСЛ
Пример 2		x	x		Полицијски службеник у статусу ОСЛ
Пример 3		x		x	Полицијски службеник у статусу ОСЛ

Када се погледа табела, јасно се види да посао полицијског службеника у статусу ОСЛ може да обавља подједнако и неко ко је завршио СШУП у трајању од 4 године, и неко након основне полицијске обуке у трајању од око 6 месеци, али и неко ко заврши полицијску обуку основног нивоа која траје неколико недеља. Чини се да у трећем примеру постоји могућност да се до радног места и статуса дође на тзв. „мала врата“. Наравно, да ли је неко стекао потребне квалификације, није условљено само трајањем оспособљавања него и квалитетом.

Основна полицијска обука траје краће у односу на некадашње школовање, али по квалитету не заостаје, будући да се Центар за основну полицијску обуку развио у савремен и добро опремљен центар прилагођен актуелним потребама полицијске

Републике Србије, Службени гласник Републике Србије, бр. 27/2018, 6/2020, 129/2021 - др. закон и 76/2023.

¹⁹⁶ <https://www.eucionica.edu.rs/CSOUP/enrol/index.php?id=175>, Почетна страница/Курсеви/Посебни услови за радно место/ПООН, приступ 14.1.2021. године.

¹⁹⁷ Више о томе види: Субошић, Д., *СТИЦАЊЕ ЗНАЊА О ПОСЕБНИМ И СПЕЦИЈАЛНИМ ЗАДАЦИМА ПОЛИЦИЈЕ УПОТРЕБОМ СОФТВЕРА ЗА ЕЛЕКТРОНСКО УЧЕЊЕ MOODLE*, у: Супротстављање савременом организованом криминалу и тероризму, Криминалистичко – полицијска академија, Едиција АΣΦΑΛΕΙΑ - Књига VII, Београд, 2014, стр. 113-134.

професије. Настава се организује по предметно-модуларном принципу, заснованом на андрагошком моделу учења, и реализује се у мањим групама полазника, нарочито при извођењу практичне наставе. Како се ради о полазницима који су већ завршили средње образовање, наставни садржаји су превасходно усмерени на стручне и уже стручне предмете и модуле. Поред стандардне инфраструктуре за потребе обуке, у оквиру Центра изграђени су и специјализовани објекти, као што су Тактичка кућа и Филмска стрељана, као и други наставни полигони. Њиховом изградњом омогућено је извођење практичних вежби у реалним условима, али у контролисаном и безбедном окружењу. На тај начин створени су услови за примену савремених наставних метода као што су студија случаја, демонстрација, играње улога и симулација.¹⁹⁸ Једини уочени недостатак односи се на скраћено трајање обуке, која је са првобитних дванаест смањена на шест месеци, што у извесној мери утиче на обим усвојених компетенција. Насупрот томе, делује да је полицијска обука основног нивоа само формалност, без потребног нивоа квалитета, али и без квантитета, с обзиром на њено неприхватљиво кратко трајање.

Нешто другачији приступ је када говоримо о потребној квалификацији за радно место са високим образовањем за полицијске службенике, јер, за разлику од средњег образовања, постоји континуитет у раду високошколских установа за образовање кадрова за потребе полицијске професије. Ако неко поседује завршене основне студије на ПА, КПА или КПУ, за заснивање радног односа/распоређивање није му потребна додатна обука. Међутим, ако је неко запослен у МУП-у на радном месту са високим образовањем, па буде распорођен на радно место полицијског службеника у статусу овлашћеног сужбеног лица са високим образовањем, од њега се захтева да у одређеном року заврши полицијску обуку основног нивоа, која траје неколико недеља. Тада се тај запослени у потпуности изједначава са полицијским службеником који поседује полицијско високо образовање (без икаквих разлика у правима, обавезама, дужностима, статусу), укључујући ту и вертикално напредовање на руководећим местима, без обзира што образовање није полицијско, већ врло често није ни сродно (нпр. дипломирани историчар, дипломирани професор физичког васпитања и спорта и слично).

Нарочито забрињавају резултати истраживања које је 2010. године спровело Одељење за стручно образовање и обуку МУП-а, којим је обухваћено 1.888 полицијских службеника криминалистичке полиције. Резултати су показали да од 1.644 полицијска службеника са завршеном вишом и високом стручном спремом, њих 774, односно 47,08% није имало завршен ни један облик стручног оспособљавања за потребе криминалистичке полиције. Значи, нису завршили студије ВШУП, ПА, КПА, а немају ни Основни оперативни курс.¹⁹⁹ Ако узмемо ове параметре и применимо на наше истраживање које смо спровели у оквиру овог рада, резултати показују да 56% испитаника – припадника криминалистичке полиције није завршило полицијско високо образовање или није завршили наведени Основни оперативни курс.²⁰⁰

3. Однос полиције и јавног тужиоца у предистражном поступку

Предистражни поступак је суштински прва фаза претходног кривичног поступка и започиње предузимањем прве радње надлежног органа (полиције или

¹⁹⁸ Више о томе види: Пушкар, Б., Умићевић, М., *op. cit.*, стр. 54 sq.

¹⁹⁹ Бркић, Ж., *Специјалистичка обука криминалистичке полиције у Србији са освртом на системе неких других земаља*, Страни правни живот, бр. 3/2016, Београд, стр. 197.

²⁰⁰ Више о резултатима истраживања у четвртм делу овог рада.

јавног тужиоца), ради провере основа сумње да је извршено кривично дело.²⁰¹ Ови субјекти јесу кључни за предистражни поступак, али немају исти положај и овлашћења, па се налазе у специфичном односу.

Права и дужности јавног тужиоца у предистражном поступку су делимично проширена у односу на његова овлашћења у ранијем преткривичном поступку. Ово проширење било је неопходно како би права и дужности јавног тужиоца биле доведене у склад са његовом новом улогом – улогом органа који спроводи истрагу и има примарну доказну иницијативу.²⁰²

Посебност улоге јавног тужиоца је у томе што руководи предистражним поступком и у оквиру њега одлучује о предузимању, непредузимању или одлагању кривичног гоњења (чл. 43. ЗКП). Такође, може и сам да прикупља потребне податке и позива грађане, односно подноси захтев државним и другим органима и правним лицима да му пруже потребна обавештења или затражити од полиције да поједине радње предузме уместо њега и да га о свему благовремено обавештава (чл. 282. ЗКП).

Поред поступања по наредби јавног тужиоца, полиција у предистражном поступку предузима радње и самоиницијативно. Полиција је дужна да предузме потребне мере ако постоје основи сумње да је извршено кривично дело за које се гони по службеној дужности, с тим да о предузимању потражних мера и радњи полиција одмах, а најкасније у року од 24 часа након предузимања, обавештава јавног тужиоца (чл. 286. ЗКП). Међутим, ако полиција у предистражном поступку предузме доказну радњу о томе ће без одлагања обавестити јавног тужиоца (чл. 287. ст. 1. ЗКП).

Треба нагласити да је и Законом о полицији прописано да полиција у предистражном и истражном поступку примењује полицијска овлашћења утврђена ЗКП-ом и поступа по налогу и захтевима јавног тужиоца и суда (чл. 18. ЗП). Поред истицања поступања по налогу, намера законодавца је, очигледно, била да прописана овлашћења и дужности полиције из ЗКП-а буду доследно интегрисана и потврђена у систему полицијског законодавства. Сматрамо да је ово решење вишеструко значајно, јер спречава било какве могуће недоумице код полицијских службеника. У практичном поступању полицијски службеници често истовремено користе овлашћења утврђена једним, односно другим законом, те ова норма служи као функционални мост који обезбеђује њихову усаглашену и непрекидну примену. Међутим, ЗКП не садржи сличну норму којом би се прописало да полиција у предистражном поступку предузима и радње предвиђене Законом о полицији или другим посебним законом, које су ближе уређене подзаконским актима, иако полиција такве радње у пракси непрекидно спроводи. Насупрот томе, Законом о кривичном поступку Републике Хрватске (*Zakon o kaznenom postupku*)²⁰³ прописано је да: „приликом предузимања извиђаја кривичних дела, полиција поступа и према одредбама посебног закона, као и према правилима донетим на основу тог закона“.²⁰⁴ Било би значајно да и у нашем законодавству постоји слично решење, јер би обезбедило усклађеност између општих одредби ЗКП-а и специфичних овлашћења полиције прописаних Законом о полицији и другим посебним прописима.

²⁰¹ Бошковић, А., *op. cit.*, 2015, стр. 50.

²⁰² Илић, Г., Мајић, М., Бељански, С., Трешњев, А., *Коментар Законика о кривичном поступку*, Службени гласник, Београд, 2013, стр. 16.

²⁰³ Narodne novine br. 152/2008, 76/2009, 80/2011, 91/2012, 143/2012, 56/2013, 145/2013, 152/2014, 70/2017, 126/2019, 126/2019, 80/2022, 36/2024, 72/2025.

²⁰⁴ Члан 207. ст. 6. Закона о кривичном поступку Републике Хрватске. Иначе, члан 207. Закона о кривичном поступку Републике Хрватске, по материји коју уређује, одговара члану 286. Закона о кривичном поступку Републике Србије.

Као што је претходно истакнуто, компаративна анализа положаја јавног тужиоца показује да су његова овлашћења и обавезе у предистражном поступку проширена у односу на она која је имао у преткривичном поступку. Дакле, тужилаштво више није само пасивни субјекат који „чека“ кривичну пријаву полиције, без великих могућности утицаја на њену садржину, већ орган који активно учествује у њеном сачињавању и који припрема подлогу у подацима и доказима за њено подношење.²⁰⁵ Интенција законодавца је да у пракси заиста заживи руководећа улога јавног тужиоца у предистражном поступку пре свега у односу на полицију. Фактички, јавни тужилац треба да буде орган који ће доносити одлуке које су од стратешког значаја за исход предистражног поступка, али и да непосредно управља, односно да оперативно одлучује о радњама које се предузимају у предистражном поступку у сарадњи са полицијом.²⁰⁶

Сви органи који учествују у предистражном поступку дужни су да о свакој радњи, предузетој ради откривања кривичног дела или проналажења осумњиченог, обавесте надлежног јавног тужиоца. Полиција и други државни органи надлежни за откривање кривичних дела обавезни су да поступе по сваком захтеву надлежног јавног тужиоца. Уколико полиција или други државни орган не поступи по захтеву, јавни тужилац ће без одлагања обавести старешину тог органа, а по потреби и надлежног министра, Владу или надлежни одбор Народне скупштине.²⁰⁷ Након пријема оваквог обавештења, полиција или други државни орган дужни су да поступе по захтеву јавног тужиоца у року од 24 часа. У супротном, јавни тужилац може затражити покретање дисциплинског поступка против лица за које сматра да је одговорно за непоступање по његовом захтеву (чл. 44. ЗКП).

Наведене законске одредбе указују на то да јавни тужилац може иницирати покретање дисциплинског поступка тек када су испуњени одређени услови. Први услов јесте да полиција није поступила по његовом захтеву; други – да је због тога обавестио старешину надлежне организационе јединице полиције; и трећи – да полиција, ни након пријема тог обавештења, није поступила по захтеву у року од 24 часа.

На основу наведеног, произлази да, уколико би полиција поступила у наведеном року, иако је претходно пропустила да реагује на његов захтев, јавни тужилац не би имао основ да иницира покретање дисциплинског поступка.

Поставља се и значајно питање како поступати у ситуацији када надлежни старешина одлучи да не покрене дисциплински поступак или када такав поступак не буде покренут у разумном року. У том случају, једина могућност којом би јавни тужилац располагао јесте да о томе обавести надлежног министра, Владу или одговарајуће радно тело Народне скупштине.²⁰⁸

Такође, треба указати и на још неке мањкавости овог законског решења. Што се тиче јавног тужиоца, недостатак је у томе што он може само да захтева покретање дисциплинског поступка, али не може на било који други начин да утиче на тај

²⁰⁵ Илић, Г., *Предистражни поступак кроз однос јавног тужиоца и полиције и праксу судова*, у: Група аутора, *Јавно тужилаштво и полиција - изазови тужилачке истраге*, Удружење тужилаца Србије и заменика јавних тужилаца Србије, Београд, 2017, стр. 20.

²⁰⁶ Бошковић, А., *op. cit.*, 2015, стр. 50.

²⁰⁷ Оваква одредба је постојала и у чл. 46. ст. 4. Законика о кривичном поступку из 2001. године, („Службени лист СРЈ”, бр. 70/2001 и 68/2002 и Службени гласник Републике Србије, бр. 58/2004, 85/2005, 115/2005, 85/2005 – др. закон, 49/2007, 20/2009 – др. закон, 72/2009, 76/2010 и 72/2011 – др. закон).

²⁰⁸ Више о непокретању дисциплинског поступка видети: Шкулић, М., *Коментар Законика о кривичном поступку*, Службени гласник, Београд, 2007, стр. 203, наведено према: Бошковић, А., *op. cit.*, 2015, стр. 52.

поступак или да учествује у њему, чак није предвиђено ни да он буде обавештен о исходу дисциплинског поступка. Када је реч о полицији, сматрамо да је рок од 24 часа релативно кратак да се испитају околности непоступања по захтеву јавног тужиоца и да се онда по њему и поступи.²⁰⁹

Наредбодавна власт јавног тужиоца над полицијом, према томе, није праћена и дисциплинским овлашћењима, с обзиром на то да он нема право да изриче дисциплинске мере, већ искључиво право да иницира дисциплински поступак.²¹⁰ Овакво нормативно решење, слично ономе у Немачкој,²¹¹ у пракси додатно ограничава могућност јавног тужиоца да врши ефективну контролу над радом полиције, иако је она формално и функционално подређена његовим инструкцијама.

Нека истраживања код нас су показала да се 76,1% испитаних јавних тужилаца нашло у ситуацији да полиција не изврши њихову наредбу, али са друге стране само 4% њих је тражило покретање дисциплинског поступка.²¹² Спроведено истраживање за потребе овог рада је показало да се 93,3% испитаних јавних тужилаца нашло у ситуацији да полиција не изврши неку њихову наредбу, а занимљиво је да нико од њих (0%) није тражио покретање дисциплинског поступка против полицијских службеника.²¹³ Наравно, овакав исход не представља добар резултат за полицију, али се чини да је, услед одсуства иницијативе за покретање дисциплинског поступка, јавним тужиоцима ипак полазило за руком да приволе полицију на поступање у складу са својим налозима. Треба напоменути да ово не представља посебан изузетак, с обзиром на то да слични примери непоступања по захтевима јавног тужиоца постоје и у упоредноправној пракси.²¹⁴ Ово поређење, иако не може послужити као оправдање, ипак представља релевантно упоредно искуство које указује на структурне изазове у односу тужилаштва и полиције.

Овде долазимо до јеш једне специфичности у њиховом односу, јавни тужилац је, с једне стране, надређен полицији у откривању и расветљавању кривичних дела, али је, с друге стране, у великој мери зависан од резултата рада полиције.²¹⁵ Такође, полиција поступа по налозима јавног тужиоца, али резултате њеног професионалног рада не оцењује тужилац, већ надлежни старешина у полицијској хијерархији. Због тога је могуће да ће, у посебно осетљивим и сложеним предметима, полиција пре следити налог свог старешине него јавног тужиоца.²¹⁶

Примери из Француске и Италије показују да проблеми у односима између јавног тужилаштва и полиције нису изоловани феномен, већ представљају ширу појаву у европској пракси. Тако, на пример, у Француској су проблеми уочени пре свега у домену хијерархијског положаја и поделе надлежности, где полиција, нарочито у сложеним истрагама, често исказује већу лојалност сопственим институционалним

²⁰⁹ Слично о томе и: Илић, Г., *op. cit.*, 2017, стр. 20.

²¹⁰ Илић, Г., *Предистражни поступак - мањкавости и препоруке*, у: Група аутора, Унапређење Законика о кривичном поступку - *de lege ferenda* предлози, Мисија ОЕБС-а у Србији, Београд, 2015, стр. 13.

²¹¹ Више о томе видети: Weigend, T., *The Prosecution Service in the German Administration of Criminal Justice*, in: Tak P. J. P. (ed), *Tasks and Powers of the Prosecution Services in the EU Member States*, Wolf Legal Publishers, Nijmegen, 2004, стр. 203-222.

²¹² Soković, S., Čvorović, D., Turanjanin, V., *Cooperation between the public prosecutor and the police in Serbia*, *Zbornik radova Pravnog fakulteta Univerziteta u Novom Sadu*, 3/2016, Novi Sad, стр. 843-860.

²¹³ Више о резултатима истраживања у четвртом делу овог рада.

²¹⁴ Више о томе видети: Hodgson, J., *The Police, The Prosecutor and The Judge d Instruction, Judicial Supervision in France, Theory and Practice*, *Brithish Journal of Criminology*, Volume 41, Issue 2, 2001, стр. 342-361.

²¹⁵ Илић, Г., *op. cit.*, 2015, стр. 13.

²¹⁶ Илић, Г., *op. cit.*, 2015, стр. 13-14.

структурама него упутствима јавног тужиоца.²¹⁷ Истраживања спроведена у Италији указала су на постојање сукоба у односима између јавног тужилаштва и полиције током претходног поступка. Полицијски службеници у том контексту истицали су недовољну компетентност јавних тужилаца у вођењу криминалистичких истрага, спорост у предузимању хитних радњи и губитке значајних информација, што се доживљава као препрека за ефикасно поступање.²¹⁸

С друге стране, искуства појединих немачких покрајина указују на могућност превазилажења ових изазова путем јасног нормативног уређења сарадње. Тако су у неким покрајинама уведени каталози кривичних дела који прописују начин комуникације између полиције и јавног тужилаштва, обавезу благовременог обавештавања, као и заједничко предузимање одређених доказних радњи. Посебно је наглашена потреба непосредног укључивања тужиоца у истраге тешких кривичних дела (убистава, отмица, сексуалних деликата, разбојништава у финансијским институцијама), као и у случајевима еколошких деликата или великих материјалних штета.²¹⁹ Немачки модел, дакле, показује да се кроз превентивну институционалну координацију могу унапредити ефикасност и правна сигурност кривичног поступка, уз минимизирање ризика од сукоба надлежности.

У току предистражног поступка јавни тужилац је овлашћен да од полиције преузме вршење радње коју је полиција на основу закона самостално предузела (чл. 285. ст. 5. ЗКП). Прво треба рећи да ово није лоше решење, да је у складу са положајем јавног тужиоца у предистражном поступку и да може да буде од значаја у појединим случајевима. Формално, јавни тужилац би могао да примени ово овлашћење у сваком случају, али поставља се питање да ли би то било стварно могуће. Наиме, када полиција поступа она нужно поред овлашћења прописана ЗКП-ом, примењује и полицијска овлашћења, мере, радње и средства прописана ЗП, јер непосредно поступање у реалној животној ситуацији захтева широк спектар могућности деловања како би се успешно обавио посао. Насупрот томе, јавни тужилац не располаже тако широким спектром општих овлашћења, што би у значајној мери могло да отежа, па чак и онемогући, примену ове законске могућности у бројним случајевима. Тако, на пример, он нема приступ оперативним полицијским евиденцијама, нити располаже средствима принуде и другим инструментима који су својствени полицији. Такође, поставља се питање да ли јавно тужилаштво располаже одговарајућим кадровским капацитетима (бројем запослених и њиховим компетенцијама), као и техничким и другим средствима неопходним за ефективну реализацију овог овлашћења. Тако се, на пример, и у Немачкој истиче доминација полиције над јавним тужилаштвом, посебно у погледу несразмере у материјалним и кадровским капацитетима, употребе савремених истражних метода, степена специјализације за спровођење кривичног гоњења, као и у примени превентивних полицијских мера.²²⁰ Ипак, у постојећим околностима, сарадња и заједничко деловање јавног тужиоца и полиције у предистражном поступку остају непоходни.

У нашој стручној литератури, приликом разматрања односа јавног тужиоца и полиције, покреће се и питање да ли је неопходно да полиција подноси кривичну

²¹⁷ Видети: Hodgson, J., *The Police, the Prosecutor and the Juge D'Instruction: Judicial Supervision in France, Theory and Practice*, British Journal of Criminology, No. 2/2001, стр. 342-361.

²¹⁸ Видети: Fabri, M., *Criminal Procedure and Public Prosecution Reform in Italy: A Flash Back*, International Journal For Court Administration, No. 1/2008, стр. 3-15.

²¹⁹ Више о томе видети: Elsner, B., *Entlastung der Staatsanwaltschaft durch mehr Kompetenzen für die Polizei? - Eine deutsch-niederländisch vergleichende Analyse*, Erschienen als Band 5 in der Reihe „Göttinger Studien zu den Kriminalwissenschaften“ im Universitätsverlag Göttingen, 2008.

²²⁰ Elsner, B., *op. cit.*, стр. 47.

пријаву јавном тужиоцу у систему у којем јавни тужилац руководи полицијом, а кривична пријава представља резултат њиховог потпуног заједничког деловања у предистражном поступку. Довољно би било да полиција, након предузетих потражних и доказних радњи које су спроведене под надзором или по налогу јавног тужиоца, целокупан материјал, са којим је он већ упознат, једноставно достави на даље поступање без формалног подношења кривичне пријаве.²²¹ Сматрамо да се као могуће решење намеће и достављање у форми извештаја, по узору на досадашњу праксу у којој се извештај подноси као допуна кривичне пријаве, или пак као посебан извештај тужилаштву у ситуацијама када чињенично стање није довољно разјашњено за подношење кривичне пријаве, али је ипак неопходно да све прикупљене информације буду достављене јавном тужиоцу. На пример, такво решење постоји у кривичнопроцесном законодавству Босне и Херцеговине. Наиме, „на основу прикупљених изјава и доказа који су откривени, овлашћено службено лице саставља извештај. Уз извештај се достављају предмети, скице, фотографије, прибављени извештаји, списи о предузетим радњама и мерама, службене белешке, изјаве и други материјали који могу бити од користи за успешно вођење поступка, укључујући и све чињенице и доказе који иду у корист осумњиченом. Уколико овлашћено службено лице након подношења извештаја сазна за нове чињенице, доказе или трагове кривичног дела, дужно је да прибави потребна обавештења и извештај о томе као допуна претходног извештаја без одлагања достави тужиоцу“.²²²

Међутим, увођење оваквог решења у нашем правном систему неминовно би отворило и питање евидентирања кривичног дела и учиниоца. Према досадашњем решењу, полиција води Кривични уписник у који уноси кривичне пријаве и податке о учиниоцима, док се у јавном тужилаштву воде различити уписници, као што су: Уписник за пунолетне учиниоце кривичних дела, Уписник за непознате учиниоце кривичних дела, Уписник за малолетне учиниоце кривичних дела, Уписник за остале кривичне предмете, као и више од шездесет других специјализованих уписника.²²³ У упоредном праву посебно се истиче пример Италије, где је прописано да искључиво јавни тужилац уписује сваку кривичну пријаву у регистар кривичних пријава.²²⁴ Моменат уписа пријаве у овај регистар има изузетан значај, будући да од тог тренутка почиње да тече рок у коме је неопходно окончати претходну истрагу. При томе треба нагласити да се кривична пријава у регистар уноси тек када је познат идентитет лица коме се кривично дело ставља на терет.²²⁵

Упоредноправна анализа показује да степен подређености полиције јавном тужиоцу није једнообразан, већ варира од државе до државе, у зависности од уставних решења, законских оквира и практичне организације кривичног поступка. Постоје системи у којима се прибегава и радикалним решењима ради остваривања контроле тужилаштва над радом полиције. У значајном броју европских земаља, полиција или поједине њене организационе јединице интегрисане су у оквиру тужилаштва, чиме се

²²¹ Више о томе: Илић, Г., *op. cit.*, 2017, стр. 22-23.

²²² Члан 219. Закона о кривичном поступку Босне и Херцеговине, Службени гласник БиХ, број 3/2003, 32/2003 - испр, 36/2003, 26/2004, 63/2004, 13/2005, 48/2005, 46/2006, 29/2007, 53/2007, 58/2008, 12/2009, 16/2009, 53/2009 - др. закон, 93/2009, 72/2013 и 65/2018.

²²³ Видети: члан 176. Правилника о управи у јавним тужилаштвима (Службени гласник Републике Србије, бр. 10/2025).

²²⁴ Члан 335. ст. 1. Законика о кривичном поступку Италије (*Codice di procedura penale*, Gazzetta ufficiale della Repubblica Italiana, Serie Generale n. 250 del 24.10.1988.).

²²⁵ Више о томе видети: Бошковић, М. А., Кулић, В., *Италијански модел претходног кривичног поступка*, Култура полиса - Посебно издање, бр. 1/2012, Нови Сад, стр. 144.

обезбеђује потпуна или знатно проширена надлежност и контрола јавног тужиоца над полицијским органима.²²⁶

Италијанска судска полиција поступа под непосредним руководством јавног тужиоца, који јој даје упутства и налоге које је дужна да извршава. У том смислу, јавни тужилац није само орган надзора, већ и активни субјекат који управља током истражних радњи. Овакво уређење обезбеђује висок степен контроле јавног тужилаштва над полицијом у кривичним предметима, чиме се уједно јача и начело законитости у поступку прикупљања доказа.²²⁷ У Белгији, инструкције јавног тужилаштва полицији су обавезујуће, а унутар полиције постоје јединице специјализоване за поступање по налогу тужилаштва.²²⁸

Поред Италије и Белгије, јавна тужилаштва у Шпанији и Швајцарској имају веома висок ниво контроле над полицијом. У Шпанији постоји такозвана „органска“ веза између тужилаштва и судске полиције, што значи да полиција поступа као продужена рука тужилаштва у кривичним предметима. У Швајцарској, у појединим кантонима, јавни тужилац истовремено обавља и функцију директора полиције, што представља највиши облик интеграције ових органа у систему кривичног гоњења.²²⁹

Поред наведених примера где постоји висок степен контроле јавног тужиоца над полицијом који се постиже на различите начине (интеграцијом, институционалним везама или функционалном подређеношћу) постоје и умеренији модели. У тим системима јавни тужилац има овлашћења да надзире и усмерава полицију у одређеним фазама поступка, али полиција задржава одређени степен оперативне самосталности.

У Француској постоји јасна подела између управне полиције (*police administrative*) и судске полиције (*police judiciaire*). Судска полиција поступа искључиво под надзором јавног тужиоца и истражног судије у каснијим фазама поступка. Тужилац даје обавезна упутства полицији у предистражној и истражној фази.²³⁰

У Немачкој јавни тужилац има формалну и практичну надлежност над полицијом у свим фазама кривичног поступка до подизања оптужнице. Полиција поступа по налогу тужилаштва, али у хитним случајевима може самостално предузимати радње, с тим што је дужна да о томе без одлагања обавести тужиоца.²³¹

Упоредјујући различите моделе, може се закључити да је однос између јавног тужиоца и полиције у нашем правном систему најближи немачком моделу. Такође, можемо закључити да у предистражном поступку јавни тужилац остварује формални утицај на полицију, али не и потпун хијерархијски однос који би био нужан за доследно руковођење њеним радом. Уместо тога, реч је о специфичном моделу непотпуне и спољашње надређености,²³² у којем тужилац има овлашћења да усмерава

²²⁶ Илић, Г., Бошковић, М. М., *Јавно тужилаштво у Србији – историјски развој, међународни стандарди, упоредни модели и изазови модерног друштва*, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 2019, стр. 284.

²²⁷ Видети: чл. 58. Законика о кривичном поступку Италије (*Codice di procedura penale*, Gazzetta ufficiale della Repubblica Italiana, Serie Generale n. 250 del 24.10.1988.). Више о томе: Perrodet, A., *The Italian system*, in: Delmas-Marty, M., & Spencer, J. R. (eds), *European Criminal Procedures*, Cambridge University Press, 2002, стр. 348-414.

²²⁸ Видети: Massol de Rebetz, J., *Jurisdictional games and decision making: The Belgian approach in dealing with migrant smuggling*, Law & Policy, Vol. 45, No. 2/2023, стр. 137–158.

²²⁹ Илић, Г., Бошковић, М. М., *op. cit.*, 2019, стр. 285.

²³⁰ Више о томе: Hodgson, J., *Hierarchy, Bureaucracy, and Ideology in French Criminal Justice: Some Empirical Observations*, Journal of Law and Society, Vol. 29, No. 2/2002, стр. 227-257.

²³¹ Видети: § 161, § 163, Законика о кривичном поступку Немачке, (*Strafprozessordnung - StPO*), Bundesministerium der Justiz, доступно на: <https://www.gesetze-im-internet.de/stpo>, приступ: 1.2.2025. године.

²³² Илић, Г., *op. cit.*, 2017, стр. 20-21.

и контролише поједине аспекте полицијског поступања, али полиција задржава одређен степен самосталности у примени својих овлашћења, док у организационој структури задржава потпуну самосталност. Овакво решење у пракси производи равнотежу између потребе за ефикасним кривичним гоњењем и очувања институционалне аутономије полиције, али истовремено отвара и бројна питања око степена стварне зависности полиције од упутстава и налога јавног тужиоца.

ДРУГИ ДЕО
ОВЛАШЋЕЊА ПОЛИЦИЈЕ У ПРЕДИСТРАЖНОМ ПОСТУПКУ И ПРОЦЕСНА
ВРЕДНОСТ ПРИКУПЉЕНИХ МАТЕРИЈАЛА У ПРЕДИСТРАЗИ

ГЛАВА I
ОПШТА РАЗМАТРАЊА О ПРИМЕНИ ОВЛАШЋЕЊА ПОЛИЦИЈЕ У
ПРЕДИСТРАЖНОМ ПОСТУПКУ

1. Општи услови за примену полицијских овлашћења

Полицијска овлашћења примењују се при обављању полицијских послова када су за то испуњени законом прописани услови. У европском континенталном правном систему полицијска овлашћења утврђују се законом *expressis verbis*,²³³ без изузетка.²³⁴ У нашем правном систему полицијска овлашћења прописана су Законом о полицији, али је значајан део овлашћења полицији дат и другим законима, као на пример ЗКП-ом, Законом о прекршајима,²³⁵ Законом о безбедности саобраћаја на путевима²³⁶ итд. Полицијски службеници, у статусу овлашћених службених лица, примењују полицијска овлашћења када су за то испуњени законом прописани услови, на начин прописан законом, Правилником о полицијским овлашћењима²³⁷ (у даљем тексту: ППО) и Правилником о начину и условима примене полицијских овлашћења према малолетним лицима²³⁸ (у даљем тексту: ППОМЛ). Дакле, врсте овлашћења и услови за њихову примену прописани су законом, док је начин примене, поред законских одредби, ближе разрађен и подзаконским актима.²³⁹ Овде се првенствено мисли на полицијска овлашћења прописана ЗП, док за примену овлашћења прописаних нпр. ЗКП-ом важе само законске одредбе.

ЗП је, методом енумерације,²⁴⁰ прописано 16 тачака у којима су садржане следеће врсте полицијских овлашћења:

- 1) упозорење и наређење;
- 2) провера и утврђивање идентитета лица и идентификација предмета;
- 3) позивање;
- 4) довођење;
- 5) задржавање лица и привремено ограничење слободе кретања;
- 6) прикупљање обавештења;
- 7) привремено одузимање предмета;
- 8) преглед простора, објеката, документације и контрадиверзиони преглед;

²³³ За разлику од тога, у англосаксонском правном систему полицијска овлашћења често су шире дефинисана, што полицијским службеницима оставља већи простор за дискреционо одлучивање у конкретним ситуацијама. Више о томе видети: Leigh H. L., *Prolegomenon to a Study of Police Powers in England and Wales*, Notre Dame Law Review, Volume 48, Issue 4, 1973, стр. 861-880.

²³⁴ Југовић, С., *Обележја управних овлашћења полиције – полицијских овлашћења*, Наука – безбедност – полиција, бр. 2/2008, Београд, стр. 75.

²³⁵ Службени гласник Републике Србије, бр. 65/2013, 13/2016, 98/2016 - одлука УС, 91/2019, 91/2019 - др. закон и 112/2022 - одлука УС.

²³⁶ Службени гласник Републике Србије, бр. 41/2009, 53/2010, 101/2011, 32/2013 - одлука УС, 55/2014, 96/2015 - др. закон, 9/2016 - одлука УС, 24/2018, 41/2018, 41/2018 - др. закон, 87/2018, 23/2019, 128/2020 - др. закон и 76/2023.

²³⁷ Службени гласник Републике Србије, број 41/2019.

²³⁸ Службени гласник Републике Србије, број 83/2019.

²³⁹ ЗП је прописано да начин примене полицијских овлашћења прописује министар унутрашњих послова (чл. 64. ст. 3. ЗП)

²⁴⁰ Југовић, С., *op. cit.*, стр. 76.

- 9) заустављање и прегледање лица, предмета и саобраћајних средстава;
- 10) обезбеђење и преглед места догађаја;
- 11) употреба туђег саобраћајног средства и средства везе;
- 12) утврђивање присуства алкохола и/или психоактивних супстанци;
- 13) вршење безбедносних провера;
- 14) пријем нађених ствари;
- 15) употреба средстава принуде;
- 16) друга овлашћења предвиђена законом (чл. 64. ст. 2. ЗП).

Поред полицијских овлашћења, приликом обављања полицијских послова полицијски службеници у статусу овлашћених службених лица, у складу са ЗП и другим законима, примењују и следеће полицијске мере и радње:

- 1) заштита оштећених кривичним делом и других лица;
- 2) заштита података о идентитету;
- 3) полицијско опажање, опсервирање;
- 4) посебне мере за обезбеђивање јавног реда;
- 5) снимање на јавним местима;
- 6) полицијска помоћ у извршењима и поступцима вансудског намирнења;
- 7) полиграфско испитивање;
- 8) пријем пријава о учињеном кривичном делу и прекршају;
- 9) трагање за лицима и предметима;
- 10) мере циљане потраге;
- 11) мере за отклањање непосредне опасности;
- 12) криминалистичко-форензичка регистрација, узимање других узорка и криминалистичко-форензичка вештачења и анализе;
- 13) јавно расписивање награде (чл. 47. ЗП).

Пре примене полицијског овлашћења полицијски службеник је дужан да се увери да су испуњени сви законски услови за примену овлашћења и одговоран је за ту процену (нагласио аутор).²⁴¹ Полицијска овлашћења се примењују по сопственој иницијативи, по наређењу надређеног службеника,²⁴² по налогу јавног тужиоца или другог надлежног органа,²⁴³ издатог у складу са законом (чл. 65. ст. 1-2. ЗП). Полицијски службеник је дужан да поступи по наређењима полицијског службеника, издатим ради обављања полицијских послова, осим оних којима се наређују радње које представљају кривично дело²⁴⁴ (чл. 41. ст. 2-3. ЗП).

Приликом примене полицијских овлашћења, полицијски службеник поступа у складу са стандардима утврђеним релевантним међународним актима, као што су *Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода*, *Основни принципи Уједињених нација о употреби силе и ватреног оружја од стране службених лица која*

²⁴¹ Полицијски службеник се, пре почетка примене полицијског овлашћења, представља показивањем службене значке и службене легитимације, а полицијски службеник у униформи само на захтев лица према коме примењује овлашћење. Изузетно, полицијски службеник неће се представити на овај начин ако околности примене полицијског овлашћења у конкретном случају указују да би то могло угрозити постизање законитог циља. У том случају полицијски службеник ће, током примене полицијског овлашћења, на своје својство упозорити речју: "Полиција". По престанку тих околности полицијски службеник ће се представити на прописан начин (чл. 66. ЗП).

²⁴² Кад је надређени службеник присутан, полицијска овлашћења примењују се по његовом наређењу, изузев ако нема времена да се чека на то наређење и мора се без одлагања поступити по сопственој иницијативи (чл. 65. ст. 3. ЗП).

²⁴³ На пример, то може бити по налогу суда. Више о томе: Шебек, В., *Криминалистичко-обавештајни модели организације полиције у контроли криминалитета*, докторска дисертација, Правни факултет Универзитета у Крагујевцу, 2014, стр. 23-25.

²⁴⁴ Ако наређење сматра незаконитим из других разлога, полицијски службеник има право да о томе извести непосредно вишег руководиоца.

спроводе закон, Европски кодекс полицијске етике, као и други међународни документи који се односе на рад полиције (чл. 65. ст. 4. ЗП).²⁴⁵ Лице према коме се примењује полицијско овлашћење, ако је то у датој ситуацији могуће и не би угрозило извршење полицијског задатка, има право да: 1) буде упознато са разлозима за то, 2) укаже на околности које сматра битним с тим у вези, 3) буде упознато са идентитетом полицијског службеника, који се представља и легитимише, и 4) тражи присуство лица које ужива његово поверење (чл. 65. ст. 5. ЗП).

Полицијски службеник у примени полицијских овлашћења поступа у складу са принципима непристрасности, недискриминације, сразмерности, хуманости, поштовања људских права и омогућавања медицинске помоћи. Дакле, поступа непристрасно, пружајући свакоме једнаку законску заштиту, без дискриминације лица по било којем основу, поступа хумано и поштује достојанство, углед и част сваког лица и друга људска и мањинска права и слободе грађана, дајући предност правима угроженог у односу на иста права лица које та права угрожава и водећи рачуна о правима трећих лица, а на захтев лица према коме се овлашћење примењује, омогућиће пружање медицинске помоћи од стране здравствене установе (чл. 67. ст. 1-3. ЗП). Примена полицијског овлашћења мора бити сразмерна потреби због које се предузима, јер не сме изазвати веће штетне последице од оних које би наступиле да полицијско овлашћење није примењено. Између више полицијских овлашћења примениће се оно којим се задатак може обавити са најмање штетних последица и за најкраће време. Приликом примене средстава принуде настојаће се да њихова употреба буде поступна, односно од најлакшег према тежем средству принуде и, у сваком случају, уз минимум неопходне силе (чл. 68. ст. 1-4. ЗП).

ЗКП-ом прописано је да овлашћење за предузимање потребних мера и радњи у предистражном поступку имају јавни тужилац и овлашћена службена лица полиције. Даље, из одредаба ЗП произилази да сва овлашћена службена лица имају једнака полицијска овлашћења, односно да су овлашћена да предузимају сва полицијска овлашћења у складу са законом. Међутим, у пракси то није у потпуности тако. Актом о систематизацији радних места, између осталог, дефинисани су послови и задаци за сваку врсту радног места, што утиче и на избор полицијских овлашћења која се могу примењивати. Избор конкретног овлашћења у великој мери је детерминисан врстом полицијског посла који се обавља, а понекад и техничким (не)могућностима. Тако, на пример, уређај за утврђивање присуства алкохола и/или психоактивних супстанци поседује искључиво саобраћајна полиција, што условљава примену овлашћења у тим ситуацијама. За нека полицијска овлашћења је потребна одлука, односно посебно овлашћење руководиоца надлежне организационе јединице (задржавање лица по Закону о прекршајима) или одобрење јавног тужиоца (задржавање лица по ЗКП-у). У суштини, нико од њих лично не примењује сва полицијска овлашћења, а „није мали број оних који лично не примењују ниједно полицијско овлашћење“²⁴⁶.

Рад на откривању кривичних дела и њиховом расветљавању полиција предузима самоиницијативно или на захтев јавног тужиоца. Полиција је у обавези да

²⁴⁵ Такође, полиција се придржава утврђених и достигнутих стандарда полицијског поступања, узимајући у обзир међународно опште прихваћене стандарде који се односе на: 1) дужност служења грађанима и заједници; 2) одговарање на потребе и очекивања грађана; 3) поштовање законитости и сузбијање незаконитости; 4) остваривање људских и мањинских права и слобода; 5) недискриминацију при извршавању полицијских задатака; 6) сразмерност у употреби средстава принуде; 7) забрану мучења и примене нечовечних и понижавајућих поступака; 8) пружање помоћи настрадалим лицима; 9) придржавање професионалног понашања и интегритета; 10) обавезу заштите тајних података; 11) обавезу одбијања незаконитих наређења и пријављивања корупције (чл. 33. ЗП).

²⁴⁶ Милетић, С., *Коментар Закона о полицији*, Службени гласник, Београд, 2009, стр. 98-99.

„без ичијег позива и одобрења“²⁴⁷ предузме потребне активности како би испунила дужност прописану чланом 286. ЗКП-а. Треба нагласити да до овог деловања долази тек када постоје основи сумње да је учињено кривично дело за које се гони по службеној дужности. Али шта полиција ради до тог тренутка? Заправо, овлашћена службена лица полиције константно трагају за основима сумње,²⁴⁸ јер је први њихов покретач тзв. општа сумња у процесу полицијског опажања или опсервирања.²⁴⁹ ЗП се прописује да полицијски службеници могу и пре постојања основа сумње да је извршено кривично дело (или прекршај), путем полицијског непосредног опажања, опсервирања, да прикупљају обавештења и податке од користи за утврђивање да ли су се стекли наведени основи сумње (чл. 50. ст. 1. ЗП).²⁵⁰

2. Полицијско хапшење и задржавање лица

Људска права су зајемчена Уставом Републике Србије²⁵¹ (у даљем тексту: Устав РС), али се њиме допушта да, под одређеним условима, она могу бити ограничена законом.²⁵² У том смислу, свако има право да се слободно креће у Републици Србији, али ова слобода се може ограничити законом ако је то неопходно ради вођења кривичног поступка. Међутим, према лицу лишеном слободе мора се поступати човечно и с уважавањем достојанства његове личности. Забрањено је изнуђивање исказа и свако насиље према лицу лишеном слободе.²⁵³ Ако је до лишења слободе дошло без одлуке суда, лицу се одмах саопштава да има право да ништа не изјављује и право да не буде саслушано без присуства браниоца кога само изабере или браниоца који ће му бесплатно пружити правну помоћ ако не може да је плати. У оваквом случају лице мора без одлагања, а најкасније у року од 48 часова, бити предато надлежном суду, у противном се пушта на слободу.²⁵⁴

2.1. Полицијско хапшење

Полиција може ухапсити лице за које постоји основана сумња да је учинило кривично дело и ако постоји разлог за одређивање притвора,²⁵⁵ али је дужна да такво лице без одлагања спроведе надлежном јавном тужиоцу. Можда је оваква законска формулација комплексна за примену од стране полиције (опште надлежности,

²⁴⁷ Грубач, М., *op. cit.*, стр. 149.

²⁴⁸ Више о томе: Радовић, Н., *Кривичнопроцесни и криминалистички аспекти прикупљања обавештења од грађана*, магистарска теза, Правни факултет Универзитета у Новом Саду, 2014, стр. 72.

²⁴⁹ Бркић, С., *Кривично процесно право II*, Правни факултет Универзитета у Новом Саду - Центар за издавачку делатност, Нови Сад, 2013, стр. 36.

²⁵⁰ Опсервирање се обавља на јавним и другим, за приступ доступним местима, без задирања у право на приватност било ког лица. Добијена обавештења, која се не могу користити у поступку и немају оперативни значај, уништавају се у року од годину дана (чл. 50. ст. 2-3. ЗП).

²⁵¹ Службени гласник Републике Србије, бр. 98/2006 и 115/2021.

²⁵² Концепт људских права заснива се на идеји о праведном уређењу односа појединаца и држава. Сви људи имају иста људска права, без обзира на различитости, не могу се нико одузети нити их се ико може одрећи. Њихово остваривање је предуслов за живот у условима достојним човека, његове хумане природе и достојанства. Више о томе: Бабовић, Б., *Људска права и полиција у Југославији*, Прометеј, Земун, 1999, стр. 19.

²⁵³ Више о томе: Marković, S., *Povreda zabrane zlostavljanja osobe lišene slobode u proceduralnom aspektu*, *Policija i sigurnost* 3/2014, Zagreb, стр. 205-216.

²⁵⁴ Видети: Члан 20, 28, 29. и 39. Устава РС.

²⁵⁵ Услови за одређивање притвора су прописани чланом 211. ЗКП-а.

саобраћајне или граничне полиције), нарочито када у кратком времену треба да се донесе одлука о потреби хапшења (нпр. на месту догађаја), а притом самостално треба сагледати постојање основане сумње и бројне алтернативно постављене услове за одређивање притвора (нпр. одлука се мора донети пре него што се створе услови за консултацију са тужиоцем). Полицијски службеници тада прибегавају примени других полицијских овлашћења, како би добили додатно време за процену, притом испуњеност услова за примену тих других овлашћења је често „натегнута“, понекад на границе могућности (нпр. уручење позива лицу у којем је наведено време јављања „одмах“, уз понуду да га полиција превезе до њихових просторија), а некада и преко граница прописаног (нпр. довођење ради утврђивања идентитета, а постоје сви услови за проверу идентитета што искључује могућност утврђивања).

Слична, али нешто другачија ситуација је када полиција без пуно процењивања одмах доведе до својих просторија лице затечено у извршењу кривичног дела које се гони по службеној дужности, па се консултује са надлежним јавним тужиоцем, а он нпр. одлучи да се лице пусти, како би се спровео редован поступак, без задржавања, без предаје лица јавном тужиоцу итд. Значи, овде немамо полицијско хапшење, јер са једне стране треба да буду испуњени прописани услови, који овде нису постојали по процени јавног тужица, а са друге стране полицијско хапшење мора да се заврши предајом лица јавном тужиоцу, што овде такође није био случај. Опет се прибегава проналажењу разлога за довођење, које је већ примењено. Вероватно је због тога, Законом о полицији од 2016. године, прописано да без писаног налога полицијски службеник може довести лице које је затечено у извршењу кривичног дела које се гони по службеној дужности, а ради саслушања у својству осумњиченог у складу са ЗКП-ом.²⁵⁶ Овако прописан услова за довођење није раније постојао и веома прецизно попуњава празнину која се јављала у ситуацијама када полиција има дилему у примени полицијског хапшења, јер тада може применити ово овлашћење, захваљујући условима за примену који су шире постављени.

Међутим, када се правилно процени и започне хапшење, приликом довођења, полиција ће ухапшеног поучити о правима²⁵⁷ и јавном тужиоцу предати извештај о разлозима и о времену хапшења. У ситуацијама када је спровођење ухапшеног трајало дуже од осам часова због неотклоњивих сметњи, полиција је дужна да јавном тужиоцу овакво закашњење посебно образложи, о чему ће јавни тужилац сачинити службену белешку где ће унети и изјаву ухапшеног о времену и месту хапшења (чл. 291. ЗКП). Свако може ухапсити лице затечено при извршењу кривичног дела²⁵⁸ за које се гони по службеној дужности и одмах га предати јавном тужиоцу или полицији, а ако то није могуће, мора се одмах обавестити један од тих органа (чл. 292. ЗКП).

2.2. Задржавање осумњиченог

Јавни тужилац може изузетно, ради саслушања, задржати лице које је ухапсила полиција или ухапшеног који је предат полицији/јавном тужиоцу, као и осумњиченог који је саслушан. Ово задржавање може трајати најдуже 48 часова од часа хапшења, односно одазивања на позив (чл. 294. ст. 1. ЗКП).

²⁵⁶ Видети члан 83. ЗП, довођење без писаног налога.

²⁵⁷ Ухапшени мора бити поучен о правима из члана 69. став 1. ЗКП-а.

²⁵⁸ Хапшење при извршењу кривичног дела или такозвано грађанско хапшење.

О задржавању доноси решење²⁵⁹ јавни тужилац или, по његовом одобрењу, полиција и одмах се уручује, а најкасније у року од два часа од када је осумњиченом саопштено да је задржан.²⁶⁰ Против решења о задржавању осумњичени и његов бранилац имају право жалбе у року од шест часова од достављања решења. О жалби одлучује судија за претходни поступак у року од четири часа од пријема жалбе, али она не задржава извршење решења (чл. 294. ст. 2-4. ЗКП).²⁶¹

Осумњичени мора имати браниоца чим орган поступка донесе решење о задржавању. Осумњиченом ће се омогућити да, у присуству органа поступка, телефоном или другим комуникационим средством обавести браниоца о задржавању, непосредно или посредством чланова породице или трећег лица чији је идентитет познат.²⁶² Ако осумњичени сам, у року од четири часа, не обезбеди браниоца, јавни тужилац/полиција ће му обезбедити по службеној дужности, по редоследу са списка адвоката који доставља надлежна адвокатска комора (чл. 294. ст. 2-4. ЗКП).

2.3. Задржавање лица на месту извршења кривичног дела

Лица затечена на месту извршења кривичног дела полиција може упутити јавном тужиоцу или их задржати до његовог доласка, ако би та лица могла да дају податке важне за поступак и ако је вероватно да се њихово испитивање касније не би могло извршити или би било скопчано са знатним одуговлачењем или другим тешкоћама. Задржавање лица на месту кривичног дела не може трајати дуже од шест часова (чл. 290. ЗКП). Оваква могућност се прописује и ЗП, па је полицијски службеник овлашћен да до окончања прегледа (места догађаја), а најдуже шест часова, задржи лице за које процени да може да пружи обавештења важна за разјашњавање догађаја, ако је вероватно да се обавештења не би могла касније прикупити (чл. 99. ст. 3. ЗП). Слично, као и код других овлашћења прописаних ЗП у односу на ЗКП, постоји шира могућност примене, чак и у случајевима кад се то што се десило још третира као „догађај“ (нпр. лице без знакова живота на јавном месту).²⁶³ Наравно, то је веома значајно и омогућава полицији да може ефикасно да ради, јер има довољан спектар могућности за деловање у ситуацијама када још није јасно шта се заправо догодило, па се не могу применити радње које се спроводе кад се догоди кривично дело, зато што нема основа сумње да је до тога дошло. Тако би у некој ситуацији полицијски службеник могао да задржи лице на месту догађаја, у складу са ЗП, а чим се утврди да се ради о кривичном делу, треба да настави примену задржавања на месту догађаја по ЗКП-у, али не дуже од укупно шест часова, односно може да примени друго овлашћење прописано ЗКП-ом.

Значајно је споменути да орган поступка, у складу са ЗКП-ом, може задржати лице на месту увиђаја под истим условима који важе за задржавање лица на месту извршења кривичног дела (чл. 136. ст. 2. ЗКП). Оно што је разлика, поред полиције,

²⁵⁹ У решењу мора бити наведено дело за које се осумњичени терети, основи сумње, дан и час лишења слободе или одазивања позиву, као и време почетка задржавања.

²⁶⁰ Осумњичени има права предвиђена у члану 69. став 1. ЗКП-а.

²⁶¹ Више о томе видети: Мјјалковић, С., Ћворовић, Д., Туранџанин, В., *Police Deprivation of Liberty in the Criminal Procedural Legislation of the Republic of Serbia and the Right to Liberty and Security of a Person*, Criminal justice and security in Central and Eastern Europe: from common sense to evidence-based policy-making, conference proceedings/editors Gorazd Meško ... [et al.], Ljubljana, 2018, стр. 616-629.

²⁶² Милидраговић, Д., *Задржавање лица у позитивном законодавству Републике Србије*, Безбедност 3/2009, Београд, стр. 207.

²⁶³ А још није јасно да ли је природна смрт или самоубиство или задес или убиство.

ово задржавање би могли да примени и јавни тужилац и суд,²⁶⁴ такође, место увиђаја је шири појам од места извршења кривичног дела,²⁶⁵ па би могло да се односи и на шири круг лица. Јер, Кривичним закоником²⁶⁶ (у даљем тексту: КЗ) се прописује да је кривично дело извршено како у месту где је извршилац радио или био дужан да ради, тако и у месту где је у целини или делимично наступила последица дела (чл. 17. ст. 1. КЗ), док предмет увиђаја може бити и свако место где се налазе предмети и трагови кривичног дела.²⁶⁷

3. Полиција и споразум о признању кривичног дела

Приликом реформе нашег кривично-процесног законодавства, сасвим оправдано су јачале тенденције поједностављења кривичног поступка. Законодавац је увео значајна решења, између осталог, Споразум о признању кривичног дела, који представља поједностављен начин поступања у кривичним стварима, у којима се кривични предмет решава нагодбом између тужиоца и окривљеног, а састоји се у признању извршења кривичног дела од стране окривљеног, у замену за тужиочево обећање да ће га теретити за мање него што омогућавају докази, да га неће теретити за нека кривична дела, или да ће тражити тачно одређену кривичну санкцију.²⁶⁸

Наше истраживање је показало да је, приликом остваривања увида у окончане предмете, предистражни поступак у 63% случајева окончан оптужним предлогом. Од укупног броја поднетих оптужних предлога, споразум о признању кривице примењен је у трећини случајева.²⁶⁹

Полазећи од анализе нормативног оквира и постојеће праксе, те узимајући у обзир висок степен примене овог института у кривичнопроцесној пракси и његов значај за ефикасност кривичног поступка, природно се намеће питање да ли, и у којој мери, полиција има улогу у примени споразума о признању кривичног дела.

ЗКП недвосмислено дефинише да је реч о споразуму који закључују јавни тужилац и окривљени. Такође, и резултати спроведеног истраживања указују да полиција нема никакву улогу у процесу закључивања овог споразума – ни на нивоу иницијативе и предлагања, ни у току преговора, па до доношење коначне одлуке.

²⁶⁴ Илић, Г., Мајић, М., Бељански, С., Трешњев, А., *Коментар Законика о кривичном поступку*, Службени гласник, Београд, 2013, стр. 369.

²⁶⁵ Милошевић, М., Кесић, Т., Бошковић, А., *op. cit.*, стр. 130.

²⁶⁶ Службени гласник Републике Србије, бр. 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016, 35/2019 и 94/2024.

²⁶⁷ Милошевић, М., Кесић, Т., Бошковић, А., *op. cit.*, стр. 130.

²⁶⁸ Турањанин, В., *Споразум о признању кривичног дела*, докторска дисертација, Правни факултет Универзитета у Крагујевцу, 2016, стр. 6-7.

²⁶⁹ Више о томе у четвртом делу овог рада.

ГЛАВА II

ПОТРАЖНЕ РАДЊЕ ПОЛИЦИЈЕ У ПРЕДИСТРАЖНОМ ПОСТУПКУ И ПРОЦЕСНА ВРЕДНОСТ ПРИКУПЉЕНИХ МАТЕРИЈАЛА У ПРЕДИСТРАЗИ

1. Општа разматрања

Полицијска функција је сложена (управна, прекршајна, кривична, безбедносна) и њено испољавање зависи од чињеничног стања (*Da mihi facta, dabo tibi ius*). У првом делу рада говори се о свеобухватној примени полицијских овлашћења која су, поред ЗП, садржана у бројним другим законима. Када су у питању кривичне ствари, апсолутни примат имају одредбе ЗКП-а, јер ако постоје основи сумње да је извршено кривично дело за које се гони по службеној дужности, полиција је овлашћена и дужна следеће:

- да предузме потребне мере да се пронађе учинилац кривичног дела, да се учинилац или саучесник не сакрије или не побегне,
- да открије и обезбеди трагове кривичног дела и предмете који могу послужити као доказ, као и
- да прикупи сва обавештења која би могла бити од користи за успешно вођење кривичног поступка (чл. 286. ст. 1. ЗКП).

У циљу испуњења ових дужности, полиција може да:

- 1) тражи потребна обавештења од грађана;
- 2) прегледа превозна средства, путнике и пртљаг;
- 3) ограничи кретање на одређеном простору за неопходно потребно време, а најдуже до осам часова;
- 4) предузме потребне мере у вези са утврђивањем истоветности лица и предмета;
- 5) распише потрагу за лицем и предметима за којима се трага;
- 6) у присуству одговорног лица прегледа одређене објекте и просторије државних органа, предузећа, радњи и других правних лица, оствари увид у њихову документацију и да је по потреби одузме;
- 7) прибави евиденцију остварене телефонске комуникације, коришћених базних станица или да лоцира места са којег се обавља комуникација;²⁷⁰
- 8) предузме друге потребне мере и радње (чл. 286. ст. 2-3. ЗКП).

У делу рада који следи, обрадиће се свако овлашћење појединачно и представиће се резултати до којих се дошло истраживањем о њиховој примени и процесној вредности.

За потребе анализе резултата коришћен је модел израчунавања **просечне процесне вредности** потражних радњи, којим су квалитативни одговори испитаника претворени у квантитативне показатеље. Категоријама су додељене нумеричке вредности:

- **Нема процесне вредности (0):** представља најнижи степен вредности.
- **Мала процесна вредност (1):** процесна вредност постоји, али прибављени материјал има ограничен значај, па му је додељена следећа вредност на скали.
- **Нисам сигуран (1,5):** представља „неодлучну зону“ између мале (1) и велике (2) процесне вредности. Ова категорија одражава стање несигурности, али имплицира и потенцијал за већу процесну вредност.

²⁷⁰ За разлику од других мера и радњи које се овде наводе, у овом случају полиција може прибављати наведене податке само по налогу судије за претходни поступак, а на предлог јавног тужиоца.

- **Велика процесна вредност (2):** највиши степен вредности, који указује да материјал прибављен радњом може имати велики значај у поступку. Просечна вредност је добијена применом формуле:

$$\text{Просечна процесна вредност} = ((N0 \times 0) + (N1 \times 1) + (N1,5 \times 1,5) + (N2 \times 2)) / N$$

где су:

- **N0** - број испитаника са одговором „нема процесне вредности“,
- **N1** - број испитаника са одговором „мала процесна вредност“,
- **N1,5** - број испитаника са одговором „нисам сигуран“,
- **N2** - број испитаника са одговором „велика процесна вредност“, и
- **N** - је укупан број испитаника (у спроведеном истраживању је то 50 полицијских службеника – криминалистичких инспектора).

На тај начин добија се квантификовани показатељ који омогућава систематско поређење различитих полицијских радњи, како у оквиру потражних и доказних радњи посебно, тако и између те две групе радњи.

2. Прикупљање обавештења од грађана

ЗКП-ом се прописује да је полиција, између осталог, овлашћена да тражи потребна обавештења од грађана, односно дужна је да прикупи сва обавештења која би могла бити од користи за успешно вођење кривичног поступка ако постоје основи сумње да је извршено кривично дело за које се гони по службеној дужности (чл. 286. ст. 1. и 2. ЗКП). Према томе, полиција може позивати грађане ради прикупљања обавештења уз обавезу навођења разлога позивања и својства у коме се грађанин позива (чл. 288. ст. 1. ЗКП). Наравно, поред прикупљања обавештења по сопственој иницијативи, полицијски службеници могу то да учине и по захтеву надлежних органа (на пример, јавног тужиоца).²⁷¹

Полицијски службеник спроводи прикупљање обавештења обављањем разговора са лицем на његовој адреси становања, на радном месту, на другом погодном месту или у службеним просторијама (чл. 41. ППО). Значи, полиција неће искључиво позивати грађане како би од њих прикупили потребна обавештења, до неких ће полиција доћи, неки ће приступити полицији без позива и само ће један део њих бити позван, по правилу, у службене просторије.

Лице које се није одазвало позиву може се довести принудно, али само ако је у позиву било на то упозорено (чл. 288. ст. 1. ЗКП-е) и притом је било уредно позвано.²⁷² Можемо претпоставити да се мисли на писани позив, иако позив може бити и усмени – непосредни или преко средстава комуникације, али би сигурно отежало да се докаже и изречено упозорење на принудно довођење. Ако се грађанин не би одазвао на усмени позив или на писани позив без наведеног упозорења, полиција би могла да му упуту писани позив са упозорењем, а ако се ни тада не одазове, могла би да га доведе. Полиција може, али није у обавези да доведе то лице. Са друге стране, лице се некада неће одазвати позиву из оправданог разлога (болест, неодложни послови и слично), али законом се не регулише како полиција тада поступа, нити се прецизира шта би грађанин тада требао да уради.

²⁷¹ Више о карактеристикама прикупљања обавештења видети: Жарковић, М., *Криминалистичка тактика*, Криминалистичко – полицијска академија, Београд, 2010, стр. 121.

²⁷² Грубач, М., *op. cit.*, стр. 150.

Иначе, грађанин треба да се одазове позиву полиције, али ако се не би одазвао, тиме не би учинио кажњиво дело, а јасно је да не би могао бити ни принудно доведен када на то није био упозорен.

Поставља се питање шта полиција треба да уради када се уредно позвани није одазвао, а био је упозорен на принудно довођење. Да ли је потребно да полиција сачини неки формални акт како би довела то лице или не? ЗКП не даје одговор на то питање, а до 2016. године ни полицијско законодавство није прописивало како треба да се поступа у овим случајевима, што је стварало дилеме у непосредној примени. У начину полицијског поступања разликује се довођење на основу писаног налога (првенствено правосудних органа) и довођење без писаног налога, на основу изричитог законског овлашћења. Наравно, полиција у овом случају треба да доводи лице без писаног налога.

Интересантно је једно емпиријско истраживање које је показало да код полицијских службеника у овим случајевима постоје недоумице, јер од укупног броја испитаника (200) који су имали могућност принудног довођења грађанина који се није одазвао писаном позиву, чак је једна петина (20%) испитаника у оваквим случајевима увек доводила грађанина на основу писане наредбе, налога или неког другог писаног акта о довођењу,²⁷³ било да су сами сачинили такав акт или су тражили наредбу од суда за довођење.²⁷⁴ Ово показује да су полицајци имали дилему у вези са тиме да ли им треба „папир“ да би довели лице или не, чак су неки од њих сами сачињавали налог/акт за довођење, мада није јасно где су пронашли основ за то. Дилему је продубљивало то што су ранијим ЗП²⁷⁵ из 2005. године, изричито прописани услови за довођење без налога, где није била наведена ова ситуација.²⁷⁶ Такве законске недоречености могу створити додатне тешкоће када довођење не обављају полицијски службеници, којима се лице није одазвало, већ то захтевају од других полицијских службеника, чиме се губи важан чинилац непосредне процене испуњености услова за примену полицијских овлашћења. Доношењем Закона о полицији из 2016. године учињен је највећи напредак у свеобухватном прописивању полицијског овлашћења довођења, у овом, али и у бројним другим сегментима, па тако без писаног налога полицијски службеник може довести лице **које се није одазвало позиву само ако је у позиву упозорено да ће бити доведено** (нагласио аутор).²⁷⁷ Недвосмислено прописивање да се ради о довођењу без налога, отклања све дилеме и активира примену читавог система законских и подзаконских норми којима се уређује ова област.

Прикупљање обавештења од истог лица може трајати онолико колико је неопходно да се добије потребно обавештење, а најдуже четири часа, а по престанку лица које даје обавештења и дуже (чл. 288. ст. 3. ЗКП). Временско ограничење трајања прикупљања обавештења уведено је ЗКП-ом из 2001. године, с тим да је актуелним решењем пружена могућност и дужег трајања ако лице на то пристаје. Очигледна је намера законодавца да заштити слободе и права грађана и обезбеди да се њихова

²⁷³ Притом 33 % њих је увек доводило лице без налога за довођење, док је 47 % то чинило некада са, а некада без налога.

²⁷⁴ Радовић, Н., *Кривичнопроцесни и криминалистички аспекти прикупљања обавештења од грађана*, магистарска теза, Правни факултет Универзитета у Новом Саду, 2014, стр. 102.

²⁷⁵ Службени гласник Републике Србије, бр. 101/2005, 63/2009 - одлука УС, 92/2011 и 64/2015.

²⁷⁶ У чл. 50. било је прописано да се без писаног налога може довести лице: 1) чији идентитет треба утврдити; 2) за којим је расписана потерница; 3) које треба задржати по чл. 53. и 54. овог закона.

²⁷⁷ Поред овога, без писаног налога полицијски службеник може довести лице: чији идентитет треба утврдити; за којим се трага; које треба задржати у складу са законом; које је затечено у извршењу кривичног дела које се гони по службеној дужности, а ради саслушања у својству осумњиченог у складу са Закоником о кривичном поступку; ако је другим законом прописано довођење или привођење (чл. 83. ЗП).

ограничења сведу на неопходну меру. Законом није изричито прописано, али може се претпоставити да се временско ограничење првенствено односи на прикупљање обавештења у службеним просторијама, јер им је боравком у тим просторијама до одређене границе ограничена слобода кретања па их ту не треба предуго задржавати. Може се рећи да се и друге норме односе на прикупљање обавештења у службеним просторијама, али без изричитог навођења, као што је позивање, принудно довођење и слично.

Грађанин се може поново позивати ради прикупљања обавештења о околностима другог кривичног дела или учиниоца, а ради прикупљања обавештења о истом кривичном делу не може се поново принудно доводити (чл. 288. ст. 6. ЗКП). Оваква формулација може створити дилеме, јер се тумачењем долази до закључка да се грађанин може поново позвати ради прикупљања обавештења о истом кривичном делу, али се не може поново принудно доводити.²⁷⁸ Међутим, постоји дилема да ли се мисли на ситуацију када је први пут позвани био принудно доведен, па ако се позове за исто кривично дело не може се поново принудно доводити или се мисли да, без обзира што се први пут одазвао добровољно, ако би био позван други пут за исто кривично дело, не може се принудно доводити. Сматрамо да норма није добро језички одређена, па би требало прописати: „грађанин од ког је већ прикупаљано обавештење може се поново позивати ради прикупљања обавештења о околностима другог кривичног дела или учиниоца, а ради прикупљања обавештења о истом кривичном делу не може се принудно доводити“, чиме би се отклонила свака недоумица.

Обавештења од грађана се не смеју прикупљати принудно.²⁷⁹ Службена белешка о датом обавештењу прочитаће се грађанину који је обавештење дао, а он може ставити примедбе које је полиција дужна да унесе у службену белешку. Копија службене белешке о датом обавештењу издаће се грађанину, ако то захтева (чл. 288. ст. 4-5. ЗКП).

ЗП се прописује да лице за које се основано претпоставља да располаже обавештењима неопходним за обављање полицијских послова може бити позвано на разговор (чл. 79. ст.1. ЗП). Полицијски службеник може прикупљати обавештења, податке и информације од лица, у циљу спречавања, откривања и расветљавања кривичних дела (или прекршаја) и њихових учинилаца или за обављање других полицијских послова у складу са законом. Лице није дужно да пружи тражено обавештење осим ако би тиме учинио кривично дело, на шта је полицијски службеник дужан да га упозори (чл. 91. ЗП).²⁸⁰

Полиција може прикупљати обавештења и од притвореника, ако је то потребно ради откривања других кривичних дела или других учинилаца, али само по одобрењу судије за претходни поступак, председника већа или судије појединца. Ова обавештења прикупљаће се у заводу у којем је окривљени притворен, у време које одреди суд, и у присуству браниоца (чл. 288. ст. 7. ЗКП).

Када полиција саставља кривичну пријаву у њој наводи доказе за које је, између осталог, сазнала приликом прикупљања обавештења. У кривичну пријаву не уноси се

²⁷⁸ Слично о томе: Грубач, М., *Кривично процесно право*, Правни факултет Универзитета Унион и Службени гласник, Београд, 2008, стр. 359.

²⁷⁹ Више о ограничењима у поступању полиције при испитивању и заштити људског достојанства видети: Turanjanin, V., *Human dignity and defendant's rights in the criminal procedure : reflections of bouyid V. Belgium*, in Yearbook. No. 3, Human rights protection : the right to human dignity, Novi Sad: Provincial Protector of Citizens - Ombudsman; Belgrade: Institute of Criminological and Sociological Research, 2020, стр. 331-348.

²⁸⁰ Слично као и у ЗКП-у, о обавештењима прикупљеним од грађана полицијски службеник сачињава службену белешку, а примерак службене белешке о датом обавештењу издаће се лицу, ако то захтева (чл. 41. ППО).

садржина изјава које су поједини грађани дали приликом прикупљања обавештења, осим исказа који је осумњичени дао у складу са ЗКП-ом. Ако полиција накнадно сазна за нове чињенице, дужна је да прикупи потребна обавештења и да извештај о томе, као допуну кривичне пријаве, достави јавном тужиоцу (чл. 288. ст. 8 и 10. ЗКП). Оно што треба нагласити полиција не може грађане саслушавати у својству окривљеног, односно испитивати у својству сведока или вештака, то је у искључивој надлежности јавног тужиоца, односно суда.

Ово истраживање је показало да полицијски службеници (криминалистички инспектори) највише од свих радњи (потражних и доказних) примењују прикупљање обавештења од грађана у складу са ЗКП-ом, тако да 49/50 испитаника или њих 98% је одговорило да примењују ово овлашћење. И у погледу учесталости прикупљање обавештења од грађана се најчешће примењује у односу на друга овлашћења,²⁸¹ тако да је чак 48% испитаника означило да се примењује пет и више пута недељно. У поређењу са истим овлашћењем, које се прописује ЗП, примена је већа за 6%, што је и очекивано због примарног поступања по ЗКП-у, мада свакако остаје велики број примена и по овом законском основу (Табеле 2 и 3). Такође, одликује га честа примена.

Табела 2: Примена овлашћења (мера, радњи) прописаних ЗКП-ом од стране полицијских службеника у предистражном поступку

	никада	једном месечно	једном недељно	два и више пута недељно	пет и више пута недељно
Прикупљање обавештења од грађана	1 (2%)	5 (10%)	11 (22%)	9 (18%)	24 (48%)

Табела 3: Примена овлашћења прописаних ЗП од стране полицијских службеника у предистражном поступку

	никада	једном месечно	једном недељно	два и више пута недељно	пет и више пута недељно
Прикупљање обавештења	4 (8%)	4 (8%)	10 (20%)	13 (26%)	19 (38%)

Занимљиво је да значајан број испитаника (64%) оцењује да постоји процесна вредност прикупљања обавештења од грађана (Табела 4),²⁸² међутим више од половине тих испитаника мисли да је та процесна вредност мала. Сматрамо да су испитаници хтели одговорима да постигну компромис између важности информација које добију од грађана, а које имају велики значај за доношење одлука о даљим активностима у предистрази (на тај начин утичу на „процес“) и тога што прикупљање обавештења од грађана ипак нема доказни значај за кривични поступак. Претпостављамо да је та дилема утицала и на 18% неодлучних који су одговорили да нису сигурни у његову процесну вредност.

²⁸¹ Видети резултате истраживања у четвртом делу овог рада.

²⁸² О истицању значаја, па и процесног значаја прикупљања обавештења видети: Шебек, В., *Затписничко документовање исказа осумњиченог: кривично-процесни и криминалистички аспекти*, Безбедност 1/2010, Београд, стр. 259.

Табела 4: Процесна вредност прибављених материјала применом полицијских овлашћења прописаних ЗКП-ом

	нема процесне вредности	мала процесна вредност	нисам сигуран	велика процесна вредност	укупно
Прикупљање обавештења од грађана	9 (18%)	19 (38%)	9 (18%)	13 (26%)	50 (100%)

Процесна вредност прикупљања обавештења од грађана

Просечна процесна вредност = $58,5/50 = 1,17$

На основу резултата истраживања може се закључити да прикупљање обавештења од грађана има **малу процесну вредност**, јер је просечна процесна вредност ове радње ближа малој процесној вредности (1) на скали од 0 до 2. Истовремено, ова радња бележи најнижу просечну процесну вредност у поређењу са осталим потражним радњама и заузима последње место међу седам анализираних радњи.

3. Преглед превозних средстава, путника и пртљага

ЗКП-ом се прописује да је полиција, између осталог, овлашћена да прегледа превозна средства, путнике и пртљак ако постоје основи сумње да је извршено кривично дело за које се гони по службеној дужности (чл. 286. ст. 1-2. ЗКП). Ово овлашћење је веома важно за рад полиције у овом делу поступка, али се на први поглед може уочити извесна контрадикторност, јер са једне стране, услови за примену су постављени сасвим широко, а са друге стране, неоправдано је сужен круг лица према којима се може применити. Наиме, да би дошло до његове примене довољно је да постоје основи сумње да је извршено кривично дело за које се гони по службеној дужности и да се на било који начин повеже неко **превозно средство, путник и пртљак** (нагласио аутор) са таквим догађајем и са потенцијалним учиниоцем (нпр. возило црвене боје је напустило место догађаја, лице у белој мајци се удаљило мотоциклом, у пртљажнику аутомобила је новац у жутој торби). Међутим, из овога произилази да се не може применити на лице које се налази ван превозног средства (нпр. креће се пешице или се уопште не креће), односно лице које нема никакве везе са неким превозним средством. Није јасно зашто се ова радња тако непотребно ограничава на превозно средство и путнике (у превозном средству), а не односи се на друга лица.

Чини се да доста прецизније и свеобухватније ово питање регулише ЗП. У том смислу полицијски службеник овлашћен је да заустави и прегледа лица, предмете које лице носи са собом и саобраћајно средство:

- 1) када лице треба довести;
- 2) када је то неопходно ради проналаска предмета подобних за напад или самоповређивање;
- 3) када предузима мере трагања за лицима и предметима;

- 4) када предузима друге мере и радње у складу са Закоником о кривичном поступку (чл. 97. ст. 1. ЗП).

Кључна разлика у прописивању је у томе што се услови за примену овог овлашћења односе на лице (било које), предмете које лице носи са собом и саобраћајно средство, за разлику од превозних средстава, путника (у неком превозном средству) и пртљага. Такође, прво, полиција је овлашћена да заустави, а потом и да обави преглед, што је у великој мери прецизније прописано. Друго, услови за примену су таксативно наведени, али опет довољно широко постављени. Треће, последњи услов за примену веома добро и у потпуности повезује ово са овлашћењима прописаним ЗКП-ом.

Преглед се врши визуелно, додиром, увидом у садржај, коришћењем техничких средстава (огледала, детектора и друго), односно употребом службеног пса (чл. 97. ст. 7. ЗП и чл. 56. ст. 1. ППО).

Прегледом лица сматра се увид у садржај одеће и обуће (чл. 97. ст. 3. ЗП). Сматрамо да је ово вишеструко важна одредба. На првом месту ради се о осетљивом питању људских права, па је утолико битније одредити границе примене и свести је на нужну потребну меру задирања у права и слободе. Друго, она одређује и сам садржај практичне примене прегледа лица, које се разрађују подзаконским актима. Наиме, полицијски службеник обавља преглед лица тако што рукама додирује површину његовог одела и остварује увид у садржај у одећи и обући (чл. 56. ст. 2. ППО). Врло је јасно „у одећи и обући“, што значи да остварује увид у све њихове делове, посебно на места где би предмет могао да се смести, као што су џепови, разне преграде и друго, односно која су очигледно направљена да могу да се отворе-затворе, одвоје-споје, а да притом не настану никаква оштећења. Такође, у поступку прегледа лица, могло би да се захтева од лица да поједине делове одеће скине ако је то потребно, наравно, том приликом он је у преосталој одећи, која је довољна као одевна комбинација (нпр. затражи се да скине јакну, а остаје у дуксерици), јер не би смело да дође до неоправдане повреде његових права и слобода. У том смислу, код прегледа лица не би могло да се догоди да се тражи од лица да се скине до доњег веша, а нарочито не доњи веш, јер сматрамо да се тиме прелазе границе прегледа.

Преглед лица мора вршити лице истог пола, изузев када је неопходан хитан преглед лица ради одузимања оружја или предмета подобних за напад или самоповређивање (чл. 97. ст. 6. ЗП). Правило је јасно и недвосмислено, али изузетак оставља простор за различит приступ. Сматрамо да полицијски службеник супротног пола од лица које се прегледа, може да примени ово овлашћење само када је неопходан хитан преглед лица ради одузимања оружја или предмета подобних за напад или самоповређивање и то када је очигледно да лице поседује оружје или наведене предмете, јер ако би се само сумњало да лице поседује такве предмете, постојао би основни услов, па не би било могуће применити изузетак. У ситуацијама када је по основу изузетка одузето оружје које је лице очигледно поседовало и није очигледно да поседује друго оружје, али се генерално сумња да има још оружја код себе, сматрамо да та општа сумња, иако је појачана одузимањем једног оружја, није довољна за примену изузетка и да са прегледом треба престати, лице треба обезбедити док се не створе услови за потпун преглед од стране полицијског службеника истог пола. Може се рећи да се у овом случају залажемо за рестриктивно тумачење одредби, али због тога што постоји потреба заштите права лица према ком се овлашћење примењује, али и доследна примена правила прописаних законом, па тиме и доследна примена изузетка.

Преглед предмета које лице носи са собом обухвата преглед предмета који су код лица или у његовој непосредној близини (нпр. кофер поред лица) или предмета лица по чијем се налогу у његовој пратњи они превозе (чл. 97. ст. 5. ЗП). Прегледом

саобраћајног средства сматра се преглед свих отворених и затворених простора саобраћајног средства и предмета који се превозе (чл. 97. ст. 4. ЗП).²⁸³ Према томе, сваки простор у саобраћајном средству отворен или затворен може бити прегледан, с тим да се ради о простору чија је функција да се отвора или затвора, јер простор у саобраћајном средству који примарно није намењен за отварање не може бити принудно отворен и прегледан (нпр. конструкцијске шупљине које су фабрички затворене).

Пре прегледа предмета, односно саобраћајног средства, полицијски службеник позваће лице да му омогући увид у садржај предмета, односно саобраћајног средства које ће прегледати. Ако лице одбије да омогући увид, полицијски службеник ће у присуству лица сам проверити садржај предмета, односно саобраћајног средства које прегледа. Полицијски службеник ће при принудном отварању затвореног предмета, односно саобраћајног средства настојати да проузрокује што мању штету, а после отварања, у случају настанка штете, настала оштећења констатоваће сачињавањем извештаја о примењеном овлашћењу (чл. 57. ст. 1-2. ППО).

Када је вероватно да лице код себе, у саобраћајном средству или у предмету који носи са собом, има предмете који могу послужити као доказ у кривичном (или прекршајном) поступку,²⁸⁴ полицијски службеник овлашћен је да задржи лице до прибављања наредбе за претресање, а најдуже шест часова (чл. 97. ст. 9. ЗП). У оваквом случају, ако би предмет био доступан прегледом, полицијски службеници би могли само да га одузму, уз потврду о привремено одузетим предметима, мада претресање је доказна радња која има већу вредност за поступак. На исти начин се поступа у ситуацији када се предмети налазе у одећи, обући, предмету (ушевени у унутрашњост) или у саобраћајном средству (у конструкцијским шупљинама), па се до њих не може доћи прегледом, већ је потребно извршити претресање.

Преглед малолетног лица полицијски службеник врши визуелно. Када полицијски службеник визуелним прегледом посумња да малолетно лице има предмете који се по закону морају одузети,²⁸⁵ обавиће преглед малолетног лица тако што ће рукама додиривати површину његове одеће, без стављања руку у џепове одеће (чл. 20. ст. 3-4. ППОМЛ). Може се рећи да се ради о потпуно неоправданој, непотребној и лошој одредби. Прописивање овако нечега, не може се подвести под бригу о правима малолетника, већ управо иде на њихову штету. Полиција је једноставно онемогућена да безбедно и ефикасно ради са малолетницима. То је тако потребна и неопходна, основна и једноставна радња чије предности неупоредиво надилазе „штету“ по малолетно лице при ограничавању њиховим права и слобода. Значи, ако полицијски службеник треба да доведе малолетника без наредбе, он не може да стави руку у његов џеп и одузму му опасне предмете, већ мора да буде изложен опасности све док, у складу са законом, после дугих и компликованих процедура, не дођу до тог предмета.

Када полицијски службеник, након обављеног прегледа, утврди да се у одећи или обући малолетног лица налазе предмети, питаће га да му објасни које предмете има у свом поседу, позваће га да му исте покаже и када утврди да се ради о предметима који се по закону морају одузети, позваће га да их добровољно преда. Уколико

²⁸³ Када прегледа лица, полицијски службеник прегледа и превозно средство и ствари које су у непосредној близини или под надзором лица које се прегледа (чл. 56. ст. 2. ППО).

²⁸⁴ Даље поступање се наставља према одредбама закона којима су уређени ти поступци (чл. 56. ст. 4. ППО).

²⁸⁵ О неким специфичностима у поступању са малолетним лицима видети: Вукомановић, М., Млађовић, И., *Малолетнички затвор у кривичном законодавству Републике Србије*, Наука, безбедност, полиција бр. 1/2013, стр. 57-72.

малолетно лице добровољно преда предмете који се по закону морају одузети, полицијски службеник ће привремено одузети предмете (чл. 20. ст. 5-6. ППОМЛ).

Уколико малолетно лице одбије да преда предмете, полицијски службеник ће прибавити наредбу за претресање лица, коју ће спровести. Изузетно, приликом лишења слободе или извршења наредбе за довођење малолетника, полицијски службеник ће извршити претресање без наредбе суда и присуства сведока, уколико малолетник поседује оружје или оруђе за напад или ако постоји сумња да ће одбацити, сакрити или уништити предмете које треба од њега одузети као доказ у поступку, о чему ће одмах поднети извештај судији за малолетнике (чл. 20. ст. 7-8. ППОМЛ). На исти начин се поступа и при прегледу предмета које са собом носи малолетно лице, односно прегледа саобраћајног средства којим се малолетно лице превози (чл. 21. ППОМЛ).

Добро би било на овом месту указати на неколико разлика. Наиме, преглед је потражна радња, а претресање доказна радња (више о претресању биће у наредном делу рада). Полиција може обавити преглед лица (путника) у складу са одредбама ЗКП-а и ЗП, док се претресање лица може обавити само у складу са ЗКП-у. Шта се сматра прегледом лица прописано је ЗП, али не и ЗКП-ом, док се нигде не прописује шта се подразумева под претресањем лица.

Што се тиче примене прегледа превозних средстава, путника и пртљага од стране полицијских службеника криминалистичке полиције, спроведено истраживање показује да 22% испитаника никада не примењују ово овлашћење, а и када га примењују, то раде релативно ретко, на шта указује највећи број одговора – једном месечно, који означава најмању учесталост. Важно је напоменути да су добијени слични резултати и за примену заустављања и прегледања лица, предмета и саобраћајних средстава прописаним ЗП, али са мало већим процентом примене (84%), што је за 6% више од примене овог овлашћења прописаног ЗКП-ом (Табеле 5 и 6).

Табела 5: Примена овлашћења (мера, радњи) прописаних ЗКП-ом од стране полицијских службеника у предистражном поступку

	никада	једном месечно	једном недељно	два и више пута недељно	пет и више пута недељно
Преглед превозних средстава, путника и пртљага	11 (22%)	20 (40%)	7 (14%)	3 (6%)	9 (18%)

Табела 6: Примена овлашћења прописаних ЗП од стране полицијских службеника у предистражном поступку

	никада	једном месечно	једном недељно	два и више пута недељно	пет и више пута недељно
Заустављање и прегледање лица, предмета и саобраћајних средстава	8 (16%)	17 (34%)	15 (30%)	8 (16%)	2 (4%)

Само 14% испитаника сматра да преглед превозних средстава, путника и пртљага нема процесну вредност (Табела 7). Они који сматрају да има, подељени су у

оцени колика је та процесна вредност, с тим да је ипак више оних који мисле да је велика процесна вредност. Можемо претпоставити да су испитаници полазили од тога да ће, ако се нешто нађе прегледом, одмах бити обезбеђено доказном радњом (привремено одузимање предмета, претресање, увиђај), па отуда такви одговори, али са друге стране, битна чињеница за процес је и ако се ништа не поронађе (елиминација). Значајан је и број (26%) оних који нису сигурни колика је та процесна вредност.

Табела 7: Процесна вредност прибављених материјала применом полицијских овлашћења прописаних ЗКП-ом

	нема процесне вредности	мала процесна вредност	нисам сигуран	велика процесна вредност	укупно
Преглед превозних средстава, путника и пртљага	7 (14%)	13 (26%)	13 (26%)	17 (34%)	50 (100%)

Процесна вредност прегледа превозних средстава, путника и пртљага

Просечна процесна вредност = $66,5/50 = 1,33$

На основу резултата истраживања може се закључити да преглед превозних средстава, путника и пртљага има **малу процесну вредност**, јер је просечна процесна вредност ове радње ближа малој процесној вредности (1) на скали од 0 до 2. При поређењу потражних радњи по просечној процесној вредности од највише ка најнижој, преглед превозних средстава, путника и пртљага заузима четврто место од седам анализираних радњи.

4. Ограничење кретања на одређеном простору

Полиција може, за неопходно потребно време, а најдуже до осам часова, да ограничи кретање на одређеном простору да би се пронашао учинилац кривичног дела, да се учинилац или саучесник не сакрије или не побегне, да се открију и обезбеде трагови кривичног дела и предмети који могу послужити као доказ, као и да прикупи сва обавештења која би могла бити од користи за успешно вођење кривичног поступка (чл. 286. ст. 1-2. ЗКП).

Слична могућност прописана је и ЗП, где се прописује да полицијски службеник може привремено ограничити слободу кретања лицу на одређеном простору или у објекту најдуже до осам часова од доношења одлуке ради: спречавања извршења кривичних дела или прекршаја; проналажења и хапшења учинилаца кривичних дела или прекршаја; проналажења и хапшења лица за којима се трага; проналажења трагова и предмета који могу послужити као доказ у кривичном и прекршајном поступку. Одлуку о привременом ограничењу слободе кретања на одређеном простору или објекту, доноси директор полиције или начелник полицијске управе, односно лице које они за то овласте. Привремено ограничење слободе кретања не може трајати дуже од остварења циља, ради којег је овлашћење примењено, а за ограничење слободе кретања дуже од осам часова потребно је одобрење надлежног суда (чл. 88. ст. 1-4. ЗП). Ово је

једно од ретких овлашћења прописаних ЗП, чија је примена рестриктивнија од „двојника“ који се предвиђа ЗКП-ом. Конкретни услови за примену су, као и увек, шире постављени, али потреба да одлуку о томе донесе директор полиције, односно начелник полицијске управе, чини примену овог овлашћења неупоредиво сложенијом.

Привремено ограничење слободе кретања и трагање за лицима и предметима спроводи се применом полицијских криминалистичко - тактичких радњи које чине потера, преглед одређених објеката и простора, заседа, рација и блокада саобраћајних и других површина (чл. 90. ЗП и чл. 40, ст. 1. ППО).

Криминалистичко-тактичке радње заседа, рација и блокада саобраћајних и других површина, спроводе се по плану руководиоца надлежне организационе јединице, а изузетно, из разлога хитности, и без сачињавања плана. Непосредно надређени полицијски службеник или лице које он овласти, усмено ће полицијске службенике упознати са садржајем задатка и руководити његовим извршењем, о чему ће сачинити извештај. Ако је неопходно да ограничење слободе кретања траје дуже од осам часова, полицијски службеник ће претходно прибавити одобрење надлежног суда (чл. 40, ст. 2-4. ППО).

Блокада је полицијска криминалистичко-тактичка радња која се реализује на тај начин што се затварају сви пролази одређеног простора или објекта да би се онемогућило његово напуштање без одобрења. Основни задатак полицијских службеника на линији блокаде јесте онемогућавање излаза из блокираног простора или објекта (а понекад и улаза). Заседа представља организовану полицијску криминалистичко-тактичка радњу и меру тајног распореда и осматрања одређеног простора у циљу хватања извршилаца кривичних дела (одузимању предмета) или спречавања извршења кривичног дела.²⁸⁶

Рација (појачана контрола) је плански организована и изненадна полицијска криминалистичко-тактичка радња, која се изводи брзо (са ефектом изненађења) на блокираном простору или објекту и може имати превентивно-репресивни карактер. Потера је сложена полицијска криминалистичко-тактичка радња која се изводи ради проналажења и хватања извршилаца кривичних дела који се налазе у бекству, који се крију или је за њима расписана потерница, а поуздано се може претпоставити где се они могу пронаћи, као и трагови и предмети који могу послужити као доказ да је учињено кривично дело или прекршај. Потера представља посебан облик потражне делатности, која се реализује уз веома висок степен организованости и планског поступања. Предузима се када постоји потреба да се непрекидним и систематским трагањем за одређеним лицем или лицима која се налазе у бекству, они пронађу и ухапсе. Одлука о њеном организовању доноси се на бази процене која се заснива на потпуним и провереним подацима о броју и идентитету тражених лица, о времену и могућим правцима бекства, њихове организованости и могућој подршци, њиховом наоружању и другим средствима, географским, демографским и метеоролошким карактеристикама простора, као и о људским и техничким потенцијалима неопходним за њено успешно организовање и реализацију.²⁸⁷

Резултати спроведеног истраживања показују да 32% испитаника никада не примењује ово овлашћење, док остали примењују ретко (Табела 8).

У ЗП ово овлашћење је обрађено у оквиру задржавања лица, па није могуће упоредити заступљеност примене, јер су резултати збирни за задржавања лица и привремено ограничење слободе кретања.

²⁸⁶ Кривокапић, В., *Криминалистичка тактика I*, Полицијска академија, Београд, 2000, стр. 431-438.

²⁸⁷ Кривокапић, В., *op. cit.*, стр. 438-441.

Табела 8: Примена овлашћења (мера, радњи) прописаних ЗКП-ом од стране полицијских службеника у предистражном поступку

	никада	једном месечно	једном недељно	два и више пута недељно	пет и више пута недељно
Ограничење кретања на одређеном простору	16 (32%)	17 (34%)	10 (20%)	6 (12%)	1 (2%)

У погледу процесне вредности, резултати показују да 22% испитаника сматра да ограничење кретања на одређеном простору нема процесну вредност, док 28% није сигурно да ли она постоји или не (Табела 9). Тачно половина испитаника сматра да процесна вредност постоји, од тога већина њих оцењује да је велика процесна вредност. Није најјасније зашто значајан број испитаника овом овлашћењу даје велику процесну вредност, али може бити да је то зато што ствара добре услове за примену других радњи, па и доказних, чија је процесна вредност велика.

Табела 9: Процесна вредност прибављених материјала применом полицијских овлашћења прописаних ЗКП-ом

	нема процесне вредности	мала процесна вредност	нисам сигуран	велика процесна вредност	укупно
Ограничење кретања на одређеном простору	11 (22%)	10 (20%)	14 (28%)	15 (30%)	50 (100%)

Процесна вредност ограничења кретања на одређеном простору

$$\text{Просечна процесна вредност} = 61/50 = 1,22$$

На основу резултата истраживања може се закључити да ограничење кретања на одређеном простору има **малу процесну вредност**, јер је просечна процесна вредност ове радње ближа малој процесној вредности (1) на скали од 0 до 2. При поређењу потражних радњи по просечној процесној вредности од највише ка најнижој, ограничење кретања на одређеном простору заузима пето место од седам анализираних радњи.

5. Утврђивање истоветности лица и предмета

Утврђивање истоветности лица и предмета прописује се ЗКП-еом као овлашћење полиције из члана 286 и даље се не разрађује. Можемо рећи да утврдити истоветност лица и предмета значи извршити њихову идентификацију, односно утврдити својства лица и предмета, по којима се они разликују од других. Такво овлашћење прописује се ЗП као провера и утврђивање идентитета лице и идентификација предмета, чија је примена много шира, чешћа и веома разрађена

законски, подзаконски и сталним практичним предузимањем. У том смислу, идентификација лица може се обавити поступком провере или утврђивања идентитета.

Провера идентитета лица²⁸⁸ обавља се увидом у прописану исправу и претрагом кроз евидениције МУП-а. Провера идентитета лица примениће се према лицу: 1) које треба ухапсити, довести, задржати или упутити надлежном државном органу; 2) од којег прети опасност која захтева полицијско поступање; 3) над којим се обавља преглед или претресање или се предузимају друге законом прописане мере и радње; 4) које се затекне у туђем стану, објекту и другим просторијама или у превозном средству које се прегледа и претреса, ако је провера идентитета потребна; 5) које неовлашћено прикупља податке о лицу, објекту или простору које се безбедносно штити; 6) које се затекне на простору или у објекту у којем је привремено ограничена слобода кретања, ако је провера идентитета потребна; 7) које пријављује извршење кривичног дела или прекршаја или учиниоце тих дела, односно пружа обавештења од интереса за рад полиције; 8) које својим понашањем изазива сумњу да је учинилац кривичног дела или прекршаја или да га намерава учинити или по свом физичком изгледу личи на лице за којим се трага; 9) које се затекне на месту извршења кривичног дела или прекршаја; 10) које се налази на месту на којем је из безбедносних разлога неопходно утврдити идентитет свих лица или претежног броја лица; 11) за које постоји оправдани захтев службених лица органа државне управе, правних или физичких лица (чл. 75. ст. 1. ЗП).²⁸⁹

Полицијски службеник обавља проверу идентитета лица увидом у личну карту, возачку дозволу, путну или другу јавну исправу са фотографијом, издату од стране надлежног органа или читавањем електронских докумената за то намењеним техничким средствима.²⁹⁰ Изузетно, провера идентитета лица које нема код себе јавну исправу може да се изврши и на основу изјаве лица чији је идентитет проверен, на адреси становања,²⁹¹ месту рада или неком другом месту у непосредној близини где се налазе јавне исправе лица које се проверава (чл. 76. ст. 1-2. ЗП и чл. 8. ППО). Саставни део провере идентитета је и претрага кроз евидениције које о лицима води МУП, у складу са законом, па се тако долази до сазнања да ли је од стране надлежних органа наложено предузимање других полицијских овлашћења, мера или радњи према лицу (чл. 11. ППО).

Провера идентитета може се извршити и без знања лица, ако постоје основи сумње да је то лице учинилац кривичног дела које се гони по службеној дужности. Оваква провера идентитета обавља се прикупљањем обавештења од других лица, применом других полицијских овлашћења или предузимањем полицијских мера и радњи утврђених законом (чл. 76. ст. 4. ЗП и чл. 9. ППО).

²⁸⁸ Ово овлашћење под овим називом постоји од доношења Закона о полицији из 2005. године, претходно се звало легитимисање.

²⁸⁹ Оправданим захтевом из тачке 11) сматра се захтев из којег је видљиво да су службеним лицима такви подаци неопходни за законито поступање или да је физичким лицима повређено неко право (чл. 75. ст. 2. ЗП). Податке о провереном идентитету лица, полицијски службеник, службеним лицима органа државне управе, усмено саопштава на месту извршене провере. О достављању података правним или физичким лицима одлучује руководиоца организационе јединице полицијског службеника који је извршио проверу идентитета лица, у складу са одредбама закона о евиденцијама и обради података у области унутрашњих послова (чл. 10. ст. 4-5. ППО).

²⁹⁰ Полицијски службеник дужан је да упозна лице са разлогом провере његовог идентитета. Изузетно, полицијски службеник може ускратити лицу обавештење о разлозима провере идентитета ако прикупља обавештења о кривичном делу које се гони по службеној дужности и ако би то могло угрозити постизање циља провере (чл. 75. ст. 3-4. ЗП).

²⁹¹ Исти је поступак и ако се ради о малолетном лицу, видети чл. 8. ППОМЛ.

За разлику од провере, утврђивање идентитета се предузима према лицу које код себе нема прописану исправу или се сумња у веродостојност такве исправе, а на други начин се не може проверити његов идентитет, као и на основу посебног захтева надлежног органа. Утврђивањем идентитета лица утврђују се правна, стварна и физичка својства по којима се то лице разликује од других лица (чл. 77, ст. 1. ЗП; чл. 12, ст. 1. ППО).

Идентитет се утврђује коришћењем података из форензичких евиденција, применом метода и употребом средстава криминалистичке тактике и форензике, медицинским или другим одговарајућим вештачењима²⁹² (чл. 77. ст. 2. ЗП). Начини утврђивања идентитета су: 1) провером података о статусу лица увидом у јавне исправе, матичне књиге рођених, венчаних и умрлих и у друге службене евиденције; 2) узимањем отисака папиларних линија и упоређивањем са постојећим отисцима; 3) фотографисањем и упоређивањем фотографије са ранијим фотографијама; 4) изјавом лица која могу извршити препознавање – непосредно или показивањем фотографија или видео снимка лица, одеће, обуће и других предмета који могу послужити за утврђивање идентитета; 5) помоћу личног описа; 6) помоћу ДНК анализе; 7) објављивањем фотографије, фоторобота, цртежа, снимка или описа лица путем средстава јавног информисања; 8) другим расположивим методима, као што су графолошко вештачење, анализа гласа, зубна формула и друге (чл. 12. ст. 2. ППО).²⁹³

Утврђивање идентитета непознатог леша предузима се на исти начин као и утврђивање идентитета лица. О утврђивању идентитета лица полицијски службеник сачињава извештај, односно записник (чл. 12. ст. 3-4. ППО).

Утврђивање идентитета малолетног лица врши се када идентитет није могуће проверити или се сумња у веродостојност јавне или друге исправе са фотографијом, када постоји сумња да је малолетно лице извршило кривично дело или прекршај (чл. 9. ППОМЛ). Ово значи да за утврђивање идентитета малолетнику није довољно да нема прописану исправу и да на други начин није могуће да му се провери идентитет, као што је то за пунолетне, већ је потребно да постоји и сумња да је малолетник учинио кривично дело или прекршај. Раније је било речи о ограничењима код примене овлашћења према малолетним лицима, међутим овде се први пут догађа да је правилном (ППОМЛ) промењен услов за примену овлашћења у односу на закон (ЗП). Може се рећи да се ради о јединственом случају, да се правилником недвосмислено мења изричита одредба закона.

Идентификација предмета примењује се када је у поступку потребно да се утврде и провере обележја и својства предмета, као и однос између лица или догађаја и предмета (чл. 78. ст. 1. ЗП). Идентификација предмета обавља се када постоји сумња у вези са предметом која захтева одговарајућу проверу.

Идентификација предмета је утврђивање обележја и својства предмета по којима се тај предмет разликује од других истоврсних предмета (облик, величина, боја, тежина, квалитет, фабричке ознаке и друго). Предмет се идентификује методама и средствима криминалистичке тактике и форензике, од стране полицијских службеника који су за то обучени, применом одговарајућих метода и то: 1) провером података о предмету увидом у исправе и техничку и другу документацију о предмету; 2) фотографисањем и упоређивањем фотографије са ранијим фотографијама; 3) изјавом лица која могу предмет препознати; 4) техничким методама изазивања уништених или

²⁹² Више о томе видети: Симоновић, Б., *Криминалистика*, Правни факултет, Крагујевац, 2004, стр. 449-551.

²⁹³ У циљу утврђивања идентитета лица полиција је овлашћена да јавно објави фоторобот, цртеж, снимак или опис лица. Кад идентитет није могуће утврдити на други начин, полиција је овлашћена да објави фотографију лица које о себи не може дати податке, односно фотографију непознатог леша (чл. 77. ЗП).

оштећених идентификационих ознака и другим расположивим методима.²⁹⁴ Полицијски службеник захтеваће од лица које учествује у поступку идентификације предмета да опише предмет и наведе обележја и својства према којима се тај предмет разликује од других предмета. Пошто је дат опис, лицу ће се предочити предмет који се идентификује, по могућству заједно са другим предметима исте врсте. О извршеној идентификацији предмета полицијски службеник сачињава извештај или записник (чл. 13. ППО).

Може се рећи да је изненађујућ резултат спроведеног истраживања који показује да 22% испитаника криминалистичке полиције никада не примењује утврђивање истоветности лица и предмета, док остали примњују чешће или ређе, одговори су подељени (Табела 10). Није логично да испитаници никада не примењују ово овлашћење, али је одговор можда у томе што примењују исто то овлашћење прописано ЗП, у суштини, резултати су потврдили ову претпоставку. Тако, 98% испитаника примењује проверу и утврђивање идентитета лица и идентификацију предмета, док је само један испитаник одговорио да никада не примењује ово овлашћење (Табела 11).

Табела 10: Примена овлашћења (мера, радњи) прописаних ЗКП-ом од стране полицијских службеника у предистражном поступку

	никада	једном месечно	једном недељно	два и више пута недељно	пет и више пута недељно
Утврђивање истоветности лица и предмета	11 (22%)	11 (22%)	12 (24%)	3 (6%)	13 (26%)

Табела 11: Примена овлашћења прописаних ЗП од стране полицијских службеника у предистражном поступку

	никада	једном месечно	једном недељно	два и више пута недељно	пет и више пута недељно
Провера и утврђивање идентитета лица и идентификација предмета	1 (2%)	11 (22%)	10 (20%)	16 (32%)	12 (24%)

Само 6% испитаника сматра да утврђивање истоветности лица и предмета нема процесне вредности, док 50% испитаника мисли да је та процесна вредност велика, 24% да је мала, док 20% није сигурно (Табела 12).

²⁹⁴ Дирекција полиције овлашћена је да јавно објави фотографију, цртеж, снимак или опис предмета ако је то од значаја за успешно вођење поступка идентификације предмета (чл. 78. ст. 2. ЗП).

Табела 12: Процесна вредност прибављених материјала применом полицијских овлашћења прописаних ЗКП-еом

	нема процесне вредности	мала процесна вредност	нисам сигуран	велика процесна вредност	укупно
Утврђивање истоветности лица и предмета	3 (6%)	12 (24%)	10 (20%)	25 (50%)	50 (100%)

Процесна вредност утврђивања истоветности лица и предмета

Просечна процесна вредност = $77/50 = 1,54$

На основу резултата истраживања може се закључити да утврђивање истоветности лица и предмета има **велику процесну вредност**, јер је просечна процесна вредност ове радње ближа великој процесној вредности (2) на скали од 0 до 2. Иако се вредност налази у зони између мале (1) и велике (2) процесне вредности, јасно је да је ближа вишој категорији. Ово је значајан налаз, будући да је реч о једној од две потражне радње која, према перцепцији полицијских службеника, достиже ниво велике процесне вредности. Разлог оваквог налаза може се тражити у чињеници да се ова радња у највећем броју случајева спроводи на основу јавних исправа, што омогућава висок степен поузданости приликом идентификације лица и предмета. При поређењу потражних радњи по просечној процесној вредности од највише ка најнижој, утврђивање истоветности лица и предмета заузима друго место од седам анализираних радњи.

6. Расписивање потраге за лицима и предметима

У циљу испуњења дужности прописаних чланом 286. става 1. ЗКП-а, полиција може, да распише потрагу за лицем и предметима за којима се трага. За разлику од других потражних радњи расписивање потрага је посебно разрађено ЗКП-ом.²⁹⁵ Наравно и ЗП се значајно бави овим питањем, па ћемо то свообухватно представити.

Полиција спроводи мере трагања за лицима и предметима одмах по сазнању да за то постоје разлози. Трагање се расписује потерницом, полицијском потрагом и објавом. Потерница се расписује у складу са ЗКП-ом и другим законом²⁹⁶ (чл. 59. ст. 1-3. ЗП). У том смислу, ако се не зна пребивалиште или боравиште окривљеног, кад је то неопходно, јавни тужилац или суд затражиће од полиције да окривљеног потражи и да их обавести о његовој адреси (чл. 597. ЗКП). Такође, ако се окривљени против кога је покренут кривични поступак због кривичног дела за које се гони по службеној дужности налази у бекству, а постоји наредба за његово довођење или решење о одређивању притвора, може се наредити издавање потернице. Издавање потернице наређује суд пред којим се води кривични поступак или управник завода у којем лице издржава кривичну санкцију која се састоји у лишењу слободе, у случају његовог

²⁹⁵ Упоредити: Бошковић, А., *op. cit.*, стр. 87.

²⁹⁶ Нпр. Закон о извршењу кривичних санкција, Службени гласник, број 55/2014 и 35/2019.

бекства из завода. Наредба суда или управника завода за издавање потернице доставља се органима полиције ради извршења (чл. 598. ЗКП).

Објава се расписује: 1) за несталим лицем; 2) ради утврђивања идентитета лица које није у стању да пружи личне податке или ради утврђивања идентитета пронађеног непознатог леша; 3) за предметима који су пронађени или нестали; 4) у другим случајевима, у складу са посебним законом. У случају да је пријављен нестанак лица, а постоје основи сумње да је то лице жртва кривичног дела, полицијски службеници су дужни да без одлагања предузму мере и радње у циљу његовог проналаска²⁹⁷ (чл. 59. ст. 5-6. ЗП).

Потерницу и објаву расписује полиција, надлежна по месту суда пред којим се води кривични поступак, односно завода из кога је побегло лице на издржавању кривичне санкције која се састоји у лишењу слободе.²⁹⁸ МУП може расписати и међународну потерницу (уз сагласност Министарства правде), ако је вероватно да се лице за којим је издата потерница налази у иностранству. Такође, на молбу иностраног органа може се: 1) расписати потерницу за лицем за које се сумња да се налази у Републици Србији, ако је у молби дата изјава да ће се у случају проналажења тог лица затражити његово издавање; 2) расписати објаву ради прикупљања потребних података о појединим предметима или лицима која су у вези са кривичним делом, или ради њиховог проналажења, а нарочито ако је то потребно ради установљења идентитета пронађеног непознатог леша, ако постоји сумња да се налазе на територији Републике Србије (чл. 600. ст. 1-4. ЗКП).²⁹⁹

Полицијска потрага се расписује: 1) за лицем за које постоји основи сумње да је учинило кривично дело за које се гони по службеној дужности; 2) за лицем за којим је прекршајни суд издао општу наредбу за довођење; 3) за предметима кривичног дела или прекршаја и за предметима за којима је полиција дужна да трага у складу са посебним прописима; 4) за лицем које може дати потребна обавештења о кривичном делу или прекршају, учиниоцу или предметима кривичног дела или прекршаја (чл. 59. ст. 4. ЗП).

Орган који је наредио издавање потернице или објаве дужан је да је одмах повуче кад се пронађе тражено лице или предмет, или кад наступи застарелост кривичног гоњења или застарелост извршења кривичних санкција или други разлози због којих потерница или објава није више потребна (чл. 601. ЗКП).

Законом о полицији из 2005. године, код нас се први пут уводи посебно полицијско овлашћење као посебан облик трагања за лицима - мере циљане потраге. У актуелном ЗП прописује се као посебна мера и радња које се предузима ради хапшења и спровођења надлежном органу лица за које се основано сумња да је учинило кривично дело за које је по закону прописана казна затвора од четири или више година и за којим је расписана потерница, а у случају кад полицијски службеници другим мерама и радњама то лице не могу ухапсити, односно када би то било повезано са несразмерним тешкоћама, могу се према том лицу, као и према другим лицима за које постоје основи сумње да помажу у прикривању тог лица, предузети мере циљане потраге применом посебних доказних радњи у складу са ЗКП-ом. За примену ове мере

²⁹⁷ У остваривању овог циља полиција сарађује са другим надлежним органима, удружењима грађана и грађанима.

²⁹⁸ Ради обавештавања јавности о потерници или објави могу се користити и средства јавног информисања (чл. 600. ст. 2. ЗКП).

²⁹⁹ Више о томе видети: Млађовић, И., *Организација и послови организационих јединица надлежних за међународну полицијску сарадњу у супростављању савременим облицима криминалитета*, Зборник радова са научно-стручног скупа са међународним учешћем: Супростављање савременим облицима криминалитета (анализа стања, европски стандарди и мере за унапређење), Криминалистичко-полицијска академија и Фондација „Ханс Зајдел“, Том 3, Тара, 2015, стр. 423-435.

потребан је писани предлог директора полиције,³⁰⁰ а њено предузимање одобрава се одлуком председника Врховног касационог суда (односно овлашћеног судије).³⁰¹ Ова одлука се доноси у писаном облику, у року од 24 часа од подношења предлога, а у случају неприхватања предлога, у образложењу одлуке навешће се разлози одбијања.³⁰² Одобрене мере могу се примењивати најдуже шест месеци, а на основу новог предлога могу се продужити још једанпут најдуже шест месеци. Оно што је веома важно нагласити је изричита законска одредба да се подаци прикупљени мерама циљане потраге не могу користити као доказ у кривичном поступку. Подаци се по окончању циљане потраге достављају председнику Врховног касационог суда, односно овлашћеном судији, који је дужан да их уништи и о томе сачини записник (чл. 60. ЗП).

Расписивање потраге за лицима и предметима никада не примењује 18% испитаника у нашем истраживању, а исто толико никада не примењују то овлашћење прописано ЗП (трагање за лицима и предметима). Што се тиче учесталости примене за оба овлашћења, доминирју одговори од једном месечно до једном недељно. Мере циљане потраге никада не примењује 78% испитаника, што је очекивано због њене рестриктивне природе примене (Табеле 13 и 14).

Табела 13: Примена овлашћења (мера, радњи) прописаних ЗКП-ом од стране полицијских службеника у предистражном поступку

	никада	једном месечно	једном недељно	два и више пута недељно	пет и више пута недељно
Расписивање потраге за лицима и предметима	9 (18%)	12 (24%)	14 (28%)	6 (12%)	9 (18%)

Табела 14: Примена мера и радњи прописаних ЗП од стране полицијских службеника у предистражном поступку

	никада	једном месечно	једном недељно	два и више пута недељно	пет и више пута недељно
Трагање за лицима и предметима	9 (18%)	14 (28%)	20 (40%)	2 (4%)	5 (10%)
Мере циљане потраге	39 (78%)	6 (12%)	5 (10%)	0 (0%)	0 (0%)

³⁰⁰ Предлог садржи податке и чињенице које су од значаја за одлучивање о примени мера циљане потраге (чл. 60. ст. 4. ЗП).

³⁰¹ Судија тог суда који је одређен да по овим предлозима одлучује у случају одсуства председника тог суда [у даљем тексту: овлашћени судија] (чл. 60. ст. 2. ЗП).

³⁰² Изузетно, кад разлози хитности то захтевају, мере циљане потраге може својим решењем наложити директор полиције, уз претходно прибављену усмену сагласност председника Врховног касационог суда, односно овлашћеног судије, за почетак примене. У овом случају писани предлог директора полиције доставља се у року од 24 часа од добијања усмене сагласности. Одлука о наставку примене одговарајућих мера, односно о њиховој обустави доноси се у року од 24 часа од подношења предлога. Одлука о обустави одговарајућих мера мора бити писано образложена (чл. 60. ст. 7-10. ЗП).

Табела 15: Процесна вредност прибављених материјала применом полицијских овлашћења прописаних ЗКП-ом

	нема процесне вредности	мала процесна вредност	нисам сигуран	велика процесна вредност	укупно
Расписивање потраге за лицима и предметима	8 (16%)	6 (12%)	11 (22%)	25 (50%)	50 (100%)

Тачно 50% испитанка сматра да расписивање потраге за лицима и предметима има велику процесну вредност, да је процесна вредност мала мисли 12% њих, док 22% испитаника није сигурно (Табела 15). На крају, мишљење 16% испитаника је да ова радња нема процесну вредност. Међутим, значај расписивања потраге је у томе што омогућава да се читава полицијска организација, све њене линије рада укључе у проналажење лица и предмета који су важни за поступак. Остваривањем њеног циља, проналаском лица и предмета, стварају се услови за примену других радњи у поступку.

Процесна вредност расписивања потраге за лицима и предметима

Просечна процесна вредност = $72,5/50 = 1,45$

На основу резултата истраживања може се закључити да расписивање потраге за лицима и предметима има **малу процесну вредност**, јер је просечна процесна вредност ове радње ближа малој процесној вредности (1) на скали од 0 до 2. Иако се вредност налази у зони између мале (1) и велике (2) процесне вредности, јасно је да је ближа нижој категорији. Овакав налаз, са уоченом тенденцијом ка вишој процесној вредности, може се објаснити тиме што проналажење лица или предмета омогућава предузимање одговарајуће доказне радње, што може бити од посебаног значаја за кривични поступак. При поређењу потражних радњи по просечној процесној вредности од највише ка најнижој, расписивање потраге за лицима и предметима заузима треће место од седам анализираних радњи.

7. Преглед објеката и просторија државних органа, предузећа, радњи и других правних лица

Постојање основа сумње да је извршено кривично дело за које се гони по службеној дужности активира дужност полиције да предузме потребне мере, између осталог, да у присуству одговорног лица прегледа одређене објекте и просторије државних органа, предузећа, радњи и других правних лица, оствари увид у њихову документацију и да је по потреби одузме (чл. 286. ст. 1-2. ЗКП). ЗКП-ом се даље не прецизира начин примене овог овлашћења. Јасно је да се ради о прегледу објеката и простора, али специфичност је у томе што припадају државних органима, предузећима или правним лицима уопште,³⁰³ док се, за разлику од тога, ЗП не прописује ограничење и односи се на све објекте и просторе.

³⁰³ Милошевић, М., Стевановић, Ч., *Кривично процесно право*, Полицијска академија, Београд, 1997, стр. 295.

У том смислу, ЗП прописује се да је полицијски службеник овлашћен да уђе и прегледа објекте, средства, простор и документацију ради: 1) спречавања извршења кривичног дела; 2) хапшења учиниоца кривичног дела; 3) поступања по дојави о присутности експлозивне направе или отклањања друге непосредне и озбиљне опасности за људе или имовину - контрадиверзиони преглед (чл. 95. ЗП).

Пре почетка прегледа, полицијски службеник ће руководиоцу или одговорном лицу држаоца објекта или простора саопштити разлоге прегледа, а затим ће у присуству ових лица или лица које они овласте,³⁰⁴ приступити прегледу објекта, простора, средства или документације. Изузетно, у случају опасности за безбедност људи и имовине, преглед ће се обавити без обавештавања и без присуства одговорног лица. Полицијски службеник врши преглед употребом посебних уређаја и средства или службеног пса. О обављеном прегледу сачињава се записник, а примерак записника се уручује одговорном лицу (чл. 45. ППО).

У ситуацијама када је потребно обезбедити заштиту безбедности људи и имовине, посебно обучени полицијски службеник може вршити контрадиверзиони преглед просторија, објеката, средства, направа и других предмета. Контрадиверзиони преглед може бити: редован, ванредан и превентиван,³⁰⁵ као и хемијски, биолошки, радиолошки и нуклеарни (чл. 96. ЗП и чл. 46. ст. 2. ППО). Ако се очекује да би могло доћи до наведеног угрожавања безбедности сумњивим направама или предметима, као и кад до тог угрожавања дође, полицијски службеници могу простор, објекте, средство, односно место, да испразне и спрече приступ до њих и да их непосредно или уз употребу техничких средства прегледају. У овим случајевима, посебно обучени полицијски службеник, по проналаску сумњиве направе или предмета, након неутрализације, може самостално или уз помоћ надлежних органа извршити њихов транспорт, односно на лицу места предузети мере на њиховом уништавању уколико не постоји други начин отклањања непосредне и озбиљне опасности по безбедност људи и имовине (чл. 96. ЗП). О извршеном контрадиверзионом прегледу сачињава се извештај уз који се, ако је има, прилаже пратећа документација (скице, фотодокументација, просторни и унутрашњи планови објекта и сл.).³⁰⁶

Преглед објеката и просторија државних органа, предузећа, радњи и других правних лица и увид у њихову документацију (по ЗКП-у) никада не примењује 78% испитаника нашег истраживања, тако да је примена мало заступљена и релативно ретка и када се примењује (Табела 16). Такво овлашћење, прописано ЗП, преглед простора, објеката, документације и контрадиверзиони преглед примењује 56% испитаника што је знатно више од претходно наведеног, с тим да је учесталост примене, такође, не тако честа (Табела 17). Можемо видети да се и у овом случају полицијски службеници пре опредељују за слично овлашћење које се прописује ЗП у односу на ЗКП.

³⁰⁴ У посебни случајевима, када се предузима контрадиверзиони преглед, може се обавити и у присуству другог физичког лица које има приступ свим просторима - откључаним и закључаним (чл. 47. ст. 3. ППО).

³⁰⁵ Редован контрадиверзиони преглед врши се приликом обављања полицијских послова обезбеђења одређених јавних скупова, личности, објеката и простора или безбедносне заштите одређених личности и објеката, као стални задатак или по посебно сачињеном плану, као и приликом вршења увиђаја или претресања стана и других просторија када се у њима пронађе експлозивно средство или направа (чл. 47. ст. 1. ППО). Ванредан контрадиверзиони преглед врши се по дојави о присутности експлозивног средства или направе или када се приликом вршења редовног или превентивног прегледа или приликом обављања полицијских послова открије експлозивно средство или направа (чл. 48. ст. 1. ППО). Превентиван контрадиверзиони преглед врши се у складу са претходно сачињеним планом и обухвата преглед објеката од посебног значаја за одбрану земље и објеката који се обезбеђују или безбедоносно штите (чл. 50. ст. 1-2. ППО).

³⁰⁶ Више о контрадиверзионом прегледу видети чланове 46-51. ППО.

Табела 16: Примена овлашћења (мера, радњи) прописаних ЗКП-ом од стране полицијских службеника у предистражном поступку

	никада	једном месечно	једном недељно	два и више пута недељно	пет и више пута недељно
Преглед објеката и просторија државних органа, предузећа, радњи и других правних лица и увид у њихову документацију	39 (78%)	6 (12%)	2 (4%)	1 (2%)	2 (4%)

Табела 17: Примена овлашћења прописаних ЗП од стране полицијских службеника у предистражном поступку

	никада	једном месечно	једном недељно	два и више пута недељно	пет и више пута недељно
Преглед простора, објеката, документације и контрадиверзиони преглед	22 (44%)	12 (24%)	5 (10%)	6 (12%)	5 (10%)

Већина испитаника (58%) је за преглед објеката и просторија државних органа, предузећа, радњи и других правних лица и увид у њихову документацију одговорила да нису сигурни (34%) или да нема процесне вредности (24%). Остали су подељени на оне који процењују мању или већу процесну вредност, с тим да је нешто више оних који мисле да је велика процесна вредност (Табела 18).

Табела 18: Процесна вредност прибављених материјала применом полицијских овлашћења прописаних ЗКП-ом

	нема процесне вредности	мала процесна вредност	нисам сигуран	велика процесна вредност	укупно
Преглед објеката и просторија државних органа, предузећа, радњи и других правних лица и увид у њихову документацију	12 (24%)	8 (16%)	17 (34%)	13 (26%)	50 (100%)

Процесна вредност прегледа објеката и просторија државних органа, предузећа, радњи и других правних лица и увид у њихову документацију

Просечна процесна вредност = $59,5/50 = 1,19$

На основу резултата истраживања може се закључити да преглед објеката и просторија државних органа, предузећа, радњи и других правних лица и увид у њихову документацију има **малу процесну вредност**, јер је просечна процесна вредност ове радње ближа малој процесној вредности (1) на скали од 0 до 2. При поређењу потражних радњи по просечној процесној вредности од највише ка најнижој, преглед објеката и просторија државних органа, предузећа, радњи и других правних лица и увид у њихову документацију се налази на шестом месту од седам анализираних радњи.

8. Прибављање евиденције остварене телефонске комуникације, коришћених базних станица и лоцирање места са којег се обавља комуникација

Постоје две основне могућности да полиција приступи телефонским комуникацијама без знања корисника у складу са законом.³⁰⁷ Прво, то је пресретање комуникације применом мере тајног надзора којом се сазнаје њен садржај (слуша разговор, чита преписка...), а друго је увид у задржане податке електронске комуникације која се реализује прибављањем евиденције остварене телефонске комуникације, коришћених базних станица и лоцирање места са којег се обавља комуникација. Мера тајног надзора комуникације спада у групу посебних доказних радњи и биће посебно обрађена у делу рада који следи. Прибављање евиденције остварене телефонске комуникације је самостала радња и „не представља посебну доказну радњу тајног надзора комуникације“, ³⁰⁸ што је потврђено и у судској пракси.³⁰⁹ Законодавац ову радњу сврстава у групу потражних радњи, али, за разлику од других, њено предузимање у поступку условљено је законски уређеним поступком прибављања, који обухвата контролу јавног тужиоца и одлуку суда.

Подаци о оствареној телефонској комуникацији (говорни позиви, СМС³¹⁰ - поруке, размена података посредством интернета), без њеног садржаја, аутоматски се генеришу код оператора услуга. Обавеза чувања тих података на одређено време прописује се Законом о електронским комуникацијама³¹¹ (у даљем тексту: ЗЕК-стари), односно одредбама тог закона које још важе, али тренутна специфичност прописивања

³⁰⁷ О другим могућностима увида у садржај телефонске комуникације (нпр. увиђај ствари – мобилног телефона) видети: Турањанин, В., *Услуге пресретања телекомуникација у кривичном поступку и доказивање кривичног дела силовања*, Зборник радова "Изазови и отворена питања Услужног права", Том 2, Крагујевац, 2024, стр. 413-440.

³⁰⁸ Турањанин, В., *Услуге пресретања телекомуникација у кривичном поступку и доказивање кривичног дела силовања*, Зборник радова "Изазови и отворена питања Услужног права", Том 2, Крагујевац, 2024, стр. 423.

³⁰⁹ Видети о томе: Турањанин, В., *Кривична дела против живота и тела у судској пракси*, Службени гласник, Београд, 2023; Турањанин, В., Воштинић, М., Ђорђевић, Д., *Кривична дела убиства у судској пракси – 500 сентеници*, Службени гласник, Београд, 2020.

³¹⁰ Скраћеница од (enɡl.) „short message service“, што значи систем кратких порука. Наведено према: Oxford University Press, SMS, in Oxford English Dictionary, доступно на: <https://www.oed.com>, приступ: 20.7.2024. године.

³¹¹ Службени гласник Републике Србије, бр. 44/2010, 60/2013 - одлука УС, 62/2014, 95/2018 - др. закон и 35/2023 - др. закон.

захтева појашњење. Нови Закон о електронским комуникацијама³¹² (у даљем тексту: ЗЕК-нови) донет је 2023. године и не садржи одредбе о томе, али у прелазним и завршним одредбама (чл. 180. ЗЕК-нови), прописује се: „престаје да важи Закон о електронским комуникацијама (Службени гласник Републике Србије, бр. 44/10, 60/13 – УС, 62/14 и 95/18 – др. закон), осим одредаба члана 126. став 1, чл. 127-130а и члана 137. став 1. тач. 2)-4)“. Ради се о одредбама које се односе на задржане податке о електронским комуникацијама, а које ми користимо у раду. Интересантно је да ове одредбе из претходног закона нису садржане у новом, али и даље важе. Можемо претпоставити, на основу формулација у новом закону: „подаци који се задржавају у складу са одредбама закона који уређује задржавање података“ (чл. 152. ЗЕК-нови), да законодавац припрема посебан закон који ће садржати ове одредбе.

ЗЕК-стари, односно одредбама тог закона које још важе (чл. 128. и 129.), прописује се да је оператор дужан да задржи податке о електронским комуникацијама који су потребни за:

- 1) праћење и утврђивање извора комуникације;
- 2) утврђивање одредишта комуникације;
- 3) утврђивање почетка, трајања и завршетка комуникације;
- 4) утврђивање врсте комуникације;
- 5) идентификацију терминалне опреме корисника;
- 6) утврђивање локације мобилне терминалне опреме корисника.

Обавеза задржавања важи и за податке о успостављеним позивима на које није одговорено, али не обухвата ако успостављање није успело. Међутим, важно је нагласити да је забрањено задржавање података који откривају садржај комуникације (чл. 128. и 129. ЗЕК-стари).

Оператор је дужан да задржане податке чува 12 месеци од дана обављене комуникације, али и да их уништи по истеку тог времена. Приступ задржаним подацима није допуштен без пристанка корисника, осим на одређено време и на основу одлуке суда, под условима и на начин предвиђен законом (чл. 128. и 130. ЗЕК-стари).

Неповредивост тајности писама и других средстава комуницирања гарантована је Уставом Републике Србије (члан 41. став 1. УРС).³¹³ Заштита тајности постоји иако се садржај комуницирања не чита/слуша, јер је могуће добити велику количину информација о особи из података о њеној комуникацији.³¹⁴ Дакле и тајност података „са ким је, одакле и колико често једно лице остварило телефонских контаката гарантовано је овом уставном одредбом“.³¹⁵

Одступање од овог правила је дозвољено само на одређено време и на основу одлуке суда, ако су неопходна ради вођења кривичног поступка и ради заштите безбедности Републике Србије, на начин предвиђен законом (члан 41. став 2. УРС).

ЗКП-ом се прописује да полиција може прибавити евиденцију остварене телефонске комуникације, коришћених базних станица и лоцирати места са којег се обавља комуникација ако постоје основи сумње да је извршено кривично дело за које се гони по службеној дужности, што полицију обавезује на предузимање мера, али у овом случају само по налогу судије за претходни поступак, а на предлог јавног

³¹² Службени гласник Републике Србије, бр. 35/2023.

³¹³ Ово право гарантовано је и чланом 8. ставом 1. Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода, којим се прописује да свако има право на поштовање свог приватног и породичног живота, дома и преписке.

³¹⁴ Rona, G., Aarons, L., *State responsibility to respect, protect and fulfill human rights obligations in cyberspace*, Journal of National Security Law and Policy, 8(3), 2016, стр. 512.

³¹⁵ Видети пресуду Врховног касационог суда Републике Србије број: Кзз 355/2016, од 25.10.2016. године.

тужиоца (чл. 286. ст. 1 и 3. ЗКП). Ово је једина радња из члана 286. ЗКП-а коју полиција не може да предузме самоиницијативно.

Заправо, ако постоје разлози за примену ове радње, полиција иницира предлог код јавног тужиоца, а он, ако је сагласан, подноси предлог судији за претходни поступак, који прихвата предлог и даје налог или предлог одбија. Предлог јавног тужиоца мора да испуњава критеријуме прописане ЗКП-ом, али и довољно прецизне податке о бројевима телефона, базним станицама, времену и другим релевантним подацима. Тако на пример, у једном случају, јавни тужилац уз поднети предлог судији за претходни поступак, није приложио ни један доказ који би поткрепио постојање основа сумње да је извршено кривично дело за које се гоњење предузима по службеној дужности, а посебно што нису наведени одређени телефонски бројеви у односу на које би се прибављали подаци телефонског саобраћаја наведених базних станица и оператера у означеном временском периоду,³¹⁶ па је судија за претходни поступак наведени предлог решењем одбио као неоснован, што је касније као исправну одлуку потврдио другостепени, али и Врховни касациони суд.³¹⁷

Оператор који задржава податке, као и надлежни органи који приступају подацима, дужни су да воде евиденцију о захтевима за приступ задржаним подацима у току једне календарске године. Њихова је обавеза да, најкасније до 31. јануара, за претходну календарску годину, доставе ову евиденцију органу надлежном за заштиту података о личности (чл. 130а. ЗЕК-стари).

Према евиденцијама о приступу задржаним подацима о комуникацијама за 2020. годину, које је СХАРЕ Фондација добила од повереника за информације од јавног значаја и заштиту података о личности и објавила на свом сајту, највећи број захтева, од три највећа оператора мобилне телефоније, упућен је компанији Телеком Србија, потом Теленор³¹⁸ и Vip³¹⁹ на крају.³²⁰ Телеком Србија у свом извештају наводи да је било 1.417 захтева, од којих је испуњено 1.370, а 47 одбијено. Извештај је достављен према законском минимуму, па не пружа никакве додатне информације.³²¹ Теленор је у том периоду примио и обрадио 422 писана захтева надлежних државних органа, од тога је због неодговарајућег правног основа 46 захтева одбијено, а 8 делимично реализовано. Постоји 8 захтева за које је рок чувања задржаних података прекорачио једну годину и ти захтеви су одбијени. Оно што је занимљиво Теленор је доставио информацију да се од 422 примљена захтева, 265 њих односило на податке о пријављивању мобилних терминала на базне станице, према којима је извршено више од 8000 претрага сигнализационих записа на базним станицама.³²² У анализи објављеној на наведеном сајту наводи се да подаци базних станица „не спадају у категорију задржаних података“. Међутим, са таквим становиштем не можемо се сагласити. Иако Законом о електронским комуникацијама није прописана изричита

³¹⁶ Наведене су само базне станице и временски оквир, што значи да би се остварио неселективни увид у сву остварену комуникацију, па би могло да се говори о масовном надзору комуникације. Више о тој теми видети: Turanjanin, V., *When does bulk interception of communications violate the right to privacy? The limits of the state's power and the European Court of Human Rights Approach*, International Cybersecurity Law Review, no. 4/2023, стр. 115-136.

³¹⁷ Видети пресуду Врховног касационог суда Републике Србије број: Кзз 355/2016, од 25.10.2016. године.

³¹⁸ Садашње име Yettel, доступно на: <https://www.yettel.rs>, приступ: 29.7.2024. године.

³¹⁹ Садашње име А1, доступно на: <https://a1.rs>, приступ: 29.7.2024. године.

³²⁰ Преглед евиденције приступа задржаним подацима у Србији за 2020. годину, СХАРЕ Фондација, стр. 1-4, доступно на: <https://www.sharefoundation.info/wp-content/uploads/Zadrzani-podaci-2020-izvestaj.pdf>, приступ: 29.7.2023. године.

³²¹ Исто.

³²² Исто.

обавеза оператера да задржава и записе базних станица, технички је неопходно користити управо те записе како би се могли задржати законом прописани подаци.³²³ Имајући то у виду чл. 286. ЗКП-а изричито прописује да се могу прибавити подаци „коришћених базних станица“. Тако да се из једне комуникације може сазнати: ко је кога звао (са ког на који број СИМ³²⁴ - картице), време, локација и колико је трајала комуникација, као и информације о самим уређајима комуникације.³²⁵

У савременим условима живота, када готово сваки човек поседује мобилни телефон, законито и правилно предузимање ове радње представља готово неизоставни извор информација³²⁶ које би могле бити од користи за успешно вођење кривичног поступка. Према последњем истраживању Републичког завод за статистику 96,8% становништва Републике Србије користи мобилни телефон. Занимљив је податак да у старосним категоријама од 16 до 24 година мобилни телефон употребљава 100% жена и 97,4% мушкарца, а од 25 до 54 година 99,2% жена и 98,9% мушкарца.³²⁷

Вероватно је то један од разлога што 92% испитаника у нашем истраживању примењује прибављање евиденције остварене телефонске комуникације, коришћених базних станица и лоцирање места са којег се обавља комуникација, док само 8% њих то никада не примењује (Табела 19).

Табела 19: Примена овлашћења (мера, радњи) прописаних ЗКП-ом од стране полицијских службеника у предистражном поступку

	никада	једном месечно	једном недељно	два и више пута недељно	пет и више пута недељно
Прибављање евиденције остварене телефонске комуникације, коришћених базних станица и лоцирање места са којег се обавља комуникација	4 (8%)	13 (26%)	7 (14%)	9 (18%)	17 (34%)

³²³ То је због тога што базна станица представља физичку локацију са антенама и опремом која омогућава бежичну комуникацију између мобилног телефона и остатка мобилне мреже, па се без података о базним станицама не може прецизно утврдити место и време успостављања комуникације, што је суштински елемент задржаних података. Основна функција базне станице је повезивање мобилног телефона са мрежом — било ради упућивања позива, слања порука или приступа интернету. Најближа базна станица затим прослеђује сигнал даље кроз мрежу, ка другим базним станицама, серверима оператера или интернету. Свака базна станица покрива одређени географски простор, познат као „ћелија“, чиме се обезбеђује мрежно покривање на ширем подручју. О томе видети: Molisch F. A., *Wireless Communications*, Second Edition, IEEE, 2011, стр. 587-620.

³²⁴ Је скраћеница од Subscriber Identity Module (SIM), а користи се за идентификацију и аутентификацију мобилног претплатника, доступно на: [https://cros-legacy.ec.europa.eu/content/Glossary%3Asubscriber-Identity Module %20en](https://cros-legacy.ec.europa.eu/content/Glossary%3Asubscriber-Identity%20Module%20en), приступ: 29.7.2023. године.

³²⁵ Евентуално се може сазнати и идентитет власника бројева, ако се ради о бројевима чији је власник евидентиран.

³²⁶ Више о врстама информација које се могу сазнати из мобилног телефона видети: Ingram, J., *Criminal Procedure: Theory and Practice*, Routledge, New York, 2022, стр. 320.

³²⁷ Јосиповић, Б., *et al.*, *Употреба информационо–комуникационих технологија у Републици Србији*, Републички завод за статистику, Београд, 2024, стр. 19, доступно на: <https://publikacije.stat.gov.rs/G2024/Pdf/G202416019.pdf>, приступ: 29.11.2024. године.

У погледу учесталости истиче се примене пет и више пута недељно код 34% испитаника, а на супрот томе код 26% једном месечно. Између те две вредности је 14% једном недељно и 18% два и више пута недељно. Можемо рећи да је примена овог овлашћења веома заступљена, и да се релативно често примењује.

Када је у питању процесна вредност прибављања евиденције остварене телефонске комуникације, коришћених базних станица и лоцирање места са којег се обавља комуникација, 64% испитаника мисли да је његова процесна вредност велика, док је 14% њих мишљења да је мала процесна вредност. Да није сигурно одговорило је 16% испитаника, а само 6% да нема процесне вредности (Табела 20).

Табела 20: Процесна вредност прибављених материјала применом полицијских овлашћења прописаних ЗКП-ом

	нема процесне вредности	мала процесна вредност	нисам сигуран	велика процесна вредност	укупно
Прибављање евиденције остварене телефонске комуникације, коришћених базних станица и лоцирање места са којег се обавља комуникација	3 (6%)	7 (14%)	8 (16%)	32 (64%)	50 (100%)

Процесна вредност прибављања евиденције остварене телефонске комуникације, коришћених базних станица и лоцирање места са којег се обавља комуникација

$$\text{Просечна процесна вредност} = 83/50 = 1,66$$

На основу резултата истраживања може се закључити да прибављање евиденције остварене телефонске комуникације, коришћених базних станица и лоцирање места са којег се обавља комуникација има **велику процесну вредност**, јер је просечна процесна вредност ове радње ближа великој процесној вредности (2) на скали од 0 до 2. Овакав резултат може се објаснити природом саме радње, која у себи садржи елементе доказне радње: полиција је не може предузети самостално, већ је искључиво може иницирати код јавног тужиоца, који подноси предлог, док коначну одлуку доноси судија за претходни поступак издавањем налога за њено спровођење. Прибављени подаци о телефонским комуникацијама представљају објективне и поуздане информације, јер су засновани на техничким евиденцијама које настају аутоматски у процесу остваривања комуникације. Реч је о подацима који се бележе у складу са стандардизованим процедурама рада телекомуникационих оператера, без могућности произвољног утицаја или накнадних измена, што им обезбеђује висок степен поузданости. При поређењу потражних радњи по просечној процесној вредности од највише ка најнижој, прибављање евиденције остварене телефонске комуникације се налази на првом месту од седам анализираних радњи.

ГЛАВА III

ОПШТЕ ДОКАЗНЕ РАДЊЕ ПОЛИЦИЈЕ У ПРЕДИСТРАЖНОМ ПОСТУПКУ И ПРОЦЕСНА ВРЕДНОСТ ПРИКУПЉЕНИХ МАТЕРИЈАЛА У ПРЕДИСТРАЗИ

1. Општа разматрања

Полиција у предистражном поступку предузима бројне потражне радње које, у великом броју случајева, стварају услове за предузимање доказних радњи, о чему је било речи и раније. На пример, прикупљањем обавештења може се утврдити место догађаја, где се затим врши увиђај. Међутим, то није услов: полиција може непосредно започети доказну радњу, као што је увиђај, без претходног спровођења потражних радњи.

У сваком случају, полиција у предистражном поступку може да предузме доказну радњу, али је дужна да без одлагања о томе обавести јавног тужиоца. Докази које је полиција прибавила предузимањем доказних радњи могу бити коришћени у даљем току кривичног поступка, ако су доказне радње спроведене у складу са ЗКП-ом (чл. 287. ЗКП).

У делу рада који следи, опште доказне радње полиције биће разматране појединачно, при чему ће бити представљени резултати истраживања који се односе на њихову примену и процесну вредност.

Исто као и код потражних радњи, за потребе анализе резултата коришћен је модел израчунавања **просечне процесне вредности**, којим су квалитативни одговори испитаника претворени у квантитативне показатеље. Категоријама су додељене нумеричке вредности:

- **Нема процесне вредности (0)**: представља најнижи степен вредности.
- **Мала процесна вредност (1)**: процесна вредност постоји, али прибављени материјал има ограничен значај, па му је додељена следећа вредност на скали.
- **Нисам сигуран (1,5)**: представља „неодлучну зону“ између мале (1) и велике (2) процесне вредности. Ова категорија одражава стање несигурности, али имплицира и потенцијал за већу процесну вредност.
- **Велика процесна вредност (2)**: највиши степен вредности, који указује да материјал прибављен радњом може имати велики значај у поступку.

Просечна вредност је добијена применом формуле:

$$\text{Просечна процесна вредност} = ((N0 \times 0) + (N1 \times 1) + (N1,5 \times 1,5) + (N2 \times 2)) / N$$

где су:

- **N0** - број испитаника са одговором „нема процесне вредности“,
- **N1** - број испитаника са одговором „мала процесна вредност“,
- **N1,5** - број испитаника са одговором „нисам сигуран“,
- **N2** - број испитаника са одговором „велика процесна вредност“, и
- **N** - је укупан број испитаника (у спроведеном истраживању је то 50 полицијских службеника – криминалистичких инспектора).

На тај начин добија се квантификовани показатељ који омогућава систематско поређење различитих полицијских радњи, како у оквиру потражних и доказних радњи посебно, тако и између те две групе радњи.

2. Саслушање осумњиченог

Полиција не може грађане саслушавати у својству окривљеног, односно испитивати у својству сведока или вештака,³²⁸ али изузетно може саслушати осумњиченог (чл. 288. ст. 2. ЗКП). Наиме, кад полиција прикупља обавештења од лица за које постоје основи сумње да је учинилац кривичног дела или према том лицу предузима радње у предистражном поступку предвиђене ЗКП-ом, може га позивати само у својству осумњиченог. Том приликом у позиву ће се упозорити да има право да узме браниоца.

У случају када полиција у току прикупљања обавештења оцени да позвани грађанин може бити сматран осумњиченим, дужна је да га одмах поучи о правима,³²⁹ као и о праву да узме браниоца који ће присуствовати његовом саслушању. Такође, полиција ће без одлагања обавестити надлежног јавног тужиоца, а он може обавити саслушање осумњиченог, присуствовати саслушању или саслушање поверити полицији. Да би дошло до примене овог овлашћења потребно је да осумњичени пристане да дâ исказ. Надаље, потребно је да орган који обавља саслушање поступа у складу са одредбама ЗКП-а о саслушању окривљеног,³³⁰ а пристанак осумњиченог да буде саслушан и његов исказ током саслушања треба да су дати у присуству браниоца.³³¹ Записник о овом саслушању се не издваја из списка и може се користити као доказ у кривичном поступку.³³² Када јавни тужилац не присуствује саслушању, полиција ће му без одлагања доставити записник о саслушању осумњиченог (чл. 289. ЗКП). Због законске формалације „орган“, закључује се да ће и саслушање осумњиченог од стране јавног тужиоца представљати доказ само ако се обави уз присуство браниоца, без обзира да ли је обавезна одбрана.³³³ Занимљиво је решење у немачком законодавству да при саслушању осумњиченог није обавезно присуство браниоца.³³⁴

Уколико је осумњичени одлучи да ништа не изјави, „не постоји ни један процесни механизам којим би се на законит и дозвољен начин прибавио његов исказ“.³³⁵ Било је различитих покушаја (вероватно у свим светским полицијама), у једном случају, након што се осумњичени бранио ћутањем, полиција је у просторији за задржавање поставила микрофон и послала друго задржано лице како би га навели да говори о спорном догађају. Европски суда за људска права је закључио да је на овај начин лицу повређено право да ништа не изјави.³³⁶

У спроведеном истраживању резултати показују да 92% испитаника (криминалистичких полицајаца) примењује саслушање осумњиченог, док 8% њих то не предузима никада. У погледу учесталости примене, највећи број њих (34%) примењују ову радњу једном недељно. За два крајња мерила једном месечно и пет и више пута

³²⁸ Наравно, полиција може одредити вештачење, али ће вештака касније саслушати јавни тужилац или суд, у зависности од фазе поступка. Бошковић, А., Кесић, Т., *op. cit.*, стр. 196.

³²⁹ Ова права су садржана у члану 68. став 1. тач. 1. и 2. ЗКП-а.

³³⁰ Видети о томе: Mirkov., Ž., *Krivičnoprocesna načela u funkciji saslušanja okrivljenog kao dokazne radnje*, Civitas 2/2020, стр. 68-81.

³³¹ Видети о томе: Бошковић, А., Кесић, Т., *op. cit.*, стр. 220.

³³² Више о записнику о саслушању осумњиченог видети: Шебек, В., *Записничко документовање исказа осумњиченог: кривично-процесни и криминалистички аспекти*, Безбедност 1/2010, Београд, стр. 258-273.

³³³ Бошковић, А., *op. cit.*, стр. 99.

³³⁴ Dehn, J., *Istražni postupak iz nemačke i srpske perspektive*, Saradnja između javnog tužilaštva i policije u istražnom postupku, Kriminalističko policijska akademija – IRZ fondacija, Beograd, 2013, стр. 4. Слично о томе видети: Yue, M., *A Comparative View of The Law of Interrogation*, International Criminal Justice Review 1/2007, Atlanta, стр. 16 sq.

³³⁵ Милошевић, М., Кесић, Т., Бошковић, А., *op. cit.*, стр. 117.

³³⁶ *Allan v. The United Kingdom*, Application no. 48539/99, ECHR, Strasbourg, 2002, paragraphs 50-53.

недељно добили смо исти резултат – 22%, док 14% њих примењује два и више пута недељно (Табела 21).

Табела 21: Примена овлашћења (мера, радњи) прописаних ЗКП-ом од стране полицијских службеника у предистражном поступку

	никада	једном месечно	једном недељно	два и више пута недељно	пет и више пута недељно
Саслушање осумњиченог	4 (8%)	11 (22%)	17 (34%)	7 (14%)	11 (22%)

За саслушање осумњиченог 74% испитаника процењује да има велику процесну вредност, да је она мала мисли 10%, а да нема процесне вредности само 2%. На крају, да није сигурно у процесну вредност ове радње одговорило је 14% испитаника (Табела 22). Са доказним радњам почиње тренд високих вредности за одговоре - велика процесна вредност, што ће се видети у наставку рада.

Табела 22: Процесна вредност прибављених материјала применом полицијских овлашћења прописаних ЗКП-ом

	нема процесне вредности	мала процесна вредност	нисам сигуран	велика процесна вредност	укупно
Саслушање осумњиченог	1 (2%)	5 (10%)	7 (14%)	37 (74%)	50 (100%)

Када су у питању доказне радње, у спроведеном истраживању питали смо јавне тужиоце да ли и колико често присуствују радњама које предузима полиција (Табела 23). У том смислу резултати показују да 60% испитаника никада не присуствује саслушању осумњиченог које предузима полиција, док су свих 40% испитаника, који присуствоју овој радњи, одговорили да је то једном у десет случајева.

Табела 23: Присуство ЈТ радњама које предузима полиција

	никада	једном у 10 случајева	до 3 пута у 10 случајева	до 6 пута у 10 случајева	преко 6 пута у 10 случајева
Саслушање осумњиченог	9 (60%)	6 (40%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)

Процесна вредност саслушања осумњиченог

Просечна процесна вредност = $89,5/50 = 1,79$

На основу резултата истраживања може се закључити да ова радња има **велику процесну вредност**, јер је њена просечна процесна вредност ближа великој процесној вредности (2) на скали од 0 до 2. При поређењу доказних радњи по просечној процесној вредности од највише ка најнижој, саслушање осумњиченог заузима четврто место од седам анализираних радњи.

3. Увиђај

Увиђај се предузима када је за утврђивање или разјашњење неке чињенице у поступку потребно непосредно опажање органа поступка (чл. 133. ст. 1. ЗКП). Из законске формулације се види да доминира постојање матерјалног услова за предузимање увиђаја,³³⁷ а овакво прописивање омогућава широку примену ове радње када је то потребно у поступку. У ЗКП-у није дата дефиниција увиђаја, али то није ненадокнадив недостатак, важно је постојање услова за примену. Оно што нарочито чуди је да се ЗП не прописује увиђај. У ЗП су таксативно наведена сва полицијска овлашћења, односно мере и радње, али увиђај није наведен. Наиме, у ЗП се увиђај спомиње само на једном месту, једном речју, када се прописују услови за примену овлашћења обезбеђење и преглед места догађаја, где може посредно да се закључи да полицијски службеници могу, поред обезбеђења, предузети и увиђај.³³⁸ Није јасно зашто је до овог дошло, али се чини да је покушано да се такав недостатак надомести опширнијим подзаконским прописивањем.

У том смислу, ППО се прописује да је увиђај процесна, криминалистичко-тактичка и форензичка доказна радња којом се на лицу места, непосредним опажањем, утврђују или разјашњавају чињенице важне за кривични поступак,³³⁹ у циљу истраживања, откривања, прикупљања, фиксирања и испитивања: 1) доказа о постојању кривичног дела, прекршаја или другог догађаја; 2) околности важних за квалификацију догађаја, место, време, начин и средство извршења; 3) доказа потребних за откривање и проналажење извршиоца; 4) доказа о идентитету оштећеног, односно жртве; 5) података важних за утврђивање постојања и висине штете; 6) других питања од значаја за вођење поступка (чл. 62. ст. 1. ППО). Увиђај се као процесна радња обавља у складу са одредбама закона којим се уређује кривични поступак, према правилима криминалистичке тактике и форензике, уз примену националних и међународних стандарда у тој области. По правилу, обавља се дању, осим ако посебне околности указују на опасност од уништења предмета и трагова, када се може предузимати и ноћу или у другим условима смањене видљивости (чл. 62. ст. 2-5. ППО).

У суштини увиђај би могао да се предузме за било које кривично дело, јер се у том смислу ништа не прописује, без обзира на све њихове различитости. Међутим, увиђај се нарочито предузима на месту извршења кривичног дела (ужем и ширем простору) где се могу наћи предмети, трагови, лица, леш и све друго што би расветлило неопходне чињенице и околности, те може бити од користи за успешно вођење кривичног поступка. Наравно, треба напоменути да се увиђај неретко предузима и на подручју ширем од места догађаја.³⁴⁰ Конкретније, може се рећи да је циљ увиђаја откривање и прикупљање доказа о постојању кривичног дела и његовој квалификацији, проналаску учиниоца и утврђивању његове кривичне одговорности, провери других доказа итд.³⁴¹

У том смислу, ЗКП-ом се и прописује да предмет увиђаја може бити лице, ствар или место. Приликом предузимања увиђаја орган поступка ће по правилу затражити

³³⁷ Упоредити: Жекић, З., *Кривично процесно право*, ГДП „Димитрије Давидовић“ – Смедерево, Београд, 1998, стр. 292.

³³⁸ Видети: чл. 99. ст. 1. ЗП.

³³⁹ Као и прекршајни или други поступак, јер ППО се прописује и предузимање увиђаја у ван кривичним стварима.

³⁴⁰ Више о томе: Жарковић, М., Бјеловук, И., Кесић, Т., *Криминалистичко поступање на месту догађаја и кредибилитет научних доказа*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2012.

³⁴¹ Васиљевић, Т., Грубач, М., *Коментар законика о кривичном поступку*, Службени гласник, Београд, 2010, стр. 250.

помоћ стручног лица форензичке, саобраћајне, медицинске или друге струке,³⁴² које ће, по потреби, предузети и проналажење, обезбеђивање или описивање трагова, извршити потребна мерења и снимања, сачинити скице, узети потребне узорке ради анализе или прикупити друге податке (чл. 133. ст. 2-4. ЗКП). Стручно лице је „процесно способно и морално подобно физичко лице одговарајуће ванправне струке, које пружа стручну помоћ органу у кривичном поступку у решавању техничких или других стручних питања“,³⁴³ а може бити и стручни саветник (чл. 125. ЗКП) и вештак (чл. 113. ЗКП).

Увиђај места се предузима на месту кривичног дела или на другом месту на којем се налазе предмети или трагови кривичног дела (чл. 136. ст. 1. ЗКП). Дуго се у науци говорило и о фазама увиђаја,³⁴⁴ сада је то прописано и у ППО. Наиме, приликом вршења увиђаја места догађаја, примењују се општа криминалистичко-тактичка правила, са следећим фазама: 1) информативна фаза³⁴⁵ - подразумева мисаону реконструкцију догађаја,³⁴⁶ ради правилне обраде места догађаја; 2) фаза прелиминарног прегледа - подразумева употребу посебних форензичких уређаја ради откривања невидљивих трагова, уколико је то потребно и уколико за то има потребних услова; 3) статичка фаза - подразумева бројчано или словно или комбиновано обележавање трагова, средстава и предмета, без њиховог померања, имајући у виду одговарајући редослед прегледа и кретање, који ће чинити једну логичну целину и редослед у складу са правилима форензичке струке; 4) динамичка фаза - подразумева одређена померања (кретања) на месту догађаја ради откривања других трагова³⁴⁷ или предмета; 5) додатна фаза - постоји само уколико је то потребно и подразумева разјашњење посебних материјалних доказа³⁴⁸ или њиховог односа и захтева детаљнији преглед места догађаја (тзв. допуна увиђаја). Након ове фазе чисти се место догађаја (простора) од форензичких материјала и опреме; 6) фаза рада у лабораторији - подразумева сложенију форензичку обраду комплексних трагова са места догађаја, њихову селекцију и описивање (чл. 64. ППО).³⁴⁹

Увиђај места догађаја пожара, експлозије и хаварије, као и железничке, авионске несреће, несреће на пловилима, масовног угрожавања живота и здравља људи, услед дејства хемијских, биолошких, радиолошких и нуклеарних претњи или угрожавања од тероризма, као и илегалних лабораторија за производњу синтетичких и полусинтетичких психоактивних супстанци и прекурсора, предузима се након што се отклони опасност по живот и здравље људи. У овим случајевима потребно је претходно сачинити план вршења увиђаја, као и успоставити потребну координацију

³⁴² На увиђај се може позвати и вештак ако би његово присуство било од користи за давање налаза и мишљења.

³⁴³ Милошевић, М., *Стручна лица у кривичном поступку*, Полицијска академија, Београд, 1996, стр. 19.

³⁴⁴ Максимовић, Р., *Криминалистика техника*, Полицијска академија, Београд, 2000, стр. 171-172; Бошковић, М., *Криминалистика методика*, Полицијска академија, Београд, 2005, стр. 43-45; Кривокапић, В., Крстић, О., *Криминалистика тактика II*, Полицијска академија, Београд, 1999, стр. 111-118.

³⁴⁵ У литератури се може видети и назив „оријентациона фаза“. Видети: Маринковић, Д., Лајић, О., *Криминалистичка методика*, Криминалистичко-полицијски универзитет, Београд, 2019, стр. 194.

³⁴⁶ Заправо, потребно је да се мисаона реконструкција спроводи у свим фазама увиђаја, како би се већ тада поставиле потенцијалне верзије о начину извршења и деловању учиниоца кривичног дела. Више о томе видети: Бошковић, Б., Бавновић, Б., *Криминалистика методика*, Виша школа унутрашњих послова, Београд, 2001, стр. 129.

³⁴⁷ Нарочито оних који нису одмах видљиви или их није могуће видети голим оком. Више о томе видети: Шипрага, Ј., *Методика откривања и разјашњавања кривичних дела*, Виша школа унутрашњих послова, Београд, 1988, стр. 117.

³⁴⁸ Уколико увиђају присуствује вештак, могуће је обавити и тзв. ситуациона вештачења. Више о томе видети: Маринковић, Д., Лајић, О., *op. cit.*, стр. 196.

³⁴⁹ Упоредити: Максимовић, Р., *op. cit.*, стр. 172.

органа надлежних за отклањање опасности по живот и здравље људи, односно последица угрожавања, ангажовањем стручних служби у оквиру и ван МУП-а и службе хитне медицинске помоћи. Такође, поступа се у складу са међународним и националним признатим и усвојеним стандардима (чл. 67. ППО).

Када се говори о увиђају лица, ЗКП-ом се углавном регулише њихов пристанак на предузимање ове радње, док су друге појединости изостављене.³⁵⁰ На пример, није прописано како се поступа ако треба обавити увиђај целог тела, који захтева и скидање одеће, у смислу ограничења у погледу пола лица која учествују у увиђају, јер код прегледа и претресања лица се прописује да мора бити лице истог пола. Увиђај окривљеног предузеће се и без његовог пристанка, ако је потребно да се утврде чињенице важне за поступак, док се увиђај других лица може предузети без њиховог пристанка само ако се мора утврдити да ли се на њиховом телу налази одређени траг или последица кривичног дела. Такође, ако се обавља увиђај окривљеног и других лица, од њих се могу узети узорци ради анализе, када су у складу са ЗКП-ом испуњени услови за узимање узорака биолошког порекла³⁵¹ (чл. 134. ЗКП). Ако је потребно да телесни преглед лица обавити стручно лица, радило би се о вештачењу, а не о увиђају.³⁵²

Увиђај се предузима и над покретним и непокретним стварима окривљеног или других лица. Такође, и леш може бити предмет увиђаја ако су испуњени услови за његово вештачење.³⁵³ Свако је дужан да органу поступка омогући приступ стварима и пружи потребна обавештења, а покретне ствари се могу и привремено одузети када су иначе испуњени услови за то.³⁵⁴ Ако је ради предузимања увиђаја потребно ући у зграде, станове и друге просторије, примењују се одредбе које се односе на претресање стана и других просторија (чл. 135. ЗКП).

Када полицијски службеник сазна за извршење кривичног дела, без одлагања обавештава надлежног јавног тужиоца и поступа по његовом налогу у циљу предузимања доказних радњи, обезбеђења доказа и вршења увиђаја. Увиђајем руководи надлежни јавни тужилац, а у њему учествују полицијски службеници и стручна лица која располажу посебним стручним знањима форензике. Насупрот претходно реченом, ако јавни тужилац није у могућности да одмах изађе на место догађаја, увиђајем као процесном радњом руководи полицијски службеник, уз учешће стручног лица форензичке струке. Полицијски службеник који руководи увиђајем

³⁵⁰ Орган поступка може задржати лице затечено на месту увиђаја под условима предвиђеним чланом 290. ЗКП-а (чл. 136. ЗКП).

³⁵¹ Због специфичности узимања узорака приликом увиђаја лица, која се по закону предузимају и изузимају, од стране стручних лица форензичке струке или лица здравствене струке, МУП закључује споразуме о сарадњи са министарством надлежним за здравље, у циљу једнообразног поступања на терену, одржања принципа ланца праћења доказа у поступку и олакшања складиштења узорака на једном месту, а посебно код кривичних дела у области сексуалних и крвних деликата, родно заснованог насиља, насиља над децом и насиљу у породици (чл. 66. ст. 2. ППО).

³⁵² Илић, Г., Мајић, М., Бељански, С., Трешњев, А., *Коментар Законика о кривичном поступку*, Службени гласник, Београд, 2013, стр. 366.

³⁵³ Ако постоји сумња да је смрт одређеног лица непосредна или посредна последица кривичног дела или је у тренутку смрти лице било лишено слободе или је непознат идентитет леша, јавни тужилац или суд ће одредити да лекар специјалиста за судску медицину обави преглед и обдукцију леша. Када се вештачи ван стручне установе, преглед и обдукцију леша обавиће према потреби два или више лекара. Ако је леш већ закопан, суд ће претходно наложити ексхумацију (чл. 129. ЗКП).

³⁵⁴ Предмете који се по Кривичном законнику морају одузети или који могу послужити као доказ у кривичном поступку, орган поступка ће привремено одузети и обезбедити њихово чување (укључујући и уређаје за аутоматску обраду података и уређаје и опрему на којој се чувају или се могу чувати електронски записи). Одлуку о привременом одузимању средстава која су предмет сумњиве трансакције (члан 145. ЗКП) и њиховом стављању на посебан рачун ради чувања доноси суд (чл. 147. ЗКП).

може ангажовати и друге запослене у МУП-у са специјализованим знањима, вештинама или техничким средствима, неопходним за свеобухватну и систематску форензичку обраду места догађаја (чл. 63. ППО).³⁵⁵

О предузимању увиђаја се саставља записник, у који се уносе подаци, у складу са одредбама закона којим се уређује кривични поступак, а уз исти се прилаже извештај о форензичкој обради лица места, извештај о обезбеђењу и прегледу места догађаја, као и сачињена фото-документација, скице и цртежи, аудио и видео записи и друга писмена која су од значаја за доказивање (чл. 62. ст. 6 ППО).³⁵⁶ Потписник записника, руководиоца увиђаја, гарантује за све унете податке које су стручњаци навели и презентовали током предузимања радње.³⁵⁷

Резултати спроведеног истраживања показују да 22% испитаника (криминалистичких полицајаца) никада не примењују увиђај (Табела 24). Ово вероватно што у ОКП-у ПУ у Новом Саду постоји група за увиђајно-оперативне послове, која примарно врши увиђаје, али код мало сложенијих случајева, укључује се и криминалистички инспектор по линији рада. Од испитаника који су одговорили да врше увиђај, највише је оних који то раде пет и више пута недељно (28%), нешто мање 22% њих једном недељно, једном месечно 18%, а два и више пута недељно 10%.

Табела 24: Примена овлашћења (мера, радњи) прописаних ЗКП-ом од стране полицијских службеника у предистражном поступку

	никада	једном месечно	једном недељно	два и више пута недељно	пет и више пута недељно
Увиђај	11 (22%)	9 (18%)	11 (22%)	5 (10%)	14 (28%)

Увиђај има велику процесну вредност за 80% испитаника, а да има малу процесну вредност мисли само један испитаник (2%), није сигурно 8%, а чак 10% њих одговора да нема процесне вредности (Табела 25).

³⁵⁵ О њиховом ангажовању доноси одлуку самоиницијативно или на предлог стручног лица форензичке струке.

³⁵⁶ Цео ток форензичке обраде лица места мора бити темељно документован. Документација може да садржи и ручно писане белешке, белешке снимљене на диктафону, дигиталне информације директно пренете на компјутер, скице, фотографије, видео-записе и друго. Сврха извештаја и других писмена је да пружи релевантне информације о лицу места и траговима, на јасан, концизан и недвосмислен начин. Минимум информација које треба да буду назначене у извештају и другим документима су: јединствене идентификационе ознаке предмета - случаја, назив организационе јединице, датум формирања докумената, врста кривичног дела/догађаја, место, адреса и датум обраде лица места, учесници кривичног дела/догађаја, релевантне информације о свим пронађеним траговима и изузетим узорцима - нумеричке ознаке и детаљан опис трагова, место проналаска, затечено стање, начин и методе обраде и фиксирања, додатне напомене од значаја за накнадна испитивања и анализе, евентуалне додатне напомене о деловима лица места или траговима који нису обрађени и разлози таквог поступања, назнаке о детаљима за трагове који су прослеђени у даљу надлежност - примена ланца праћења доказа, име и потпис форензичара или полицијског службеника који су обрађивали лице места (чл. 68. ППО).

³⁵⁷ Жарковић, М., *Криминалистичка тактика*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2010, стр. 260.

Табела 25: Процесна вредност прибављених материјала применом полицијских овлашћења прописаних ЗКП-ом

	нема процесне вредности	мала процесна вредност	нисам сигуран	велика процесна вредност	укупно
Увиђај	5 (10%)	1 (2%)	4 (8%)	40 (80%)	50 (100%)

Сви испитаници (јавни тужиоци) су одговорили да присуствују увиђају који предузима полиција (Табела 26). У погледу учесталости, највећи број њих (46.67%) то чини једном у десет случајева. Значајно је присуство и до три пута у десет случајева што је код 26.67% испитаника, као и преко шест пута у десет случајева што је код њих 20%. Најмање, само један одговор је био да се присуствује до шест пута у десет случајева.

Табела 26: Присуство ЈТ радњама које предузима полиција

	никада	једном у случајева	до 3 пута у случајева	до 6 пута у 10 случајева	преко 6 пута у 10 случајева
Увиђај	0 (0%)	7 (46.67%)	4 (26.67%)	1 (6.67%)	3 (20%)

Процесна вредност увиђаја

Просечна процесна вредност = $87/50 = 1,74$

На основу резултата истраживања може се закључити да ова радња има **велику процесну вредност**, јер је њена просечна процесна вредност ближа великој процесној вредности (2) на скали од 0 до 2. При поређењу доказних радњи по просечној процесној вредности од највише ка најнижој, увиђај заузима пето место од седам анализираних радњи.

4. Вештачење

Орган поступка одредиће вештачење када је за утврђивање или оцену неке чињенице у поступку потребно стручно знање којим располаже вештак (чл. 113. ст. 1 и чл. 114. ст. 1. ЗКП). Орган поступка по службеној дужности или на предлог странке и браниоца³⁵⁸ одређује вештачење писаном наредбом,³⁵⁹ а ако постоји опасност од одлагања може се и усмено одредити, уз обавезу састављања службене белешке (чл.

³⁵⁸ Ако вештачење предложи странка или бранилац, орган поступка га може позвати да предложи лице, односно стручну установу или државни орган, коме треба поверити вештачење и да постави питања на која вештак треба да одговори (чл. 117. ст. 2. ЗКП).

³⁵⁹ Наредба о вештачењу садржи: 1) назив органа који је наредио вештачење; 2) име и презиме лица које је одређено за вештака, односно назив стручне установе или државног органа коме је поверено вештачење; 3) означавање предмета вештачења; 4) питања на која треба одговорити; 5) обавеза да изузете и обезбеђене узорке, трагове и сумњиве материје преда органу поступка; 6) рок за подношење налаза и мишљења; 7) обавезу да налаз и мишљење достави у довољном броју примерака за суд и странке; 8) упозорење да чињенице које је сазнао приликом вештачења представљају тајну; 9) упозорење на последице давања лажног налаза и мишљења. Ако странка има стручног саветника (члан 125.) у наредби се назначује његово име и адреса (чл. 118. ЗКП).

117. ст. 1 ЗКП). Предузимање вештачења у предистрази је значајно, јер ће се сачувати доказне информације које имају кратак век трајања и које би биле уништене до отпочињања кривичног поступка.³⁶⁰ Вештачење је доказна радња којом стручњак, који није процесно заинтересован, даје исказ „о чињеницама за чије утврђивање правна спрема и опште образовање судије или јавног тужиоца нису довољни“.³⁶¹

По правилу, за вештачење се одређује један вештак, а у зависности од сложености, могу бити два или више. Вештак се одређује са списка сталних вештака, док се други вештаци могу одредити само ако постоји опасност од одлагања или ако су стални вештаци спречени или ако то захтевају друге околности. Када за одређену врсту вештачења постоји стручна установа или се вештачење може обавити у оквиру државног органа, таква вештачења, нарочито ако су сложенија, по правилу, ће се поверити таквој установи или органу, који ће потом одредити једног или више стручњака за давање налаза и мишљења.³⁶² Изузетно, за вештака се може одредити страни држављанин, односно може се вештачење поверити страни стручној установи или органу друге државе, ако за одређену врсту вештачења не постоји домаћи стручњак, стручна установа или државни орган, или је то оправдано због посебне сложености случаја, природе вештачења или других важних околности (чл. 114. ЗКП).

Лице које се позива као вештак, дужно је да се одазове позиву и да свој налаз и мишљење да у одређеном року, који на оправдани захтев може бити продужен (чл. 115. ст. 1. ЗКП). Пре почетка вештачења орган поступка упозориће вештака да давање лажног налаза и мишљења представља кривично дело и позвати га да предмет вештачења брижљиво размотри, да тачно наведе све што запази и нађе, и да своје мишљење изнесе непристрасно и у складу са правилима науке или вештине. Орган поступка руководи вештачењем, показује вештаку предмете које ће размотрити, поставља му питања и по потреби тражи објашњења у погледу датог налаза и мишљења. Вештак има право да од органа поступка и странака тражи и добије допунска разјашњења, да разгледа предмете и разматра списе, да предлаже да се прикупе докази или прибаве предмети и подаци који су од важности за давање налаза и мишљења и да приликом увиђаја, реконструкције или предузимања друге доказне радње предложи да се разјасне поједине околности или да се лицу које даје изјаву поставе одређена питања (чл. 120. ЗКП).

У неким случајевима, када је то неопходно због медицинског вештачења, судија за претходни поступак, председник претресног већа или судија појединац, по службеној дужности или на предлог странке или вештака, може решењем одредити смештање окривљеног у здравствену установу. Мера може трајати најдуже 15 дана, а изузетно се може продужити најдуже за још 15 дана, на образложени предлог вештака и по прибављеном мишљењу руководиоца здравствене установе (чл. 122. ст. 1-2. ЗКП). Наравно, ако је окривљени у притвору, предузеће се потребне мере за обезбеђење, у здравственој установи, а време проведено у њој ће бити урачунато у притвор.

Оно што треба нагласити је да се вештачење не може одредити ради утврђивања или оцене правних питања о којима се одлучује у поступку (чл. 113. ст. 2. ЗКП). Лице које је искључено или ослобођено од дужности сведочења не може се одредити за вештака,³⁶³ међутим, ако је ипак одређено, на његовом налазу и мишљењу се не може

³⁶⁰ Симоновић, Б., *op. cit.*, 2004, стр. 331.

³⁶¹ Грубач, М., *Вештачење у кривичним стварима према новом Законику о кривичном поступку*, Гласник Адвокатске коморе Војводине бр. 2/2015, Нови Сад, стр. 76.

³⁶² Више о вештачењу у стручној установи или државном органу видети: члан 121. ЗКП.

³⁶³ Више о томе: члан 93. и 94. ЗКП-а.

заснивати судска одлука.³⁶⁴ Такође, за вештака се, по правилу, неће одредити лице које је испитано као сведок (чл. 116. ст. 1. и 3. ЗКП). Ограничење код ове радње је и то што полиција може одредити вештачење, али не може саслушавати вештака, већ ће то учинити јавни тужилац или суд, у зависности од фазе поступка.³⁶⁵

Стручни саветник је лице које располаже стручним знањем из области у којој је одређено вештачење. Странка може изабрати и пуномоћјем овластити стручног саветника када орган поступка одреди вештачење. Стручни саветник има право да буде обавештен о времену и месту вештачења и да присуствује вештачењу (могу да присуствују окривљени и његов бранилац), има право да у току вештачења прегледа списе и предмет вештачења и предлаже вештаку предузимање одређених радњи, да даје примедбе на налаз и мишљење вештака, да на главном претресу поставља питања вештаку и да буде испитан о предмету вештачења (чл. 125-126. ЗКП).

Поред уобичајних, ЗКП-ом се прописују и посебни случајеви вештачења, као што су вештачење телесних повреда, вештачење леша и психијатријско вештачење. Телесне повреде вештаче се, по правилу, прегледом повређеног или на основу медицинске документације или других података у списима (чл. 127. ЗКП). Вештак ће тачно описати повреде и по потреби сачинити фото-документацију, а потом дати мишљење о врсти и тежини сваке поједине повреде и њиховом укупном дејству, какве последице те повреде обично производе, а какве су у конкретном случају, као и чиме су повреде нанете и на који начин (чл. 128. ЗКП).

У случају постојања сумње да је смрт одређеног лица последица кривичног дела или је у тренутку смрти лице било лишено слободе или је непознат идентитет леша, јавни тужилац или суд ће одредити да лекар специјалиста за судску медицину изврши преглед и обдукцију леша, а ко је леш већ закопан, суд ће претходно одредити ексхумацију (чл. 129. ЗКП). О прегледу и обдукцији леша сачиниће се фото-документација. У мишљењу ће вештак нарочито навести порекло и непосредни узрок смрти, као и шта је тај узрок изазвало.

Орган поступка одредиће психијатријско вештачење окривљеног када се појави сумња да је искључена или смањена урачунљивост окривљеног, да је окривљени услед зависности од употребе алкохола или опојних дрога учинио кривично дело или да је због душевних сметњи неспособан да учествује у поступку (чл. 131. ЗКП). Такође, вештак ће установити да ли је у време извршења кривичног дела код окривљеног постојала душевна болест, привремена душевна поремећеност, заостали душевни развој или друга тежа душевна поремећеност, и даће мишљење о утицају таквог душевног стања на способност окривљеног да схвати значај свога дела или управља својим поступцима. Слично ће бити и у поступку оцене способности окривљеног да учествује у поступку, односно вештак ће дати мишљење да ли је окривљени способан да схвати природу и сврху кривичног поступка (чл. 132. ЗКП).

На крају, вештак даје налаз и мишљење, ако их даје усмено одмах се уносе у записник, а ако је одобрено подношење писаног налаза и мишљења, то ће учинити у року који је одређен. Налаз и мишљење вештака заснива се „на специјалном знању, извршеном испитивању и стручној оцени обављеног истраживања“.³⁶⁶ Другим речима, налаз и мишљење вештака је резултат експертског истраживања, представља сумирање

³⁶⁴ Разлог за изузеће од дужности вештачења (члан 37. став 1.) постоји и у погледу лица које је запослено код оштећеног или окривљеног или је, заједно са њима или неким од њих, запослено код другог послодавца (чл. 116. ст. 2. ЗКП).

³⁶⁵ Бошковић, А., Кесић, Т., *Кривично процесно право*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2015, стр. 114.

³⁶⁶ Соковић, С., *Вештачење као доказ у кривичном поступку*, докторска дисертација, Правни факултет, Крагујевац, 1990, стр. 224.

сознања до којих се дошло у логичку и фактичку целину на основу којих је изведен закључак. У записнику о вештачењу или у писаном налазу и мишљењу назначиће се ко је извршио вештачење, његово занимање, стручна спрема и специјалност вештака, као и имена и својство лица која су присуствовала вештачењу. Након завршеног вештачења, орган поступка обавештава странке које вештачењу нису присуствовале да записник о вештачењу или писани налаз и мишљење могу разгледати и копирати и одређује рок у којем могу да изнесу своје примедбе (чл. 123. ЗКП).

У истраживању које је спроведено, може се видети да 18% испитаника (криминалистичких инспектора) никада не захтева примену овог овлашћења (Табела 27). Они који примењују ову радњу то најчешће раде једном месечно (34%), а растом учесталости опада број испитаника, тако да је само 8% оних који примењују пет и више пута недељно.

Табела 27: Примена овлашћења (мера, радњи) прописаних ЗКП-ом од стране полицијских службеника у предистражном поступку

	никада	једном месечно	једном недељно	два и више пута недељно	пет и више пута недељно
Вештачење	9 (18%)	17 (34%)	12 (24%)	8 (16%)	4 (8%)

Када је реч о процесној вредности, 88% испитаника мисли да је она велика, што је и доказна радња коју је највећи број испитаника тако оценио. Сви остали одговори имају веома мале вредности, што се и види у табели која следи (Табела 28).

Табела 28: Процесна вредност прибављених материјала применом полицијских овлашћења прописаних ЗКП-ом

	нема процесне вредности	мала процесна вредност	нисам сигуран	велика процесна вредност	укупно
Вештачење	2 (4%)	2 (4%)	2 (4%)	44 (88%)	50 (100%)

Процесна вредност вештачења

Просечна процесна вредност = $93/50 = 1,86$

На основу резултата истраживања може се закључити да ова радња има **велику процесну вредност**, јер је њена просечна процесна вредност ближа великој процесној вредности (2) на скали од 0 до 2. При поређењу доказних радњи по просечној процесној вредности од највише ка најнижој, вештачење заузима треће место од седам анализираних радњи.

5. Реконструкција

Орган поступка може одредити реконструкцију догађаја када је потребно проверити изведене доказе или утврдити чињенице које су од значаја за разјашњење предмета доказивања. Реконструкција се обавља тако што ће се поновити радње или

ситуације, у условима под којима се према изведеним доказима догађај одиграо. У случају да су искази појединих сведока или окривљених различито приказани, реконструкција догађаја ће се, по правилу, посебно спровести са сваким од њих. Приликом њене реализације могу се, по потреби, поново извести поједини докази, али она се не сме обавити на начин којим се вређа јавни ред и морал или се доводи у опасност живот или здравље људи (чл. 137. ЗКП).

Орган поступка који је, на основу закона, одредио реконструкцију догађаја, може позвати стручна лица и вештаке одређене струке из МУП-а и друге полицијске службенике, да учествују у реализацији реконструкције. Сва лица која су позвана да учествују у реконструкцији догађаја и појединачно одређена актом органа поступка или наредбом руководиоца надлежне организационе јединице МУП-а, дужни су да у овој радњи доказивања учествују и пруже сву неопходну стручну и другу помоћ органу поступка, по његовим општим и појединачним захтевима, на самом месту догађаја и одмах или накнадно, у зависности од сложености самог захтева, сачине тражену документацију и предају органу поступка (чл. 69. ППО).

У истраживању које је спроведено реконструкција се убедљиво најмање примењује међу доказним радњама, али се ваома мало примењује у поређењу и са потражним, тако да 72% испитаника (криминалистичких полицајаца) никада не примењује ову радњу, док је остали примењују релативно ретко (Табела 29).

Табела 29: Примена овлашћења (мера, радњи) прописаних ЗКП-ом од стране полицијских службеника у предистражном поступку

	никада	једном месечно	једном недељно	два и више пута недељно	пет и више пута недељно
Реконструкција	36 (72%)	5 (10%)	5 (10%)	4 (8%)	0 (0%)

Што се тиче процесних вредности, укупно посматрано, 64% испитаника мисли да она постоји, од тога 22% мисли да је мала процесна вредност, а скоро дупло више (42%) је оних који мисле да је велика процесна вредност, док 28% испитаника није сигурно, а 8% мисли да нема процесне вредности (Табела 30).

Табела 30: Процесна вредност прибављених материјала применом полицијских овлашћења прописаних ЗКП-ом

	нема процесне вредности	мала процесна вредност	нисам сигуран	велика процесна вредност	укупно
Реконструкција	4 (8%)	11 (22%)	14 (28%)	21 (42%)	50 (100%)

Из резултата анкетања јавних тужилаца види се да 73.33% њих никада не присуствује реконструкцији коју предузима полиција, док 20% испитаника присуствује једном у десет случајева, а био је и један одговор да је присуство преко шест пута у десет случајева (Табела 31).

Табела 31: Присуство ЈТ радњама које предузима полиција

	никада	једном у 10 случајева	до 3 пута у 10 случајева	до 6 пута у 10 случајева	преко 6 пута у 10 случајева
Реконструкција	11 (73.33%)	3 (20%)	0 (0%)	0 (0%)	1 (6.67%)

Процесна вредност реконструкције

Просечна процесна вредност = $74/50 = 1,48$

На основу резултата истраживања може се закључити да ова радња има **малу процесну вредност**, јер је њена просечна процесна вредност ближа малој процесној вредности (1) на скали од 0 до 2. Иако је резултат близу средине између мале (1) и велике (2) процесне вредности, он је ипак ближи малој вредности. При поређењу доказних радњи по просечној процесној вредности од највише ка најнижој, реконструкција заузима шесто место од седам анализираних радњи.

6. Прибављање исправе

Доказивање исправом изводи се читањем, гледањем, слушањем или увидом у садржај исправе на други начин. Исправа коју је у прописаном облику издао државни орган у границама своје надлежности, као и исправа коју је у таквом облику издало лице у обављању јавног овлашћења обављајући задатак који му је поверено законом, доказује веродостојност онога што је у њој садржано. Међутим, дозвољено је доказивати да садржај исправе није веродостојан или да исправа није правилно састављена (чл. 138. ЗКП).

Исправу прибавља орган поступка или подносе странке, по правилу, у оригиналу. Она се прибавља по службеној дужности или на предлог странака. У случају да лице или државни орган одбије захтев органа поступка да добровољно преда исправу, она се може привремено одузети и са њом се даље поступа на начин прописан ЗКП-ом. Ако је оригинал исправе уништен, нестао или га није могуће прибавити, може се прибавити копија исправе. Орган поступка ће у записник унети садржај исправе и направити њену копију, а у случају потребе оригинал ће вратити подносиоцу (чл. 139. ЗКП).

Резултати који су добијени истраживањем о прибављању исправе, показују да 64% испитаника (криминалистичких полицајаца) никада не примењују ово овлашћење (Табела 32). Од оних који примењују, 24 % то чини једном месечно, 12% једном недељно, док за остала мерила учесталости примене није било ни једног одговора. Није јасно зашто се ова радња не примењује у тако великом проценту, па је било потребно да се укаже на могући разлог. У оквиру овог истраживања водио се и интервју са криминалистичким инспектором, тада су већ постојали прелиминарни резултати анкетања полицијских службеника – криминалистичких инспектора, па је то била прилика да он каже шта мисли зашто су резултати такви. По мишљењу криминалистичког инспектора „испитаници вероватно нису разумели на шта се мисли, јер у полицијској комуникацији се готово никада не користи израз прибављање исправе, већ говоре о конкретној ствари – доставити лекарску документацију, неку потврду, уверење итд.“

Табела 32: Примена овлашћења (мера, радњи) прописаних ЗКП-ом од стране полицијских службеника у предистражном поступку

	никада	једном месечно	једном недељно	два и више пута недељно	пет и више пута недељно
Прибављање исправе	32 (64%)	12 (24%)	6 (12%)	0 (0%)	0 (0%)

Што се тиче процесне вредности, 20% испитаника мисли да нема процесне вредности, а 34% није сигурно како би одговорило, што је заједно изнад половине испитаника (Табела 33). Да је процесна вредност велика мисли њих 32%, док 14% процењује да је процесна вредност мала.

Табела 33: Процесна вредност прибављених материјала применом полицијских овлашћења прописаних ЗКП-ом

	нема процесне вредности	мала процесна вредност	нисам сигуран	велика процесна вредност	укупно
Прибављање исправе	10 (20%)	7 (14%)	17 (34%)	16 (32%)	50 (100%)

Процесна вредност прибављања исправе

Просечна процесна вредност = $64,5/50 = 1,29$

На основу резултата истраживања може се закључити да ова радња има **малу процесну вредност**, јер је њена просечна процесна вредност ближа малој процесној вредности (1) на скали од 0 до 2. При поређењу доказних радњи по просечној процесној вредности од највише ка најнижој, прибављање исправе је на последњем месту од седам анализираних радњи.

7. Претресање стана и других просторија и лица

Законски основ за предузимање претресања прописује се ЗКП-ом и постоји ако је вероватно да ће се претресањем пронаћи окривљени, трагови кривичног дела или предмети важни за поступак, док предмет претресања може бити стан и друге просторије, лице или уређаја за аутоматску обраду података (чл. 152. ЗКП). Можемо приметити да се ЗКП-ом не прописује претресење саобраћајног средства, а не може се сврстати у наведене предмете претресања. У пракси се то превазилази тако што се нпр. у наредби за претресање лица дода - да ће се ивршити и претресање његовог возила итд. Међутим, у неким ситуацијама то није могуће, па се прибегава увиђају саобраћајног средства где се уједно и детаљно претражи у оквиру те радње. Сматрамо да тај недостатак треба отклонити и крајње једноставно прописати, да предмет претресања може бити и покретна ствар, чиме ће се обухватити и саобраћајно средство, али и многе друге ствари које би могле да се нађу као објект претресања. Слично, али нешто прецизније се прописује законски основ за предузимање претресања у немачком законодавству: „лицу за које се сумња да је учинило кривично дело као извршилац или као саучесник, или за које се сумња да је извршило дело помагањем у извршењу

кривичног дела, кривично дело ометања кривичног гоњења или прикривања, може се извршити претрес стана или других просторија, као и лични претрес или претрес предмета који му припадају, како ради хапшења, тако и у случајевима када постоји вероватноћа да ће се претресом добити докази“.³⁶⁷ Можемо видети да су се у немачком законодавству определили и за формулацију „претрес предмета који му припадају“, што омогућава да објек претресања обухвати било који предмет који припада лицу, за разлику од нашег законодавства које то експлицитно не прописује.

У основи претресање карактерише трагање за предметима који су код лица или у приватним просторијама.³⁶⁸ Претресање стана и других просторија или лица се предузима на основу наредбе суда или изузетно без наредбе, на основу законског овлашћења, док се претресање уређаја за аутоматску обраду података и опреме³⁶⁹ на којој се чувају или се могу чувати електронски записи, предузима на основу наредбе суда и, по потреби, уз помоћ стручног лица (чл. 152. ЗКП). Претресање наређује суд, на образложени захтев јавног тужиоца. Наредба о претресању садржи: назив суда који је наредио претресање, означање предмета претресања, разлог претресања, назив органа који ће предузети претресање, као и друге податке од значаја за претресање. Претресање ће започети најкасније у року од осам дана од дана издавања наредбе. Ако не започне у наведеном року, претресање се не може предузети и наредба ће се вратити суду (чл. 155. ЗКП).

Поступак претресања је у већој мери прописан ЗКП-ом у односу на друге радње. У том смислу прописано је да се после предаје наредбе о претресању, позива држалац стана и других просторија или лице на коме ће се претресање предузети да добровољно преда лице, односно предмете који се траже. Држалац или лице поучиће се да има право да узме адвоката, односно браниоца који може присуствовати претресању. Ако затражи његово присуство, почетак претресања ће се одложити до његовог доласка, а најдуже за три часа. Изузетно, претресању се може приступити и без претходне предаје наредбе, као и без претходног позива за предају лица или предмета и поуке о праву на браниоца, односно адвоката, ако се претпоставља оружани отпор или друга врста насиља или ако се очигледно припрема или је отпочело уништавање трагова кривичног дела или предмета важних за поступак или је држалац стана и других просторија недоступан. Држалац стана и других просторија позваће се да присуствује претресању, а ако је он одсутан, позваће се да у његово име претресању присуствује неко од пунолетних чланова његовог домаћинства или друго лице (чл. 156. ЗКП).³⁷⁰

Претресању присуствују два пунолетна грађанина као сведоци који ће се пре почетка претресања упозорити да пазе на ток претресања, као и да имају право да пре потписивања записника о претресању ставе своје приговоре на веродостојност садржине записника. Ако постоје изузетни услови који су претходно наведени,

³⁶⁷ Чл. 102. Закона о кривичном поступку Савезне Републике Немачке. Више о томе видети: Meyer-Göbner, L., *Strafprozessordnung mit GVG und Nebengesetzen*, 48. Auflage, C.H.BECK, München, 2005, стр. 355.

³⁶⁸ Weigend, T., *Germany*, in: Bradley, M. C. (ed.), *Criminal Procedure - A Worldwide Study*, Carolina Academic Press, Durham, North Carolina, 2007, стр. 248.

³⁶⁹ Више о томе видети: Лукић, Т., *Дигитални докази*, Зборник радова Правног факултета у Новом Саду, 2/2012, Нови Сад, стр. стр. 177-192.

³⁷⁰ Када се претресају војни објекти, просторије државних органа, предузећа или других правних лица, позваће се да присуствује претресању њихов руководиоца или лице које он одреди, односно одговорно лице. Ако позвано лице не дође у року од три часа од часа пријема позива, претресање се може обавити и без његовог присуства. Када се претреса адвокатска канцеларија или стан у којем живи адвокат, позваће се адвокат кога одреди председник надлежне адвокатске коморе. Ако адвокат кога је одредио председник адвокатске коморе не дође у року од три часа, претресање се може обавити и без његовог присуства (чл. 156. ЗКП).

претресање се може предузети и без присуства сведока. Када се спроводи претресање лица, сведоци и лице које спроводи претресање морају бити лица истог пола као и лице које се претреса (чл. 156. ЗКП).

Претресање се врши обазриво, уз поштовање достојанства личности и права на интимност и без непотребног ремећења кућног реда. Претресање се по правилу обавља дању, односно између 6.00 и 22.00 часова, а изузетно и ноћу, ако је дању започето, па није довршено или је то одређено наредбом за претресање. Закључане просторије, намештај или друге ствари отвориће се силом, али без непотребних оштећења, и то само ако њихов држалац није присутан или неће добровољно да их отвори или то одбије да учини присутно лице. Приликом претресања уређаја и опреме, држалац предмета или присутно лице, осим окривљеног, дужно је да омогући приступ и да пружи обавештења потребна за њихову употребу³⁷¹ (чл. 157. ЗКП).

Приликом претресања, одузеће се привремено предмети и исправе који су у вези са сврхом претресања.³⁷² Приликом претресања могу се пронаћи и предмети који нису у вези са кривичним делом због кога је претресање предузето (тзв. случајни налаз) и који указују на друго кривично дело за које се гони по службеној дужности. Такви предмети ће се описати у записнику и привремено одузети, а о одузимању ће се одмах издати потврда. Полиција ће одмах о томе обавестити јавног тужиоца, ако претресање није предузео јавни тужилац, односно ако му није присуствовао (чл. 153. ЗКП). Такође, могуће је да се пронађе ствар за коју се не зна чија је, тада орган поступка треба да објави оглас на табли јединице локалне самоуправе, на чијем подручју је претресање предузето и на чијем је подручју кривично дело учињено, како би се пронашао власник.³⁷³

О сваком претресању ће се сачинити записник у коме ће се тачно описати предмети и исправе који се одузимају и место на коме су пронађени, а посебно ће се образложити због чега се претресање предузима ноћу. Записник о претресању потписују присутна лица, а уносе се и примедбе присутних лица, ако их има. У случају да лице одбије да потпише записник, то ће се посебно навести. О одузетим предметима ће се сачинити потврда, која ће се одмах издати лицу од кога су предмети, односно исправе одузете. Ток претресања може се тонски и оптички снимити, а предмети пронађени током претресања могу се посебно фотографисати, а ако се претресање обавља без присуства сведока или без представника адвокатске коморе, снимање и фотографисање је обавезно и приложе се записнику о претресању (чл. 157. ЗКП).

Јавни тужилац или овлашћена службена лица полиције могу изузетно, без наредбе суда, ући у стан и друге просторије и без присуства сведока предузети претресање стана и других просторија или лица која се ту затекну: 1) уз сагласност држаоца стана и друге просторије; 2) ако неко зове у помоћ; 3) ради непосредног

³⁷¹ Видети: Mohay, G., Anderson, A., Collie, B., Vel Rodney, D., McKemish, R., *Computer and Intrusion Forensics*, Boston, 2003, p. 44 sq.

³⁷² Ако јавни тужилац нађе да нема основа за покретање кривичног поступка или ако престану разлози због којих су предмети привремено одузети, а не постоје разлози за њихово трајно одузимање, предмети ће се одмах вратити лицу од кога су одузети.

³⁷³ И у средствима јавног информисања, ако се ради о стварима веће вредности, у коме ће описати ствар и позвати власника да се јави у року од једне године од дана објављивања огласа, уз упозорење да ће у противном ствар бити продата. Биће продата и ако је ствар подложна квару или је њено чување везано са знатним трошковима, а новац од продаје ће се предати на чување у судски депозит, односно депозит јавног тужилаштва. Уколико се у року од једне године нико не јави за ствари или за новац добијен од продаје ствари, суд ће донети решење да ствар постаје државна својина, односно да се новац унесе у буџет Републике Србије. Власник ствари има право да у парници тражи повраћај ствари или новца добијеног од продаје ствари. Застаревање овог права почиње да тече од дана објављивања огласа (чл. 154. ЗКП).

хапшења учиниоца кривичног дела; 4) ради извршења одлуке суда о притварању или довођењу окривљеног; 5) ради отклањања непосредне и озбиљне опасности за људе или имовину.

ЗКП-ом се прописују два могућа исхода уласка у стан и претресања без наредбе суда. Прво, ако је том приликом предузето претресање, о уласку у просторије и извршеном претресању без наредбе суда и присуства сведока биће сачињен записник у коме ће се назначити разлози уласка и претресања. Друго, насупротив томе, ако након уласка у стан и друге просторије није предузето претресање, одмах ће се издати потврда у којој ће се назначити разлог улажења и унети примедбе држаоца или присутног лица (чл. 158. ЗКП).

По нашем мишљењу, постоји још једна могућност која је такође у складу са законом. На пример, ако се уђе у стан без наредбе (када су за то испуњени законом прописани услови) и од држаоца или присутног лица се затражи да преда одређене предмете, и он то учини, без предузимања претресања, у том случају могла би се издати потврда о уласку у стан и потврда о привремено одузетим предметима. Сличан пример је био и у спроведеном емиријском истраживању, а више о томе се може видети у четвртм делу рада.

Поред стана и других просторија, овлашћена службена лица полиције могу без наредбе суда за претресање и без присуства сведока предузети претресање лица приликом лишења слободе или приликом извршења наредбе за довођење, ако постоји сумња да то лице поседује оружје или оруђе за напад или ако постоји сумња да ће одбацивати, сакрити или уништити предмете које треба од њега одузети као доказ у поступку (чл. 159. ЗКП).

На крају, ако је претресање предузето без наредбе, јавни тужилац или овлашћена службена лица полиције дужна су да о томе одмах поднесу извештај судији за претходни поступак, који цени да ли су били испуњени услови за претресање (чл. 160. ЗКП). Такође, сматрамо да у ситуацији коју смо претходно описали — када се уђе у стан без наредбе, лице добровољно преда предмете и не спроведе се претресање — поред потврде о уласку у стан и потврде о привремено одузетим предметима, треба доставити извештај судији за претходни поступак.

Претресање стана и других просторија и лица, као и претресање уређаја за аутоматску обраду података и опреме обрађени су јединствено у ЗКП-у, само као различите варијанте једне радње. Међутим, определили смо се да их у анкети раздвојимо, јер нам је циљ био да добијемо што тачније податке за конкретне радње (Табела 34).

Табела 34: Примена овлашћења (мера, радњи) прописаних ЗКП-ом од стране полицијских службеника у предистражном поступку

	никада	једном месечно	једном недељно	два и више пута недељно	пет и више пута недељно
Претресање стана и других просторија и лица	1 (2%)	10 (20%)	19 (38%)	6 (12%)	14 (28%)
Претресање уређаја за аутоматску обраду података и опреме	20 (40%)	13 (26%)	10 (20%)	1 (2%)	6 (12%)

Могли смо да претпоставимо да полицијски службеници у значајној мери предузимају претресање стана и других просторија и лица, јер се ради о једној традиционалној и основној доказној радњи, али нисмо могли да претпоставимо у којој мери се примењује претресање уређаја за аутоматску обраду података и опреме, јер се ради о новијој могућности коју прописује актуелни ЗКП. У том смислу наше истраживање је показало да 98% испитаника (криминалистичких полицајаца) примењује претресање стана и других просторија и лица, док је само један испитаник ракао да никада не примењује ову радњу.

Највећи број испитаника 38%, примењује ову радњу једном недељно, а 28% њих чак пет и више пута недељно. Са друге стране, 60% испитаника примењује претресање уређаја за аутоматску обраду података и опреме, док чак 40% то никада не примењује. Када говоримо о учесталости примене, највише испитаника, 26% је одговорило да је то једном месечно, па 20% једном недељно, што се може видети у истој табели.

Претресање стана и других просторија и лица за 86% испитаника има велику процесну вредност, није сигурно 8%, а да је процесна вредност мала мисли 6% испитаника. Оно што се истиче код ове доказне радње је да нико од испитаника није одговорио да нема процесне вредности (Табела 35).

Табела 35: Процесна вредност прибављених материјала применом полицијских овлашћења прописаних ЗКП-ом

	нема процесне вредности	мала процесна вредност	нисам сигуран	велика процесна вредност	укупно
Претресање стана и других просторија и лица	0 (0%)	3 (6%)	4 (8%)	43 (86%)	50 (100%)

Из резултата анкетања јавних тужилаца можемо видети да 93.33% њих никада не присуствује претресању стана и других просторија и лица коју предузима полиција, док је само један испитаник одговорио да присуствује једном у десет случајева (Табела 36).

Табела 36: Присуство ЈТ радњама које предузима полиција

	никада	једном у 10 случајева	до 3 пута у 10 случајева	до 6 пута у 10 случајева	преко 6 пута у 10 случајева
Претресање стана и других просторија и лица	14 (93.33%)	1 (6.67%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)

Процесна вредност претресања стана и других просторија и лица

Просечна процесна вредност = $95/50 = 1,90$

На основу резултата истраживања може се закључити да ова радња има изразито **велику процесну вредност**, јер се добијена вредност (1,90) налази готово на самом врху скале од 0 до 2, односно врло близу максималне оцене. При поређењу

доказних радњи по просечној процесној вредности од највише ка најнижој, претресање стана и других просторија и лица се налази на првом месту од седам анализираних радњи.

8. Привремено одузимање предмета

ЗКП-ом се прописује да ће орган поступка привремено одузети предмете (и обезбедити њихово чување) који се по Кривичном закону³⁷⁴ (у даљем тексту: КЗ) морају одузети или који могу послужити као доказ у кривичном поступку.³⁷⁵ Према КЗ може се одузети предмет који је био намењен или употребљен за извршење кривичног дела или је настао извршењем кривичног дела, кад постоји опасност да ће се одређени предмет поново употребити за извршење кривичног дела, или кад је ради заштите опште безбедности или из моралних разлога одузимање предмета неопходно (чл. 87. КЗ).

Услови за привремено одузимање предмета прописују се и ЗП. Наиме, полицијски службеник привремено ће одузети предмет: 1) ако околности случаја указују да је одређени предмет намењен за извршење кривичног дела или прекршаја, да потиче или је настао као последица извршења кривичног дела или прекршаја; 2) ако је одузимање предмета неопходно за заштиту опште безбедности; 3) лицу коме је одузета или ограничена слобода, а који може да га употреби за самоповређивање, напад или бекство; 4) ако је то одређено другим законом (чл. 92. ЗП).

Лице које држи предмете дужно је да органу поступка, односно полицији и ЈТ, омогући приступ предметима, да пружи обавештења потребна за њихову употребу и да их на њихов захтев преда. Пре него што одузиме предмете орган поступка ће по потреби у присуству стручног лица прегледати предмете.³⁷⁶

Окривљени и лице које нема дужност сведочења (чување тајног податка и професионалне тајне) ослобођени су од дужности предаје предмета. Наравно, суд не може окривљеног обавезати на предају предмета, али би ова друга лица могао да обавезе на предају предмета.³⁷⁷

Лицу од кога су предмети одузети, издаје се потврда у којој ће се они описати, навести где су пронађени, навешће се подаци о лицу од кога се предмети одузимају, као и својство и потпис лица које радњу спроводи. Списи који могу да послуже као доказ ће се пописати, а ако то није могуће, списи ће се ставити у омот и запечатити. Власник списка може на омот ставити и свој печат. Лице од кога су списи одузети позваће се да присуствује отварању омота. Ако се оно не одазове позиву или је одсутно, орган поступка ће омот отворити и прегледати и пописати списе. При

³⁷⁴ Службени гласник Републике Србије, бр. 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016, 35/2019 и 94/2024.

³⁷⁵ Одлуку о привременом одузимању средстава која су предмет сумњиве трансакције и њиховом стављању на посебан рачун ради чувања доноси суд. У предмете који се одузимају спадају и уређаји за аутоматску обраду података и уређаји и опрема на којој се чувају или се могу чувати електронски записи (чл. 147. ЗКП).

³⁷⁶ Лице које одбије да омогући приступ предметима, да пружи обавештења потребна за њихову употребу или да их преда, јавни тужилац или суд може казнити новчано до 150.000 динара, а ако и после тога одбије да испуни своју дужност, може га још једном казнити истом казном. На исти начин поступиће се према одговорном лицу у државном органу, војном објекту, предузећу или другом правном лицу. О жалби против решења којим је изречена новчана казна, одлучује судија за претходни поступак или веће. Жалба не задржава извршење решења (чл. 148. ЗКП).

³⁷⁷ Видети: чл. 149. ЗКП-а.

прегледању списка мора се водити рачуна да њихов садржај не сазнају неовлашћена лица (чл. 150. ЗКП).

Предмети који су у току поступка привремено одузети, вратиће се држаоцу ако престану разлози због којих су предмети привремено одузети, ако не постоје разлози за њихово трајно одузимање, о чему ЈТ и суд пазе по службеној дужности (чл. 151. ЗКП).

ЗП и подзаконским актима се нешто детаљније прописује поступак привременог одузимања предмета. Прво, привремено одузети предмети се чувају у за то намењеним просторијама (чл. 44. ППО). Наравно, ово је декларативна норма, јер нам је познато да полиција нема адекватне просторије за чување одузетих предмета,³⁷⁸ али има јединствену електронску евиденцију привремено одузетих предмета, која је у полицији успостављена у претходних неколико година.³⁷⁹ Међутим, има један пратећи недостатак, а то је да се потврда може издати само у полицијским просторијама, јер се штампа након уноса података у електронску базу, којој није могуће приступити ван полицијских просторија. Потврду треба да потпише лице коме се предмети одузимају, па онда увек треба обезбедити његово присуство у полицијским просторијама. У том смислу, врло често нема оправданог разлога за довођење лица, а ако добровољно жели да пође недостаје основ за превозење лица, па полицијски службеници имају бројне недоумице.

Полицијски службеник може од лица привремено одузети, чувати и вратити предмете под условима и на начин прописан законом. Приликом предузимања ове радње полицијски службеник сачињава потврду о привремено одузетим предметима, која мора да садржи податке о предмету на основу којих се он разликује од других предмета, податке о лицу од кога је предмет одузет, као и податке о полицијском службенику (име и презиме, број службене значке) који је предмет одузео. Примерак потврде се уручује лицу од кога су предмети привремено одузети. Када се предмети, у складу са законом, предају другом органу или се враћају лицу од кога су привремено одузети, на потврди се о томе сачињава белешка, коју потписују полицијски службеник и лице које преузима привремено одузете предмете (чл. 92. ЗП и чл. 42. ППО).

Понекад су полицијски службеници у ситуацији да одузму предмете опасне за безбедност (оружје, експлозивне и друге опасне материје, нафтне деривате и друго). Такве предмете полицијски службеници предају лицу стручно оспособљеном за руковање тим предметима, у складу са прописима којима је уређено њихово безбедно чување. Ако то није могуће, руководиоца организационе јединице која је привремено одузела предмете, предузеће мере за њихово уништење, а онда ће, ако су за то испуњени услови прописани законом, о томе сачинити елаборат и записник о уништењу. У случају да због својства привремено одузетих предмета чување у просторијама полиције није могуће или је повезано са значајним тешкоћама, такви предмети могу се сместити или обезбедити на одговарајући начин, до доношења одлуке надлежног органа. Кад престану разлози због којих је предмет одузет, ако другим законом или одлуком надлежног органа није другачије одређено, предмет ће се вратити лицу од којег је одузет. Лице се позива да предмет преузме у року који не може бити краћи од месец дана (чл. 93. ЗП и чл. 42-44. ППО).

Као и код других овлашћења, полицијско законодавство прописује посебно поступање према малолетним лицима, па тако о привремено одузетим предметима од малолетног лица полицијски службеник сачињава записник или службену белешку и издаје потврду, коју потписују полицијски службеник, малолетник и родитељ или други законски заступник. Када су предмети привремено одузети од детета, потврду

³⁷⁸ Видети резултате нашег истраживања у овом раду.

³⁷⁹ Подаци о привремено одузетим предметима воде се у посебној евиденцији (чл. 92. ст. 4. ЗП).

потписују родитељ или други законски заступник. Примерак потврде се уручује малолетнику или родитељу или другом законском заступнику.³⁸⁰

Када је реч о привременом одузимању предмета, резултати спроведеног истраживања показују да 96% испитаника (криминалистичких полицајаца) примењује ово овлашћење, и то релативно често. Учесталост примене је два и више пута недељно код 30% испитаника, а чак пет и више пута недељно код 28%, што укупно чини више од половине свих испитаника, односно 58% (Табела 37).

Табела 37: Примена овлашћења (мера, радњи) прописаних ЗКП-ом од стране полицијских службеника у предистражном поступку

	никада	једном месечно	једном недељно	два и више пута недељно	пет и више пута недељно
Привремено одузимање предмета	2 (4%)	8 (16%)	11 (22%)	15 (30%)	14 (28%)

Испитаници примењују ово овлашћење, које је прописано и ЗП, а његова примена и учесталост готово су идентичне привременом одузимању предмета прописаном ЗКП-ом, што се може видети у наредној табели (Табела 38).

Табела 38: Примена овлашћења прописаних ЗП-ом од стране полицијских службеника у предистражном поступку

	никада	једном месечно	једном недељно	два и више пута недељно	пет и више пута недељно
Привремено одузимање предмета	2 (4%)	8 (16%)	12 (24%)	18 (36%)	10 (20%)

Табела 39: Процесна вредност прибављених материјала применом полицијских овлашћења прописаних ЗКП-ом

	нема процесне вредности	мала процесна вредност	нисам сигуран	велика процесна вредност	укупно
Привремено одузимање предмета	1 (2%)	1 (2%)	5 (10%)	43 (86%)	50 (100%)

Када је реч о процесној вредности, 86% испитаника је навело да привремено одузимање предмета има велику процесну вредност, 10% није сигурно, док је само по један испитаник истакао да је процесна вредност мала, односно да је нема (Табела 39). Код овог овлашћења се, у поређењу са другим, јасније уочава да велика већина испитаника сматра да оно има велику процесну вредност, иако је део њих несигуран у његов процесни значај.

³⁸⁰ Видети: члан 19. Правилника о начину и условима примене полицијских овлашћења према малолетним лицима.

Процесна вредност привременог одузимања предмета

Просечна процесна вредност = $94,5/50 = 1,89$

На основу резултата истраживања може се закључити да ова радња има изразито **велику процесну вредност**, јер се добијена вредност (1,89) налази готово на самом врху скале од 0 до 2, односно врло близу максималне оцене. При поређењу доказних радњи по просечној процесној вредности од највише ка најнижој, привремено одузимање предмета се налази на другом месту од седам анализираних радњи.

ГЛАВА IV

ПОСЕБНЕ ДОКАЗНЕ РАДЊЕ ПОЛИЦИЈЕ У ПРЕДИСТРАЖНОМ ПОСТУПКУ И ПРОЦЕСНА ВРЕДНОСТ ПРИКУПЉЕНИХ МАТЕРИЈАЛА У ПРЕДИСТРАЗИ

1. Општа разматрања

Посебне доказне радње код нас се предузимају, пре свега, у предистражном поступку. Слично је на пример, и са мерама тајног надзора које се у Црној Гори спроводе у извиђају. За њих се често користи атрибут „истражне“, јер се оне у неким законодавствима примарно спроводе у истрази (некада у називу имају и „специјалне“).³⁸¹ Посебне доказне радње имају више или мање заједничку особину да представљају законом дозвољена „лукавства“, „обмане“ или, када је у питању прикривени иследник, неку врсту „шпијунаже“.³⁸² Неке од њих су само модификација, иначе класичних, доказних средстава,³⁸³ али неопходност такве примене је због заштите националне безбедности и/или превенције криминала.³⁸⁴ Посебност ових радњи је, по нашем мишљењу, у изричитој ограничености примене и у високом нивоу задирања у људска права и слободе, због чега оправдано и постоје таква ограничења.

Посебне доказне радње могу се одредити када су кумулативно испуњена два услова: да се ради о *посебној врсти кривичног дела* и да је та дела на уобичајан начин *тешко доказати*. Тако се само могу одредити према лицу за које постоје основи сумње да је учинило кривично дело изричито наведено у ЗКП-у³⁸⁵ и притом на други начин се

³⁸¹ Шкулић, М., *Посебне доказне радње и сузбијање тероризма*, Ревија за криминологију и кривично право, бр. 1/2016, Београд, стр. 10.

³⁸² Исто, стр. 11.

³⁸³ Шкулић, М., *Специјалне истражне технике у функцији сузбијања организованог криминалитета*, Зборник радова: Друштвени аспекти организованог криминала, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2011, стр. 222.

³⁸⁴ Бановић, Б., *Примена специјалних истражних техника у превенцији и репресији тешких облика криминала*, Зборник радова: Тешки облици криминалитета и државна реакција, Требиње, 2013, стр. 149.

³⁸⁵ У том смислу, прописано је чл. 162. да посебне доказне радње могу да се одреде за следећа кривична дела: 1) за која је посебним законом одређено да поступа јавно тужилаштво посебне надлежности; 2) тешко убиство (члан 114. КЗ), отмица (члан 134. КЗ), приказивање, прибављање и поседовање порнографског материјала и искоришћавање малолетног лица за порнографију (члан 185. ст. 2. и 3. КЗ), разбојништво (члан 206. ст. 2. и 3. КЗ), изнуда (члан 214. став 4. КЗ), злоупотреба положаја одговорног лица (члан 227. КЗ), злоупотреба у вези са јавном набавком (члан 228. КЗ), примање мита у обављању привредне делатности (члан 230. КЗ), давање мита у обављању привредне делатности (члан 231. КЗ), фалсификовање новца (члан 241. ст. 1. до 3. КЗ), прање новца (члан 245. ст. 1. до 4. КЗ), неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога (члан 246. ст. 1. до 4. КЗ), угрожавање независности (члан 305. КЗ), угрожавање територијалне целине (члан 307. КЗ), напад на уставно уређење (члан 308. КЗ), позивање на насилну промену уставног уређења (члан 309. КЗ), диверзија (члан 313. КЗ), саботажа (члан 314. КЗ), шпијунажа (члан 315. КЗ), одавање државне тајне (члан 316. КЗ), изазивање националне, расне и верске мржње и нетрпељивости (члан 317. КЗ), повреда територијалног суверенитета (члан 318. КЗ), удруживање ради противуставне делатности (члан 319. КЗ), припремање дела против уставног уређења и безбедности Србије (члан 320. КЗ), тешка дела против уставног уређења и безбедности Србије (члан 321. КЗ), недозвољена производња, држање, ношење и промет оружја и експлозивних материја (члан 348. став 3. КЗ), недозвољени прелаз државне границе и кријумчарење људи (члан 350. ст. 2. и 3. КЗ), злоупотреба службеног положаја (члан 359. КЗ), трговина утицајем (члан 366. КЗ), примање мита (члан 367. КЗ), давање мита (члан 368. КЗ), трговина људима (члан 388. КЗ), угрожавање лица под међународном заштитом (члан 392. КЗ) и кривично дело из члана 98. ст. 2. до 5. Закона о тајности података; 3) спречавање и ометања доказивања (члан 336. став 1. КЗ) ако је учињено у вези са предходно наведеним кривичним делима. Посебна доказна радња ангажовања прикривеног иследника може се одредити само за кривично дело за која је посебним законом одређено да поступа јавно тужилаштво посебне надлежности. Посебна доказна радња тајног надзора комуникације може се одредити и за следећа кривична дела: неовлашћено искоришћавање ауторског дела или предмета сродног права (члан 199. КЗ), оштећење рачунарских података и програма (члан 298. став 3. КЗ), рачунарска саботажа (члан

не могу прикупити докази за кривично гоњење или би њихово прикупљање било знатно отежано. Од овог правила постоји изузетак, па се посебне доказне радње могу одредити и према лицу за које постоје основи сумње да припрема неко од наведених кривичних дела. Значај примене посебних доказних радњи пре самог извршења кривичног дела је вишеструк,³⁸⁶ јер ради се о посебно тешким делима са највећим нивоом друштвене опасности, а притом спречавање таквих дела је, по некада, једино и могуће применом ових радњи.³⁸⁷ У том смислу ове радње ће се предузети само ако околности случаја указују да се на други начин кривично дело не би могло открити, спречити или доказати или би то изазвало несразмерне тешкоће или велику опасност. Приликом одлучивања о одређивању и трајању посебних доказних радњи орган поступка ће посебно ценити да ли би се исти резултат могао постићи на начин којим се мање ограничавају права грађана (члан 161. ЗКП).

Готово све о примени посебних доказних радњи је детаљно прописано, па тако и како се поступа са прикупљеним материјалима. У том смислу, уколико јавни тужилац не покрене кривични поступак у року од шест месеци од дана када се упознао са материјалом прикупљеним коришћењем посебних доказних радњи или ако изјави да га неће користити у поступку, односно да против осумњиченог неће захтевати вођење поступка, судија за претходни поступак ће донети решење о уништењу прикупљеног материјала, што ће се учинити под његовим надзором и о чему ће саставити записник. Притом, он може обавестити лице да је према њему спроведена посебна доказна радња тајног надзора комуникације ако је у току спровођења радње утврђена његова истоветност и ако то не би угрозило могућност вођења кривичног поступка. Прво, ово обавештавање је могућност, а не обавеза. Друго, ова могућност обавештавања о примењеној радњи, важи само за ту, једну радњу (тајни надзор комуникације), док се за друге то не прописује. У случају да се при предузимању посебних доказних радњи поступило супротно одредбама ЗКП-а или наредби органа поступка, на прикупљеним подацима се не може заснивати судска одлука и са њима се поступа на начин прописан за незаконите доказе (члан 163. ЗКП). Они се издвајају из списка, стављају у посебан запечаћени омот и чувају код судије за претходни поступак до правноснажног окончања кривичног поступка (члан 84. ст. 2. ЗКП) и не могу се разгледати нити се могу користити у поступку.³⁸⁸

Случајни налаз, такође, има своје специфичности, јер ако је предузимањем посебних доказних радњи прикупљен материјал о кривичном делу или учиниоцу који није био обухваћен одлуком о одређивању посебних доказних радњи, такав материјал се може користити у поступку само ако се односи на кривично дело за које се ове мере могу применити (члан 164. ЗКП). Подаци о предлагању, одлучивању и спровођењу

299. КЗ), рачунарска превара (члан 301. став 3. КЗ) и неовлашћени приступ заштићеном рачунару, рачунарској мрежи и електронској обради података (члан 302. КЗ).

³⁸⁶ Више о коришћењу ових радњи на проактиван начин ради откривања потенцијално опасних особа и криминалних организација са циљем спречавања тешких кривичних дела, видети: John A.E. Vervaele, *Special procedural measures and the protection of human rights*, *Utrecht Law Review* 2/2009, Utrecht, p. 66-103. Слично томе, постојање основа сумње које указују на будуће извршење кривичног дела и припремање кривичног дела налаже предузимање активности, укључујући и посебне доказне технике, видети: Simonović, B., *Krivičnoprocesni i kriminalistički aspekti snova sumnje u predistražnom i istražnom postupku u ZKP Srbije od 2011. godine*, *Revija za kriminologiju i krivično pravo* 2–3/2011, Beograd, стр. 245-246.

³⁸⁷ Више о томе: Бугарски, Т., *Доказне радње у кривичном поступку*, Правни факултет Универзитета у Новом Саду, Нови Сад, 2014; Solove, J. D., *Reconstructing electronic surveillance law*, *The George Washington Law Review*, Vol. 72, No. 6, Washington, 2004, стр. 1701-1747.

³⁸⁸ Више о томе видети: Ђетковић, П., *Посебне доказне радње – појам, карактеристике и пракса*, Зборник радова: Две деценије реформе казненог законодавства: искуства и поуке, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Златибор, 2023, стр. 461-485.

посебних доказних радњи представљају тајне податке, па су сва лица, која их у било ком својству сазнају, дужна да их чувају као тајне (члан 165. ЗКП).

У литератури се прави подела посебних доказних радњи која указује да треба разликовати *мере инфилтрације* као што су прикривени иследник и симуловани послови и *мере тајне опсервације*: тајни надзор комуникације, тајно праћење и снимање осумњиченог, рачунарско претраживање података и контролисана испорука.³⁸⁹ У овом раду ће се користити подела на посебне доказне радње полиције по наредби Врховног јавног тужиоца и посебне доказне радње полиције по наредби суда, у зависности ко је овлашћен да наложи те радње.

У спроведеном истраживању није било могуће проценити процесну вредност посебних доказних радњи, за разлику од општих доказних радњи, јер анкетирани полицијски службеници готово да нису имали искуства у њиховој примени. Овакви резултати били су очекивани, имајући у виду рестриктивне услове за примену ових радњи, као и природу рада организационих јединица из којих су анкетирани.

2. Посебна доказна радња полиције по наредби Врховног јавног тужиоца

2.1. Контролисана испорука

Врховни јавни тужилац, односно јавни тужилац посебне надлежности, може наредбом одредити реализацију контролисане испоруке (тзв. надзирани превоз)³⁹⁰ ради прикупљања доказа за поступак и откривања осумњичених, када су за то испуњени услови прописани ЗКП-еом. Спровођењем контролисане испоруке се дозвољава да, уз знање и под надзором надлежних органа, незаконите или сумњиве пошиљке буду испоручене у оквиру територије Републике Србије или уђу, пређу или изађу са територије Републике Србије (члан 181. ЗКП). У суштини, овде се одступа од начела легалитета кривичног гоњења јер се не покреће кривични поступак и поред тога што постоје основи сумње да је извршено кривично дело.³⁹¹

Контролисану испоруку спроводи полиција и други државни органи које одреди јавни тужилац, поред тога, она се реализује уз сагласност надлежних органа заинтересованих држава и на основу узајамности, у складу са потврђеним међународним уговорима. На крају, по извршењу контролисане испоруке јавном тужиоцу се доставља извештај са потребним појединостима и резултатима примењене контролисане испоруке (члан 182. ЗКП). Документовање контролисане испоруке нарочито обухвата информације о путањи којом се испорука кретала, коришћеном превозном средству, све расположиве податке о лицу/лицима која су долазила у додир са пошиљком и њихову комуникацију са другим лицима (писани извештаји, видео и фото записи).³⁹²

Примена ове посебне доказне радње је обично део шире примене више држава, уз помоћ међународне полицијске сарадње, односно посредством Интерпола или Еуропола. Занимљив је податак да је Еуропол у 2000 својих истрага за кривична дела,

³⁸⁹ Лукић, Т., *Доказне радње у кривичном поступку*, Правни факултет Универзитета у Новом Саду, Нови Сад, 2011, стр. 25.

³⁹⁰ Више о томе видети: Маринковић Д., *Специјална истражна метода контролисане испоруке*, у зборнику радова: *Право и форензика у криминалистици*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2010, стр. 393-403.

³⁹¹ Више о томе: Бошковић, А., *op. cit.*, стр. 155.

³⁹² Попара В., *Специфичности поступања јединица за опсервацију приликом реализације контролисане испоруке дроге*, Безбедност 1/2010, Београд, стр. 253.

која се односе на кријумчарење дроге, у преко 100 случајева примењивао контролисану испоруку, када је поред криминалних организација, дошло до откривања и процесуирања њихових организатора.³⁹³

Ово истраживање је показало, да полицијски службеници које смо ми анкетирали нису никада били у прилици да примене ову посебну доказну радњу (Табела 40). Вероватно постоји више разлога за то. Прво, ове радње се примењују знатно мање од општих доказних радњи, што је наше истраживање и потврдило, друго, како о примени одлучује Врховни јавни тужилац или тужилац посебне надлежности, тако је и за очекивати да то у полицији примене посебне организационе јединице криминалистичке полиције, а наши испитаници су припадници одељења криминалистичке полиције у оквиру подручне полицијске управе. Међутим, важно је нагласити да не постоје ограничења у том смислу, они су овлашћени и могли би да примене ову посебну доказну радњу, а у прилог томе говори и то што друге посебне доказне радње примењују.³⁹⁴

Табела 40: Примена посебних доказних радњи од стране полицијских службеника у предистражном поступку

	никада	једном годишње	неколико пута годишње	једном месечно	најмање једном недељно
Контролисана испорука	50 (100%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)

3. Посебне доказне радње полиције по наредби суда

3.1. Тајни надзор комуникације

У овом раду је већ било речи о неповредивости тајности писама и других средстава комуницирања³⁹⁵ гарантованих Уставом Републике Србије (члан 41. став 1. УРС) и одредбама Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода (члан 8.), којим се штити право на поштовање приватног и породичног живота, дома и преписке. Потребно је још истаћи да је значајан чинилац у постављању и достизању стандарда у примени мере тајног надзора комуникације пракса Европског суда за људска права³⁹⁶ (у даљем тексту: ЕСЉП) и њен утицај на законодавце.³⁹⁷ Према томе, допринос ЕСЉП чине два стуба, један се заснива на правилној примени постојећих

³⁹³ Harman, A., *Law & Order*, Europol, Wilmette, 2000, стр. 73, цитирано према Бановић, Б., Маринковић, Д., *Специјалне истражне радње и нове тенденције у савременој науци кривичног права*, у: Нове тенденције у савременој науци кривичног права и наше кривично законодавство: зборник радова (ур. Бејатовић, С.), Удружење за кривично право и криминологију Србије и Црне Горе и Интермекс, Београд, 2005, стр. 536.

³⁹⁴ Више о резултатима истраживања видите у четвртом делу овог рада.

³⁹⁵ У оквиру наслова „Прибављање евиденције остварене телефонске комуникације, коришћених базних станица и лоцирање места са којег се обавља комуникација“.

³⁹⁶ Ивановић, З., Бановић, Б., *Анализа правне регулативе надзора над комуникацијама и пракса Европског суда за људска права*, Безбедност, бр. 1/2011, стр. 93-115.

³⁹⁷ Више о томе видети: Joubert, C., *Undercover Policing: A Comparative Study*, *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice* 2(1)/1994, стр. 18-38.

законских прописа у овој области, а други на захтевима за потребне измене националних законодавстава.³⁹⁸

Тајни надзор комуникације може одредити суд на образложени предлог јавног тужиоца ако су испуњени услови прописани ЗКП-ом и подразумева надзор и снимање комуникације која се обавља путем телефона или других техничких средстава или надзор електронске³⁹⁹ или друге адресе осумњиченог и заплону писама и других пошиљки (члан 166. ЗКП). Значи, радња обухвата надзор и снимање комуникације. Можемо рећи да се доста прецизно прописује и који су то облици комуникације, што је неопходно за правилну и закониту примену. У савременим условима, тежиште је на електронским облицима комуникације, па је постојала потреба њеног даљег дефинисања. Нешто другачије, али свакако значајно одређење појма комуникације, дато је Законом о електронским комуникацијама⁴⁰⁰ и Правилнику о захтевима за уређаје и програмску подршку за законито пресретање електронских комуникација и техничким захтевима за испуњење обавезе задржавања података о електронским комуникацијама (у даљем тексту: ПЗПК),⁴⁰¹ који је донело министарство надлежно за област телекомуникација.⁴⁰² Комуникација означава размену или преношење информација између одређеног броја страна путем јавно доступних електронских комуникационих услуга, изузев информација које се преносе у склопу услуга дистрибуције медијских садржаја преко електронских комуникационих мрежа и које се не могу повезати са одређеним крајњим корисником, односно примаоцем (чл. 4. ст. 1. т. 33. ЗЕК и чл. 2. ст. 1. т. 13. ПЗПК).

Посебну доказну радњу тајног надзора комуникације одређује судија за претходни поступак образложеном наредбом.⁴⁰³ У њој су садржани расположиви подаци о лицу према којем се мера одређује, законски назив кривичног дела, означање познатог телефонског броја или адресе осумњиченог, односно телефонског броја или адресе за коју постоје основи сумње да је осумњичени користи, разлоге на којима се заснива сумња, начин спровођења, обим и трајање посебне доказне радње. Тајни надзор комуникације може трајати три месеца, а због неопходности даљег прикупљања доказа се може продужити највише за три месеца, осим, ако је реч о кривичним делима за која је посебним законом одређено да поступа јавно тужилаштво посебне надлежности, када се изузетно може продужити још највише два пута у трајању од по три месеца. Свакако, спровођење тајног надзора се прекида чим престану разлози за његову примену (167. ЗКП).

Прописано је да спровођење тајног надзора комуникације обавља полиција, Безбедносно-информативна агенција или Војнобезбедносна агенција. О спровођењу тајног надзора комуникације сачињавају се дневни извештаји који се заједно са прикупљеним снимцима комуникације, писмима и другим пошиљкама које су упућене осумњиченом или које он шаље достављају судији за претходни поступак и јавном тужиоцу на њихов захтев. Сви субјекти регистровани за преношење информација

³⁹⁸ Турањанин, В., *Услуге пресретања телекомуникација у кривичном поступку и доказивање кривичног дела силовања*, Зборник радова "Изазови и отворена питања Услужног права", Том 2, Крагујевац, 2024, стр. 436.

³⁹⁹ Електронска адреса је низ знакова, слова, цифара и сигнала који је намењен за одређивање одредишта везе (чл. 2. ст. 1. т. 1. ЗКП)

⁴⁰⁰ Службени гласник Републике Србије, бр. 35/2023.

⁴⁰¹ Службени гласник Републике Србије, број 88 од 23. октобра 2015.

⁴⁰² Нови Закон о електронским комуникацијама (Службени гласник Републике Србије, бр. 35/2023), прописује да се примењују подзаконски акти донети на основу претходног закона до њиховог доношења у складу са новим законом.

⁴⁰³ Више о судској контроли тајног надзора видети: Fuster, G., *What prior judicial scrutiny of secret surveillance stands for*, European Data Protection Law Review (EDPL), 2(3), 2016, p. 437-442.

(поштанска, телеграфска и друга предузећа, друштва и лица) дужна су да надлежном органу који извршава наредбу, омогуће спровођење надзора и снимања комуникације и да, уз потврду пријема, предају писма и друге пошиљке (чл. 168. ЗКП).

У току спровођења тајног надзора комуникације може се сазнати да осумњичени користи други телефонски број или адресу, па ће, у том случају, надлежни орган који извршава наредбу проширити тајни надзор комуникације и на тај телефонски број или адресу и о томе ће одмах обавестити јавног тужиоца. Он ће одмах, по пријему оваквог обавештења, поднети предлог да се накнадно одобри проширење тајног надзора комуникације. О томе одлучује судија за претходни поступак, у року од 48 часова од пријема предлога, па ако усвоји предлог, накнадно ће одобрити проширење тајног надзора комуникације, а ако одбије предлог, материјал који је прикупљен се уништава (чл. 169. ЗКП). У суштини, полиција (односно орган који спроводи радњу) започиње примену радње шире и пре формалног одобрења, али као што се види она је условно и временски ограничена.⁴⁰⁴

По завршетку тајног надзора комуникације надлежни орган који извршава наредбу доставља судији за претходни поступак снимке комуникације, писма и друге пошиљке и посебан извештај.⁴⁰⁵ Судија ће приликом отварања писама и других пошиљки пазити да се не повреде печати, омоти и адресе, о чему ће саставити записник. Сав материјал добијеним спровођењем тајног надзора комуникације доставиће се јавном тужиоцу, који ће одредити да се снимци добијени употребом техничких средстава у целини или делимично препишу и опишу (чл. 170. ЗКП).

Резултати овог истраживања су показали да 70% испитаника (криминалистичких полицајаца) никада не примењује тајни надзор комуникације, а од оних који примењују ову радњу, то чине релативно ретко, што се види у табели испод (Табела 41).

Табела 41: Примена посебних доказних радњи од стране полицијских службеника у предистражном поступку

	никада	једном годишње	неколико пута годишње	једном месечно	најмање једном недељно
Тајни надзор комуникације	35 (70%)	6 (12%)	2 (4%)	7 (14%)	0 (0%)

3.2. Тајно праћење и снимање осумњиченог

Тајно праћење и снимање осумњиченог предузима се, прво, ради откривања контаката или комуникације осумњиченог на јавним местима и местима на којима је приступ ограничен (просторијама), осим у стану, друго, ради утврђивања истовестности лица или лоцирања лица или ствари. Места или просторије односно превозна средства других лица могу бити предмет тајног надзора и снимања само ако је вероватно да ће осумњичени ту бити присутан или да користи та превозна средства (чл. 171. ЗКП).

Такође, и ову радњу одређује судија за претходни поступак образложеном наредбом, када су испуњени услови прописани ЗКП-ом и на образложени предлог

⁴⁰⁴ Игњатовић, Ђ, Шкулић, М., *Организовани криминалитет*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2012. стр. 367.

⁴⁰⁵ Овај посебан извештај садржи: време почетка и завршетка надзора, податке о службеном лицу које је надзор спровело, опис техничких средстава која су примењена, број и расположиве податке о лицима обухваћеним надзором и оцену о сврсисходности и резултатима примене надзора (чл. 170. ст. 1. ЗКП).

јавног тужиоца. Наредба за тајно праћење и снимање осумњиченог садржи податке о осумњиченом, законски назив кривичног дела, разлоге на којима се заснива сумња, означење просторија, места или превозног средства, овлашћење за улазак и постављање техничких уређаја за снимање, начин спровођења, обим и трајање посебне доказне радње.

Као што се може видети у законском тексту, прописује се тајно праћење и снимање, па се поставља питање да ли је то само оптичко или оптичко и тонско снимање. Поједини аутори самтрају да се ради искључиво о видео-фото снимању без тонског,⁴⁰⁶ док други сматрају да обухвата и видео-фото и тонско снимање.⁴⁰⁷ Сматрамо да то снимање може бити видео-тонско, јер радња се предузима ради откривања контаката или комуникације осумњиченог, односно утврђивања истовестности лица или лоцирања лица или ствари, за шта је засигурно потребно оптичко снимање. Надаље, ЗКП-ом се прописује да је оптичко снимање „фотографско, филмско, телевизијско и свако друго снимање техничким уређајима који стварају видео запис, или видео-тонски запис“ (чл. 2. ст. 1. т. 27. ЗКП). Такође, сматрамо да законска формулација „откривање контаката или комуникације осумњиченог“ допушта да се сними и садржај комуникације. Значи, ако не би могао да се сазна садржај комуникације, било би прописано само откривање контакта, без спомињања комуникације. Јер сусрет који се снима видео, без тона, открива само контакт. Према томе, да је законодавац хтео да пропише само откривање контакта, не би се ни спомињала комуникација.

Тајно праћење и снимање може трајати три месеца, а због неопходности даљег прикупљања доказа се може продужити највише за још три месеца, осим, ако је реч о кривичним делима за која је посебним законом одређено да поступа јавно тужилаштво посебне надлежности када се изузетно може продужити још највише два пута, у трајању од по три месеца. Спровођење праћења и снимања се прекида чим престану разлози за његову примену (чл. 172. ЗКП).

Наредбу за тајно праћење и снимање извршава полиција, Безбедносно-информативна агенција или Војнобезбедносна агенција. О спровођењу тајног праћења и снимања сачињавају се дневни извештаји који се заједно са прикупљеним снимцима достављају судији за претходни поступак и јавном тужиоцу, на њихов захтев (чл. 173. ЗКП). По завршетку тајног праћења и снимања, надлежни орган који извршава наредбу доставља судији за претходни поступак снимке (и све друго што је настало применом радње) и посебан извештај.⁴⁰⁸

Тајно праћење и снимање осумњиченог никада не примењује 70% испитаника (криминалистичких полицајаца) у нашем истраживању, а од оних који примењују, највише је оних који то чине једном годишње, односно 18%. Надаље, неколико пута годишње примењује 4% испитаника, једном месечно 6%, а забележен је и један одговор примене најмање једном недељно (Табела 42).

⁴⁰⁶ Видети: Игњатовић, Ђ, Шкулић, М., *op. cit.*, стр. 371-372.

⁴⁰⁷ Видети: Радисављевић, М., Петковић, П., *Посебне доказне радње у тужилачкој истрази у Србији*, Тужилачка истрага – регионална регионална кривично процесна законодавства и искуства у примени, Мисија ОЕБС-а у Србији, Београд, 2014, стр. 173; Бошковић, А., *Радње полиције у предходном кривичном поступку и њихова доказна вредност*, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 2015, стр. 163.

⁴⁰⁸ Овај посебан извештај садржи: време почетка и завршетка радње, податке о службеном лицу које је радњу спровело, опис техничких средстава која су примењена, број и расположиве податке о лицима обухваћеним радњом и оцену о сврсисходности и резултатима примене радње (чл. 170. ст. 1. ЗКП).

Табела 42: Примена посебних доказних радњи од стране полицијских службеника у предистражном поступку

	никада	једном годишње	неколико пута годишње	једном месечно	најмање једном недељно
Тајно праћење и снимање осумњиченог	35 (70%)	9 (18%)	2 (4%)	3 (6%)	1 (2%)

3.3. Симуловани послови

Посебну доказну радњу закључивање симулованих послова одређује судија за претходни поступак образложеном наредбом, на образложени предлог јавног тужиоца. Конкретно, може се одредити симулована куповина, продаја или пружање пословних услуга, као и симуловано давање или примање мита (чл. 174. ЗКП). Може се уочити разлика у прописивању актуелног у односу на претходно законско решење (симуловани правни послови), па изостанак „правни“ треба да отклони недоумице у тумачењу као законом дозвољеног посла.⁴⁰⁹ Међутим, више аутора је сагласно да би боље решење било прописати као симуловане радње, јер се чак и изричитом одредбом ЗКП-а у члану 176. ст. 2, прописује да овлашћено лице не чини кривично дело ако је радња коју предузима предвиђена као радња кривичног дела (радња, а не посао).⁴¹⁰

Наредба о закључењу симулованих послова садржи податке о осумњиченом, законски назив кривичног дела, разлоге на којима се заснива сумња, начин спровођења, снимање, документовање, обим и трајање посебне доказне радње. Спровођење симулованих послова може трајати три месеца, а због неопходности даљег прикупљања доказа може се продужити највише за три месеца, осим, ако је реч о кривичним делима за која је посебним законом одређено да поступа јавно тужилаштво посебне надлежности када се изузетно може продужити још највише два пута у трајању од по три месеца (чл. 175. ЗКП).

Наредбу о закључењу симулованих послова извршава, по правилу, овлашћено лице полиције, Безбедносно-информативне агенције или Војнобезбедносне агенције, а ако то захтевају посебне околности случаја и друго овлашћено лице.⁴¹¹ О спровођењу симулованих послова сачињавају се дневни извештаји који се заједно са прикупљеним снимцима достављају судији за претходни поступак и јавном тужиоцу, на њихов захтев. Овлашћено лице које закључује симуловани посао не чини кривично дело ако је радња коју предузима кривичним законом предвиђена као радња кривичног дела,⁴¹² али је забрањено и кажњиво да подстрекава другог на извршење кривичног дела (чл. 176. ЗКП). То значи да овлашћено лице не сме да нуди извршење посла, јер би то представљало провокацију на извршење кривичног дела,⁴¹³ али ако је друго лице

⁴⁰⁹ Илић, Г., Мајић, М., Бељански, С., Трешњев, А., *Коментар Законика о кривичном поступку*, Службени гласник, Београд, 2013, стр. 430.

⁴¹⁰ Шкулић, М., *Кривично процесно право*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2015, стр. 260; Бејатовић, С., и др., *Приручник за примену законика о кривичном поступку*, Мисија ОЕБС-а у Србији, Београд, 2013, стр. 136.

⁴¹¹ У теорији постоје дилеме о томе која су то друга овлашћена лица. Више о томе: Шкулић, М., *Основне новине у кривичном процесном праву Србије, нови Законик о кривичном поступку из 2011. године*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2013, стр. 62.

⁴¹² Иако на први поглед делује да овлашћена лица предузимају незакониту радњу, то није тако. О томе: Joh, E. E., *Breaking the Law to Enforce It: Undercover Police Participation in Crime*, *Stanford Law Review* 1/2009, Stanford, p. 157.

⁴¹³ Бошковић, А., (2015), *op. cit.* стр. 167.

предложило, па службено лице на то понуди другачији предлог, то се неће сматрати провокацијом на извршење кривичног дела.⁴¹⁴ Мада, предлози предузимања појединих радњи, места, времена њихове реализације и други облици конкретизације различитих активности садрже извесни облик навођења који је неизбежан.⁴¹⁵

По закључењу симулованих послова државни орган који извршава наредбу доставља судији за претходни поступак целокупну документацију о предузетој посебној доказној радњи, оптичке, тонске или електронске записе и друге доказе и посебан извештај који садржи: време закључења симулованих послова, податке о лицу које је симуловане послове закључило осим ако је то учинио прикривени иследник, опис техничких средстава која су примењена, број и расположиве податке о лицима укљученим у закључење симулованих послова (чл. 177. ЗКП).

У спороведеном истраживању сви испитаници (100%) су одговорили да никада нису примењивали симуловане послове (Табела 43).

Табела 43: Примена посебних доказних радњи од стране полицијских службеника у предистражном поступку

	никада	једном годишње	неколико пута годишње	једном месечно	најмање једном недељно
Симуловани послови	50 (100%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)

3.4. Рачунарско претраживање података

Као и код претходних радњи, судија за претходни поступак може, образложеном наредбом на образложени предлог јавног тужиоца, одредити рачунарско претраживање већ обрађених личних и других података и њихово поређење са подацима који се односе на осумњиченог и кривично дело (чл. 178. ЗКП).

Ради се о подацима које су различити државни органи, јавне службе, организације, правна лица и други субјекти са јавним овлашћењима прикупили за различите потребе и обрађују их и поседују у складу са законом. На пример, то могу бити подаци о преласку државне границе, о комуналним услугама (струја, вода), о осигурању, кретању новца на рачунима, куповини или продаји, медицинским интервенцијама итд.⁴¹⁶

Применом ове радње полиција може личне и друге податке да претражује, упоређује, анализира и изводи одређене закључке. Почетни значај свакако може бити у могућности да се сузи круг осумњичених методом елиминације, јер ће се након претраживања података, можда утврдити да нема везе између неког лица и кривичног дела.⁴¹⁷

Наредба садржи податке о осумњиченом, законски назив кривичног дела, опис података које је потребно рачунарски претражити и обрадити, означење државног органа који је дужан да спроведе претрагу тражених података, као и обим и време трајања посебне доказне радње. Рачунарско претраживање података може трајати

⁴¹⁴ Шкулић, М., *Коментар Законика о кривичном поступку*, Службени гласник, Београд, 2007, стр. 496.

⁴¹⁵ Маринковић, Д., *Сузбијање организованог криминала – специјалне истражне методе*, Прометеј, Нови Сад, 2010, стр. 390.

⁴¹⁶ Илић, Г. П., Бељански, С., Мајић, М., Трешњев, А., *Коментар Законика о кривичном поступку*: Према Закону из 2011. године са изменама и допунама од 1. октобра 2013. године (4. издање), Службени гласник, Београд, 2013, стр. 433.

⁴¹⁷ Упоредити: Бошковић, А., (2015), *op. cit.* стр. 167.

највише три месеца, а због неопходности даљег прикупљања доказа може се изузетно продужити још највише два пута у трајању од по три месеца. Наравно, са предузимањем радње се прекида чим престану разлози за њену примену (чл. 179. ЗКП).

Претраживање се састоји у приступу различитим базама података да би се у њима пронашле потребне информације, како оне очигледне, тако и оне које нису одмах видљиве, већ је потребна њихова дубља и свеобухватнија анализа. Свакако, када се дође до релевантних података они се пореде са већ познатим и прикупљеним чињеницама о кривичном делу и осумњиченом.⁴¹⁸

Наредбу за спровођење рачунарског претраживања података обавља полиција, Безбедносно-информативна агенција, Војнобезбедносна агенција, царинске, пореске или друге службе или други државни орган, односно правно лице које на основу закона обавља јавна овлашћења. По завршетку рачунарског претраживања података државни орган, односно правно лице доставља извештај судији за претходни поступак, а он га прослеђује јавном тужиоцу. Извештај садржи: податке о времену почетка и завршетка рачунарског претраживања података, податке који су претражени и обрађени, податке о службеном лицу које је спровело посебну доказну радњу, опис примењених техничких средстава, податке о обухваћеним лицима и резултатима примењеног рачунарског претраживања података (чл. 180. ЗКП).

У спроведеном истраживању дошло се до података да испитаници (криминалистички полицајци) у највећој мери примењују рачунарско претраживање података у поређењу са другим посебним доказним радњама. Тако је 34% испитаника одговорило да примењује ову радњу, док је 66% њих никада не примењује. Од оних који је примењују, највећи број, 24% испитаника примењује ову радњу од једном годишње до неколико пута годишње, 8% једном месечно, а само један испитаник је одговорио најмање једном недељно (Табела 44).

Табела 44: Примена посебних доказних радњи од стране полицијских службеника у предистражном поступку

	никада	једном годишње	неколико пута годишње	једном месечно	најмање једном недељно
Рачунарско претраживање података	33 (66%)	5 (10%)	7 (14%)	4 (8%)	1 (2%)

3.5. Прикривени иследник

Посебну доказну радњу ангажовања прикривеног иследника одређује судија за претходни поступак образложеном наредбом, на образложени предлог јавног тужиоца, ако се коришћењем других посебних доказних радњи не могу прикупити докази за кривично гоњење или би њихово прикупљање било знатно отежано. Наредба садржи податке о лицима и групи према којима се примењује, опис могућих кривичних дела, начин, обим, место и трајање посебне доказне радње. У наредби може бити одређено да прикривени иследник може употребити техничка средства за фотографисање или тонско, оптичко или електронско снимање.⁴¹⁹ Ангажовање прикривеног иследника

⁴¹⁸ Више о томе видети: Маринковић, Д., Ђурђевић, З., *Рачунарско претраживање и упоређивање података у откривању и доказивању кривичних дела*, Ревија за криминологију и кривично право, бр. 3/2010, Београд, стр. 247-248.

⁴¹⁹ Више о (не)усклађености одредби ЗКП о прикривеном иследнику са стандардима Европског суда за људска права видети: Turanjanin, V., *Special investigative measures: Comparison of the Serbian Criminal*

траје колико је потребно да се прикупе докази, а најдуже годину дана. На образложен предлог јавног тужиоца судија за претходни поступак може продужити трајање посебне доказне радње за најдуже шест месеци, док се ангажовање прекида чим престану разлози за његову примену (чл. 183-184. ЗКП).

Суштина ангажовања прикривеног иследника је да се инфилтрира у групу или организацију, да прикупи доказе против њених осумњичених чланова и да, по потреби, сведочи пред судом.⁴²⁰ Прикривеног иследника под псеудонимом или шифром одређује министар надлежан за унутрашње послове, директор Безбедносно-информативне агенције или директор Војнобезбедносне агенције, односно лице које они овласте. Прикривени иследник је, по правилу, овлашћено службено лице органа унутрашњих послова, Безбедносно-информативне агенције или Војнобезбедносне агенције, а ако то захтевају посебне околности случаја и друго лице, које може бити и страни држављанин (чл. 185. ст. 1-2. ЗКП). Без обзира што се прописује могућност ангажовања и другог лица, сматрамо да то не може бити учинилац кривичних дела, јер би у том случају, ако је спреман на сарадњу, могао пре бити окривљени сарадник са којим би се закључио споразум о сведочењу.⁴²¹ Можда у прилог оваквом мишљењу иду и одредбе о томе да је забрањено и кажњиво да прикривени иследник подстрекава на извршење кривичног дела (чл. 185, ст. 4. ЗКП), а претпостављамо да неко из криминогене средине то не би могао да избегне.

Када се говори о прикривеном иследнику морамо споменити информатора и нагласити њихову разлику. За разлику од прикривеног иследника, информатор тајно доставља информације полицији о некој криминалној активности и притом је то неко из криминогене средине или је ван ње, али објективно има информације о криминалној активности.⁴²²

Прикривени иследник у току ангажовања подноси периодичне извештаје свом непосредном старешини. По завршетку његовог ангажовања, његов непосредни старешина доставља судији за претходни поступак фотографије, оптичке, тонске или електронске снимке, прикупљену документацију и све прибављене доказе и извештај који садржи: време почетка и завршетка ангажовања прикривеног иследника; шифру или псеудоним прикривеног иследника; опис примењених поступака и техничких средстава; податке о лицима обухваћеним посебном доказном радњом и опис постигнутих резултата. Судија за претходни поступак ће материјал и извештај доставити јавном тужиоцу (чл. 186. ЗКП).

Надлежни органи могу тајно изменити податке у базама података и издати личне исправе са измењеним подацима ради заштите идентитета прикривеног иследника (чл. 185, ст. 3. ЗКП). Прикривени иследник се под шифром или псеудонимом (да се не открије његов идентитет) може изузетно испитати као сведок у кривичном поступку. Позива се преко непосредног старешине који пре самог испитивања својом изјавом пред судом потврђује истоветност прикривеног иследника, што представља тајне податке.⁴²³ Међутим, судска одлука се не може заснивати искључиво или у одлучујућој мери на исказу прикривеног иследника (чл. 187. ЗКП).

Procedure Code with the European Court of Human Rights Standards, The international journal of evidence & proof, Vol. 26, No. 1/2022, Blackstone Press, London, p. 34-60.

⁴²⁰ Бошковић, А., (2015), *op. cit.* стр. 170.

⁴²¹ Више о томе видети: Бошковић, А., (2015), *op. cit.* стр. 172. Упоредити: Радисављевић, М., Петковић, П., *op. cit.* стр. 190.

⁴²² Симовић, М., *Кривично процесно право – увод и општи део*, Правни факултет, Бихаћ, 2009, стр. 463.

⁴²³ Више о заштити приватности приликом спровођења посебних доказних радњи видети: Moonen, T., *Special Investigation Techniques, Data Processing and Privacy Protection in the Jurisprudence of the European Court of Human Rights*, Pace International Law Review Online Companion, no. 9, vol. 1, 2010, стр. 97-136.

Сprovedено истраживање је показало да је само један испитаник имао искуство у примени прикривеног иследника, док остали испитаници никада нису били у прилици да учествују у примени ове радње (Табела 45).

Табела 45: Примена посебних доказних радњи од стране полицијских службеника у предистражном поступку

	никада	једном годишње	неколико пута годишње	једном месечно	најмање једном недељно
Прикривени иследник	49 (98%)	1 (2%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)

ТРЕЋИ ДЕО

ПОЛИЦИЈА КАО СУБЈЕКТ ПРЕДИСТРАЖНОГ ПОСТУПКА У УПОРЕДНОМ КРИВИЧНОПРОЦЕСНОМ ЗАКОНОДАВСТВУ

1. Полиција као субјект предистражног поступка у кривичнопроцесном законодавству Сједињених Америчких Држава и процесна вредност прикупљених материјала

Право Сједињених Америчких Држава (у даљем тексту: САД) припада групи англосаксонских правних система. Овај правни систем се још назива и англоамеричко право, које је настало из енглеског права, али је развио и низ сопствених карактеристика што га чини различитим и својственим (постоји писани устав, федерално уређење и друго). Међутим, у нашој стручној литератури преовлађује употреба термина англосаксонско право.⁴²⁴ Кривично право САД је засновано на познатом *common law* систему прецедентног права, које у савременом добу све више губи на значају.⁴²⁵

У саставу САД-а је 50 држава, односно федералних јединица.⁴²⁶ Кривично и кривичнопроцесно законодавство карактерише децентрализованост, условљена паралелним функционисањем државног и савезног права. Ова особеност је изузетна у поређењу са другим правним системима, па и са немачким системом који такође почива на децентрализованом федералном моделу, о чему ће бити речи у делу рада који следи. Свака од педесет држава САД, као и савезна влада, има овлашћење да независно од осталих уређује област кривичног права, доносећи сопствене прописе у том погледу.⁴²⁷

Стога је потребно нагласити да су федерални и државни тужилачки системи у потпуности независни један од другог, и у погледу организационе структуре и у погледу надлежности које су им поверене. Практично је немогуће идентификовати једно државно тужилаштво као типично, будући да разлике између појединих држава увек остају присутне. Ипак, како се истиче у литератури, постоји довољно сличности међу тужилачким системима на нивоу држава да се може пружити општи преглед њихове структуре и начина функционисања.⁴²⁸

Правосудни систем САД одликује се и дуализмом федералних и државних судова. На савезном нивоу судство је тростепено (окружни, апелациони и Врховни суд), а постоје и специјализовани судови са посебном надлежношћу (царински, војни, порески итд.). На нивоу федералних јединица судови су двостепени или тростепени, са различитим називима и надлежностима, у зависности од специфичности њихових правних система. Посебно се истиче улога судова у вршењу контроле извршне власти, нарочито кроз оцену законитости аката управе, као што су законитост лишавања

⁴²⁴ Врањанац, Д., *Увод у правни систем Сједињених Америчких Држава*, у: *Увод у право САД* [приредио: Ђирић, Ј.], Институт за упоредно право, Београд, 2008, стр. 15-16.

⁴²⁵ Шкулић, М., *Неурачунљивост и интоксикација учиниоца у кривичном праву САД – сличности и разлике са неурачунљивошћу и скривљеном неурачунљивошћу у српском кривичном праву*, Наука, безбедност, полиција, бр. 2/2015, стр. 2.

⁴²⁶ *United States*, The U.S. Census Bureau, доступно на: <https://data.census.gov/profile>, приступ: 28.10.2024. године.

⁴²⁷ Kremens, K., *Powers of the Prosecutor in Criminal Investigation: A Comparative Perspective*, Taylor & Francis, New York, 2021, стр. 51.

⁴²⁸ Више о томе видети: Gramckow, H., *Prosecutor Organization and Operations in the United States*, in: Open Society Institute Sofia (ed), *Promoting Prosecutorial Accountability, Independence and Effectiveness*, Sofia, 2008, стр. 385-432.

слободе, право на накнаду штете због незаконитог хапшења, као и одлуке о привременом одузимању или оштећењу имовине од стране државних органа.⁴²⁹ Организацију судова прати и одговарајућа организација државних тужилаштава на поменути нивоима. И поред значајне надлежности савезних правосудних органа, највећи број спорова решава се пред правосудним органима на нивоу појединачних држава, у складу са њиховим уставима и законима.⁴³⁰

Тужилаштво се у Уставу САД (*Constitution of the United States*)⁴³¹ не помиње изричито. Ипак, Устав САД остаје примарни извор права који битно утиче на рад тужилаштва у кривичном поступку, нарочито у фази истраге. Најзначајније уставне одредбе односе се на амандмане којима се гарантује право на правично суђење, док Четрнаести амандман,⁴³² кроз клаузулу о законитом поступку, проширује њихову примену и на државе чланице. Овај уставни оквир је касније допуњен Федералним правилима кривичног поступка (*Federal Rules of Criminal Procedure*)⁴³³ и Федералним правилима о доказима (*Federal Rules of Evidence*),⁴³⁴ које је првобитно донео Врховни суд САД, а потом усвојио и Конгрес.⁴³⁵ Облик и положај тужилаштва на савезном нивоу одређени су Законом о федералном правосуђу из 1789. године,⁴³⁶ којим је установљена структура федералног правосуђа, као и Законом о оснивању Министарства правде,⁴³⁷ усвојеним знатно касније.⁴³⁸

Не треба занемарити значај смерница намењених тужиоцима у кривичном правосуђу САД, како на савезном, тако и на државном нивоу. За тужиоце на савезном нивоу посебно су важне смернице које издаје генерални тужилац САД у Приручнику за правосуђе (*Justice Manual*),⁴³⁹ који користе савезни тужиоци и други запослени у

⁴²⁹ Врањанац, Д., *op. cit.*, стр. 19-20.

⁴³⁰ Исто.

⁴³¹ *The Constitution of the United States was drafted in 1787, ratified in 1788, and has been in force since 1789*, доступно на: <https://www.senate.gov/about/origins-foundations/senate-and-constitution/constitution.htm>, приступ: 28.10.2024. године.

⁴³² Видети: *Fourteenth Amendment, Constitution of the United States*, доступно на: <https://constitution.congress.gov/constitution/amendment-14/>, приступ: 29.12.2024. године.

⁴³³ Федерална правила кривичног поступка регулишу кривичне поступке и кривично гоњење у окружним судовима САД, апелационим судовима и Врховном суду. Сврха ових правила јесте да обезбеде правично решавање сваког кривичног предмета, да осигурају једноставност поступка и правичност у његовој примени, као и да отклоне неоправдане трошкове и одлагања. Првобитна правила усвојена су налогом Врховног суда 26. децембра 1944. године, достављена Конгресу 3. јануара 1945, а ступила су на снагу 21. марта 1946. године. Последње измене ових правила извршене су 2023. године. Видети: *Federal Rules of Criminal Procedure*, доступно на: <https://www.uscourts.gov/forms-rules/current-rules-practice-procedure/federal-rules-criminal-procedure>, приступ: 29.12.2024. године.

⁴³⁴ Федерална правила о доказима уређују прихватање и искључивање доказа у већини поступака пред судовима САД. Врховни суд је 5. фебруара 1973. године поднео Конгресу предлог ових правила, али је Конгрес, користећи овлашћења из Закона о омогућавању правила, обуставио њихову примену. Федерална правила о доказима постала су савезни закон 2. јануара 1975. године, када је донет Закон о успостављању правила о доказима за одређене судове и поступке. Усвојена правила садржала су амандмане које је Конгрес унео у текст првобитно предложен од стране Врховног суда. Последње измене ових правила извршене су 2024. године. Видети: *Federal Rules of Evidence*, доступно на: <https://www.uscourts.gov/forms-rules/current-rules-practice-procedure/federal-rules-evidence>, приступ: 29.12.2024. године.

⁴³⁵ Конгрес је законодавно тело (федерални парламент) САД, који се састоји од Сената и Представничког дома (чл. 1. Устава САД).

⁴³⁶ *Federal Judiciary Act (1789)*, доступно на: <https://www.archives.gov/milestone-documents/federal-judiciary-act>, приступ: 25.11.2024. године.

⁴³⁷ *Act to Establish the Department of Justice (1870)*, доступно на: <https://www.justice.gov/sites/default/files/jmd/legacy/2013/10/23/act-pl41-97.pdf>, приступ: 25.11.2024. године.

⁴³⁸ Kremens, K., *op. cit.*, стр. 52.

⁴³⁹ *Justice Manual*, доступно на: <https://www.justice.gov/jm/jm-9-27000-principles-federal-prosecution>, приступ: 29.12.2024. године.

Министарству правде. Као интерни документ, он нема званично обавезујућу снагу, али пружа смернице онима који воде кривично гоњење на савезном нивоу. Сличну функцију имају и Стандарди кривичног правосуђа (*Criminal Justice Standards*) Америчке адвокатске коморе (*American Bar Association – ABA*),⁴⁴⁰ усмерени на тужиоце у њиховим истражним и тужилачким улогама. Коначно, Национално удружење окружних тужилаца (*National District Attorneys Association*) издало је смернице које се односе на улогу тужилаца у оквиру кривичноправног система.⁴⁴¹ Све ове смернице, заједно са званичним правним изворима и судском праксом, обликују оквир у којем тужиоци обављају своје улоге током различитих фаза кривичног поступка.⁴⁴²

Иако државе имају слободу да доносе своје законе, ипак постоји идеја о потреби да се једно питање регулише на приближно исти начин у свим државама. Због тога су се државе определиле за доношење закона на основу модела које су предложиле организације као што су Комисија за јединствено право (*Uniform Law Commission*), позната и као Национална конференција комесара за јединствене државне законе (*National Conference of Commissioners on Uniform State Laws*),⁴⁴³ Амерички правни институт (*American Law Institute*)⁴⁴⁴ и друге релевантне организације.⁴⁴⁵ Једнакости и разлике у законодавствима појединих држава могу бити мање или веће, али област у којој није постигнут виши степен јединствености јесте кривично процесно право. Разлог томе лежи у чињеници да се кривичнопроцесна правила у већој мери сматрају изразом уставних и правосудних традиција сваке поједине државе. Осим тога, државе задржавају широку слободу у одређивању начина на који ће регулисати кључна питања, као што су права окривљеног, овлашћења полиције и тужилаштва, као и процесне гаранције током суђења. Последица тога је значајна разноликост у приступима, која чини кривично процесно право једним од најмање уједначених сегмената правног система у САД. Наравно, најбољи покушај да се дође до јединственог прописивања у овој области је доношење поменутих Федералним правилима кривичног поступка. Овај модел су примениле све државе у доношењу својих закона о кривичном поступку, са већим или мањим поклапањем у односу на ова правила.⁴⁴⁶

На федералном нивоу, зависност тужилаштва од извршне власти огледа се у положају генералног тужиоца САД (*Attorney General of the United States*). Он је члан

⁴⁴⁰ *ABA Criminal Justice Standards*, доступно на: https://www.americanbar.org/groups/criminal_justice/resources/standards/, приступ: 25.11.2024. године.

⁴⁴¹ Видети: *National Prosecution Standards*, Fourth Edition with Revised Commentary January 2023, National District Attorneys Association, доступно на: <https://ndaa.org/wp-content/uploads/National-Prosecution-Standards-Fourth-Edition-January-2023.pdf>, приступ: 25.11.2024. године.

⁴⁴² Kremens, K., *op. cit.*, стр. 54.

⁴⁴³ Комисија за јединствено право основана је 1892. године, представља институцију која државама пружа нестраничко, систематично и стручно осмишљено законодавство, чији је циљ увођење јасноће и стабилности у кључна подручја државног права. У њен састав улазе адвокати, судије, законодавци, чланови законодавних служби и професори права, које именују државне владе. Њихов задатак је да истражују, израђују и подстичу усвајање јединствених државних закона у областима у којима је униформност пожељна и изводљива. Доступно на: <https://www.uniformlaws.org/aboutulc/overview>, приступ: 26.11.2024. године.

⁴⁴⁴ Амерички правни институт представља водећу независну организацију у САД која израђује стручне и научне радове са циљем разјашњавања, модернизације и унапређивања правног система. Доступно на: <https://www.ali.org/about>, приступ: 26.11.2024. године.

⁴⁴⁵ Симовић, Н., М., Симовић, М., В., *Поглед на кривичноправни поступак у САД*, Зборника радова Центра за едукацију судија и тужилаца: Кривичнопроцесни инструменти ефикасности државне реакције на криминалитет (норме и пракса), Тринаеста међународна научно - стручна конференција, Добој, 2022, стр. 164.

⁴⁴⁶ Више о томе видети: Симовић, Н., М., Симовић, М., В., *op. cit.*, стр. 164-166.

савезне владе и руководи Министарством правде,⁴⁴⁷ одговарајући директно председнику који га именује уз предлог и сагласност Сената. По правилу, сваки новоизабрани председник замењује генералног тужиоца, као и остале чланове претходне администрације, што произилази из природе председничког система у којем председник представља врховну извршну власт.⁴⁴⁸ Рад државних тужилаца није под непосредним надзором Министарства правде, што им омогућава да самостално одређују приоритете у складу са потребама округа. Сходно томе, тужиоци на нивоу држава, уживају знатну аутономију у дефинисању приоритета и организацији сопствених канцеларија, укључујући избор и разрешење својих помоћника.⁴⁴⁹

Ипак, генерални тужилац САД располаже инструментима којима може утицати на активности америчких тужилаца. Свакодневни рад тужилаца уређен је Приручником о правосуђу, чије су одредбе обавезни да поштују, а у коме се наводи да тужиоци поступају под надзором и упутствима генералног тужиоца или његових делегата. Међутим, ова одредба односи се превасходно на одређене врсте предмета, а не на конкретне случајеве.⁴⁵⁰

Независност савезних окружних тужилаца од политичког утицаја често се доводи у питање, пре свега због начина њиховог именовања и овлашћења председника САД да их разреши. Додатно, они су готово увек чланови владајуће странке, при чему кандидате најчешће предлажу сенатори и конгресмени из те странке.⁴⁵¹

На нивоу савезних држава положај тужилаштва има битно другачији карактер. Државни тужилачки системи, независни један од другог, у начелу нису под контролом својих државних влада.⁴⁵² Иако представљају део извршне власти, степен њихове институционалне аутономије у односу на државне и локалне органе је изражен. Ово проистиче из више разлога. Наиме, свака држава, као и федерација, има свог генералног тужиоца, али је њихов положај тешко упоредив са положајем савезног тужиоца. Већина државних тужилаца у САД бира се непосредним гласањем у заједницама у којима врше функцију, при чему генерални тужиоци држава немају утицај на њихов избор.⁴⁵³

Тужилаштво се у САД у начелу не сматра самосталним занимањем. Адвокати често проводе извесно време у тужилаштву ради стицања искуства у судници, што резултира значајним степеном флукуације кадрова. Свака тужилачка канцеларија самостално одређује процедуре и критеријуме запошљавања.⁴⁵⁴ Тако, поједина тужилаштва примају дипломе одмах по завршетку правног факултета, док друга захтевају претходно професионално искуство. Иако одсуство јасно дефинисаног образовног и каријерног пута умањује могућност формирања заједничких вредности и

⁴⁴⁷ Министарство правде САД еквивалентно је министарствима правде или унутрашњих послова других земаља. Видети: *US Department of Justice - Our Work*, доступно на: <https://www.justice.gov/our-work>, приступ: 25.11.2024. године.

⁴⁴⁸ Извршна власт припада председнику САД (*The executive Power shall be vested in a President of the United States of America*), видети: чл. 2. Устава САД.

⁴⁴⁹ Gramckow, H., *op. cit.*, стр. 396 sq.

⁴⁵⁰ Beale, S., S., *Prosecutorial Discretion in Three Systems: Balancing Conflicting Goals and Providing Mechanisms for Control*, in: Caianiello, M., Hodgson, J. S. (eds), *Discretionary Criminal Justice in a Comparative Context*, Carolina Academic Press, Durham, 2015, стр. 27-58.

⁴⁵¹ Kamisar, Y., LaFave, W. R., Israel, J. H., King, N. J., Kerr, O. S., Primus, E. B., *Modern Criminal Procedure: Cases, Comments, and Questions*, West Academic Publishing, 2015, стр. 975.

⁴⁵² Gramckow, H., *op. cit.*, стр. 416.

⁴⁵³ Више о хетерогености избора државних тужилаца у САД видети: Israel, J.H., Kamisar, Y., LaFave, W. F., King, N., Primus, E. B., *Criminal procedure and the Constitution: leading Supreme Court cases*, Eagan, MN: West, 2012, стр. 8.

⁴⁵⁴ Levine, L. K., Wright, F. R., *Prosecution in 3-D*, Journal of Criminal Law and Criminology, Volume 102, Issue 4, 2013, стр. 1119-1180.

искустава, сам процес сукобљавања у поступцима делује као катализатор у изградњи специфичног тужилачког идентитета.⁴⁵⁵

Положај америчких полицијских снага одговорних за спровођење кривичне истраге одређен је два кључна фактора. Прво, у САД не постоји посебно полицијско тело искључиво посвећено истрази кривичних дела, па се истражна функција органа за спровођење закона обично интегрише у њихов свакодневни рад заједно са овлашћењима усмереним на превенцију криминала. Друго, услед федералистичке структуре земље, спровођење закона организовано је одвојено на савезном, државном и локалном нивоу. У савезном систему, као и у оквиру појединачних држава, постоји велики број агенција које се баве различитим аспектима криминалног понашања и које одржавају независан однос са тужилашвом. Ова разноликост значајно компликује целокупну структуру и функционисање истраге кривичних дела у САД.⁴⁵⁶

Према подацима Бироа за правосудну статистику (*Bureau of Justice Statistics – BJS*), у САД постоји укупно 17.541 агенција за спровођење закона. Оне обухватају локалне полицијске јединице (11.824), окружне шерифе (3.051), као и државне и савезне полицијске агенције.⁴⁵⁷ Генерално, надлежности ових агенција обухватају одржавање јавног реда, спровођење истрага криминалних активности, упућивање резултата истрага надлежном тужиоцу и привремени притвор осумњичених до судске одлуке. Не треба занемарити ни превентивни аспект њиховог деловања, који се огледа у спречавању извршења кривичних дела и одвраћању од криминалних активности. Поред тога, агенције могу имати и друге дужности, као што су уручење и извршење налога издатих од стране правосудних органа.⁴⁵⁸

Локална полиција се образује на подручју градова и општина, а њена примарна активност усмерена је на патролирање, реаговање на позиве грађана, одржавање јавног реда, као и на спречавање и откривање кривичних дела из своје надлежности.⁴⁵⁹

На окружном нивоу постоје шерифи, који се налазе на челу шерифове канцеларије или одељења. Ове институције могу бити мање, са неколико службеника, или веће, са неколико стотина, па чак и хиљада припадника. Шерифе бира становништво или их именује надлежно изабрано тело. Скоро све државе у САД имају овај ниво полицијске организације, мада се њихова надлежност разликује од државе до државе, као и од округа до округа. У суштини, шерифске службе најчешће делују у руралним срединама, учествују у истрагама у оквиру додељене надлежности, пружају подршку у области безбедности саобраћаја на окружним путевима, управљају затворима, обезбеђују судове и спроводе превентивне програме.⁴⁶⁰

Државне полицијске агенције надлежне су за превенцију криминала, истраживање тежих кривичних дела, одржавање јавног реда и контролу саобраћаја на државним путевима и аутопутевима. Оне такође често сарађују са локалним полицијским органима, пружајући им ресурсе и подршку у случајевима који превазилазе њихове капацитете. Поред тога, у њихову надлежност спада и реаговање у случајевима природних катастрофа и других ванредних ситуација.⁴⁶¹

⁴⁵⁵ Beale, S., S., *op. cit.*, стр. 31-32.

⁴⁵⁶ Kremens, K., *op. cit.*, стр. 179.

⁴⁵⁷ Gardner, M. A., Scott, M. K., *Census of State and Local Law Enforcement Agencies, 2018 – Statistical Tables*, Bureau of Justice Statistics of the U.S. Department of Justice, October 2022, стр. 1.

⁴⁵⁸ *Types of Local, County, and State Law Enforcement*, доступно на: <https://www.allcriminaljusticeschools.com/law-enforcement/>, приступ: 30.10.2024. године.

⁴⁵⁹ *Types of Local, County, and State Law Enforcement*, доступно на: <https://www.allcriminaljusticeschools.com/law-enforcement/>, приступ: 30.10.2024. године.

⁴⁶⁰ *National Sheriffs' Association*, доступно на: <https://www.sheriffs.org/>, приступ 30.10.2024. године.

⁴⁶¹ *Types of Local, County, and State Law Enforcement*, доступно на: <https://www.allcriminaljusticeschools.com/law-enforcement/>, приступ: 30.10.2024. године.

Федералне полицијске агенције у САД делују у оквиру јасно дефинисаних надлежности које проистичу из федералне јурисдикције. Њихова примарна улога огледа се у спровођењу закона који се односе на кривична дела са међудржавним карактером, односно на деликте који прелазе границе појединачних држава и захтевају централизовани одговор. Поред тога, значајан сегмент њихових активности усмерен је на превенцију и супротстављање претњама по националну безбедност, што подразумева и деловање у областима као што су прање новца, финансијске преваре и други облици економског криминала, као и сајбер безбедности. Додатна димензија њихове надлежности односи се на заштиту владиних објеката и друге критичне инфраструктуре, чиме се обезбеђује стабилност институционалног поретка. Истовремено, ове агенције имају и кооперативну функцију, будући да редовно сарађују са локалним и државним полицијским снагама у заједничким истрагама и оперативним активностима, што указује на комплексност и мултидимензионалност њихове улоге у систему.⁴⁶²

Водећа америчка агенција за борбу против тероризма, контраобавештајне делатности и криминалистичке истраге јесте Федерални истражни биро (*Federal Bureau of Investigation – FBI*), који је надлежан за поступање у више од двеста различитих категорија федералних кривичних дела.⁴⁶³ Федерални истражни биро (у даљем тексту: ФБИ) често се перципира као најмоћнија савезна агенција за спровођење закона, будући да примењује најсавременије методе у спречавању и истрази криминала.⁴⁶⁴ Занимљиво је истаћи да, иако је ФБИ институционално смештен у оквиру Министарства правде САД, заједно са америчким тужиоцима, што их формално сврстава у извршну власт, ове институције задржавају међусобну независност.⁴⁶⁵

Агенција попут Управе за сузбијање наркотика (*Drug Enforcement Administration – DEA*) усмерене је на борбу против трговине наркотицима и сродних облика криминалитета, а у свом раду одговорна је генералном државном тужиоцу САД, који именује њеног директора.⁴⁶⁶ Федералне агенције надлежне за заштиту државних граница и контролу илегалне имиграције су Царина и гранична заштита (*Customs and Border Protection – CBP*), која обавља физичку контролу и надзор граничних прелаза (аеродроми, луке и копнени гранични прелази),⁴⁶⁷ и Имиграциона и царинска служба (*Immigration and Customs Enforcement – ICE*), која делује унутар територије САД, са надлежношћу за спровођење закона о имиграцији и истраживање тешких прекограничних кривичних дела.⁴⁶⁸ Даље, Биро за алкохол, дуван, ватрено оружје и експлозив (*Bureau of Alcohol, Tobacco, Firearms and Explosives – ATF*) има улогу у заштити јавне безбедности од насилних појединаца и криминалних група, спречавајући њихову незакониту употребу и трговину ватреним оружјем, нелегално коришћење и складиштење експлозива, подметање пожара и бомбашке нападе, као и терористичке акте и незакониту дистрибуцију алкохола и дуванских производа.⁴⁶⁹

⁴⁶² Видети: *Agencies*, US Department of Justice, доступно на: <https://www.justice.gov/agencies/chart/grid>, приступ: 30.10.2024. године.

⁴⁶³ *Federal Bureau of Investigation*, доступно на: <https://www.fbi.gov/about/faqs/how-does-the-fbi-differ-from-the-drug-enforcement-administration-dea-and-the-bureau-of-alcohol-tobacco-firearms-and-explosives-atf>, приступ: 30.10.2024. године.

⁴⁶⁴ Scheb, J. M., Scheb, J. M. I. I., *Criminal Procedure*, Wadsworth, Belmont, 1999, стр. 20.

⁴⁶⁵ Gilliéron, G., *Public Prosecutors in the United States and Europe*, Springer, Cham, 2014, стр. 73.

⁴⁶⁶ *Drug Enforcement Administration*, доступно на: <https://www.dea.gov>, приступ: 30.10.2024. године.

⁴⁶⁷ *Customs and Border Protection*, доступно на: <https://www.cbp.gov>, приступ: 30.10.2024. године.

⁴⁶⁸ *Immigration and Customs Enforcement*, доступно на: <https://www.ice.gov/about-ice>, приступ: 30.10.2024. године.

⁴⁶⁹ *Bureau of Alcohol, Tobacco, Firearms and Explosives*, доступно на: <https://www.atf.gov>, приступ: 30.10.2024. године.

Важан аспект организације наведених федералних агенција представља чињеница да оне нису све у саставу Министарства правде. Тако су, на пример, Федерални истражни биро и Управа за сузбијање наркотика део овог министарства, док су друге агенције, попут Имиграционе и царинске службе и Царине и граничне заштите, организоване у оквиру Министарства за националну безбедност (*Department of Homeland Security – DHS*). Међутим, чак ни оне агенције које функционишу у оквиру Министарства правде нису подређене америчким тужиоцима са којима сарађују, већ су само делимично одговорне генералном тужиоцу САД и његовом заменику.⁴⁷⁰

Услед наведене разноликости, али и због већ истакнуте изузетне децентрализације тужилачке службе у САД, не постоји јединствена шема на којој би се однос између полиције и тужилаштва могао заснивати. Ипак, предузети су извесни напори у правцу његовог регулисања. Смернице упућене тужиоцима одиграле су значајну улогу у обликовању тог односа.⁴⁷¹ Према Стандардима кривичног правосуђа Америчке адвокатске асоцијације (*ABA Standards for Criminal Justice: Prosecutorial Investigations*) који се односе на тужилачку истрагу, тужилац је дужан да поштује истражну улогу полиције и других органа за спровођење закона, тако што ће са њима сарађивати на развоју истражних политика и пружати правне савете у вези са њиховим истражним одлукама. Од тужилаца се, такође, очекује да промовишу поштовање закона, узимају у обзир искуство, вештине и професионалне способности агената за спровођење закона, доприносе њиховој обуци и подстичу благовремену комуникацију у вези са развојем истрага.⁴⁷² На сличан начин, и Национални стандарди тужилаштва (*National District Attorneys Association – NDAA*) уређују односе тужилаштва са органима за спровођење закона.

Заправо, на овај начин се пружају само извесне смернице које се односе на функционални и организациони однос који бројне агенције за спровођење закона остварују са тужиоцима на локалном, државном и савезном нивоу. Овлашћења тужилаца у овом контексту релативно су слаба и углавном саветодавног карактера. Генерално, тужиоци немају надзорна овлашћења над полицијским одељењима.⁴⁷³

Овај систем сарадње се у литератури описује као „координатни модел организације“, у којем је координација превасходно хоризонталног карактера, а органи власти имају равноправан, а не подређен статус.⁴⁷⁴ За разлику од оваквог „координатног модела“ у САД, у појединим европским државама, попут Немачке и Италије, положај тужиоца у односу на полицију је знатно снажнији. У Немачкој је полиција у истрагама по правилу дужна да поступа по упутствима јавног тужиоца, јер је тужилац формално господар истраге. Слична је ситуација и у Италији, где јавни тужилац има водећу улогу у истрази и овлашћен је да издаје обавезујућа наређења полицији. У овим системима, дакле, однос је пре свега хијерархијски, а не координациони, што значи да тужиоци имају значајну контролу над полицијским радом у фази кривичне истраге.⁴⁷⁵

Дакле, организационо усклађивање је хоризонтално, а не вертикално, при чему полицијске јединице и тужиоци у САД делују као равноправни партнери, без

⁴⁷⁰ Видети: Richman, D. C., *Prosecutors and Their Agents, Agents and Their Prosecutors*, Columbia Law Review, Volume 103, Issue 4, 2003, стр. 749-832.

⁴⁷¹ Kremens, K., *op. cit.*, стр. 180.

⁴⁷² Видети: *Standard 1.3: Working with Police and Other Law Enforcement Agents*, ABA Standards for Criminal Justice: Prosecutorial Investigations, Third Edition, Edited by Criminal Justice Standards Committee, ABA Book Publishing, 2014.

⁴⁷³ Gramckow, H., *op. cit.*, стр. 417.

⁴⁷⁴ Damaška, R. M., *The Faces of Justice and State Authority (A Comparative Approach to the Legal Process)*, Yale University Press, New Haven and London, 1986, стр. 44.

⁴⁷⁵ Више о томе видети: Kremens, K., *op. cit.*, стр. 32-37 и стр. 45-50.

хијерархијске надређености једних над другима. У већини случајева, полиција и тужиоци имају одвојене линије политичке одговорности. Тако, на пример, заменици окружних тужилаца извештавају изабране окружне тужиоце, док полицијски службеници подносе извештаје шефовима полиције које именују изабрани градоначелници, који затим прослеђују предмете канцеларијама окружних тужилаца, на чијем челу се налази изабрани окружни тужилац.⁴⁷⁶ Чак и у савезном систему САД, где би, барем у теорији, све јединице за спровођење кривичних закона могле бити обједињене у једном ресору, то није случај. Већина јединица за истраге и хапшења налази се у оквиру Министарства правде, али поједине делују у оквиру других министарстава или других органа извршне власти. Иако се генерални тужилац САД и заменик генералног тужиоца налазе на врху организационе шеме која формално обухвата све специјалне агенте Министарства правде и све савезне тужиоце, они представљају једина два савезна званичника који поседују хијерархијска овлашћења.⁴⁷⁷

Као последица тога, тужиоци нису у могућности да издају наређења полицијским службеницима, нити располажу функционалном контролом над њима. Иако тужиоци могу имати одређени неформални утицај на ток полицијских истрага, они немају формална овлашћења над истражним агенцијама, што представља значајан пример ограничене моћи јавног тужилаштва.⁴⁷⁸

Општа претпоставка је да америчка полиција спроводи истражну фазу кривичног поступка готово с потпуном аутономијом. Иако је полиција главни актер током истраге и тужилаштво обично не учествује све до подношења оптужнице, ова генерализација не одражава потпуну слику.⁴⁷⁹ Наравно, амерички тужиоци учествују у истраживању, али чини се да то раде ређе него њихови европски колеге. Постоје неколико разлога који могу створити утисак да су амерички тужиоци одсутни из кривичне истраге. Тако на пример, њихова ангажованост је нарочито видљива током суђења, када активно заступају случај и учествују у преговарању о признању кривице. Ова улога тужиоца је толико централна да се готово чини као његово једино подручје деловања током кривичног поступка. Такође, недостатак надзорних овлашћења додељених тужиоцима на нормативном нивоу, у комбинацији са широким компетенцијама које поседује полиција, доводи до перцепције да су тужиоци у истрази непотребни учесници.⁴⁸⁰

У америчком кривичнопроцесном систему тужилац има овлашћење да координише рад једне или више истражних агенција које су ангазоване на конкретном случају. Полицијски органи, у оквиру такве сарадње, спровode различите истражне радње, укључујући и претресање. Међутим, Четврти амандман⁴⁸¹ Устава САД поставља уставне границе у погледу претреса и хапшења, захтевајући постојање „вероватног разлога“ као предуслова за предузимање ових мера. Уобичајено је да претрес захтева налог који издаје неутралан и непристрасан судија, док и за хапшење, осим у изузетним околностима, такође постоји обавеза прибављања налога. Ипак,

⁴⁷⁶ Tomberlin, J., „Don't Elect Me“: *Sheris and the Need for Reform in County Law Enforcement*, *Virginia Law Review*, 104(1) 2018, стр. 113-156.

⁴⁷⁷ Richman, C. D., *Law Enforcement Organization Relationships with Prosecutors*, in: Wright, F. R., Levine, L. K., Gold, M. R. (eds), *The Oxford Handbook of Prosecutors and Prosecution*, Oxford Academic, 2021, стр. 291-308.

⁴⁷⁸ Brown, K. D., *American Prosecutors' Powers and Obligations in the Era of Plea Bargaining*, in: Luna, E., Wade, M. (eds), *The Prosecutor in Transnational Perspective*, Oxford University Press, Oxford, 2012, стр. 200-213.

⁴⁷⁹ Richman, D. C., *op. cit.*, стр. 758.

⁴⁸⁰ Kremens, K., *op. cit.*, стр. 182.

⁴⁸¹ Видети: *Fourth Amendment*, Bill of Rights, доступно на: <https://www.archives.gov/founding-docs/bill-of-rights/what-does-it-say>, приступ: 7.11.2024. године.

полиција може извршити хапшење и без налога, уколико постоји вероватан разлог и ако се осумњичени затекне у извршењу кривичног дела. Оваква уставна и процесна правила показују да иако полиција делује у оперативном смислу, њена овлашћења су у значајној мери ограничена уставним гаранцијама и подложна судској контроли.⁴⁸²

Тужилац процењује сваки конкретан случај сагледавајући све директне и посредне доказе, као и све изјаве и информације које има, на основу којих одлучује да ли треба да покрене поступак (изнесе предмет) пред Великом поротом савезне државе (непристрасној групи грађана). Сведоци могу бити позвани да сведоче, докази се показују, а преглед случаја се представља члановима Велике пороте. Они слушају тужиоца и сведоке, а затим тајно гласају да ли верују да постоји довољно доказа да се особа оптужи за кривично дело. Велика порота може одлучити на основу доказа да не оптужи појединца, и тада се не би подигла оптужница. Насупрото томе, када је особа оптужена, она добија обавештење да се верује да је починила кривично дело, односно доставља јој се оптужница која садржи све оптужбе против ње и упознаје се са правом на браниоца.⁴⁸³

Тужиоци који се са предметом први пут сусрећу током првог појављивања пред судом, често се налазе пред две могућности: да, користећи своја широка дискрециона овлашћења, одустану од оптужби због недовољности доказа, или да наставе са поступком, свесни да је потребно спровести додатну истрагу како би се обезбедило доказивање до потребног нивоа сумње.⁴⁸⁴ Постоји и још једна могућност, која, нажалост, у кривичном поступку САД није ретка. Упркос недостатку доказа, тужиоци се неретко опредељују за преговарање о признању кривице, полазећи од претпоставке да ће уплашени оптужени прихватити понуђени споразум и на тај начин окончати поступак.⁴⁸⁵

Као што смо већ напоменули, кривични поступак у САД-у је претежно акузаторске природе, па у поступку доминира улога тужиоца, а не судија. Оно што је специфично, поступак током суђења се не разликује много од оног у грађанском поступку. Као и у грађанском поступку, сведоци се испитују један за другим и притом нема суочавања. Оптужени има право да сведочи и то као и сваки други сведок, али се на то не може приморати.⁴⁸⁶

У пракси се показало да полиција релативно често сматра да се случај завршава тренутком хапшења осумњиченог, док су за тужиоце информације које је до тог момента прикупила полиција, иако довољне за хапшење, и даље недовољне за обезбеђивање осуђујуће пресуде пред судом. Стога се дешава да тужиоци често добијају непотпуне и недовољно адекватне извештаје које полиција сматра довољним. Међутим, квалитет полицијских извештаја представља битан фактор који одређује ток и успех кривичног гоњења.⁴⁸⁷

⁴⁸² *Steps in the Federal Criminal Process*, Office for United States Attorneys, доступно на: <https://www.justice.gov/usao/justice-101/steps-federal-criminal-process>, приступ: 7.11.2024. године.

⁴⁸³ *Steps in the Federal Criminal Process*, Office for United States Attorneys, доступно на: <https://www.justice.gov/usao/justice-101/steps-federal-criminal-process>, приступ: 10.11.2024. године. Више о томе видети: Симовић, Н., М., Симовић, М., В., Симовић, М., М., *Основи кривичног процесног права Сједињених Америчких Држава*, Европски дефендологија центар за научна, политичка, економска, социјална, безбедносна, социолошка и криминолошка истраживања, Бања Лука, 2024, стр. 56 sq.

⁴⁸⁴ Kremens, K., *op. cit.*, стр. 182-183.

⁴⁸⁵ Више о томе видети: Turner, I. J., *Prosecutors and Bargaining in Weak Cases: A Comparative View*, in: Luna, E., Wade, M. (eds), *The Prosecutor in Transnational Perspective*, Oxford University Press, Oxford, 2012, стр. 102-115.

⁴⁸⁶ Врањанац, Д., *op. cit.*, стр. 27.

⁴⁸⁷ Jacoby, E. J., Ratledge, C. E., *The Power of the Prosecutor: Gatekeepers of the Criminal Justice System*, Praeger, Santa Barbara, 2016, стр. 35.

Процесна вредност материјала које прикупљају полицијски органи условљена је строгим уставним и законским гаранцијама. Документација, изјаве и докази прибављени у претходном поступку могу бити основ за покретање оптужнице, али само уколико су прикупљени у складу са Четвртим и Петим амандманом,⁴⁸⁸ као и релевантним процесним правилима. Судови примењују правило о „искључењу доказа“ (*exclusionary rule*),⁴⁸⁹ чиме се онемогућава коришћење незаконито прибављених материјала. Тако се обезбеђује да истрага, иако у великој мери зависи од активности полиције, добија пуни процесни значај тек када тужилац процени довољност и законитост прикупљених доказа за покретање кривичног гоњења. На тај начин, процесна вредност материјала у америчком систему није апсолутна, већ релативна и условљена њиховом усаглашеношћу са уставним стандардима и судском праксом.

2. Полиција као субјект предистражног поступка у кривичнопроцесном законодавству Немачке и процесна вредност прикупљених материјала

Законик о кривичном поступку⁴⁹⁰ Савезне Републике Немачке (у даљем тексту: НЗКП) потиче из 1877. године. Током времена, новелиран је са више од 180 законских измена, некада је то подразумевало неколико чланова, а некада и читава поглавља.⁴⁹¹ НЗКП подељен је у осам тзв. „књига“, а оне се даље деле на више одељака. Прва књига садржи опште одредбе, док се од друге до четврте регулише ток поступка. Пета књига прописује учешће оштећеног у поступку, шеста - посебне врсте поступака, седма - извршење казне и трошкове, а осма – давање информација о поступку и употреби података. Вероватно се најбитнија измена НЗКП десила 1974. године, када је укинута судска истрага и замењена тужилачком истрагом. То значи да истрага није више била у надлежности истражног судије, а циљ промене је већа ефикасност кривичног поступка, јер нема дуплирања истрага које су тужилаштво и полиција већ предузели.

Посматрајући архитектуру кривичног поступка у немачком кривично процесном праву разликују се: првостепени поступак, поступак по правним лековима и понављање кривичног поступак који је окончан правноснажном пресудом. У првостепеном поступку најзначајнија активност полиције је у претходном поступку (или истражном поступку), који је регулисан у одељку „Припрема оптужнице“ друге књиге (чл. 158–177. НЗКП).

Дакле, у немачком кривичнопроцесном систему нема предистраге, већ претходни поступак започиње истрагом. Подређеност немачког кривичног поступка принципу законитости (*Legalitätsprinzip*) суштински обликује начин на који се покреће и води кривична истрага у том правном систему. У складу са овим принципом, јавни тужилац је у обавези да предузме кривично гоњење кад год постоје „довољне чињеничне основе“ (*zureichende tatsächliche Anhaltspunkte*) да је кривично дело

⁴⁸⁸ Видети: *Bill of Rights*, доступно на: <https://www.archives.gov/founding-docs/bill-of-rights/what-does-it-say>, приступ: 7.11.2024. године.

⁴⁸⁹ Судови примењују правило о искључењу доказа (*exclusionary rule*), установљено у предмету „Мап против Охаја“, према којем докази прибављени супротно Четвртом амандману не могу бити коришћени у кривичном поступку. Видети: *Mapp v. Ohio*, 367 U.S. 643 (1961), доступно на: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/367/643/>, приступ: 11.12.2024. године.

⁴⁹⁰ На немачком језику: *Strafprozeßordnung (StPO)*, доступно на: <https://www.gesetze-im-internet.de/stpo>, приступ: 10.11.2024. године.

⁴⁹¹ Schröder, F., C., *Uvod*, у: Pürner, S., Marković, S. D., *Zakon o krivičnom postupku Savezne Republike Nemačke* [prevod s nemačkog jezika Emina Avdić], University Press: Magistrat, Sarajevo, 2011, стр. XV.

почињено. Одступања од ове обавезе дозвољена су само у случајевима који су изричито прописани законом (чл. 152. НЗКП).⁴⁹²

Када органи кривичног гоњења сазнају за извршење кривичног дела, а то је најчешће подношењем пријаве, започиње и низ њихових активности. НЗКП је прописано да се пријава кривичног дела (или предлог за кривично гоњење) може поднети усмено или писано тужилаштву, органу или службенику полиције или општинским судовима. Кривична пријава мора бити снимљена или на други начин документована од стране надлежног органа који је пријаву примио (чл. 158. НЗКП).⁴⁹³

Према одредбама НЗКП-а, обавеза покретања истраге постоји у сваком случају када постоји сумња да је учињено кривично дело. Другим речима, чим јавни тужилац сазна за постојање сумње да је учињено кривично дело, било путем кривичне пријаве било на други начин, дужан је да истражи све чињенице и околности конкретног случаја како би одлучио о покретању кривичног гоњења (чл. 160. ст. 1. НЗКП). У том смислу, јавни тужилац има обавезу да истражује не само инкриминишуће, већ и ослобађајуће околности, те да обезбеди прикупљање доказа који би могли бити изгубљени или накнадно недоступни (чл. 160. ст. 2. НЗКП).

Наведено указује да ће, осим у случајевима очигледно неоснованих пријава, истрага бити покренута у свакој ситуацији у којој постоје поуздане индиције да је кривично дело почињено. Овакво нормативно решење отвара питање функционалне изводљивости, односно могућности да немачки систем обради тако велики број истрага. Иако се одређени број поступака касније обуставља, обавеза покретања иницијалне истраге значајно повећава укупан број предмета у раду, што потенцијално преоптерећује капацитете тужилаштва и истражних органа.⁴⁹⁴

Важно је напоменути да се истрага мора покренути без обзира на то да ли је у тренутку сазнања утврђен идентитет осумњиченог. Ово указује на то да се сумња односи искључиво на постојање кривичног дела, а не на идентитет починиоца.⁴⁹⁵

Немачки закон користи појам сумња (*Verdacht*), који се понекад сматра и централним концептом у немачком кривичном поступку.⁴⁹⁶ Као опште правило, немачко законодавство избегава да прецизира нивое сумње, односно стандарде доказивања који су неопходни за предузимање одређених процесних радњи током кривичног поступка.⁴⁹⁷

Дакле, за почетак прве фазе кривичног поступка, довољна је такозвана почетна сумња која мора бити заснована на чињеницама конкретног случаја и не сматра се дискреционом одлуком, иако је очигледно неопходан одређени степен слободне процене (*Beurteilungsspielraum*).⁴⁹⁸ Међутим, НЗКП предвиђа да се истрага покреће „чим“ (*sobald*) јавни тужилац буде обавештен о могућности да је кривично дело почињено (чл. 160. ст. 1. НЗКП). Оваква законска формулација поново указује на

⁴⁹² Видети: Meyer-Goßner, L., Schmitt, B., *Strafprozessordnung*, 66. Auflage, Beck, München, 2023, § 152 Rn. 1-2.

⁴⁹³ На захтев оштећеног, издаје се писана потврда о пријему пријаве, која садржи кратак сажетак изјава оштећеног у вези са временом и местом извршења кривичног дела, као и опис самог пријављеног дела. Издавање потврде може бити ускраћено уколико би то могло угрозити сврху истраге, укључујући и оне које се воде у оквиру других кривичних поступака (чл. 158. НЗКП). НЗКП се посебно нормира пријављивање уколико постоје индиције да је код неког лица наступила смрт која није природна, или ако се пронађе тело непознатог лица, полиција и надлежни општински органи дужни су да без одлагања обавесте јавног тужиоца или надлежни окружни суд, а сахрана се не сме обавити без писмене сагласности јавног тужиоца (чл. 159. НЗКП).

⁴⁹⁴ Kremens, K., *op. cit.*, стр. 117.

⁴⁹⁵ Kremens, K., *op. cit.*, стр. 118.

⁴⁹⁶ Volk, K., *Grundkurs StPO*, CH Beck, München, 2010, стр. 31.

⁴⁹⁷ Girdwoyń, P., *Zarys niemieckiego procesu karnego*, Temida 2, Białystok, 2006, стр. 59.

⁴⁹⁸ Видети: Meyer-Goßner, L., Schmitt, B., *op. cit.*, § 152, note 4.

ограничен простор за дискреционо одлучивање надлежног органа у погледу тога да ли ће истрага бити покренута.

Ниво потребне сумње је очигледно постављен ниско, односно много ниже од од нивоа неопходног за подношење оптужнице (*Anklage*) суду.⁴⁹⁹ Ниво сумње који је потребан за оптужење, односно „довољан разлог“ (*genügenden Anlaß*), може се тумачити као степен уверења у коме је скуп расположивих доказа толико снажан да се основано може очекивати доношење осуђујуће пресуде.⁵⁰⁰

Јавно тужилаштво је овлашћено да прибавља информације од свих органа и да самостално или посредством полицијских органа и службеника спроводи истраге било које врсте, осим уколико другачије није предвиђено посебним законским одредбама. Полицијски органи и службеници дужни су да поступају у складу са захтевима или упутствима јавног тужилаштва, и у том контексту имају овлашћење да траже информације од свих надлежних органа (чл. 161. ст. 1. НЗКП).

Полицијски органи и службена лица овлашћени су да предузимају радње у циљу откривања кривичних дела и обезбеђивања доказа, укључујући све хитне мере ради спречавања њиховог прикривања или уништавања. У том контексту, имају право да захтевају неопходне информације од свих државних органа, а у случајевима непосредне опасности овлашћени су да спроводе истражне радње било које врсте, осим уколико другачије није прописано посебним законским одредбама које уређују њихова овлашћења. Све о поступању полицијских органа и службених лица мора бити без одлагања достављено надлежном јавном тужилаштву. Уколико је неопходно хитно предузимање радњи судске истраге, полиција може поступак уступити надлежном суду (чл. 163. ст. 1-2. НЗКП). Ово јасно потврђује снажан положај јавног тужиоца у оквиру кривичне истраге, који се додатно учвршћује чињеницом да је полиција дужна да му без одлагања достави предмет сваке покренуте истраге. С обзиром на широка истражна и надзорна овлашћења која му стоје на располагању, у стручној литератури се често наводи да је јавни тужилац „господар истраге“⁵⁰¹ или „владар истражне фазе“.⁵⁰²

Према Основном закону Савезне Републике Немачке (*Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland*)⁵⁰³ полицијски суверенитет припада државама/покрајинама (*Länder*).⁵⁰⁴ Облик односа између јавног тужилаштва и полицијских органа у Немачкој одређен је федералистичким уређењем државе, што доводи до извесне разуђености и различитости у организацији и надлежностима на нивоу покрајина. Посебно се истиче чињеница да јавно тужилаштво у Немачкој не располаже сопственом истражном полицијом, већ се ослања на општу полицију, чије поступање контролише путем инструкција и надзора у конкретним предметима.⁵⁰⁵

⁴⁹⁹ Више о томе видети: Weigend, T., *Germany*, in: Ligeti, K. (ed), *Toward a Prosecutor of the European Union*, Vol. 1: A Comparative Analysis, Hart Publishing, London, 2013, стр. 264-306.

⁵⁰⁰ Weigend, T., *op. cit.*, стр. 268.

⁵⁰¹ Trendafilova, E., Róth, W., *Report on the Public Prosecution Service in Germany*, in: *Promoting Prosecutorial Accountability, Independence and Effectiveness*, Open Society Institute Sofia, Sofia, 2008, стр. 225.

⁵⁰² Elsner, B., Peters, J., *The Prosecution Service Function within the German Criminal Justice System*, in: Jehle, J.-M., Wade, M. (eds), *Coping with Overloaded Criminal Justice Systems, The Rise of Prosecutorial Power Across Europe*, Springer, Heidelberg, 2010, стр. 227.

⁵⁰³ Основни закон Савезне Републике Немачке (од 23.05.1949, последња измена 22.3.2025. године, Савезни службени гласник 2025 I бр. 94). Основни закон представља Устав Савезне Републике Немачке (у даљем тексту: Основни закон), доступно на: <https://www.gesetze-internet.de/gg/BJNR000010949.html>, приступ: 1.8.2025. године.

⁵⁰⁴ Обављање државних овлашћења и извршавање државних задатака је ствар држава, осим ако Основним законом није другачије прописано (чл. 30. Основног закона).

⁵⁰⁵ Kremens, K., *op. cit.*, стр. 147-148.

С обзиром на то да јавно тужилаштво у Немачкој не поседује сопствене полицијске капацитете, спровођење кривичне истраге се ослања на сарадњу са спољним ентитетима. На савезном нивоу, одређене истражне радње поверавају се Савезној управи криминалистичке полиције (*Bundeskriminalamt – БКА*), која делује под надзором Савезног министарства унутрашњих послова. Ипак, већина истражних активности се у пракси спроводи посредством покрајинских полицијских служби, које делују у оквиру 16 федералних јединица (*Länder*) и налазе се у надлежности покрајинских министарстава унутрашњих послова. Ова унутрашња структура доприноси децентрализованом карактеру полицијског система у Немачкој, али и захтева блиску координацију између јавног тужилаштва и полицијских органа на нивоу сваке појединачне покрајине.⁵⁰⁶

Јасно је да се криминал не зауставља на њиховим границама и да федералне различитости не смеју да наруше коегзистенцију полицијских власти. У том смислу чланом 73. Основног закона⁵⁰⁷ предвиђено је успостављање централне канцеларије немачке полиције.⁵⁰⁸ Тако је 1951. године посебним законом формирана Федерална канцеларија криминалистичке полиције⁵⁰⁹ (у даљем тексту: БКА). У поређењу са нашом полицијском организацијом то би могла бити Управа криминалистичке полиције у Дирекцији полиције. БКА представља информативни и комуникациони центар немачке полиције и у исто време надлежна је за спровођење закона и заштиту важних личности, а њени послови и овлашћења регулисани су Законом о Савезној канцеларији криминалистичке полиције и сарадњи између савезне владе и држава у питањима криминалистичке полиције.⁵¹⁰

БКА се састоји од једанаест специјалистичких одељења која обављају широк спектар задатака. На првом месту то је Одељење за сајбер криминал (нем. *Abteilung "Cybercrime" - СС*), које је суштински део архитектуре сајбер безбедности у Немачкој и једно је од водећих одељења широм света у овој области. Фокус је на борби против сајбер криминала у ужем смислу. Ово укључује кривична дела која су усмерена против Интернета, других мрежа података, система информационих технологија или њихових података.⁵¹¹

⁵⁰⁶ Gilliéron., G., *Public Prosecutors in the United States and Europe (A Comparative Analysis with Special Focus on Switzerland, France, and Germany)*, Springer Cham, 2014, стр. 266.

⁵⁰⁷ Савезна влада има искључиво законодавство о: [...] 10. сарадњи између савезне владе и савезних држава: а) у криминалистичкој полицији; б) да заштити основни демократски поредак, постојање и безбедност савезне владе или државе (заштита устава) и ц) да заштити на савезној територији од деловања која угрожавају међународне интересе Савезне Републике Немачке употребом силе или припремних радњи у том циљу, као и успостављање Федералне управе криминалистичке полиције и борба против међународног криминала; [...]

⁵⁰⁸ Законом о Федералној канцеларији криминалистичке полиције, доступно на: https://www.bka.de/DE/DasBKA/GesetzlicherAuftrag/gesetzlicherauftrag_node.html, приступ: 1.8.2023. године.

⁵⁰⁹ На немачком језику: Bundeskriminalamt (БКА).

⁵¹⁰ Актуелни закон је од 1.6.2017. године, а последње измене су из 2022. године учињене другим законом. Видети: *Gesetz über das Bundeskriminalamt und die Zusammenarbeit des Bundes und der Länder in kriminalpolizeilichen Angelegenheiten (Bundeskriminalamtgesetz - BKAG)* vom 01. Juni 2017, zuletzt geändert durch Artikel 20 des Zweiten Gesetzes zur effektiveren Durchsetzung von Sanktionen (Sanktionsdurchsetzungsgesetz II) vom 19. Dezember 2022 (BGBl. I S. 2606) und Artikel 3 des Gesetzes zur Durchführung der Verordnungen (EU) 2018/1860, 2018/1861 und 2018/1862 über die Einrichtung, den Betrieb und die Nutzung des Schengener Informationssystems der dritten Generation sowie zur Änderung des Aufstiegsfortbildungsförderungsgesetzes und des BDBOS Gesetzes (SIS-III-Gesetz) vom 19. Dezember 2022 (BGBl. I S. 2632), доступно на: <https://www.bka.de/SharedDocs/Downloads/DE/DasBKA/Auftrag/bkag/bkaGesetz.html>, приступ: 1.8.2023. године.

⁵¹¹ Доступно на: https://www.bka.de/DE/DasBKA/OrganisationAufbau/Fachabteilungen/Cybercrime/cybercrime_node.html, приступ: 1.8.2023. године.

Друго је Одељење за дигиталне услуге и иновације (нем. *Abteilung für digitale Dienste und Innovation - DI*), које обезбеђује неопходне оквирне услове за коришћење најсавременијих технологија и гарантује доступност објеката информационим технологијама 24 сата дневно. Један од централних задатака ИТ стручњака је да обезбеде несметану размену информација између Федералне службе криминалистичке полиције и разних домаћих и међународних институција, између осталог и обезбеђивањем компатибилности ИТ система.⁵¹²

Треће је Одељење међународног центра за координацију, образовање и истраживање (нем. *Abteilung Internationale Koordinierung, Bildungs-und Forschungszentrum - IZ*), које је одговорно за националну и међународну обуку и усавршавање и специјалну обуку криминалистичке полиције, као и за криминалистичка и криминолошка истраживања. Она је такође централни контакт за питања у вези са међународном (криминалистичком) полицијском сарадњом и саветима о правној и кривичној политици.⁵¹³

Четврто, Одељење за исламистички мотивисани тероризам/екстремизам (нем. *Abteilung Islamistisch motivierter Terrorismus/ Extremismus - TE*) са седиштем у Берлину, основано је 1. новембра 2019. године. Оснивањем овог одељења, искључиво одговорног за феномен тероризма/екстремизма мотивисаног исламистима, направљен је важан корак за проширење оперативних, аналитичких и способности подршке у БКА и за ефикаснију и одрживију борбу против исламистичког тероризма, заједно са осталим савезним и државним безбедносним јединицама.⁵¹⁴

На петом месту је Форензички институт (нем. *Kriminaltechnische Institut – KTI*), који је центар стручне експертизе за обезбеђивање, истраживање и процену материјалних трагова у вези са планираним, покушаним или довршеним кривичним делима.⁵¹⁵

Шесто, Одељење за оперативне операције и подршку истрагама (нем. *Abteilung Operative Einsatz- und Ermittlungsunterstützung - OE*), подржава истражне и друге активности БКА, као и федералне и државне полицијске снаге кроз техничку и нетехничку оперативну подршку.⁵¹⁶

Седмо је Одељење полицијске државне безбедности (нем. *Abteilung Polizeilicher Staatsschutz - ST*), које ради на сузбијању политички мотивисаног криминала.⁵¹⁷

Осмо је Одељење за тешки и организовани криминал (нем. *Abteilung Schwere und Organisierte Kriminalität - SO*), за борбу против тешког и међународно организованог криминала у следећим областима: насилна и тешка КД, имовинска КД, КД против дрога, привредни и финансијски криминал.⁵¹⁸

⁵¹² Доступно на: https://www.bka.de/DE/DasBKA/OrganisationAufbau/Fachabteilungen/Informationstechnik/informationstechnik_node.html, приступ: 1.8.2023. године.

⁵¹³ Доступно на: https://www.bka.de/DE/DasBKA/OrganisationAufbau/Fachabteilungen/InternationaleKoordinierungBildungsUndForschungszentrum/internationalekoordinierungBildungsUndForschungszentrum_node.html, приступ: 1.8.2023. године.

⁵¹⁴ Доступно на: https://www.bka.de/DE/DasBKA/OrganisationAufbau/Fachabteilungen/IslamistischmotivierterTerrorismusExtremismus/IslamistischmotivierterTerrorismusExtremismus_node.html, приступ: 1.8.2023. године.

⁵¹⁵ Доступно на: https://www.bka.de/DE/DasBKA/OrganisationAufbau/Fachabteilungen/KriminaltechnischesInstitut/kriminaltechnischesinstitut_node.html, приступ: 1.8.2023. године.

⁵¹⁶ Доступно на: https://www.bka.de/DE/DasBKA/OrganisationAufbau/Fachabteilungen/OperativeEinsatzUndErmittlungsunterstuetzung/oe_node.html, приступ: 2.8.2023. године.

⁵¹⁷ Доступно на: https://www.bka.de/DE/DasBKA/OrganisationAufbau/Fachabteilungen/PolizeilicherStaatsschutz/polizeilicherstaatsschutz_node.html, приступ: 2.8.2023. године.

⁵¹⁸ Доступно на: https://www.bka.de/DE/DasBKA/OrganisationAufbau/Fachabteilungen/SchwereOrganisierteKriminalitaet/schwereorganisiertekriminalitaet_node.html, приступ: 2.8.2023. године.

Одељење за безбедност (нем. *Abteilung Sicherungsgruppe - SG*) је девето и одговорно је, између осталог, за безбедност и неопходну заштиту савезних уставних органа, односно за безбедност савезног председника, Савезне владе, Савезне скупштине, Заједничке комисије и Савезног уставног суда и, у посебним случајевима, њихових страних гостију.⁵¹⁹

Циљана и брза размена информација ствара основу за успешан рад полиције. Због тога, као десето, постоји Одељење Централне информативне и истражне службе (нем. *Abteilung Zentraler Informations- und Fahndungsdienst - ZI*) БКА, које представља центар немачке полиције за националну и међународну размену информација.⁵²⁰

И последње, једанаесто је Одељење за централну администрацију (нем. *Abteilung Zentrale Verwaltung - ZV*) обезбеђује и осмишљава кадровске, организационе и материјалне оквирне услове за завршетак специјалистичких задатака БКА.⁵²¹

Слично као и у Србији, „немачко тужилаштво има прилично мали технички и кадровски апарат“.⁵²² Да би се овај недостатак отклонио, немачки Законик о кривичном поступку ставља на располагање тужилаштву комплетан кадровски и технички апарат полиције (чл. 161. НЗКП). Ово не укључује само полицијске службенике, већ и лабораторије, као што су балистичке, токсиколошке, форензичке, базе података итд.

Полиција је у оквиру сваке покрајине организована на независан начин, што доводи до одређених варијација у интерној структури и функционисању полицијских управа. Организационо, полиција је потчињена Министарству унутрашњих послова надлежне покрајине, али у контексту кривичних истрага функционално је подређена јавном тужилаштву. Ова двострука линија одговорности ствара институционалну тензију, јер је тужилаштво, с друге стране, подређено Министарству правде. Такво раздвајање надлежности између извршне и правосудне власти представља структурно ограничење у функционисању односа између полиције и тужилаштва.⁵²³

Унутар немачког полицијског система не постоје посебне јединице које би биле искључиво задужене за истраживање кривичних дела. Уместо тога, полицијски органи у свакој покрајини организовани су кроз систем поделе полицијског кадра на две основне категорије службеника, са различитим овлашћењима. Прву категорију чине службеници који су овлашћени да поступају у име јавног тужиоца и да му пружају непосредну помоћ у истражним радњама, али им то није основан делатност. Другу категорију представљају службеници чија су овлашћења ограничена на предузимање хитних мера на месту извршења кривичног дела (нпр. обезбеђење места догађаја), без учешћа у формалним истражним поступцима.⁵²⁴

Полицијски службеници који припадају првој категорији у стручној литератури се означавају као „истражни службеници“ (*Ermittlungspersonen*) или, традиционално, као „помоћници тужилаца“.⁵²⁵ Улогу истражног службеника би могла да има већина полицијског кадра, при чему се она обично додељује полицајцима средњег ранга, изузимајући најнижи и највиши ранг. Одлука о томе који припадници полицијских

⁵¹⁹ Доступно на: https://www.bka.de/DE/DasBKA/OrganisationAufbau/Fachabteilungen/Sicherungsgruppe/sicherungsgruppe_node.html, приступ: 3.8.2023. године.

⁵²⁰ Доступно на: https://www.bka.de/DE/DasBKA/OrganisationAufbau/Fachabteilungen/ZentralesInformationsmanagementUndFahndungen/zentralesInformationsmanagement_node.html, приступ: 3.8.2023. године.

⁵²¹ Доступно на: https://www.bka.de/DE/DasBKA/OrganisationAufbau/Fachabteilungen/ZentralVerwaltungsaufgaben/zentralverwaltungsaufgaben_node.html, приступ: 3.8.2023. године.

⁵²² Schröder, F., C., *op. cit.*, стр. XVIII.

⁵²³ Elsner, B., Peters, J., *op. cit.*, стр. 227.

⁵²⁴ Видети: Frase, R. S., Weigend, T., *German Criminal Justice as a Guide to American Law Reform*, Boston College International and Comparative Law Review, Vol. 18, 1995, стр. 317–360.

⁵²⁵ Видети: Juy-Birmann, R., *The German System*, in: Delmas-Marty, M., Spencer, J. R. (eds), *European Criminal Procedures*, Cambridge University Press, Cambridge, 2002 стр. 292–347.

снага могу бити именовани за „истражне службенике“ и који критеријуми морају бити испуњени за стицање тог статуса, у потпуности је у надлежности законодавних тела појединачних покрајина. На тај начин, свака покрајина слободна је да кроз сопствене прописе дефинише професионалне, етичке и образовне услове који се примењују приликом додељивања ових овлашћења, што потенцијално доводи до разлика у пракси међу различитим деловима Немачке.⁵²⁶

С једне стране, истражни службеници обавезни су да поступају у складу са упутствима јавног тужиоца у оквиру кривичне истраге, чиме непосредно доприносе остваривању функције кривичног гоњења. С друге стране, као припадници редовних полицијских снага, они остају одговорни и за очување јавног реда и мира, као и за превенцију кривичних дела.⁵²⁷

У појединим ситуацијама, истовремено испуњавање оба задатка показује се као изузетно захтевно, а није мали број случајева да једно ангажовање искључује друго. Таква двострука улога често захтева балансирање између репресивне и превентивне функције полиције, све док је то могуће, али неминовно долази и до њиховог међусобног сукоба. Ово је одавно препознато као структурни проблем у оквиру немачког модела кривичне истраге, па је у циљу његовог превазилажења, 1977. године донета заједничка одлука свих покрајинских министарстава правде и унутрашњих послова, којом су усвојене посебне смернице. У складу са тим документом, у случајевима у којима дође до колизије између превентивног деловања полиције и захтева тужилаштва у оквиру кривичног гоњења, приоритет се даје превентивној полицијској функцији.⁵²⁸ Није најјасније зашто је тако одлучено, али се тиме додатно нарушава однос између тужилаштва и полиције, будући да се припадницима полиције омогућава да приоритет дају задацима који не проистичу из њихових функција у оквиру кривичног гоњења, што директно утиче на поштовање и примену налога тужилаштва.

Кривична истрага у Немачкој служи двома подједнако значајним сврхама: прво, утврђивању да ли покретање кривичног гоњења може довести до осуђујуће пресуде, и друго, прикупљању доказа за њихову евентуалну употребу у поступку пред судом. Ове сврхе обликују обим и природу истражних радњи које предузимају и тужилаштво и полиција у оквиру истраге, као и степен формализације евидентирања тих радњи ради њихове касније употребе.⁵²⁹

Јавни тужилац задржава контролу над спровођењем кривичних истрага кроз издавање налога полицији, при чему је полиција, по правилу, законски обавезана да поступа у складу са захтевима и упутствима тужилаштва. Штавише, у ситуацијама када поступа по налогу тужиоца, полиција стиче иста овлашћења у погледу прибављања информација од других органа као и само тужилаштво. Оваква поставка указује да се процесна овлашћења полиције у кривичном поступку у суштини темеље на овлашћењима јавног тужилаштва. Из тог разлога, полиција се у стручној литератури често описује као „продужена рука тужилаштва“ (*verlängerter Arm der*

⁵²⁶ Weigend, T., *The Prosecution Service in the German Administration of Criminal Justice*, in: Tak P. J. P. (ed), *Tasks and Powers of the Prosecution Services in the EU Member States*, Wolf Legal Publishers, Nijmegen, 2004, стр. 203– 222.

⁵²⁷ Frase, R. S., Weigend, T., *op. cit.*, стр. 323.

⁵²⁸ Weigend, T., *op. cit.*, стр. 210.

⁵²⁹ Видети: Siegismund, E., *The Public Prosecution Office in Germany: Legal Status, Function and Organization*, in: *Effective Administration of the Police and the Prosecution in Criminal Justice*, the 120th International Senior Seminar, Visiting Experts' Papers, доступно на: https://www.unafei.or.jp/publications/pdf/RS_No60/No60_10VE_Siegismund2.pdf, приступ: 10.7.2025, стр. 58– 64.

Staatsanwaltschaft), што додатно добија на значају имајући у виду да полиција нема овлашћење да самостално одлучује о исходу било које кривичне истраге.⁵³⁰

Иако је полиција дужна да изврши задатке које јој наложи тужилац, у случајевима непоступања тужилац не располаже делотворним механизмима за обезбеђивање њиховог извршења. Дисциплинске мере нису у надлежности тужилаца, већ их може предузети искључиво Министарство унутрашњих послова, и то само у случајевима личног престапа полицијског службеника.⁵³¹ Овакво нормативно решење, слично ономе у Србији, у пракси додатно ограничава могућност јавног тужиоца да врши ефективну контролу над радом полиције, иако је она формално и функционално подређена његовим инструкцијама.

Раније је истакнута генерално доминантна улога јавног тужиоца у односу на полицију, али су међусобни односи ова два органа знатно сложенији. Полиција, као примарни орган за реаговање на криминал, поседује значајну моћ у усмеравању тока кривичне истраге, односно у одређивању њеног даљег развоја и приоритета. Сопственим избором да одређеним врстама кривичних дела да предност, а друге да релативно занемари, полиција утиче на креирање и функционисање целокупног система кривичног гоњења. Поред тога, услед своје двоструке улоге (превентивног органа и реактивне службе) полиција располаже инструментима за евидентирање криминалног понашања, његову проверу, па чак и неформалну контролу. На тај начин, одређена кривична дела могу остати у домену такозваног „сивог” или неевидентираниог криминала.⁵³²

Овлашћења полиције разликује се у односу на статус полицијских службеника, нашта је већ указано. Најужи обим овлашћења поседују сви полицијски службеници, без обзира на свој формални статус, а та овлашћења се, у одређеним ситуацијама, протежу и на лица која немају статус полицијског службеника. Њима је признато право и дужност да изврше такозвани „први захват“ (*erster Zugriff*), односно да иницирају истрагу.⁵³³

Реч је о строго ограниченом спектру мера које се свде на оне најхитније радње чије непредузимање може довести до неповратног губитка доказа. Тако, на пример, овлашћени су да у хитним околностима ухапсе осумњичено лице (чл. 127. НЗКП), или да предузму мере неопходне за утврђивање његовог идентитета (чл. 163б НЗКП), укључујући фотографисање и узимање отисака прстију (чл. 81б НЗКП). Поред тога, могу испитати сведока, вештака, па чак и само осумњичено лице, међутим, такво испитивање је могуће искључиво уколико су наведена лица спремна да добровољно дају исказ, будући да полиција у овој фази нема овлашћење да их формално позове.⁵³⁴

Полицијски службеници чији статус омогућава ангажовање у својству истражног полицајца поседују широка овлашћења, која су по свом домету упоредива са овлашћењима јавног тужиоца. Чињеница да већина полицијских службеника ужива овај посебан статус чини надлежности тужиоца мање јединственим и ексклузивним. Списак мера и радњи прописаних НЗКП које истражни полицајци у сарадњи са јавним тужиоцем могу предузети обухвата:

- вештачење и увиђај (чл. 72-93. НЗКП);

⁵³⁰ Trendafilova, E., Róth, W., *Report on the Public Prosecution Service in Germany*, in: Promoting Prosecutorial Accountability, Independence and Effectiveness, Open Society Institute Sofia, Sofia, 2008, стр. 240.

⁵³¹ Weigend, T., *op. cit.*, стр. 210.

⁵³² Elsner, B., Peters, J., *op. cit.*, стр. 224.

⁵³³ Huber, B., *Germany*, in: Vogler, R., Huber, B., *Criminal Procedure in Europe*, Duncker & Humblot, Berlin, 2008, стр. 269–371.

⁵³⁴ Kremens, K., *op. cit.*, стр. 153-154.

- смештај у установу ради психијатријског вештачења (чл. 81. НЗКП);
- фотографисање и узимање отисака прстију осумњиченог (чл. 81б НЗКП);
- преглед тела осумњиченог и узимање узорака крви (чл. 81а, 81ц НЗКП);
- ДНК анализа (чл. 81е, 81ф НЗКП);
- привремено одузимање предмета, возачке дозволе (чл. 94. НЗКП) и заплена предмета (чл. 98. НЗКП);
- компјутерско поређење личних података (чл. 98ц НЗКП);
- претресање стана и других просторија, лица или предмета који му припадају (чл. 102. НЗКП) и електронског медија (чл. 110. ст. 3. НЗКП);
- постављање контролног пункта на јавним путевима, трговима као и на другим јавно доступним местима (чл. 111. НЗКП);
- утврђивање идентитета (чл. 131а, чл. 131б, 163б, 163ц НЗКП);
- саслушање осумњиченог (чл. 163а НЗКП).

Нису наведене све мере и радње, али су истакнуте најдоминантније. Оно што се мора нагласити на овом месту је то да је предузимање већина радњи могуће искључиво по налогу суда. У том смислу тужилаштво и полиција за издавање тих налога, морају да поднесу захтев суду (чл. 162. НЗКП). Само када постоји ризик од одлагања због недостатка доказа, тужилаштво и полиција су овлашћени да спроводе одговарајуће мере (нпр. чл. 81а ст. 2, 98, 105, 111. ст. 2, 163д ст. 2. НЗКП). Међутим, савезни уставни суд је критеријуме за постојање опасности од нестанка доказа веома поштрио, захтевајући и именоване дежурног судије.⁵³⁵

Тако на пример, лице за које постоји основана сумња да је извршило или учествовало као саизвршилац, саучесник, помагач или подстрекач у извршењу кривичног дела, као и лице за које постоји сумња да је примило украдену робу или на други начин ометало правду, може бити подвргнуто претресу стана, других просторија, његове личности и ствари. Претрес се може извршити и ради лишавања слободе или у случају када постоји сумња да ће претрес довести до проналаска и обезбеђивања доказа. Наредбу за претрес може издати искључиво судија, а у случајевима непосредне опасности и јавни тужилац или његови истражитељи (чл. 102. и 105. НЗКП).

Тако на пример, ради утврђивања чињеница од значаја за кривични поступак може се наложити *физички преглед осумњиченог*. У оквиру тог прегледа, дозвољено је, и без пристанка окривљеног, узимање узорака крви и предузимање других медицинских интервенција које лекар спроводи у складу са правилима струке, под условом да не постоји опасност по здравље лица. Наређивање мере је у надлежности судије, а у случају када би одлагање угрозило успех истраге, овлашћење имају и јавни тужилац и његови истражитељи. Узети узорци крви или других телесних ћелија могу се користити искључиво у сврху кривичног поступка у оквиру којег су прибављени или у другом текућем кривичном поступку,⁵³⁶ а уништавају се чим престане њихова потреба (чл. 81а НЗКП). Што се тиче *физичког прегледа лица која нису осумњичена* (чл. 81ц НЗКП), поступак је сличан као и код претходно описаног прегледа осумњиченог.

Истао тако, *заплена* предмета може наложити само суд, а у случајевима непосредне опасности — јавни тужилац или његови истражитељи. Уколико је, након

⁵³⁵ Schröder, F., C., Uvod, u: Pürner, S., Marković, S. D., *Zakon o krivičnom postupku Savezne Republike Nemačke* [prevod s nemačkog jezika Emina Avdić], University Press: Magistrat, Sarajevo, 2011, стр. XVIII.

⁵³⁶ ДНК идентификациони профил, као и подаци о пореклу и полу особе, могу се утврдити молекуларно-генетским испитивањем материјала прибављеног наведеним мерама, а тако утврђени подаци могу се упоредити са референтним материјалом у обиму неопходном за расветљавање чињеница предмета. Свака друга утврђивања нису дозвољена, а испитивања усмерена ка тим сврхама сматрају се недопустивим. Ове истражне радње могу се, без сагласности лица на које се односе, наложити искључиво од стране суда, а у случајевима непосредне опасности и од стране јавног тужиоца или његових истражитеља (чл. 81е, 81ф НЗКП).

покретања кривичног гоњења, заплону извршио јавни тужилац или истражитељ који поступа по његовом налогу, о томе је неопходно обавестити суд у року од три дана, при чему се заплени предмети стављају на располагање суду. Лице коме су одузети предмети може у било ком тренутку поднети захтев за судско одлучивање о томе (чл. 98. НЗКП).

Са друге стране, радњу попут компјутерског поређења личних података истражни полицајци могу самостално предузети ради спровођења истраге кривичног дела или утврђивања места боравка лица које се потражује у оквиру кривичног поступка. У том циљу, лични подаци прибављени у оквиру тог поступка могу се аутоматизовано упоређивати са другим подацима који се чувају у сврху кривичног гоњења, извршења казни или спречавања опасности (чл. 98ц НЗКП). Исто самостално, могу предузети и утврђивање идентитета лица. Уколико постоји сумња да је одређено лице извршило кривично дело, полицијски службеници овлашћени су да предузму потребне мере ради утврђивања његовог идентитета. Идентитет лица које није осумњичено за кривично дело може се утврђивати само у оној мери у којој је то неопходно за потребе истраге конкретног кривичног дела (чл. 163б НЗКП).

Без обзира на то да ли се радње предузимају уз одобрење суда или самостално, потребно је нагласити да је јавни тужилац овлашћен да предузме све мере из надлежности полицијских службеника обе категорије, при чему се и од стране јавног тужиоца ове мере могу примењивати искључиво у условима хитности.

Постоје, међутим, мере и одлуке које су искључиво у надлежности јавног тужиоца и које се не могу делегирати полицијским службеницима. У такве мере спадају:

- тајни надзор и снимање телекомуникација (чл. 100а НЗКП);
- тајно прислушкивање и снимање у стану (чл. 100ц НЗКП);
- прикупљање податка из телекомуникационог саобраћаја (чл. 100г, 100и НЗКП);
- тајно праћење и снимање (чл. 100х НЗКП);
- прикривени истражитељ (чл. 110а НЗКП) и друге мере и радње.

Полицијски органи су дужни да се обрете јавном тужиоцу у свим ситуацијама када је потребно прибавити судски налог за хапшење, претрес, заплону или надзор. У редовним околностима, такве мере се спроводе искључиво по судском налогу, при чему захтев за издавање налога може поднети једино јавни тужилац. Само у случајевима непосредне хитности, када јавни тужилац није доступан, судија може поступити без тужилачког захтева, али и тада је јавни тужилац овлашћен да накнадно изда даља упутства.⁵³⁷

Упркос практичној доминацији полиције у истражном процесу, тужилаштво у крајњој линији остаје одговорно за исход кривичне истраге. Разлог је тај што тужилац, на крају, мора донети коначну одлуку о томе да ли ће оптужити осумњиченог за кривично дело.⁵³⁸ Међутим, треба имати у виду да се у већини случајева та одлука заснива искључиво на материјалу који је прикупила полиција, без икаквог тужилачког учешћа. Због тога је перспектива коју тужилац усвоји у великој мери обликована оним што је полиција прикупила и представила. Стога су поједини аутори вероватно у праву када закључују да способност полиције да „усмерава поступак у правцу који је сама изабрала“ омогућава да преузме знатно независнију и утицајнију улогу него што је то предвиђено на нормативном нивоу.⁵³⁹

⁵³⁷ Kremens, K., *op. cit.*, стр. 154-155.

⁵³⁸ Weigend, T., *op. cit.*, стр. 208.

⁵³⁹ Elsner, B., Peters, J., *op. cit.*, стр. 225.

Улога полиције у истрази је појачана чињеницом да немачки кривични поступак не предвиђа формалне временске рокове у којима истрага мора бити окончана, за разлику од, како ће се видети, решења у Италији. Као последица тога, ни тужилац ни суд немају формални механизам контроле трајања истраге, једина процесна граница јесте истек рока застарелости. НЗКП-у такође недостају одредбе које би обавезивале тужиоца на периодичне прегледе предмета. Како је већ истакнуто, уобичајена пракса јесте да тужилац добије досије од полиције тек када она одлучи да истрага треба да буде окончана.⁵⁴⁰

У немачком кривичном поступку, одлука о подизању оптужнице против одређеног лица представља завршни корак истражног поступка. Она се формализује подношењем писмене оптужнице (*Anklageschrift*) надлежном суду. Овим институтом се, у најширем смислу, не само утврђује праг за доношење такве одлуке (*genügenden Anlaß zur Erhebung der öffentlichen Klage*), већ се и потврђује да је овлашћење за подношење оптужнице суду искључиво у надлежности јавног тужиоца. Без формално поднете оптужнице од стране тужиоца, суд није овлашћен да приступи решавању предмета.⁵⁴¹

На основу изнетог, може се закључити да полиција, у оквиру немачког кривичног поступка, не делује као самостални истражни орган, већ своје активности спроводи искључиво по налогу и под непосредним надзором јавног тужилаштва. Иако у појединим случајевима ова зависност има претежно формалан карактер, она ипак представља неопходан елемент процесне структуре, усмерен на обезбеђивање законитости истражних радњи. Процесни значај радњи које полиција предузима у току истраге у великој мери зависи од тога да ли су те радње спроведене под надзором јавног тужилаштва и у складу са одредбама прописаним у НЗКП-у. У случајевима када постоји опасност од одлагања, полиција може без претходног одобрења јавног тужиоца или суда предузети одређене доказне радње, као што су претресање, привремено задржавање или заплена предмета. Међутим, ове радње морају накнадно бити потврђене од стране јавног тужиоца или суда, јер у супротном могу бити процесно неупотребљиве, односно могу представљати тзв. забрањене доказе (*Beweisverwertungsverbot*), уколико би, на пример, дошло до повреде одредаба члана 163а НЗКП.

3. Полиција као субјект предистражног поступка у кривичнопроцесном законодавству Италије и процесна вредност прикупљених материјала

Италијански систем кривичног поступка дуго је користио инквизиторски процесни модел. Први италијански Законик о кривичном поступку проглашен је 1865. године и био је под снажним утицајем тзв. Наполеоновог кодекса, без обзира на промене из 1913. године.⁵⁴²

Следећи Законик о кривичном поступку донет је 1930. године, у време фашизма и на темељу претходних законских решења. Кривични поступак је подељен у две фазе: истражну и фазу суђења. Истражна фаза је била доминантна у поступку, а спроводио ју је истражни судија са широким овлашћењима. У већини случајева, у фази суђења није довођено у питање оно што је урађено у истражној фази, суђење је једноставно

⁵⁴⁰ Видети: Juy-Birmann, R., *op. cit.*, стр. 313.

⁵⁴¹ Видети: Kühne, H. H., *Germany*, in: Van Den Wyngaert, C. (ed), *Criminal Procedure Systems in the European Community*, Butterworths, London, 1993, стр. 137–162.

⁵⁴² Illuminati, G., *The frustrated turn to adversarial procedure in Italy (Italian criminal procedure code of 1988)*, Washington University Global Studies Law Review, Volume 4, Issue 3, 2005, стр. 567.

функционисало као контрола оног што је раније одлучено,⁵⁴³ притом је учешће браниоца у истражној фази било скоро искључено.⁵⁴⁴ Овај законик је уз поједине промене и релативно бројне одлуке Уставног суда важио све до 1988. године.

Законик о кривичном поступку (*Codice di procedura penale*)⁵⁴⁵ из 1988. године доноси револуцију у италијански кривични поступак (у даљем тексту: ИЗКП). Настао је по узору на англоамерички контрадикторни систем,⁵⁴⁶ и заснива кривични поступак на акузаторском моделу, чиме је дефинитивно напустио дотадашњи инквизиторски модел. Италија је прва европска држава која је направила овакав експеримент и прихватила „тужилачку”, а нешто касније „страначку” истрагу, уместо судске.⁵⁴⁷ Према томе, уместо истражног судије истрагу спроводи јавни тужилац, непосредно или посредством судске полиције, којој може поверити спровођење истражних радњи.⁵⁴⁸ Такође, променама је предвиђено да кључно доказивање буде у оквиру главне судске расправе, а не у фази истраге.⁵⁴⁹ У том смислу, фаза суђења је стриктно одвојена од фазе истраге - претходне (прелиминарне) истраге (*indagine preliminare*), која се процесно не раздваја од предистражног поступка.⁵⁵⁰

Дакле, већина информација прикупљених у првој фази поступка (истрази) неприхватљива је као доказ у току суђења. ИЗКП се заснива на претпоставци да на доказну вредност утиче начин на који су докази прикупљени.⁵⁵¹ Доносиоци ИЗКП полазили су од уверења да је најефикаснији метод за доказивање чињеница и утврђивање истине онај који се одвија у контексту супротстављених гледишта. Као последица тога, једини доказ на којем се може засновати судска одлука јесте онај који је усмено изведен на главном претресу, што обухвата и унакрсно испитивање, инспирисано англоамеричким системом кривичног поступка.⁵⁵² То је, заузврат, утицало на начин спровођења кривичних истрага. Како циљ кривичне истраге више није био прибављање доказа ради њихове непосредне употребе на суђењу, већ омогућавање јавном тужиоцу да одлучи да ли ће покренути поступак, а обим и врсту мера које је потребно предузимати током истраге морали су бити измењени.⁵⁵³

Симбол раздвајања између фазе суђења и истражне фазе представља такозвани „систем двоструких досијеа“, који се разликује од јединственог истражног досијеа, карактеристичног за стари систем пре 1988. године. Током истражне фазе кривичног поступка, сви записи о доказима прикупљају се у истражном досијеу. По окончању истраге, тај досије се издваја и постаје доступан искључиво странкама, које га могу

⁵⁴³ Illuminati, G., *op. cit.*, 2005, стр. 567-568.

⁵⁴⁴ Manna, A., Infante, E., *Criminal Justice Systems in Europe and North America: Italy*, United Nations European Institute for Crime Prevention and Control, Helsinki 2000., стр. 7.

⁵⁴⁵ Gazzetta ufficiale della Repubblica Italiana, Serie Generale n. 250 del 24.10.1988.

⁵⁴⁶ Illuminati, G., *op. cit.*, 2005, стр. 571.

⁵⁴⁷ Грубач, М., *Одредбе о организацији претходног кривичног поступка Нацрта ЗКП Србије из априла 2010. године упоређене са одговарајућим одредбама италијанског ЗКП*, Гласник Адвокатске коморе Војводине бр. 12/2010, Нови Сад, стр. 559-560.

⁵⁴⁸ Бошковић, М. А., Кулић, В., *Италијански модел претходног кривичног поступка*, Култура полиса - Посебно издање 1, 2012, Нови Сад, стр. 138.

⁵⁴⁹ Manna, A., Infante, E., *op. cit.*, стр. 7.

⁵⁵⁰ Миљуш, И., *Однос између судске полиције и тужилаштва у Италији и Шпанији потреба реформе законодавства*, Страни правни живот бр. 2/2016, Београд, стр. 200.

⁵⁵¹ Видети: Illuminati, G., Caianiello, M., *The Investigative Stage of the Criminal Process in Italy*, in: Cape, E., Hodgson, J., Pranken, T., Spronken, T. (eds), *Suspects in Europe - Procedural Rights at the Investigative Stage of the Criminal Process in the European Union*, Intersentia, Antwerp, 2007, стр. 129-154.

⁵⁵² Више о томе видети: Giostra, G., *Contraddittorio*, in: Enciclopedia Giuridica Treccani, 2001, vol. II, стр. 1 sq.; Ubertis, G., *La ricerca della verità giudiziale*, in: Ubertis G. (ed), *La conoscenza del fatto nel processo penale*, Milan, Giuffrè, 1992, стр. 2 sq, наведено према: Illuminati, G., Caianiello, M., *op. cit.*, стр. 130.

⁵⁵³ Kremens, K., *op. cit.*, стр. 168.

користити за припрему одбране или за оспоравање кредибилитета сведока током његовог исказа на суђењу. Судија који председава суђењем никада неће имати увид у истражни досије. Уместо тога, њему се доставља потпуно нови документ - судски досије, који садржи искључиво доказе изведене током суђења, као и доказе које је објективно немогуће поново извести пред судом (*corpus delicti*, снимци прислушкивања, записници о претресу који је извршила полиција, записници о претходним осудама окривљеног и слично).⁵⁵⁴

Циљ оваквог приступа је да се спрече судске предрасуде засноване на сазнањима о истрази коју су водили јавни тужилац и полиција. Због тога су резултати претходне истраге повучени са суђења, у покушају да се избегне утицај на судију.⁵⁵⁵

Једна од значајних новина ИЗКП-а из 1988. године било је јачање улоге свих страна у прикупљању доказа, што се највише одразило на фазу суђења, али и на истражну фазу. Од 2000. године уведен је систем паралелних истрага које могу спроводити и тужилаштво и одбрана.⁵⁵⁶ Право на приватну истрагу, које имају и окривљени и жртва, изричито је регулисано ИЗКП, где се адвокатима даје овлашћење да прикупљају доказе у корист својих клијената (чл. 391-бис ИЗКП).

По свом обиму, приватна истрага се у основи не разликује од оне коју води полиција. Адвокати могу ангажовати стручњаке, прибављати документа јавних институција, остваривати приступ јавним и приватним просторима, као и саслушавати сведоке. При томе, изјаве сведока⁵⁵⁷ које адвокат узме у прописаној форми могу се користити пред судом на истој основи као и оне које је прикупио јавни тужилац.⁵⁵⁸

Још један фактор који је утицао на облик кривичне истраге у Италији јесте успостављање јединственог односа између тужилаштва и полиције, заснованог на подређености полиције тужилаштву. Тај модел је уведен још раније, са циљем да се умањи истражна аутономија коју је полиција имала према одредбама Законика из 1930. године.⁵⁵⁹ Стога је начело подређености судске полиције (*polizia giudiziaria*) тужилаштву подигнуто на уставни ниво. Уставом Републике Италије (*Costituzione della*

⁵⁵⁴ Illuminati, G., Caianiello, M., *op. cit.*, стр. 130.

⁵⁵⁵ Јака подела између фаза (суђења и истраге) обезбеђивана је са два правила: 1) забрана истражних списа на суђењу, осим када се користи за опозив сведока; и 2) забрана сведочења полиције на суђењу у вези са изјавама прикупљеним у фази истраге. Поред овога, снажно је смањена способност судије да изводи доказе (ограничено на случај апсолутне нужде, тако да не би могао да одлучи у корист било које стране). Више о томе видети: Illuminati, G., *op. cit.*, стр. 571.

⁵⁵⁶ Видети: Ruggeri, S., *Participatory Rights in Italian Criminal Justice and the Developments Towards a contradictoire-Based Model of Criminal Proceedings*, in: Audi Alteram Partem in Criminal Proceedings. Springer, Cham, 2017, стр. 11-128.

⁵⁵⁷ Закон прецизно регулише начин на који се спроводи интервју, укључујући и обавезу да се испитанику саопшти право да одбије да одговори. Проблеми настају када сведок одбије сарадњу, јер адвокат нема могућност принуде. У таквим случајевима неопходна је интервенција јавног тужиоца, који на захтев адвоката мора заказати испитивање у року од седам дана. Алтернативно, адвокат може поднети захтев суду ради одржавања доказног рочишта. Више о томе видети: Mangiaracina, A., *Report on Italy*, in: Quattrocchio, S., Ruggeri, S. (eds), *Personal Participation in Criminal Proceedings*, Springer, Cham, 2019, стр. 229-278.

⁵⁵⁸ Овлашћење адвоката да спроводи приватну истрагу није условљено природом оптужби нити статусом окривљеног. Поред адвоката, истражне радње могу обављати и приватни истражитељи и стручни консултанти, што знатно проширује домет ове институције. Ипак, њена практична примена је ограничена високим трошковима, који, иако делимично покривени системом правне помоћи, често представљају препреку за ефикасно спровођење истраге. Више о томе видети: Caianiello, M., *Italy*, in: Cape, E., Namoradze, Z., Smith, R., Spronken, T. (eds), *Effective Criminal Defence in Europe*, Intersentia, Antwerp, 2010, стр. 373-423.

⁵⁵⁹ Видети: Gialuz, M., *The Italian Code of Criminal Procedure: A Reading Guide*, in: Gialuz, M., Lupária, L., Scarpa, F. (eds), *The Italian Code of Criminal Procedure - Critical Essays and English Translation*, Cedam, Milan, 2017, стр. 17- 55.

Repubblica Italiana),⁵⁶⁰ у члану 109. прописано је да судска власт има непосредну контролу над судском полицијом. Претходно, члан 107. утврђује да јавни тужилац ужива гаранције које су дефинисане одредбама о судском систему. Сходно томе, јавни тужилац, са статусом и правима која проистичу из система судске власти, руководи радом судске полиције у оквиру својих надлежности, што је детаљније прописано ИЗКП-ом.

Начињен је још један значајан корак, јер је италијанско законодавство прописало и омогућило да судска полиција остане независна од Министарства правде, чиме је допринето очувању аутономије судства у односу на извршну власт.⁵⁶¹ У том смислу основана је посебна служба судске полиције, која је искључиво надлежна за спровођење кривичних истрага, али није део судске власти.⁵⁶²

У кривичнопроцесном законодавству Италије постоје редован кривични поступак и одређени облици алтернативних поступака. Редован поступак у првом степену обухвата: 1) претходна истраживања, односно претходну истрагу; 2) фазу претходног рочишта (сумирање резултата претходне истраге) и 3) фазу суђења. Претходна истрага и фаза претходног рочишта чине претходни поступак, док је фаза суђења (расправа) део главног кривичног поступка.⁵⁶³

⁵⁶⁰ Costituzione della Repubblica Italiana, L'Assemblea Costituente, che approvò la Costituzione entrata in vigore il 1° gennaio 1948. Con le modificazioni introdotte con le leggi costituzionali 9 febbraio 1963, n. 2 «Modificazioni agli articoli 56, 57 e 60 della Costituzione» (G.U. n. 40 del 12 febbraio 1963); 27 dicembre 1963, n. 3 «Modificazioni agli articoli 131 e 57 della Costituzione e istituzione della Regione Molise» (G.U. n. 3 del 4 gennaio 1964); 22 novembre 1967, n. 2 «Modificazione dell'articolo 135 della Costituzione e disposizioni sulla Corte costituzionale» (G.U. n. 294 del 25 novembre 1967); 16 gennaio 1989, n. 1 «Modifiche degli articoli 96, 134 e 135 della Costituzione e della legge costituzionale 11 marzo 1953, n. 1, e norme in materia di procedimenti per i reati di cui all'articolo 96 della Costituzione» (G.U. n. 13 del 17 gennaio 1989); 4 novembre 1991, n. 1 «Modifica dell'articolo 88, secondo comma, della Costituzione» (G.U. n. 262 dell'8 novembre 1991); 6 marzo 1992, n. 1 «Revisione dell'articolo 79 della Costituzione in materia di concessione di amnistia e indulto» (G.U. n. 57 del 9 marzo 1992); 29 ottobre 1993, n. 3 «Modifica dell'articolo 68 della Costituzione» (G.U. n. 256 del 30 ottobre 1993); 22 novembre 1999, n. 1 «Disposizioni concernenti l'elezione diretta del Presidente della Giunta regionale e l'autonomia statutaria delle Regioni» (G.U. n. 299 del 22 dicembre 1999); 23 novembre 1999, n. 2 «Inserimento dei principi del giusto processo nell'articolo 111 della Costituzione» (G.U. n. 300 del 23 dicembre 1999); 17 gennaio 2000, n. 1 «Modifica all'articolo 48 della Costituzione concernente l'istituzione della circoscrizione Estero per l'esercizio del diritto di voto dei cittadini italiani residenti all'estero» (G.U. n. 15 del 20 gennaio 2000); 23 gennaio 2001, n. 1 «Modifiche agli articoli 56 e 57 della Costituzione concernenti il numero dei deputati e senatori in rappresentanza degli italiani all'estero» (G.U. n. 19 del 24 gennaio 2001); 18 ottobre 2001, n. 3 «Modifiche al titolo V della parte seconda della Costituzione» (G.U. n. 248 del 24 ottobre 2001); 23 ottobre 2002, n. 1 «Cessazione degli effetti dei commi primo e secondo della XIII disposizione transitoria e finale della Costituzione» (G.U. n. 252 del 26 ottobre 2002); 30 maggio 2003, n. 1 «Modifica dell'articolo 51 della Costituzione» (G.U. n. 134 del 12 giugno 2003); 2 ottobre 2007, n. 1 «Modifica dell'articolo 27 della Costituzione, concernente l'abolizione della pena di morte» (G.U. n. 236 del 10 ottobre 2007); 20 aprile 2012, n. 1 «Introduzione del principio del pareggio di bilancio nella Carta costituzionale» (G.U. n. 95 del 23 aprile 2012); 19 ottobre 2020, n. 1 «Modifiche agli articoli 56, 57 e 59 della Costituzione in materia di riduzione del numero dei parlamentari» (G.U. n. 261 del 21 ottobre 2020); 18 ottobre 2021, n. 1 «Modifica all'articolo 58 della Costituzione, in materia di elettorato per l'elezione del Senato della Repubblica» (G.U. n. 251 del 20 ottobre 2021); 11 febbraio 2022, n. 1 «Modifiche agli articoli 9 e 41 della Costituzione in materia di tutela dell'ambiente» (G.U. n. 44 del 22 febbraio 2022); 7 novembre 2022, n. 2 «Modifica all'articolo 119 della Costituzione, concernente il riconoscimento delle peculiarità delle Isole e il superamento degli svantaggi derivanti dall'insularità» (G.U. n. 267 del 15 novembre 2022); 26 settembre 2023, n. 1 «Modifica all'articolo 33 della Costituzione, in materia di attività sportiva» (G.U. n. 235 del 7 ottobre 2023), доступно на: https://www.senato.it/sites/default/files/media-documents/Costituzione_ITALIANO.pdf, приступ: 30.12.2023. године.

⁵⁶¹ Di Amato, A., *Criminal Law in Italy*, Kluwer Law International, Alphen aan den Rijn, 2013, стр. 35.

⁵⁶² Di Amato, A., *op. cit.*, стр. 158.

⁵⁶³ Бошковић, М. А., Кулић, В., *op. cit.*, стр. 139.

Јавни тужилац и судска полиција, у оквиру својих овлашћења, предузимају истраге неопходне за доношење одлуке о покретању кривичног гоњења, што представља сврху прелиминарних истрага (чл. 326. ИЗКП). ИЗКП-ом је прописано да „јавни тужилац руководи истрагом и непосредно располаже судском полицијом“ (чл. 327. ИЗКП). Судска полиција (*polizia giudiziaria*) је субјект, али не и странка у кривичном поступку, јер у њему не представља директан интерес, као што то чине, на пример, окривљени са браниоцем или јавни тужилац, који је одговоран за заступање интереса државе у примени кривичног закона. У ствари, на тужиоцу је да користи резултате истрага, било да их је спровео на сопствену иницијативу или их је делегирао.⁵⁶⁴

Уопште, полицијске снаге у Италији чине четири националне полиције: Државна полиција (*Polizia di Stato*) у оквиру Министарства унутрашњих послова,⁵⁶⁵ Финансијска полиција (*Guardia di Finanza*) под контролом Министарства финансија,⁵⁶⁶ Карабињери (*Carabinieri*) под контролом Министарства одбране⁵⁶⁷ и Затворска полиција (*Polizia Penitenziaria*) у саставу Министарства правде.⁵⁶⁸ Поред тога, постоје и две локалне полиције: Покрајинска полиција (*Polizia Provinciale*) и Општинска полиција (*Polizia Municipale*). Посебно место заузима и организациона јединица под називом Одељење за борбу против мафије (*Dipartimento Investigativo Antimafia - DIA*), која представља заједнички подухват свих националних полицијских снага задужених за борбу против организованог криминала.⁵⁶⁹

Поставља се питање: где је ту судска полиција? Структура ове службе је сложена, јер она не представља посебан тип полицијске организације, већ обједињује припаднике различитих агенција надлежних за кривичне истраге. Овакво институционално решење омогућава јасно разграничење између две типичне полицијске функције: очувања јавне безбедности и спровођења кривичних истрага, при чему је ова друга стављена под непосредну контролу јавног тужилаштва.⁵⁷⁰ Судска полиција обухвата припаднике више организационих јединица полиције, од којих је свака у надлежности различитог министарства.⁵⁷¹ На пример, у њен састав улазе припадници Државне полиције (Министарство унутрашњих послова), Карабињера (Министарство одбране) и Финансијске гарде (Министарство финансија). Овим, међутим, списак агенција које могу учествовати у кривичним истрагама није исцрпљен, јер постоји више специјализованих полицијских јединица које се повремено баве овом врстом активности.⁵⁷²

У првом делу ИЗКП-а, под насловом „Судска полиција“ (чл. 55–59), прописана је функција судске полиције. Према законским одредбама, судска полиција је дужна, чак и по сопственој иницијативи, да открива кривична дела, спречава њихове евентуалне даље последице, предузима мере за проналажење учинилаца, обезбеђује изворе доказа

⁵⁶⁴ *La polizia giudiziaria*, доступно на: <https://www.uilpolizia.com/la-polizia-giudiziaria-introduzione>, приступ: 30.3.2023. године.

⁵⁶⁵ *Polizia di Stato*, доступно на: <https://www.poliziadistato.it>, приступ: 28.4.2023. године.

⁵⁶⁶ *Guardia di Finanza*, доступно на: <https://www.gdf.gov.it>, приступ: 28.4.2023. године.

⁵⁶⁷ *Carabinieri*, доступно на: <https://www.carabinieri.it>, приступ: 28.4.2023. године.

⁵⁶⁸ *Polizia Penitenziaria*, доступно на: <https://poliziapenitenziaria.gov.it>, приступ: 28.4.2023. године.

⁵⁶⁹ *Dipartimento Investigativo Antimafia*, доступно на: <https://direzioneinvestigativaantimafia.interno.gov.it>, приступ: 28.4.2023. године.

⁵⁷⁰ Caianiello, M., *Increasing Discretionary Prosecutor's Powers: The Pivotal Role of the Italian Prosecutor in the Pretrial Investigation Phase*, Oxford Handbooks Online, Oxford, 2016, стр. 9.

⁵⁷¹ Видети: Perrodet., A., *The Italian System*, in: Delmas-Marty, M., Spencer, J. R. (eds), *European Criminal Procedures*. Cambridge University Press, Cambridge, 2002, стр. 348–411.

⁵⁷² Видети: Ruggieri, F., Marcolini, S., *Italy*, in: Ligeti, K. (ed), *Toward a Prosecutor of the European Union*, Volume 1: A Comparative Analysis, Hart Publishing, London, 2013, стр. 368–404.

и прикупља све друге податке од значаја за примену закона. Другим речима, она спроводи све истраге и радње које наложи или делегира судска власт (чл. 55. ИЗКП).

Организациону структуру судске полиције чине:

- 1) службе (јединице) предвиђене законом;
- 2) одељења судске полиције, основана при сваком јавном тужилаштву; и
- 3) службеници и агенти који припадају другим телима, а која су по закону обавезна да спроводе истраге након пријаве кривичног дела (чл. 56. ИЗКП).

Свако тужилаштво, дакле, има на располагању полицијско одељење судске полиције чији су припадници искључиво задужени за истражне задатке, док Канцеларија генералног јавног тужиоца при Апелационом суду може користити сва одељења основана у оквиру свог подручја надлежности (чл. 58. ИЗКП).

Према одредбама члана 57. ИЗКП, службеницима и агентима судске полиције (*ufficiali e agenti di polizia giudiziaria*) сматрају се следеће категорије лица:

а) руководиоци, комесари, инспектори, надзорници и остали припадници Државне полиције којима прописи о систему јавне безбедности признају овај статус;

б) виши и нижи официри и подофицири Карабињера, Финансијске гарде, затворске полиције и Државног шумарског корпуса, као и други припадници наведених полицијских снага којима прописи одговарајућих служби признају наведени статус;

в) градоначелници општина у којима не постоји канцеларија Државне полиције, команда Карабињера или јединица Финансијске гарде.

Може се уочити да ИЗКП уређује персонални састав судске полиције, правећи разлику између службеника (*ufficiali*) и агената (*agenti*) судске полиције. Како се истиче у литератури, ова подела није формална већ функционална: „службеници“ располажу ширим истражним и руководним овлашћењима, док „агенти“ претежно делују извршно, под њиховим надзором. Посебна специфичност италијанског решења јесте укључивање градоначелника као службеника судске полиције у срединама у којима не постоји канцеларија државне полиције, команда карабињера или јединица финансијске гарде, што представља реликт из историјског развоја система јавне безбедности.⁵⁷³

Организација судске полиције уређена је на начин који обезбеђује највиши степен функционалне зависности полиције од јавног тужиоца.⁵⁷⁴ Службеници одељења судске полиције могу бити унапређени или разрешени дужности само уз одобрење главног тужиоца канцеларије у којој раде. Осим тога, деловање полицијских агенција које чине судску полицију, а које су организационо смештене у оквиру различитих министарстава, осмишљено је тако да додатно обезбеди њихову функционалну зависност од тужилаштва.⁵⁷⁵

Треба напоменути да је судска полиција функционално зависна од тужилаштва, али не и организационо. Иако тужилаштво има на располагању јединствену структуру судске полиције, придружену сваком тужилаштву и искључиво посвећену спровођењу кривичне истраге, између њих не постоји организациона веза.⁵⁷⁶

⁵⁷³ Видети: Calò, L., *Artt. 55-59, Codice di procedura penale*, a cura di Canzio, G., e Bricchetti, R., coordinamento di Andrea Montagni, II edizione, Giuffrè Francis Lefebvre, 2024.

⁵⁷⁴ Illuminati, G., *The Role of the Public Prosecutor in the Italian System*, in: Tak, P. J. P. (ed), *Tasks and Powers of the Prosecution Services in the EU Member States*, Volume I, Wolf Legal Publishers, Nijmegen, 2004, стр. 303-332.

⁵⁷⁵ Kremens, K., *op. cit.*, стр. 170.

⁵⁷⁶ Више о томе видети: Montana, R., *Paradigms of Judicial Supervision and Co-Ordination between Police and Prosecutors: The Italian Case in a Comparative Perspective*, *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, 2009, стр. 309-333.

Активност полиције започиње оног тренутка када сазна да је извршено кривично дело. Одмах након тога, судска полиција је дужна да без одлагања писаним путем обавести јавног тужиоца о основним елементима кривичног дела, као и о свим до тада прикупљеним чињеницама. У извештају морају бити наведени извори доказа, предузете радње и приложена одговарајућа документација. Такође, дужна је да саопшти опште информације о идентитету лица против кога се покреће истрага, оштећеном, као и о лицима која имају сазнања о догађају (чл. 347. ст. 1-2. ИЗКП).⁵⁷⁷ Сврха оваквог решења је да тужилац у пракси има контролу над кривичном истрагом.

Сваку кривичну пријаву јавни тужилац уписује у регистар кривичних пријава. Тренутак уписа кривичне пријаве у регистар кривичних пријава је веома значајан, јер од тада почиње да тече рок у којем се мора завршити претходна истрага, с тим што треба нагласити да ће се кривична пријава уписати у регистар тек када буде познато име особе којој се то дело ставља на терет (чл. 335. ст. 1. ИЗКП).⁵⁷⁸ Рок за окончање претходне истраге је 12 месеци од регистрације кривичне пријаве (чл. 405. ИЗКП). Јавни тужилац, пре истека рока, може захтевати од суда да се, из оправданих разлога, рок продужи (чл. 406. ИЗКП).⁵⁷⁹

ИЗКП предвиђа улогу јавног тужиоца као носиоца и руководиоца кривичне истраге. Јавни тужиоци располажу не само широком дискреционом овлашћењем да одреде стратегију поступања у сваком појединачном случају, већ и правом да одлуче које ће истражне мере бити предузете ради постизања сврхе поступка.⁵⁸⁰

Када јавни тужилац преузме процесну контролу над истрагом, дужан је да предузме све неопходне кораке ради утврђивања да ли је кривично дело извршено, као и да ли постоји довољно доказа за покретање кривичног гоњења.⁵⁸¹ Опште правило предвиђа да тужилац може лично спроводити било коју истражну радњу. Не постоје законска ограничења његових надлежности у вези с тим, што значи да теоретски тужилац може самостално водити целу кривичну истрагу, посебно имајући у виду да закон подстиче тужиоца да предузме све потребне мере како би одлучио да ли ће покренути кривично гоњење. Штавише, за разлику од положаја према ИЗКП из 1930. године, истражне радње које спадају у надлежност тужиоца нису ограничене.⁵⁸²

Јавни тужилац, наравно, није у могућности да лично спроводи сваку истражну радњу. У пракси, у готово свим случајевима тужилац се ослања на службенике судске полиције, односно може им наложити да у његово име предузму одређене радње. Та упутства могу бити специфична или општа. У првом случају тужилац издаје налог за спровођење конкретне радње, као што је, на пример, претрес или испитивање сведока, док су у другом случају упутства ширег карактера, али не у мери да би се могла примењивати генерално у свим поступцима.⁵⁸³

⁵⁷⁷ Више о томе видети: Бошковић, М. А., Кулић, В., *op. cit.*, стр. 143.

⁵⁷⁸ Бошковић, М. А., Кулић, В., *op. cit.*, стр. 144.

⁵⁷⁹ Након обавештења о кривичној пријави, правосудна полиција наставља да обавља функције (наведене у члану 55.) прикупљањем свега што је од користи за реконструкцију чињеница и идентификацију осумњиченог (члан 348. ЗКПИ). Због потребне идентификације, може бити задржан онолико колико је потребно, односно до 12 часова, а најдуже до 24 часа у посебно сложеним ситуацијама (члан 349. ЗКПИ).

⁵⁸⁰ Ruggeri, S., *Investigative and Prosecutorial Discretion in Criminal Matters: The Contribution of the Italian Experience*, in: Caianiello, M., Hodgson, J. S. (eds), *Discretionary Criminal Justice in a Comparative Context*, Carolina Academic Press, Durham, 2015, стр. 59-85.

⁵⁸¹ Caianiello, M., *The Italian Public Prosecutor: An Inquisitorial Figure in Adversarial Proceedings*, in: Luna, E., Wade, M. (eds), *The Prosecutor in Transnational Perspective*, Oxford University Press, Oxford, 2012, стр. 250-267.

⁵⁸² Ruggeri, S., *op. cit.*, 2015, стр. 70.

⁵⁸³ Illuminati, G., *op. cit.*, 2004, стр. 310.

Радње полиције у претходној истрази могу се поделити у две групе: прву чине оне које полиција може предузети и без изричитог налога јавног тужиоца, док другу чине радње које полиција може спровести искључиво на основу његовог изричитог овлашћења.⁵⁸⁴ У овом другом случају, оне се полицији преносе путем делегираних овлашћења тужиоца (чл. 370. ст. 1. и чл. 348 ст. 3. ИЗКП),⁵⁸⁵ као што су, на пример, различите врсте испитивања, претреси, одузимање предмета и друго. Ипак, јавни тужилац не може делегирати оне радње које су изричито резервисане за његову надлежност, као што је испитивање лица која се налазе у притвору и слично. Упркос овако широко постављеним овлашћењима јавног тужиоца, постоје ситуације у којима полиција може деловати потпуно самостално, чак и без претходног знања јавног тужиоца.⁵⁸⁶

Полиција може самостално да спроводи истражне радње од тренутка када добије обавештење да је кривично дело почињено, све док та информација не стигне до јавног тужиоца. Иако тужилац мора бити обавештен без одлагања, у пракси је полицији остављено извесно време у ком делује независно. У почетку је законом био прописан рок од 48 сати у ком је полиција морала да проследи информације тужиоцу, али је та одредба укинута јер је доводила до великог застоја у нерешеним предметима.⁵⁸⁷

Као последица тога, у раној фази истраге полиција има широку слободу да сама одлучује о корацима у поступку, од прикупљања доказа до идентификације осумњичених и сведока. Овакво решење омогућава полицији да постави почетну стратегију и смернице истраге, па тужилац у великом броју случајева преузима предмет тек након што је правац истраге већ дефинисан од стране полиције.⁵⁸⁸

Одредбама члана 384. ИЗКП-а изричито је предвиђено да, чак и након што јавни тужилац буде обавештен о извршеном кривичном делу, судска полиција може наставити да предузима радње у оквиру овлашћења из члана 55. ИЗКП-а, нарочито у погледу прикупљања свих информација које могу бити корисне за реконструкцију догађаја и идентификацију учиниоца. Поред тога, закон изричито дозвољава полицији да тражи предмете и трагове, испитује сведоке и предузима бројне друге радње. То значи да, иако судска полиција делује под надзором тужиоца и има обавезу да поступа у складу са његовим налозима и смерницама, она ипак може предузимати истражне радње и по сопственој иницијативи, под условом да су те мере усмерене на остварење циљева које је поставио тужилац.⁵⁸⁹

У току претходне истраге законодавац је предвидео могућност доказног рочишта (*incidente probatorio*) као изузетак, уколико се укаже потреба да се спроведу радње које се не могу одложити до одржавања расправе и извођења доказа. Докази који су прибављени на овај начин биће сачувани и валидни на главном претресу.⁵⁹⁰

Коначно, након спроведене претходне истраге, јавни тужилац може да покрене кривични поступак (подноси захтев за упућивање на суђење) или да поступак не покрене (подноси захтев да се предмет архивира), а о захтеву одлучује суд (чл. 405. ИЗКП).

⁵⁸⁴ Mathias, E., *The Balance of Power between the Police and the Public Prosecutor*, in: Delmas-Marty, M., Spencer, J. R. (eds), *European Criminal Procedures*, Cambridge University Press, Cambridge, 2002, стр. 459-487.

⁵⁸⁵ Montana, R., *op. cit.*, стр. 316.

⁵⁸⁶ Kremens, K., *op. cit.*, стр. 171.

⁵⁸⁷ Kremens, K., *op. cit.*, стр. 172.

⁵⁸⁸ Montana, R., *op. cit.*, стр. 318.

⁵⁸⁹ Illuminati, G., *op. cit.*, 2004, стр. 310.

⁵⁹⁰ Grande, E., *Italian Criminal Justice: Borrowing and Resistance*, *American Journal of Comparative Law*, Vol. 48, No. 2, 2000, стр. 233.

У складу са уставним принципом контрадикторног поступка (члан 111, став 4. Устава Републике Италије), који је инкорпориран у члан 526. ИЗКП, судија не може донети одлуку на основу доказа који нису изведени у току главног претреса. Главни претрес, као фаза која следи након претходне истраге покренуте од стране јавног тужиоца уколико одлучи да покрене кривични поступак, представља централни простор за извођење доказа. Стога, осим законом предвиђених изузетака, материјали прибављени у истражној фази, будући да су обухваћени истражном тајном и настали пре почетка суђења, остају неупотребљиви све до њиховог евентуалног извођења на самом суђењу.

Међутим, то не значи да прикупљени материјали немају вредност и сврху пре фазе главног претреса. Наиме, материјали које је судска полиција прибавила у оквиру претходне истраге, у складу са кривичнопроцесним законодавством Италије, омогућавају јавном тужиоцу да утврди постојање кривичног дела и идентификује могућег учиниоца, те да, сходно томе, одлучи да ли ће покренути кривични поступак или предложити његову обуставу. Поред тога, уз строго поштовање прописане процедуре и искључиво у изузетним околностима, поједини докази могу бити коришћени и на главном претресу, као што су, на пример, фотографије са места догађаја, снимци прислушкивања, записници о претресима и други докази које је објективно немогуће поново извести пред судом. Чак и у овим посебним случајевима, коначну одлуку о процесној вредности прибављених материјала доноси суд.

4. Полиција као субјект предистражног поступка у кривичнопроцесном законодавству Хрватске и процесна вредност прикупљених материјала

Закон о кривичном поступку Републике Хрватске (*Zakon o kaznenom postupku*)⁵⁹¹ чине три дела: опште одредбе, кривични поступак и посебни поступци. У делу у ком се разрађује кривични поступак издвајају се три целине: претходни поступак, расправа и пресуде и на крају правни лекови. За потребе овог рада је значајно да се обради претходни поступак. У том смислу, претходни поступак се прописује у четири мање целине: извид и истраживање, истрага, доказне радње и оптужење.⁵⁹² Извид и истраживање кривичних дела обухватају одредбе о кривичној пријави, извиду кривичних дела, хитним доказним радњама и доказним радњама које се предузимају према непознатом извршиоцу.

Извид и истраживање одговара нашем предистражном поступку. Најважнији субјект претходног поступка, па тако и извида, је државни тужилац, коме помажу у раду полиција, односно истражитељ. У складу са Законом о кривичном поступку Републике Хрватске (у даљем тексту: ХЗКП) полиција је полицијски службеник министарства надлежног за унутрашње послове или овлашћено лице министарства надлежног за послове одбране у оквиру права и дужности прописаних посебним законима, као и страни полицијски службеник који, у складу са међународним правом, на основу писаног одобрења министра надлежног за унутрашње послове, предузима радње на подручју Републике Хрватске, на њеном броду или ваздухоплову (чл. 202. ХЗКП). А истражитељ и финансијски истражитељ је лице које је, по посебном пропису донетом на основу закона, овлашћено да спроводи доказне и друге радње (чл. 202. ХЗКП).

⁵⁹¹ Narodne novine br. 152/2008, 76/2009, 80/2011, 91/2012, 143/2012, 56/2013, 145/2013, 152/2014, 70/2017, 126/2019, 126/2019, 80/2022, 36/2024, 72/2025.

⁵⁹² Видети: *Закон о кривичном поступку Републике Хрватске*, одредбе од члана 204. до члана 367, којима се уређују ова област.

Нови субјект хрватског кривичног поступка је истражитељ који у истрази помаже државном тужиоцу. Функцију истражитеља обавља криминалистичка полиција, затим истражитељ државног тужиоца или други посебно овлашћен државни орган (за одређена кривична дела).⁵⁹³ Ако се осврнемо на то ко је пре реформе кривичног поступка обављао ове радње, уочавамо да су их у највећој мери спроводили полицијски службеници. Управо због те чињенице, али и због организационе структуре и професионалних капацитета који су у претходном периоду развијани, извесно је да ће највећи терет спровођења ових радњи и даље носити истражитељи из редова полиције. Имајући у виду наведено, већ приликом законског уређивања положаја истражитеља као новог процесног субјекта, било је неопходно направити јасну дистинкцију између истражитеља из редова полиције и оних који би долазили из других државних органа, односно који не би имали статус државних службеника.⁵⁹⁴

Радње и мере које предузимају полицијски службеници у хрватском кривичном поступку могу се поделити на неформалне и формалне.⁵⁹⁵ Посматрано са становишта тока поступка, полиција своје активности у начелу предузима у оквиру извиђаја, односно, према полицијском законодавству, спровођењем криминалистичког истраживања.⁵⁹⁶ Под криминалистичким истраживањем се подразумева укупност полицијских овлашћења која се предузимају у ситуацијама када постоји одговарајућа сумња да је одређено лице припремило или извршило кривично дело које се гони по службеној дужности, као и онда када постоји сумња да одређена појава угрожава или би могла угрозити животе људи, њихова права, слободу, безбедност, неповредивост или имовину. Циљ ових активности јесте откривање кривичног дела које се гони по службеној дужности, идентификација учиниоца, спречавање његовог скривања или бекства, откривање и обезбеђивање трагова и предмета који могу послужити за утврђивање чињеница, као и прикупљање обавештења од значаја за успешно вођење кривичног поступка.⁵⁹⁷

Неформалне полицијске радње, које се предузимају у оквиру општих полицијских извиђаја, нису детаљно правно регулисане, што омогућава полицији да, поступајући по правилима струке и у складу са потребама конкретног случаја, утврђује чињенице од значаја за кривични поступак. За разлику од њих, формалне полицијске радње, које обухватају истражне радње, као и привремено ограничење уставних права и слобода ради прибављања података и доказа за вођење кривичног поступка, прецизно су правно регулисане и могу се предузимати искључиво на законом прописан начин и у тачно одређеним случајевима.⁵⁹⁸

Основна надлежност и главна дужност државног тужиоца је гоњење учиниоца кривичних дела за која се кривични поступак покреће по службеној дужности. У циљу испуњења ових задатака државни тужилац је овлашћен за: предузимање потребних радњи за откривање кривичних дела и проналажења извршилаца; спровођење изvida кривичних дела, наређења и надзор над спровођењем појединачних изvida у циљу

⁵⁹³ Čačković, D., *Uloga službenika policije u hrvatskom krivičnom postupku*, Kriminalističke teme: časopis za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije, br. 1-2/2010, Sarajevo, стр. 82.

⁵⁹⁴ Pavliček, J., *Istražitelji iz redova policije (neka procesnopravna i upravnapravna pitanja)*, Policija i sigurnost, broj 3/2012, Zagreb, стр. 515-516.

⁵⁹⁵ Tomašević, G., Krapac, D., Gluščić, S., *Kazneno procesno pravo*, Narodne novine, Zagreb, 2005, стр. 155.

⁵⁹⁶ Gluščić, S., *Prikupljanje obavijesti, ispitivanje osumnjičenika i poligrafsko ispitivanje za potrebe kaznenog postupka u Republici Hrvatskoj*, Kriminalističke teme: časopis za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije, br. 2/2021, Sarajevo, стр. 50.

⁵⁹⁷ Члан 2. ст. 1. т. 7. Закона о полицијским пословима и овлашћењима Републике Хрватске (Закон о полицијским пословима и овлашћима, Narodne novine, broj: 76/09, 92/14, 70/19).

⁵⁹⁸ Tomašević, G., Krapac, D., Gluščić, S., *Kazneno procesno pravo*, Narodne novine, Zagreb, 2005, стр. 155-156.

прикупљања података значајних за покретање истраге; одлучивање о одбацивању кривичне пријаве, одлагању и одустајању од кривичног гоњења; покретања и вођења истраге; спровођење и надзор над спровођењем доказних радњи; подизање и заступање оптужнице и предлагање издавања кривичног налога пред надлежним судом; преговарање са окривљеним о признању кривице и казни и других мера; предлагање и извођење доказа на рочишту; давање изјава да неће покретати кривично гоњење (због изјаве сведока према чл. 286. став 2. ХЗКП); подношење жалби на неправоснажне судске одлуке и ванредне правне лекове против правноснажних судских одлука итд (чл. 38. ХЗКП).

Примарна улога државног тужиоца у претходном поступку је да одлучи о покретању кривичног поступка. Он покреће кривични поступак доношењем решења о спровођењу истраге (чл. 217. ХЗКП) или подизањем оптужнице када се не води истрага (чл. 341. ХЗКП). Неопходан услов за доношења наведених одлука је да постоји основана сумња да је окривљени (одређено лице) извршио кривично дело, а достизање тог степена сумње на основу доказа може се утврдити као циљ извиђања.⁵⁹⁹

Извид кривичних дела може почети када постоји основа сумње да је неко извршио кривично дело за које се гони по службеној дужности (нпр. ако полиција предузима радње у складу са чл. 207. ХЗКП), односно може почети одлуком државног тужиоца када се из кривичне пријаве не може проценити да ли су наводи у њој веродостојни или се не даје довољно основа за покретање истраге или предузимање доказних радњи. Извиде може извршити државни тужилац или полиција (самостално или по његовом налогу), а поступање у току изvida је тајно. Орган који предузима радњу упозориће лица која у њој учествују да је одавање тајне кривично дело. Пријем упозорења ће се евидентирати у писаној форми, а упозорени ће то потврдити својим потписом. Изузетно, јавност може бити обавештена, ако за то постоји јавни интерес (чл. 206.ф ХЗКП).

Полиција у Хрватској је слично организована као код нас, у саставу је Министарства унутрашњих послова, највећа је организациона јединица, поред неколико мањих, под називом Дирекција полиције (хрв. *Ravnateljstvo policije*). У саставу Дирекције полиције су, између осталих, Управа за јавни ред и безбедност, Управа криминалистичке полиције, Управа за границу, Управа за посебне безбедносне послове и др.⁶⁰⁰

Управа криминалистичке полиције је задужена да: прати и анализира стање и кретање криминала и сарађује са другим организацијоним јединицама које се баве овом облашћу; непосредно спроводи најсложеније криминалистичка истраживања на националном нивоу и надгледа њихово спровођење; пружа стручну помоћ полицијским управама у циљу откривања, трагања, пријављивања и привођења учинилаца надлежним правосудним органима; одређује приоритете у сузбијање криминала; надзоре рад полицијских управа из своје надлежности; одређује и развија методологију борбе против криминала и стара се о унапређењу криминалистичке полиције; учествује у међународним активностима и у реализацији међународних пројеката, као и у предлагању и изради нормативних аката; сарађује са другим министарствима и државним органима и са криминалистичком полицијом других

⁵⁹⁹ Gluščić, S., *Izvidi kaznenih djela prema Noveli Zakona o kaznenom postupku*, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Zagreb, vol. 20, broj 2/2013, str. 613-614.

⁶⁰⁰ *Ravnateljstvo policije*, доступно на: <https://mup.gov.hr/ravnateljstvo-policije-281611/281611>, приступ: 12.11.2024. године.

земаља и друго.⁶⁰¹ За обављање послова из делокруга Управе криминалистичке полиције организоване су следеће организационе јединице: Национална полицијска служба за сузбијање корупције и организованог криминала, Сектор општег криминала и међународне полицијске сарадње, Криминалистички-обавештајни сектор и Служба за заштиту сведока.⁶⁰²

У складу са ХЗКП-ом ако постоји основ сумње да је учињено кривично дело за које се кривични поступак покреће по службеној дужности, полиција има право и дужност да предузме потребне мере: 1) да се пронађе извршилац кривичног дела, тако да се извршилац или учесник не сакрије или не побегне; 2) да открије и обезбеди трагове кривичног дела и предмете који се могу користити за утврђивање чињеница и 3) да прикупи све податке који би могли бити од користи за успешно вођење кривичног поступка. О предузимању извода кривичних дела полиција ће благовремено обавестити државног тужиоца, а ако он намерава да присуствује одређеним извидима или мерама, полиција ће их предузети на начин који му то омогућава. На основу спроведеног извода, полиција, сачињава кривичну пријаву или извештај о обављеном извиду у којем наводи доказе за које је сазнала. Уз кривичну пријаву или извештај достављају се и предмети, скице, слике, списи о предузетим мерама и радњама, службене белешке, изјаве и други материјал који може бити од користи за успешно вођење поступка. Приликом извода кривичних дела, полиција поступа и по одредбама посебног закона и правилима донесеним на основу тог закона (чл. 207. ХЗКП).

Можемо видети да полиција у Хрватској приликом извода кривичних дела слично поступа као полиција код нас у предистрази, уз једну разлику за коју сматрамо да је посебно важно нагласити. Наиме, вредна пажње је одредба по којој ХЗКП „легализује“ поступање полиције у складу са другим законом при извиду кривичних дела. Сматрамо да је то вишеструко корисна одредба, јер и полиција код нас предузима бројне радње које су „невидљиве“ у предистрази, јер су предузете на основу другог закона, а наш ЗКП не прописује никакву везу са радњама полиције предузетим на основу другог закона. У Хрватској је другачије, ХЗКП омогућава да се предузимање радње прописане другим законом и позивањем на ову одредбу оне учине валидним за поступак.

ХЗКП-ом се у члану 212. прописује да полиција може предузети хитне доказне радње ако постоји опасност од одлагања, и пре покретања кривичног поступка за кривична дела за која је прописана казна затвора до пет година: претресање (члан 246.), привремено одузимање предмета (члан 261.), препознавање (члан 301.), увиђај (члан 304.) и узимање отисака прстију и других делова тела (чл. 211. и 307.). За кривична дела за која је прописана казна затвора преко пет година, полиција одмах обавештава државног тужиоца о постојању опасности од одлагања и потреби спровођења доказних радњи, осим за предузимање привременог одузимања предмета и претресање. Државни тужилац може сам извршити све претходно наведене доказне радње или њихово спровођење препустити полицији или истражитељу. Такође, он може одредити и потребна вештачења, осим ексхумације. Полиција ће у оваквим случајевима без одлагања обавестити државног тужиоца о резултатима поступања.

Улога полиције у кривичном поступку оцењује се као пресудна у погледу откривања кривичних дела и проналажења њихових учинилаца. Оваква оцена

⁶⁰¹ Ravnateljstvo policije, Uprava kriminalističke policije, доступно на: <https://mup.gov.hr/UserDocsImages/2022/USTROJ/Ravnateljstvo%20policije/UKP/Uprava%20kriminalisti%C4%8Dke%20policije.pdf>, приступ: 12.11.2024. године.

⁶⁰² Ravnateljstvo policije, Uprava kriminalističke policije, доступно на: <https://mup.gov.hr/UserDocsImages/2022/USTROJ/Ravnateljstvo%20policije/UKP/Uprava%20kriminalisti%C4%8Dke%20policije.pdf>, приступ: 12.11.2024. године.

проистиче из важећег модела кривичног поступка у Републици Хрватској.⁶⁰³ Слично као и код нас, у Хрватској поступак који претходи кривичном поступку може се окончати покретањем истраге (чл. 216. ХЗКП) или само подизањем оптужнице када се истрага не спроводи (чл. 341. ст. 3. ХЗКП), односно одбацавањем кривичне пријаве (чл. 206. ХЗКП), када се кривични поступак и не покрће.

Процесна вредност материјала које полиција прикупи у претходном кривичном поступку у Републици Хрватској огледа се у томе што они, иако сами по себи најчешће немају доказни карактер у строгом смислу, представљају полазиште за одлуке државног тужиоца о даљем кривичном гоњењу, као и основу за спровођење формално-правно ваљаних истражних радњи предвиђених законом. Међутим, ако полиција предузме доказну радњу из разлога хитности (нпр. претресање, привремено одузимање предмета, увиђај), та радња може имати пуну доказну вредност, али само под условом да је извршена у складу са законом и да је накнадно потврђена од стране надлежног органа (државног тужиоца или суда).

5. Полиција као субјект предистражног поступка у кривичнопроцесном законодавству Босне и Херцеговине и процесна вредност прикупљених материјала

Државно уређење Босне и Херцеговине је сложено и јединствено, а успостављено је Уставом,⁶⁰⁴ који је део Општег оквирног споразума за мир у Босни и Херцеговини.⁶⁰⁵ Босна и Херцеговина (у даљем тексту: БиХ) се састоји од два ентитета: Федерације Босне и Херцеговине и Републике Српске,⁶⁰⁶ са високим степеном децентрализације, односно њиховом значајном самосталношћу.

Босна и Херцеговина спада у европске државе чији је кривични поступак мешовит, акузаторско-инквизиторски, са особеностима које га издвајају као посебан тип мешовитог модела.⁶⁰⁷ Доношењем Закона о кривичном поступку Босне и Херцеговине из 2003. године,⁶⁰⁸ као и закона о кривичном поступку у ентитетима, извршене су значајне реформе у кривичнопроцесном законодавству. Најважније измене у односу на ранији модел кривичног поступка огледају се у преобликовању улоге процесних субјеката,⁶⁰⁹ чиме је постављен нови концепт организације и функционисања кривичног поступка.

⁶⁰³ Видети: Pavišić, B., *Novi hrvatski Zakon o kaznenom postupku*, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, br. 2/2008, Zagreb, стр. 489-602.

⁶⁰⁴ Устав Босне и Херцеговине (Анекс IV Општег оквирног споразума за мир у Босни и Херцеговини и „Службени гласник БиХ“, бр. 25/2009 - Амандман I), у даљем тексту: Устав БиХ.

⁶⁰⁵ Познатијег под називом Дејтонски мировни споразум, који је парафиран 21. новембра 1995. године у америчком граду Дејтону, а потписан 14. децембра 1995. године у Паризу, доступно на: <https://www.parlament.ba/Content/Read/175?title=Ustaviva%C5%BEnijipropisi&lang=sr>, приступ: 14.11.2024. године.

⁶⁰⁶ Члан 1. Устава БиХ.

⁶⁰⁷ Pirić, A., *Uпоредне karakteristike istrage u krivičnom postupku zemalja različitih pravnih sistema u odnosu na BiH*, стр. 7, доступно на: <https://www.researchgate.net/publication/344204457>, приступ: 16.11.2024. године.

⁶⁰⁸ Службени гласник БиХ, број 3/2003, 32/2003 - испр, 36/2003, 26/2004, 63/2004, 13/2005, 48/2005, 46/2006, 29/2007, 53/2007, 58/2008, 12/2009, 16/2009, 53/2009 - др. закон, 93/2009, 72/2013 и 65/2018.

⁶⁰⁹ Simović, N. M., Simović-Nišević, M. M., *Istraga u krivičnom postupku Bosne i Hercegovine*, Strani pravni život 3/2011, Beograd, стр. 204.

Овлашћења која је, према ранијим законским решењима, у фази истраге имао истражни судија, пренета су на тужиоца,⁶¹⁰ чиме је суштински измењен концепт управљања овим процесним стадијумом. Тако су наступиле и промене за полицијске, царинске, пореске и друге органе, који своје активности морају спроводити у складу са Законом о кривичном поступку и под надзором тужиоца. Функција судије у овој фази кривичног поступка испољава се пре свега у одлучивању о примени мера процесне принуде, као и у доношењу одлука којима се могу ограничити права и основне слободе осумњиченог.⁶¹¹ Поред тога, у оквиру реформисаног кривичнопроцесног законодавства акценат је, поред унапређења заштите основних људских права и слобода, стављен и на обезбеђивање ефикасности самог кривичног поступка. Законодавац у БиХ настојао је да ефикасност поступка уреди пре свега прописивањем ситуација у којима је могуће окончати поступак већ у одређеној процесној фази, као и увођењем нових облика скраћеног поступка.⁶¹²

Закон о кривичном поступку БиХ установљава „основе сумње“ као нужан процесни услов за покретање истраге, при чему је искључива надлежност за њихово утврђивање поверена тужиоцу. Истовремено, овим законом успоставља се нови модел односа између тужиоца и овлашћених службених лица, која делују као носиоци оперативних активности усмерених на идентификовање осумњиченог, као и на прикупљање релевантних изјава и доказа.⁶¹³

Закон дозвољава могућност покретања истраге и у ситуацијама када идентитет учиниоца кривичног дела није познат. Предност оваквог решења огледа се у чињеници да отварање истраге против непознатог учиниоца омогућава предузимање доказних радњи чак и у одсуству података о самом починиоцу. Ово има посебан значај у случајевима сложених кривичних дела, као што су организовани криминалитет, корупција, тероризам, као и финансијски и привредни деликти.⁶¹⁴ Заправо, ради се о случајевима када је чешће доступно више информација о одређеним активностима које упућују на постојање кривичног дела, него о идентитету самог учиниоца у тој фази поступка.⁶¹⁵

Иако је надлежност за спровођење истраге у потпуности поверена тужиоцу, одређена овлашћења он може делегирати овлашћеним службеним лицима, која су дужна да поступају под његовим руководством и надзором. На тај начин, тужилац је од самог откривања кривичног дела у позицији да усмерава ток истраге и обезбеђује законитост у прибављању доказа, што представља основ за ефикасно подизање оптужнице и њено заступање у главном претресу.⁶¹⁶

⁶¹⁰ Bubalović, T., *Novela Zakona o krivičnom postupku BiH od 17. juna 2008. godine*, Hrvatski ljetopis za krivično pravo i praksu, broj 2/08, Zagreb, стр. 1133.

⁶¹¹ Pirić, A., *op. cit.*, стр. 7.

⁶¹² Simović, M., *Pojednostavljene forme postupanja u krivičnom procesnom pravu Bosne i Hercegovine (zakonska rješenja i iskustva u dosadašnjoj praksi)*, u zborniku: Alternativne krivične sankcije i pojednostavljene forme postupanja, Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu, Beograd, 2009, стр. 195.

⁶¹³ Sijerčić-Čolić, H., Hadžiomerađić, M., Jurčević, M., Kaurinović, D. i Simović, M., *Komentari zakona o krivičnom/kaznenom postupku u Bosni i Hercegovini*, Savjet/Vijeće Evrope i Evropska komisija, DES Sarajevo, Sarajevo, 2005, стр. 581.

⁶¹⁴ Више о томе видети: Orlović, A., Pajčić, M., *Policijski izvodi krivičnih djela privrednog kriminaliteta*, Hrvatski ljetopis za krivično pravo i praksu, broj 2, Zagreb, 2007, стр. 695-738.

⁶¹⁵ Sijerčić-Čolić, H., Hadžiomerađić, M., Jurčević, M., Kaurinović, D. i Simović, M., *op. cit.*, стр. 582.

⁶¹⁶ Milošević, B., Tirić, A., *Modul 3 - krivična oblast, Principi krivičnog postupka i istraga*, Visoko sudsko i tužilačko vijeće BiH, Javna ustanova CEST FBiH i CEST RS, Sarajevo, 2009, стр. 36, доступно на: <https://www.pak.hr/cke/pdf%20eng/Modul%203%20BIH%5B1%5D.pdf>, приступ: 17.11.2024. године.

Улога тужиоца у кривичном поступку је двострука.⁶¹⁷ С једне стране, тужилац наступа као државни орган надлежан за откривање и гоњење учинилаца кривичних дела, што подразумева његову искључиву надлежност за наређивање и спровођење истраге, као и за подизање и заступање оптужнице. С друге стране, тужилац у процесу делује у својству странке, уживајући иста овлашћења у поступку као и супротна страна, односно осумњичени или оптужени.⁶¹⁸

Без обзира на сложено државно уређење БиХ и изражену децентрализацију ентитета, уочава се значајна сличност у уређивању кривичнопроцесног законодавства. Та сличност је условљена потребом обезбеђивања јединствених процесних стандарда, усклађених са међународним обавезама, као и тежњом ка очувању правне сигурности и једнакости грађана пред законом у свим деловима државе.⁶¹⁹ У раду ће бити представљена полиција као субјект предистражног поступка у кривичнопроцесном законодавству БиХ, на примеру Републике Српске.

Уставом Републике Српске⁶²⁰ се прописује да она самостално обавља своје уставотворне, законодавне, извршне и судске функције. Полицијску функцију на њеној територији обавља полиција Републике Српске, али због специфичног државног уређења могуће је поступање и других служби. Због тога, Законом о кривичном поступку Републике Српске⁶²¹ (у даљем тексту: РСЗКП) прописује се да је овлашћено службено лице (у даљем тексту: ОСЛ) - лице које има одговарајућа овлашћења унутар полицијских органа Републике Српске, полицијских органа БиХ, укључујући и Државну агенцију за истраге и заштиту и Граничну полицију БиХ, судску полицију, царинске и пореске органе. ОСЛ су и стручни сарадници, односно истражиоци тужилаштва који раде по овлашћењима тужилаца (чл. 20. ст. 1. т. 8. РСЗКП). Може се видети да, слично као и у Хрватској,⁶²² постоје истражиоци тужилаштва, али се у овом случају о њима ништа даље не прописује.

Оно што је нарочито интересантно РСЗКП-ом се не прописује никакав поступак који би претходило истрази, за разлику од нашег поступка. Затим, истрага се покреће увек када постоје основи сумње да је извршено кривично дело и то наредбом тужиоца о спровођењу истраге (чл. 224, ст. 1. РСЗКП). Поред тога, занимљиво је и законско решење према којем тужилац не доноси одлуку о одбацивању кривичне пријаве, већ наредбу о неспровођењу истраге, и то у случајевима када је из пријаве и пратећих списа очигледно да пријављено дело не представља кривично дело, када не постоје основи сумње да је пријављено лице учинило кривично дело, када је наступила застарелост или је дело обухваћено амнестијом или помиловањем, као и када постоје друге околности које искључују кривично гоњење. У таквим случајевима тужилац је дужан да у року од три дана од дана доношења одлуке о непокретању истраге обавести подносиоца кривичне пријаве и оштећеног. Подносиоцу пријаве и оштећеном признато је право да у року од осам дана поднесу притужбу главном окружном тужиоцу на одлуку о неспровођењу истраге (чл. 224. ст. 4-5. РСЗКП).

Тужилац има право и дужност да одмах након сазнања да постоје основи сумње да је учињено кривично дело, предузме потребне мере у циљу његовог откривања и

⁶¹⁷ Видети: Jurčević, M., Huremagić, R., *Uloga tužioca u istrazi sa posebnim osvrtom na nadzor tužioca nad radom ovlašćenih službenih lica*, стр. 227-236, доступно на: https://www.tuzilastvobih.gov.ba/files/docs/uloga_tuzitelja_u_istrazi.pdf, приступ: 17.11.2024. године.

⁶¹⁸ Simović, N. M., Simović-Nišević, M. *М op. cit.*, стр. 205.

⁶¹⁹ Видети: Kosić, D., *Krivičnoprocesno zakonodavstvo BiH kao normativna pretpostavka efikasnosti postupanja u krivičnim stvarima*, Godišnjak fakulteta pravnih nauka, br. 7, Banja Luka, 2017, стр. 260-275.

⁶²⁰ Службени гласник Републике Српске, број 21/92 – пречишћени текст, 28/94, 8/96, 13/96, 15/96, 16/96, 21/96, 21/02, 26/02, 30/02, 31/02, 69/02, 31/03, 98/03, 115/05, 117/05, 48/11.

⁶²¹ Службени гласник Републике Српске, број 53/2012, 91/2017, 66/2018 и 15/2021.

⁶²² Више о томе било је речи у делу рада који је обрађен непосредно пре овог.

спровођења истраге, проналажења осумњиченог, руковођења и надзора над истрагом, као и ради управљања активностима ОСЛ-а који проналазе осумњиченог и прикупљају изјаве и доказе (чл. 43. ст. 2. т. 1. РСЗКП). Током спровођења истраге тужилац је овлашћен да предузме све истражне радње, укључујући испитивање осумњиченог, саслушање оштећеног и сведока, увиђај и реконструкцију догађаја, одређивање посебних мера ради заштите сведока и информација, као и да нареди потребна вештачења (чл. 225. ст. 1. РСЗКП).

Улога полиције у истрази је вишеструка: она прва реагује на позив, истражује и поступа у партнерству са тужиоцем. Полиција је та која најпре интервенише по пријави кривичног дела или било ког инцидента који захтева хитну акцију ради заштите јавне безбедности. Поред тога, полиција је дужна да реагује и на кривична дела која су већ извршена, као и да предузме радње усмерене на утврђивање одговорности починиоца.⁶²³

Покретањем истраге, на основу постојања основа сумње, ОСЛ се не ускраћује право да предузимају неопходне мере и радње ради документовања кривичног дела, идентификације учиниоца и прикупљања доказа. Та овлашћења и обавезе они задржавају и у овој фази поступка, али их реализују искључиво по одобрењу и под надзором тужиоца. На тај начин обезбеђује се додатни ниво заштите људских права, будући да је од најраније фазе поступка укључен тужилац, који врши директан надзор и контролу над радом овлашћених службених лица.⁶²⁴

Надзор тужиоца над радом ОСЛ разликује се у зависности од тога да ли се ради о „тешким“ или „лаким“ кривичним делима.⁶²⁵ Када постоје основи сумње да је извршено кривично дело за које је законом прописана казна затвора већа од пет година, ОСЛ је дужно да одмах обавести тужиоца и под његовим надзором предузме потребне мере да се пронађе извршилац кривичног дела, да се спречи скривање или бекство осумњиченог или саучесника, да се открију и сачувају трагови кривичног дела и предмети који могу послужити као докази и да се прикупе све информације које могу бити корисне у кривичном поступку. Изузетно, у случају да постоји опасности од одлагања, ОСЛ је дужно да одмах предузме неопходне радње ради извршавања наведених задатака. Поред тога, обавезно је да без одлагања обавести тужиоца и достави му све прикупљене предмете и податке који могу послужити као доказ (чл. 226. ст. 1-2. РСЗКП). Уколико је реч о кривичном делу за које је законом прописана казна затвора до пет година, ОСЛ није у обавези да одмах обавести тужиоца, нити да поступа под његовим непосредним надзором. У таквим случајевима, оно има дужност да тужиоца обавести о свим расположивим информацијама и предузетим истражним радњама најкасније у року од седам дана од дана сазнања за постојање основа сумње да је кривично дело извршено (чл. 226. ст. 3. РСЗКП).

Полиција Републике Српске је организациона јединица у саставу Министарства унутрашњих послова под називом Дирекција полиције, слично као у Хрватској и код нас. У саставу Дирекције полиције су Управа полиције (опште надлежности и саобраћајне полиције), Управа криминалистичке полиције, Управа за организовани и тешки криминалитет, Управа за борбу против тероризма и екстремизма и др.⁶²⁶ Може се видети да су две последње наведене управе самосталне, док се код нас те организационе јединице налазе унутар Управе криминалистичке полиције. Управа

⁶²³ Simović, N. M., Simović-Nišević, M. M., *op. cit.*, стр. 208-209.

⁶²⁴ Simović, N. M., Simović-Nišević, M. M., *op. cit.*, стр. 206.

⁶²⁵ О деоби кривичних дела видети: Stojanović, Z., *Krivično pravo - opšti deo*, (dvadeset šesto dopunjeno izdanje), Pravna knjiga, Beograd, 2019, стр. 239-240.

⁶²⁶ Доступно на: <https://mup.vladars.rs/index.php?vijest=policija&vrsta=direktor-policije>, приступ: 16.11.2024. године.

криминалистичке полиције има следеће задатке: врши обраду најсложенијих кривичних дела; обавља послове контроле, надзора и инструктивног усмеравања рада свих организационих и јединица за подршку криминалистичке полиције на пословима сузбијања и откривања кривичних дела у области економског криминалитета, општег криминалитета, а уз подршку криминалистичко-обавештајних анализа, криминалистичко-техничких метода и средстава, посебних оперативних послова и потрага; обавља надзор над законитости рада организационих јединица и јединица за подршку на пословима сузбијања и откривања кривичних дела, проналажења и хватања извршилаца кривичних дела и обезбеђења потребних доказа за успешно вођење кривичног поступка и др.⁶²⁷

Управа за организовани и тешки криминалитет обавља послове спречавања, откривања и спровођења истрага кривичних дела утврђених Законом о сузбијању корупције, организованог и најтежих облика привредног криминалитета;⁶²⁸ ради на предметима везаним за наведена дела делегираним из других организационих јединица, као и на проналажењу и хапшењу извршилаца кривичних дела организованог криминалитета и друго.⁶²⁹

Ради обављања прописаних задатака (чл. 226. РСЗКП), ОСЈ може: прикупљати потребне изјаве од лица; прегледати превозна средства, путнике и пртљаг; ограничити кретање на одређеном простору за време потребно да се обави одређена радња; предузети потребне мере у вези са утврђивањем идентитета лица и предмета; расписати потрагу за лицем и стварима за којима се трага; у присуству одговорног лица претражити одређене објекте и просторије државних органа, јавних предузећа и установа; обавити увид у њихову одређену документацију, као и предузети друге потребне мере и радње. О чињеницама и околностима које су утврђене при предузимању појединих радњи, као и о предметима који су пронађени или одузети, саставиће се записник или службена белешка (чл. 227. ст. 1. РСЗКП).

На основу прикупљених изјава и доказа који су откривени, ОСЈ саставља извештај, за разлику од нашег поступка када се у оваквом случају сачињава кривична пријава. Уз извештај се достављају и предмети, скице, фотографије, прибављени извештаји, списи о предузетим мерама и радњама, службене белешке, изјаве и други материјали који могу да буду корисни за успешно вођење поступка, укључујући све чињенице и доказе који иду у корист осумњиченом. Уколико ОСЈ после подношења извештаја сазна за нове чињенице, доказе или трагове кривичног дела, дужно је да извештај о томе, као допуну претходног извештаја, одмах преда тужиоцу (чл. 227, ст. 5. РСЗКП).

Полиција је дужна да сарађује са тужиоцем ради прикупљања доказа који могу бити употребљиви пред судом. Полази се од претпоставке да поступају заједно на појединим случајевима, како би се унапредили сви аспекти спровођења закона. Основна улога полиције огледа се у утврђивању о ком кривичном делу је реч, ко је његов починилац и у прикупљању информација неопходних за евентуално лишавање слободе осумњиченог. Након тога, тужилац преузима истрагу у циљу процене на којим ће доказима „подупрети“ случај пред судом.⁶³⁰

На крају, може се констатовати да је организационо полиција у Републици Српској у великој мери упоредива са моделом који постоји у Србији, при чему

⁶²⁷ Доступно на: <https://mup.vladars.rs/index.php?vijest=policija&vrsta=uprava-krim-policije>, приступ: 16.11.2024. године.

⁶²⁸ Службени гласник Републике Српске, број 39/2016.

⁶²⁹ Доступно на: <https://mup.vladars.rs/index.php?vijest=policija&vrsta=uprava-organizovani-teski-kriminalitet>, приступ: 16.11.2024. године.

⁶³⁰ Simović, N. M., Simović-Nišević, M. M., *op. cit.*, стр. 209.

поједине разлике, истакнуте у раду, указују на њене специфичности. Што се тиче полицијског поступања, оно се донекле разликује због другачије архитектонике кривичног поступка, с обзиром на то да у процесном смислу није предвиђен предистражни поступак. Истрагом непосредно рукује тужилац, а полиција поступа под његовим надзором. Тај однос се конкретизује на два начина – код тежих кривичних дела, где је тужилачки надзор израженији и непосреднији, и код лакших кривичних дела, где полиција располаже нешто широм процесном самосталношћу, али уз обавезу редовног извештавања тужиоца.

У кривичнопроцесном законодавству БиХ, материјали које у фази истраге прикупља полиција имају несумњиву процесну вредност, али су подвргнути контроли и верификацији од стране тужиоца и суда. Тиме се обезбеђује баланс између ефикасности поступка и заштите основних права и слобода осумњиченог. Полиција задржава оперативну улогу у откривању кривичних дела и идентификацији учинилаца, али је њена активност правно релевантна тек када је спроведена у складу са упутствима и под надзором тужиоца. На тај начин, законодавно решење у БиХ гарантује да материјали прибављени у истрази представљају поуздану основу за даље одлучивање, али истовремено спречава могућност злоупотреба и обезбеђује пуни процесни легитимитет доказа.

ЧЕТВРТИ ДЕО ЕМПИРИЈСКО ИСТРАЖИВАЊЕ О ПРИМЕНИ ОВЛАШЋЕЊА ПОЛИЦИЈЕ У ПРЕДИСТРАЖНОМ ПОСТУПКУ И ПРОЦЕСНОЈ ВРЕДНОСТИ ПРИКУПЉЕНИХ МАТЕРИЈАЛА У ПРЕДИСТРАЗИ

1. Материјал и методе

Истраживање о примени овлашћења полиције у предистражном поступку и процесној вредности прикупљених материјала у предистрази се састоји из три дела.

Први део истраживања обухватио је анкетирање полицијских службеника Одељења криминалистичке полиције (у даљем тексту: ОКП), Полицијске управе у Новом Саду, а са једним њиховим представником обављен је и интервју.

Други корак је било анкетирање јавних тужилаца Основног јавног тужилаштва у Новом Саду, а реализован је и један интервју са представником овог тужилаштва.

У оквиру трећег дела истраживања остварен је увид у поједине окончане предмете у Основном јавном тужилаштву у Новом Саду.

Прикупљени подаци унети су у посебно креирану базу података у програму EXCEL for Windows, потом је извршена статистичка обрада података програмским пакетом IBM SPSS 20 Statistics.

Дескриптивном статистиком одређена је фреквенција и припадајући проценат (N,%). Хи-квадрат тест и Фишеров тачни тест су коришћени за утврђивање статистичке значајности категоричких варијабли. Статистички значајна вредност процењивана је на нивоу $p < 0,05$. Подаци су приказани табеларно и графички.

Полазећи од предмета истраживања, за потребе анализе резултата коришћен је модел израчунавања **просечне процесне вредности**, којим су квалитативни одговори испитаника претворени у квантитативне показатеље. Категоријама су додељене нумеричке вредности:

- *Нема процесне вредности (0)*: представља најнижи степен вредности.
- *Мала процесна вредност (1)*: процесна вредност постоји, али прибављени материјал има ограничен значај, па му је додељена следећа вредност на скали.
- *Нисам сигуран (1,5)*: представља „неодлучну зону“ између мале (1) и велике (2) процесне вредности. Ова категорија одражава стање несигурности, али имплицира и потенцијал за већу процесну вредност.
- *Велика процесна вредност (2)*: највиши степен вредности, који указује да материјал прибављен радњом може имати велики значај у поступку.

Просечна вредност је добијена применом формуле:

$$\text{Просечна процесна вредност} = ((N_0 \times 0) + (N_1 \times 1) + (N_{1,5} \times 1,5) + (N_2 \times 2)) / N$$

где су:

- N_0 - број испитаника са одговором „нема процесне вредности“,
- N_1 - број испитаника са одговором „мала процесна вредност“,
- $N_{1,5}$ - број испитаника са одговором „нисам сигуран“,
- N_2 - број испитаника са одговором „велика процесна вредност“, и
- N - је укупан број испитаника.

На тај начин омогућено је објективније сагледавање резултата истраживања, јер се добија јединствен бројчани показатељ који олакшава поређење између различитих потражних и доказних радњи које полиција предузима. Овај приступ доприноси већој прегледности и аналитичкој вредности налаза, чиме се обезбеђује поузданија основа за

доношење закључака. При томе, важно је нагласити да је модел израчунавања просечне процесне вредности креиран искључиво за потребе овог истраживања, као аналитички инструмент прилагођен специфичностима прикупљених података.

2. Анализа резултата анкетирања полицијских службеника криминалистичке полиције и интервју

2.1. Анкетирање полицијских службеника криминалистичке полиције

У истраживању је учествовало 50 полицијских службеника ОКП-а, Полицијске управе у Новом Саду, односно сви присутни криминалистички полицајци у време истраживања. Број полицијских службеника распоређених у ОКП-у није јавни податак, али можемо претпоставити да има око 90 запослених.

Подаци из Табеле 46, у којој су представљени демографски подаци, показују да је у истраживању учествовало статистички значајно ($\chi^2=20,480$; $p=0,000$) више мушкараца 41/50 (82%) у односу на жене којих је било 9/50 (18%). Највише испитаника 22 је старо између 31-40 година, а пет је старије од 51 године. Са мање од једне године радног стажа је само 3 испитаника, а највише их је, 19 испитаника, са радним стажом од 11 до 20 година. Нешто више од четвртине испитаника је са радним стажом преко 20 година, а преко 60% има више од 11 година радног стажа, те се може закључити да се ради о искусним радницима МУП-а.

Табела 46: Демографски подаци испитаника (N=50)

	Број	Процент	
Пол	Мушко	41	82%
	Женско	9	18%
Старост (године)	20-30	10	20%
	31-40	22	44%
	41-50	13	26%
	>51	5	10%
Године стажа у МУП-у	< 1	3	6%
	1-5	7	14%
	6-10	8	16%
	11-20	19	38%
	>20	13	26%

У Табели 47 представљени су подаци везани за организациону јединицу и радно место. Испитаници су радници ОКП-а, Полицијске управе у Новом Саду. Половина анкетираних полицијских службеника је распоређена на радно место полицијског инспектора. На месту криминалистички полицајац је 11 анкетираних, 8 је на месту оперативног радника, а по два су на местима млађег криминалистичког инспектора и

руководиоца групе. По један анкетирани полицијски службеник је на радном месту криминалистичког инспектора - крвни деликти и форензички техничар (Табела 47). Постојала је отворена могућност да испитаници упишу радно место, али на жалост, нису сви уписали тачан (званични) назив радног места. У суштини, имамо само три различита радна места: криминалистички инспектор (47/50), руководилац групе (2/50) и криминалистички форензичар (1/50), јер криминалистички полицајац је само општи заједнички назив, док је оперативни радник више незваничан назив за исто радно место.

Табела 47: Организациона јединица и радно место

		Број	Процент
Организациона јединица	ОКП	50	100%
Радно место	форензички техничар	1	2%
	криминалистички инспектор	25	50%
	криминалистички инспектор - крвни деликти	1	2%
	криминалистички полицајац	11	22%
	млађи криминалистички инспектор	2	4%
	оперативни радник	8	16%
	руководилац групе	2	4%

Из Табеле 48, у којој је представљена завршена средња школа, види се да највише испитаника (14/50) има завршену неку техничку школу, а више од једне четвртине (26%) анкетираних полицијских службеника има завршену Средњу школу унутрашњих послова (СШУП). Завршену економску школу има 8, а гимназију 6 испитаника. Податак о завршеној средњој школи није дало 9 испитаника.

Табела 48: Завршена средња школа

	Број	Процент
СШУП	13	26%
Економска	8	16%
Електротехничка	4	8%
Гимназија	6	12%
Машинска	6	12%
Саобраћајна	1	2%
Техничка	3	6%
Недостајући податак	9	18%

У Табели 49 су представљени подаци о завршеној основној полицијској обуци. Највећи број испитаника (21/50) није завршио ни једну основну полицијску обуку, међутим они су завршили средње или високо полицијско образовање, па им ова обука није ни потребна (она је намењена за оне који немају полицијско образовање), 28% је завршило основну полицијску обуку у Центру за основну полицијску обуку, 16% полицијску обуку основног нивоа за запослене у МУП-у, док је 14% завршило Курс за полицајца до 2007. године.⁶³¹

Табела 49: Основна полицијска обука

	Број	Процент
Курс за полицајца до 2007. године	7	14%
Основна полицијска обука у Центру за основну полицијску обуку	14	28%
Полицијска обука основног нивоа за запослене у МУП-у	8	16%
Нисам завршио/ла ниједну основну полицијску обуку	21	42%

За радна места криминалистичких инспектора предвиђено је високо образовање, које носи најмање 180, односно 240 ЕСПБ бодова, раније је то била виша школа, односно факултет. У Табели 50 видимо да је највећи број испитаника 36%, завршио високо образовање после 2005. године, које није део полицијског високог образовања, на другом месту је са 16% Криминалистичко-полицијска академија, с тим да ту можемо рачунати и 6% оних са завршеним Криминалистичко-полицијски универзитетом као њеним правним следбеником, што је укупно 22%.

Табела 50: Завршено високо образовање

	Број	Процент
Виша школа унутрашњи послова	2	4%
Виша школа унутрашњи послова + друга висока школа/факултет/академија после 2005. године	2	4%
Друга виша школа до 2005. године	3	6%
Друга виша школа до 2005. године + друга висока школа/факултет/академија	2	4%
Полицијска академија	2	4%
Други факултет до 2005. године	7	14%
Криминалистичко-полицијска академија	8	16%
Криминалистичко-полицијски универзитет	3	6%
Друга висока школа/факултет/академија после 2005. године	18	36%
Недостајући податак	3	6%

⁶³¹ Курсеви за полицајце престају да постоје 2007. године, оснивањем Центра за основну полицијску обуку, ово је детаљно објашњено у првом делу овог рада.

Вишу школу унутрашњих послова завршила су четири испитаника, од којих су двојица накнадно стекла и друго високо образовање, док су преостала двојица наставила школовање на Полицијској академији. Вишу школу или факултет, пре 2005. године, завршило је укупно 12 испитаника, при чему су двојица од њих најпре завршило вишу школу, а потом и факултет. Укупно гледано, 17 испитаника или 34% је завршило полицијско високо образовање, док је 30 њих или 60% стекло високо образовање друге врсте, што је графички приказано у Графикону 1. За три испитаника (6%) нема доступних података.

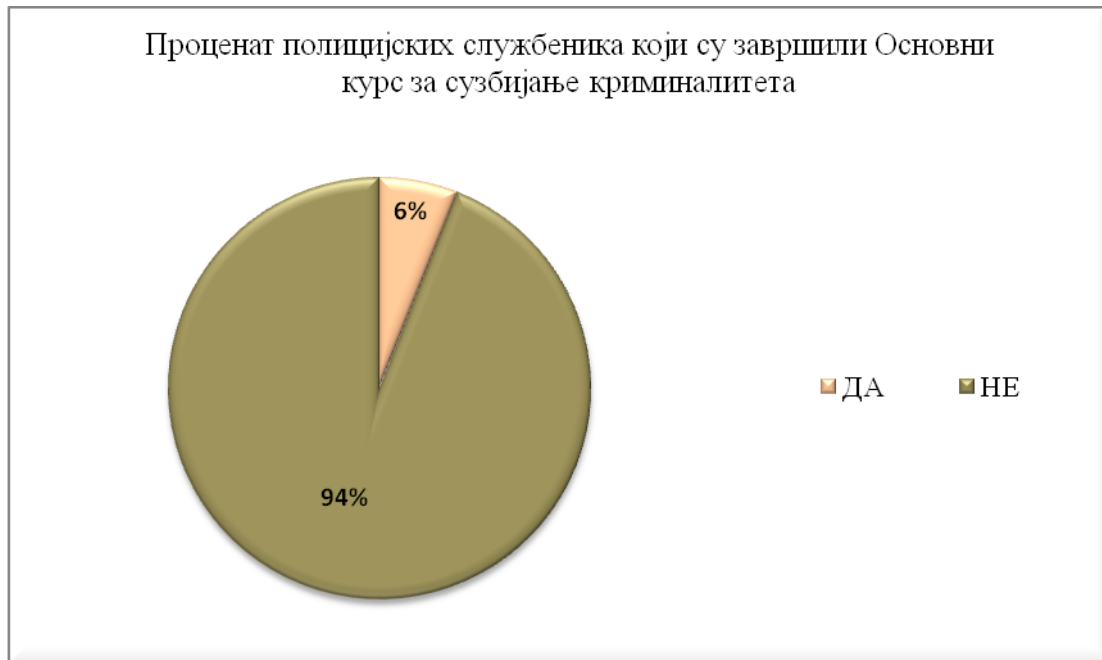
Графикон 1

Испитаници који су навели да су завршили друго високо образовање (ван полицијског) имали су могућност да наведу његов назив. Највећи број испитаника завршио је Правни факултет (8), при чему је само један навео конкретно Правни факултет Универзитета у Новом Саду. Следе Економски факултет (3), Београдска академија струковних студија (2), Факултет за привреду и правосуђе (2), Факултет безбедности (1), Педагошки факултет (1), ФАБУС – Сремска Каменица (1), Факултет за менаџмент (1), Факултет за правне и пословне студије „Др Лазар Вркатић“ (1), УНИОН – Сремски Карловци (1) и Висока пословна школа (1). Пет испитаника није навело назив установе на којој су стекли друго високо образовање.

Основни курс за спречавање и сузбијање криминалитета завршила су само три испитаника, док 47 није похађало овај програм (видети Графикон 2). По један испитаник је курс завршио 2000. и 2002. године, док трећи није навео годину похађања.

Графикон 2

За радно место криминалистичког инспектора неопходно је испуњавање услова предвиђених за стицање статуса овлашћеног службеног лица (ОСЛ) и поседовање високог образовања из друштвено-хуманистичке области. На основу анализе података (Табеле 48, 49 и 50) може се закључити да сви испитаници формално испуњавају ове услове: испитаници без полицијског високог образовања поседују најмање полицијску обуку основног нивоа, што представља минимални услов за стицање статуса ОСЛ.⁶³²

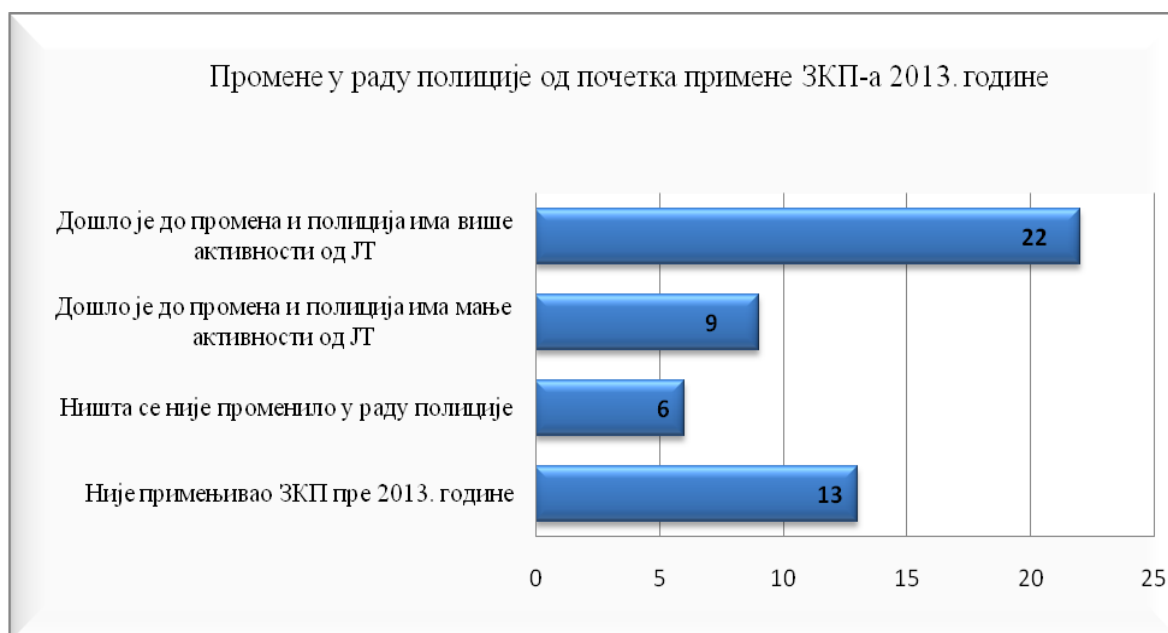
У претходном периоду је постојала пракса да се, за оне који нису завршили полицијско образовање, поред неке основне полицијске обуке заврши и Основни курс за сузбијање криминалитета, али је та пракса, на жалост, касније напуштена, па је зато тако мали број испитаника завршио тај курс.

Након општих питања, полицијским службеницима су постављена питања која се непосредније односе на предмет истраживања. ЗКП-ом из 2011. године учињене су значајне и вишеструке промене, па је питање било: **Да ли се нешто променило у вашем раду од када се примењује ЗКП од 2013. године?** Понуђени су следећи одговори: а) дошло је до промена и полиција има више активности од јавног тужиоца; б) дошло је до промена и полиција има мање активности од јавног тужиоца; в) ништа се није променило; г) нисам примењивао пре 2013. године.

Највећи број испитаника, чак 22, сматра да је дошло до промена и полиција има више активности од јавног тужиоца, док њих 9 сматра да је дошло до промена и полиција има мање активности од јавног тужиоца. ЗКП из 2013. године није примењивало 13 испитаника, а 6 мисли да се ништа није променило (Графикон 3).

⁶³² У првом делу рада смо о овоме детаљно писали, полицијска обука основног нивоа траје неколико недеља и доминантно се реализује у оквиру електронског учења на платформи Moodle.

Графикон 3

У Табели 51 представљени су подаци о примени овлашћења прописаних ЗКП-ом од стране полицијских службеника, до којих се дошло обрадом одговора на питање: **Која овлашћења (мере, радње) прописана/е ЗКП-ом и у којој мери примењујете у предистражном поступку?** Понуђени су следећи одговори: 1 – никада, 2 – једном месечно, 3 – једном недељно, 4 – два и више пута недељно, 5 – пет и више пута недељно.

Прво је потребно сагледати да ли полицијски службеници примењују сва овлашћења прописана законом. Наиме, 39 од 50 испитаника навело је да никада не примењује преглед објеката и просторија државних органа, предузећа, радњи и других правних лица и увид у њихову документацију. Такође, 36 од 50 испитаника никада не примењује реконструкцију догађаја, док 32 од 50 исто наводи за прибављање исправе.

Супротно томе, највише се примењује прикупљање обавештења од грађана и претресање стана и других просторија и лица, јер је само по један испитаник одговорио да их не примењује. Значајно је и то што је примена привременог одузимања предмета веома честа, јер осим два испитаника сви остали спроводе ову радњу. Такође, само по четири испитаника не примењују прибављање евиденције остварене телефонске комуникације, коришћених базних станица и лоцирање места са којег се обавља комуникација, као ни саслушање осумњиченог, док остали редовно користе ова овлашћења. Остала овлашћења се примењују унутар тих крајњих вредности, што је приказано у Табели 51.

У складу са ЗКП-ом, радње претресања стана и других просторија и лица и претресања уређаја за аутоматску обраду података и опреме прописана су заједно. Међутим, за потребе овог истраживања ова овлашћења су раздвојена како би се добили прецизнији подаци о учесталости примене појединачних радњи. Из добијених података види се да се претрес стана и других просторија спроводи знатно чешће него претрес уређаја за аутоматску обраду података и опреме, што указује на различиту природу и услове примене ових мера. Овај закључак не би могао бити уочен да ова овлашћења нису раздвојена за потребе истраживања.

Табела 51: Примена овлашћења (мера, радњи) прописаних ЗКП-ом од стране полицијских службеника у предистражном поступку

	никада	једном месечно	једном недељно	два и више пута недељно	пет и више пута недељно
Прикупљање обавештења од грађана	1	5	11	9	24
Преглед превозних средстава, путника и пртљага	11	20	7	3	9
Ограничење кретања на одређеном простору	16	17	10	6	1
Утврђивање истоветности лица и предмета	11	11	12	3	13
Расписивање потраге за лицима и предметима	9	12	14	6	9
Преглед објеката и просторија државних органа, предузећа, радњи и других правних лица и увид у њихову документацију	39	6	2	1	2
Прибављање евиденције остварене телефонске комуникације, коришћених базних станица и лоцирање места са којег се обавља комуникација	4	13	7	9	17
Саслушање осумњиченог	4	11	17	7	11
Увиђај	11	9	11	5	14
Вештачење	9	17	12	8	4
Реконструкција	36	5	5	4	0
Прибављање исправе	32	12	6	0	0
Претресање стана и других просторија и лица	1	10	19	6	14
Претресање уређаја за аутоматску обраду података и опреме	20	13	10	1	6
Привремено одузимање предмета	2	8	11	15	14

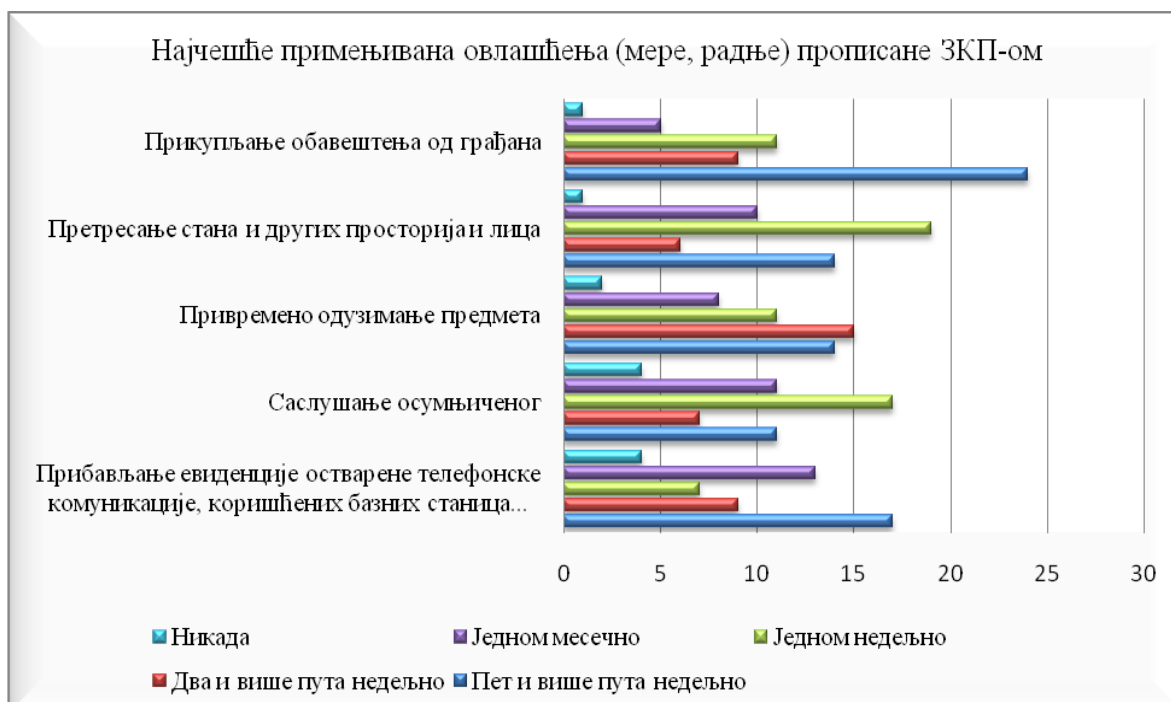
У Графикону 4 овлашћења су приказана градацијски – од прикупљања обавештења од грађана, које примењује 98% испитаника (49/50) и које бележи највишу вредност, до прегледа објеката и просторија државних органа, предузећа, радњи и других правних лица и увид у њихову документацију, које примењује 22% испитаника (11/50), што представља најнижу вредност.

Ако се погледа првих пет овлашћења која најчешће примењују полицијски службеници (примена изнад 90%), заступљене су три доказне радње и две потражне (Графикон 4 и 5).

Графикон 4

Графикон 5

На првом месту је прикупљање обавештења од грађана, друго претресање стана и других просторија и лица, треће је привремено одузимање предмета, четврто саслушање осумњиченог и пето прибављање евиденције остварене телефонске комуникације, коришћених базних станица и лоцирање места са којег се обавља комуникација.

Што се тиче учесталости примене, када посматрамо која овлашћења се примењују пет и више пута недељно, видимо да највише, 24 испитаника, примењују прикупљање обавештења од грађана. Два и више пута недељно, највећи број испитаника, њих 15, примењује привремено одузимање предмета. Једном недељно највећи број њих, 19 испитаника, примењује претресање стана и других просторија и лица. Док једном месечно највећи број испитаника, њих 13, примењује прибављање евиденције остварене телефонске комуникације, коришћених базних станица и лоцирање места са којег се обавља комуникација (Графикон 5). Чак и по овим критеријумима истичу се иста овлашћења.

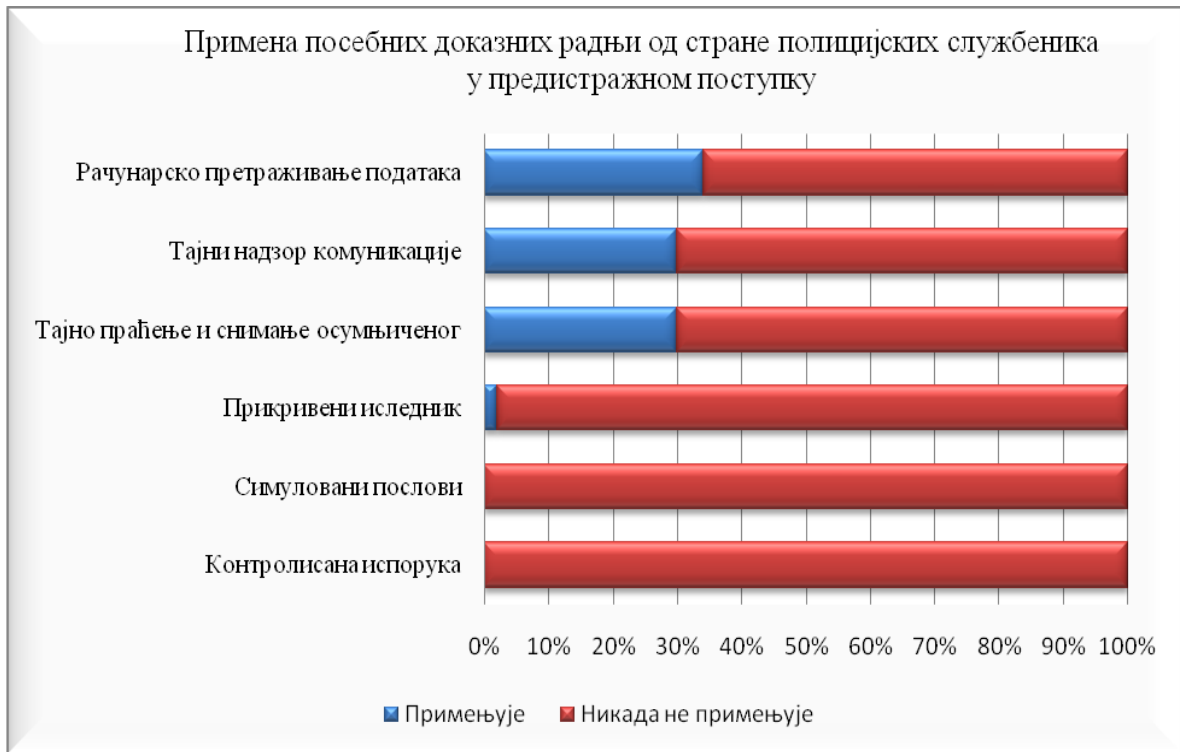
Поред потражних и општих доказних радњи, једно од питања односило се и на примену посебних доказних радњи, иако се очекивало да се оне не примењују ни приближно често као претходне радње, како због њихове природе, тако и због организационих јединица којима припадају испитаници, који мање примењују такве радње. Ипак, претпоставку је требало проверити, па је уследило питање: **Које посебне доказне радње прописане ЗКП-ом и у којој мери примењујете у предистражном поступку?** Понуђени су следећи одговори: 1 – никада, 2 – једном годишње, 3 – неколико пута годишње, 4 – једном месечно, 5 – најмање једном недељно. У Табели 52 представљени су резултати до којих се дошло.

Табела 52: Примена посебних доказних радњи од стране полицијских службеника у предистражном поступку

	никада	једном годишње	неколико пута годишње	једном месечно	најмање једном недељно
Контролисана испорука	50	0	0	0	0
Тајни надзор комуникације	35	6	2	7	0
Тајно праћење и снимање осумњиченог	35	9	2	3	1
Симуловани послови	50	0	0	0	0
Рачунарско претраживање података	33	5	7	4	1
Прикривени иследник	49	1	0	0	0

Сви испитаници су одговорили да никада не примењују контролисану испоруку и симуловане послове, а готово никада ни прикривеног иследника 49/50. Само мањи број њих примењује друге радње, тако да 35/50 никада не примењује тајни надзор комуникације и тајно праћење и снимање осумњиченог, а 33/50 никада рачунарско претраживање података. Редослед радњи према заступљености примене представљен је у Графикону 6.

Графикон 6

Овакви резултати су очекивани, с обзиром на природу радњи и организационе јединице у којој раде испитаници, јер се не ради о посебним службама и организационим јединицама криминалистичке полиције. Испитаници који су одговорили да примењују тајни надзор комуникације подељени су у томе колико често то примењују, 7/50 је одговорило једном месечно, док је 6/50 одговорило једном годишње. Највише испитаника, њих 9, примењују тајно праћење и снимање осумњиченог једном годишње. Подељеност у учесталости примене постоји и код рачунарског претраживања података, 7/50 испитаника примењују ову радњу неколико пута годишње, 5/50 једном годишње, а 4/50 једном месечно.

Табела 53 садржи податке о томе колика је процесна вредност прибављених материјала применом полицијских овлашћења прописаних ЗКП-ом. До тих резултата смо дошли као одговор на питање: **По вашем мишљењу, колика је процесна вредност материјала прибављених применом полицијских овлашћења наведених (у табели)?** Понуђени су одговори: 1 – нема процесне вредности, 2 – мала процесна вредност, 3 – нисам сигуран, 4 - велика процесна вредност.

Слично као раније, и овде ће се прво истаћи две стране - процесна вредност постоји или је, по процени испитаника, нема. Највећи број испитаника, њих 12/50, одговорило је да преглед објеката и просторија државних органа, предузећа, радњи и других правних лица и увид у њихову документацију нема никакву процесну вредност, а за сва остала овлашћења је тај број мањи. Насупрот томе, када је реч о претресању стана, других просторија и лица, сви испитаници сматрају да ова радња има процесну вредност (50/50). Веома висок ниво сагласности постоји и код саслушања осумњиченог и привременог одузимања предмета, где је само по један испитаник навео да ове радње немају процесну вредност (49/50), док сви остали процењују да процесна вредност постоји, иако у различитом степену.

Табела 53: Процесна вредност прибављених материјала применом полицијских овлашћења прописаних ЗКП-еом

	нема процесне вредности	мала процесна вредност	нисам сигуран	велика процесна вредност
Прикупљање обавештења од грађана	9	19	9	13
Преглед превозних средстава, путника и пртљага	7	13	13	17
Ограничење кретања на одређеном простору	11	10	14	15
Утврђивање истоветности лица и предмета	3	12	10	25
Расписивање потраге за лицима и предметима	8	6	11	25
Преглед објеката и просторија државних органа, предузећа, радњи и других правних лица и увид у њихову документацију	12	8	17	13
Прибављање евиденције остварене телефонске комуникације, коришћених базних станица и лоцирање места са којег се обавља комуникација	3	7	8	32
Саслушање осумњиченог	1	5	7	37
Увиђај	5	1	4	40
Вештачење	2	2	2	44
Реконструкција	4	11	14	21
Прибављање исправе	10	7	17	16
Претресање стана и других просторија и лица	0	3	4	43
Привремено одузимање предмета	1	1	5	43

Ако су испитаници сматрали да одређено овлашћење има процесну вредност, могли су да одаберу једну од понуђених категорија: *мала процесна вредност*, *велика процесна вредност* или *нисам сигуран*. Анализом одговора који се односе на примену овлашћења која имају велику процесну вредност, утврђено је да највећи број испитаника (44/50) као такво оценио вештачење. Непосредно затим следе претресање стана и других просторија и лица и привремено одузимање предмета (43/50), затим увиђај (40/50) и саслушање осумњиченог (37/50). Прибављање евиденције остварене телефонске комуникације, коришћених базних станица и лоцирање места са којег се обавља комуникација као овлашћење са великом процесном вредношћу означило је 32/50 испитаника. Изузев радњи *утврђивање истоветности лица и предмета* и *расписивање потраге за лицима и предметима*, за које је половина испитаника навела да имају велику процесну вредност, код свих осталих овлашћења ова вредност је препозната у мање од 50% случајева.

Што се тиче анализе одговора који се односе на овлашћења која имају малу процесну вредност, највећи број испитаника, њих 19/50 се определио за прикупљање

обавештења од грађана, 13/50 за преглед превозних средстава, путника и пртљага, а 12/50 за утврђивање истоветности лица и предмета итд.

Посебно су занимљиви резултати добијени у погледу одговора „нисам сигуран“ при процени процесне вредности појединих овлашћења. Највише таквих одговора (17/50) односи се на прибављање исправе, као и на преглед објеката и просторија државних органа, предузећа, радњи и других правних лица и увид у њихову документацију. Следе реконструкција и ограничење кретања на одређеном простору (14/50), док се најмање одговора оваквог типа односи на вештачење (2/50), на увиђај и на претресање стана, других просторија и лица (4/50).

За потребе анализе резултата коришћен је модел израчунавања **просечне процесне вредности**, којим су квалитативни одговори испитаника претворени у квантитативне показатеље.

Категоријама су додељене нумеричке вредности:

- нема процесне вредности = 0,
- мала процесна вредност = 1,
- нисам сигуран = 1,5 и
- велика процесна вредност = 2.

Просечна вредност је добијена применом формуле:

$$\text{Просечна процесна вредност} = ((N_0 \times 0) + (N_1 \times 1) + (N_{1,5} \times 1,5) + (N_2 \times 2)) / N,$$

где су N_0 , N_1 , $N_{1,5}$ и N_2 број испитаника који су се изјаснили за одговарајућу категорију, док је N укупан број испитаника.

Сваки одговор се претвара у нумеричку вредност која одговара његовој учесталости, а затим се све те вредности сабирају и деле са укупним бројем испитаника. Процесна вредност је израчуната на скали од 0 до 2, где нула означава да испитаник сматра да радња нема процесну вредност, а два да има велику процесну вредност. На тај начин добија се квантификовани показатељ који омогућава систематско поређење различитих полицијских радњи, како у оквиру потражних и доказних радњи посебно, тако и између те две групе радњи. За описну статистику коришћене су аритметичка средина (M), стандардна девијација (SD) и опсег вредности, што омогућава мерење централне тенденције и варијабилности резултата. Стандардна девијација рачуната је применом формуле за популацију (n), имајући у виду да анализом обухватамо све релевантне врсте радњи у посматраном истраживачком оквиру.

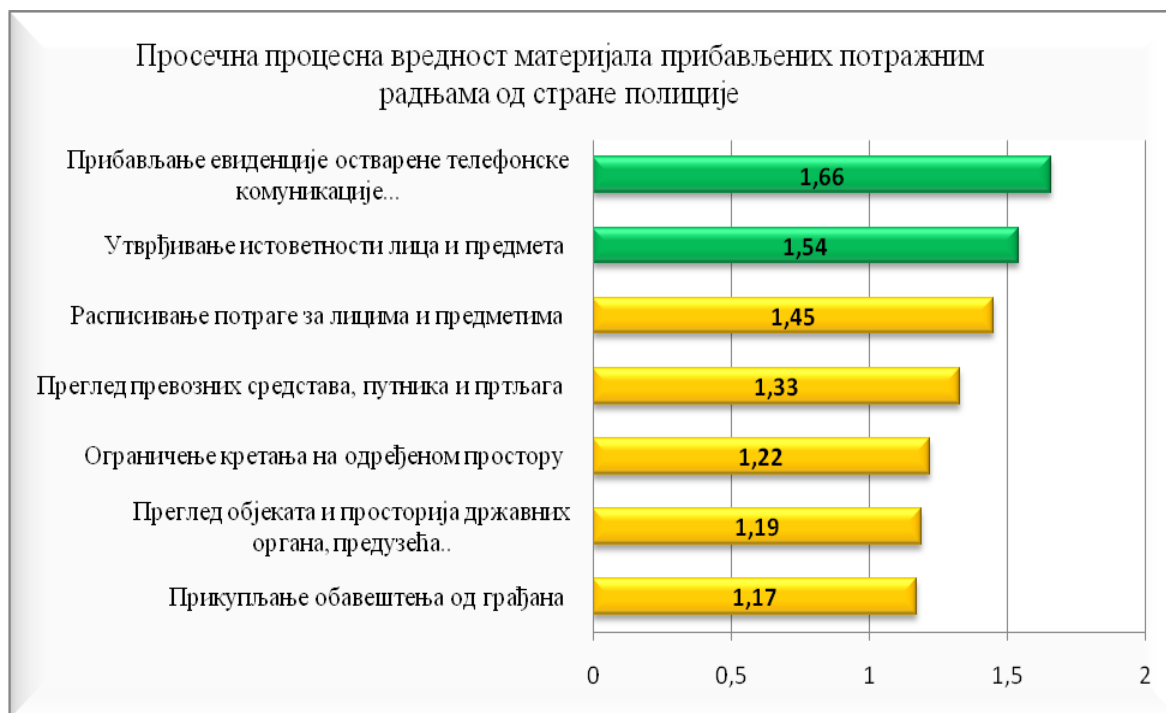
Резултати просечне процесне вредности потражних радњи представљени су у Графикону 7. На основу добијених резултата може се уочити јасна расподела просечне процесне вредности полицијских радњи, што омогућава идентификацију радњи са различитим степеном значајности у оквиру њихове активности у предистрази.

Посматрајући резултате просечне процесне вредности за седам потражних радњи полиције на скали од 0 до 2, може се уочити да су добијене вредности углавном ближе малој процесној вредности (1). Најнижу просечну процесну вредност бележи радња прикупљања обавештења од грађана (1,17). Слично томе, малу процесну вредност бележе и радње прегледа објеката и просторија државних органа, предузећа, радњи и других правних лица (1,19), ограничавања кретања на одређеном простору (1,22), као и прегледа превозних средстава, путника и пртљага (1,33). Ови налази указују на чињеницу да наведене радње, иако формално значајне у оквиру полицијских овлашћења, имају ограничени процесни ефекат.

Посебно је значајно истаћи да радња расписивања потраге за лицима и предметима (1,45) заузима позицију између категорија мале и велике процесне

вредности, што указује на њен умерени процесни значај у односу на друге анализиране радње. Ипак, имајући у виду да је разлика у односу на малу вредност 0,45, а у односу на велику 0,55, јасно је да је ова радња ближа малој процесној вредности, те се оправдано сврстава у групу радњи са малом процесном вредношћу.

Графикон 7

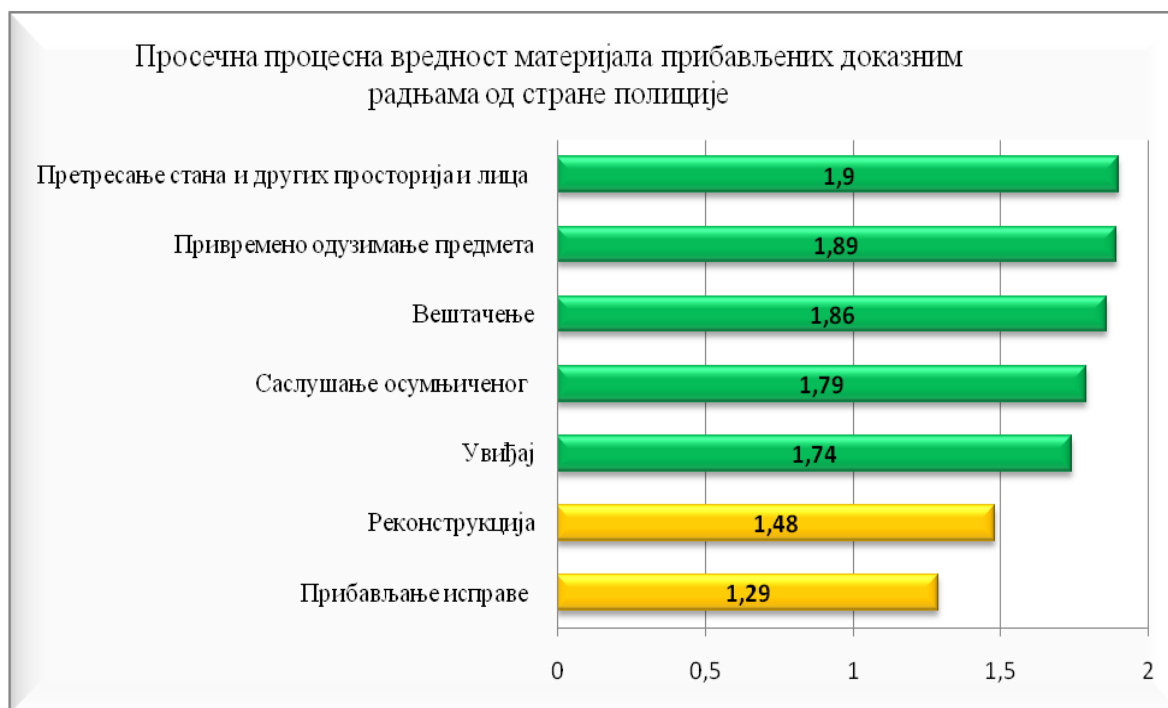
Супротно томе, резултати истраживања указују да две потражне радње спадају у категорију са великом процесном вредношћу. Просечна процесна вредност радњи утврђивање истоветности лица и предмета (1,54) и прибављање евиденције остварене телефонске комуникације, коришћених базних станица и лоцирање места са којег се обавља комуникација (1,66) ближа је броју који одговара великој процесној вредности. Иако нису доказне радње, перцепција полицијских службеника потврђује да ова овлашћења поседују висок процесни значај у креирању услова за касније доказивање.

Поред потражних радњи, резултати просечне процесне вредности доказних радњи представљени су у Графикону 8. Анализа просечне процесне вредности прибављених материјала применом доказних радњи које примењује полиција показује да већина њих припада категорији велике процесне вредности (2) на скали од 0 до 2. Од седам посматраних доказних радњи, највишу просечну процесну вредност бележи претресање стана, других просторија и лица (1,90), непосредно праћено привременим одузимањем предмета (1,89) и вештачењем (1,86). Све ове радње јасно се позиционирају у категорију високе процесне вредности, што потврђује њихову кључну улогу у прикупљању материјала од значаја за кривични поступак. Такође, радње саслушања осумњиченог (1,79) и увиђаја (1,74) показују стабилно високу процесну вредност, што је у складу са њиховом функцијом у обезбеђивању директних и поузданих доказа.

Супротно томе, радње реконструкције (1,48) и прибављања исправе (1,29) припадају категорији мале процесне вредности. Овакав резултат упућује на то да, иако реконструкција има значајну улогу у провери и потврђивању веродостојности исказа и чињеница, њен доказни потенцијал, према перцепцији полицијских службеника, у

практици остаје ограничен у поређењу са радњама које се јасно позиционирају у категорију велике процесне вредности.

Графикон 8

Реконструкција заузима позицију између категорија мале и велике процесне вредности, што указује на њен умерени процесни значај. Ипак, имајући у виду да је разлика у односу на малу вредност 0,48, а у односу на велику 0,52, јасно је да је ова радња нешто ближа малој процесној вредности. Посебно је упадљиво да прибављање исправе, иако представља релативно једноставну и технички лако спроводиву доказну радњу којом се могу обезбедити документи од непосредног значаја за утврђивање чињеница у кривичном поступку, према перцепцији полицијских службеника бележи знатно нижу просечну процесну вредност у односу на већину других анализираних радњи. Овакав налаз може указивати на мању учесталост њене примене у пракси или на чињеницу да се прибављени материјал чешће користи као допунски извор информација, а не као кључни доказ у поступку, што утиче на њену процењену процесну релевантност. Највероватније је да су на овако ниску процену процесне вредности прибављања исправе утицале и извесне нејасноће и неразумевање испитаника током спровођења истраживања, на шта је, током интервјуа, указао и један од криминалистичких инспектора, о чему ће детаљније бити речи у наредном делу рада.

Посматрано у целини, добијени резултати потврђују претпоставку да радње које подразумевају непосредно прибављање материјалних доказа или директно испитивање осумњичених и материјалних трагова (попут претресања, привременог одузимања предмета, вештачења и саслушања) имају највећи процесни значај. Насупрот томе, радње које се ослањају на посредно утврђивање чињеница, као што је реконструкција, а у појединим случајевима и прибављање исправе (уколико се не ради о јавним исправама или ако оне само посредно указују на релевантне чињенице), иако могу пружити значајну помоћ у одређеним фазама кривичног поступка, не достижу исти ниво процесне вредности, што упућује на њихову допунску, а не централну улогу у

кривичнопроцесној пракси. Очигледно је да би процесна вредност прибављених исправа била значајно већа у случајевима када оне директно доказују релевантне чињенице и када се ради о јавним исправама, јер у таквим ситуацијама ове радње имају директан доказни ефекат у поступку.

Дескриптивна анализа показује да постоји јасна разлика у процесној вредности материјала добијеног доказним и потражним радњама. Материјал прибављен доказним радњама остварио је већу просечну процесну вредност ($M = 1,707$) у односу на материјал прибављен потражним радњама ($M = 1,366$). Ова разлика указује на то да доказне радње, иако мање фреквентне и формално сложеније за извођење, производе резултате већег степена правне употребљивости у даљем току кривичног поступка.

Разлика у варијабилности такође је изражена између група. Код доказних радњи вредности су показале већу распршеност ($SD = 0,216$), што значи да се процесна вредност појединих доказних радњи значајно разликује унутар саме групе — од оних са изразито високим утицајем на ток поступка до оних умереног доприноса. Насупрот томе, потражне радње показују нижу стандардну девијацију ($SD = 0,176$), што указује на уједначенији домет резултата и стабилност њихове процесне вредности.

Разлике су видљиве и кроз опсег вредности. Код доказних радњи опсег износи 0,61, што потврђује широку амплитуду процесног значаја унутар ове групе. Опсег код потражних радњи износи 0,49, што упућује на уску расподелу резултата и умерену хомогеност процесне вредности.

Укупно посматрано, статистички налази показују да потражне радње имају оперативну функцију и служе пре свега као полазиште за изградњу сумње, док доказне радње генеришу материјал од пресудног значаја за доношење тужилачких и судских одлука. Добијени резултати јасно потврђују њихову различиту процесну тежину и допуњавају теоријску поставку да потражне радње представљају основ за покретање, а доказне радње суштински механизам доказивања у кривичном поступку.

Полицијски службеници, приликом обављања послова, стално примењују овлашћења прописана ЗП, па тако их могу примењивати и у предистражном поступку, због тога је једно од питања било: **Која овлашћења прописана Законом о полицији и у којој мери примењујете у предистражном поступку?** Понуђени су следећи одговори: 1 – никада, 2 – једном месечно, 3 – једном недељно, 4 – два и више пута недељно, 5 - пет и више пута недељно.

У Табели 54 приказани су добијени резултати. Највећи број испитаника (23 од 50) никада не примењује утврђивање присуства алкохола и/или психоактивних супстанци. Разлога за то може бити више, а један од њих је и чињеница да техничке услове (уређаје за утврђивање присуства наведених супстанци) поседују искључиво припадници саобраћајне полиције. То је потврђено и нашим истраживањем, у којем је уочено да их за те потребе ангажују припадници криминалистичке полиције. Претпоставља се да је разлог томе и што у предистражном поступку јавни тужилац налази да утврђивање присуства алкохола или психоактивних супстанци обави одговарајућа здравствена установа, па полиција није у обавези да то спроводи.

Овлашћење преглед простора, објеката, документације и контрадиверзиони преглед никада не примењује 22 од 50 испитаника, а мање од тога, по 12 испитаника, никада не примењује упозорење и наређење и употребу средстава принуде. Код осталих овлашћења је тај број још мањи, све до довођења где ни један испитаник није означио такав одговор, што значи да сви полицијски службеници примењују довођење по ЗП у предистражном поступку. Такође, готово стална примена је и код провере и утврђивање идентитета лица и идентификација предмета, јер је само један испитаник одговорио да никада то не примењује. Слично је и са позивањем и привременим

одузимањем предмета где су тако одговорила само по два испитаника, па је примена и код ових овлашћења веома заступљена.

Табела 54: Која овлашћења прописана Законом о полицији и у којој мери примењујете у предистражном поступку

	никада	једном месечно	једном недељно	два и више пута недељно	пет и више пута недељно
Упозорење и наређење	12	21	13	3	1
Провера и утврђивање идентитета лица и идентификација предмета	1	11	10	16	12
Позивање	2	9	12	17	10
Довођење	0	10	22	9	9
Задржавање лица и привремено ограничење слободе кретања	6	10	17	11	6
Прикупљање обавештења	4	4	10	13	19
Привремено одузимање предмета	2	8	12	18	10
Преглед простора, објеката, документације и контрадиверзиони преглед	22	12	5	6	5
Заустављање и прегледање лица, предмета и саобраћајних средстава	8	17	15	8	2
Обезбеђење и преглед места догађаја	5	15	15	10	5
Утврђивање присуства алкохола и/или психоактивних супстанци	23	11	9	3	4
Употреба средстава принуде	12	23	6	2	7

Што се тиче учесталости примене овлашћења прописаних Законом о полицији у предистражном поступку, на првом месту је прикупљање обавештења, које се, од пет и више пута недељно, примењује код 19 од 50 испитаника. Остала овлашћења се користе са мањом учесталošћу.

Када се посматрају одговори „два и више пута недељно“, на првом месту је привремено одузимање предмета, које примењује 18 од 50 испитаника. Одмах иза тога следе позивање лица (17 од 50) и провера и утврђивање идентитета лица и идентификација предмета (16 од 50).

Код одговора „једном недељно“, на првом месту је довођење лица (22 од 50), а затим следе задржавање лица и привремено ограничење слободе кретања (17 од 50).

Код одговора „једном месечно“ највећи број испитаника је навео употребу средстава принуде (23 од 50), затим упозорење и наређење (21 од 50), као и заустављање и прегледање лица, предмета и саобраћајних средстава (17 од 50), и друга овлашћена.

Поред полицијских овлашћења, полицијски службеници примењују мере и радње прописане ЗП, па су у вези са тим одговарали на питање: **Које мере и радње прописане Законом о полицији и колико често примењујете у предистражном поступку?** Понуђени су одговори: 1 – никада, 2 – једном месечно, 3 – једном недељно, 4 – два и више пута недељно, 5 - пет и више пута недељно.

Подаци садржани у Табели 55 показују да јавно расписивање награде никада не примењује 47 од 50 испитаника, мере циљане потраге 39 од 50, док снимање на јавним местима 35 од 50 испитаника.

Табела 55: Које мере и радње прописане Законом о полицији и колико често примењујете у предистражном поступку

	никада	једном месечно	једном недељно	два и више пута недељно	пет и више пута недељно
Полицијско опажање, опсервирање	7	11	14	8	10
Снимање на јавним местима	35	8	3	0	5
Полиграфско испитивање	18	26	3	2	1
Пријем пријава о учињеном кривичном делу (и прекршају)	13	2	14	14	7
Трагање за лицима и предметима	9	14	20	2	5
Мере циљане потраге	39	6	5	0	0
Криминалистичко-форензичка регистрација, узимање других узорака и криминалистичко-форензичка вештачења и анализе	12	18	11	2	7
Јавно расписивање награде	47	3	0	0	0

Са друге стране, најзаступљенија је примена полицијско опажање, опсервирање, јер само 7/50 испитаника је одговорило да не примењује ову меру и радњу. Када је реч о учесталости примене, највећи број испитаника се определио за одговор *једном месечно*, затим *једном недељно*, док је знатно мање испитаника навело да мере и радње примењује *два и више пута недељно* или *пет и више пута недељно*. Према томе, оне се примењују у мањем обиму, а и када се примењују, то је релативно ретко.

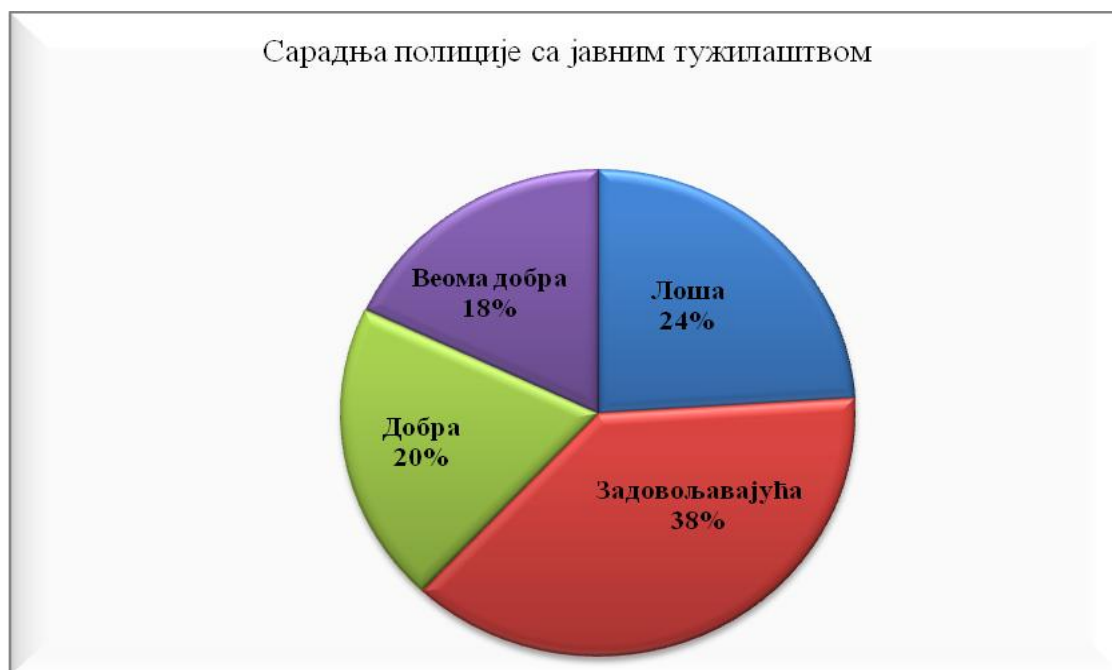
Пошто сада располажемо резултатима примене потражних и општих доказних радњи прописаних ЗКП-ом (Табела 51), полицијских овлашћења прописаних ЗП (Табела 54) и мера и радњи прописаних истим законом (Табела 55), могуће је упоредити ниво њихове заступљености у примени у предистражном поступку. Њихово поређење може се извршити израчунавањем просечног броја одговора „никада“ за сваку групу овлашћења, чиме се добија јасан показатељ у којој мери су поједина овлашћења заступљена у пракси, односно у којој мери се не примењују. У том смислу, за сваку групу овлашћења појединачно су сабрани сви одговори испитаника који су навели да „никада“ не примењују дато овлашћење, а затим је добијени збир подељен

бројем овлашћења у тој групи, чиме је израчуната просечна вредност непримењивања. На тај начин је омогућено објективно поређење између различитих категорија овлашћења у погледу њихове стварне употребе у пракси.

Резултати поређења показују јасне разлике у учесталости примене између три групе овлашћења. Код овлашћења предвиђених ЗКП-ом, просечно је 5,4 одговора „никада“, што указује на њихову већу заступљеност у пракси. Код овлашћења прописаних ЗП, тај број је нешто виши и износи просечно 8, што указује на умерен ниво примене. Насупрот томе, највећи степен непримењивања забележен је код мера и радњи прописаних ЗП, где је просек одговора „никада“ чак 22,5, што јасно указује на њихову ретку и ограничену примену у предистражном поступку.

Полиција и јавни тужилац су готово нераздвојни при деловању у предистражном поступку, па њихов однос може да утиче на њихов рад и резултате. О томе су се полицијски службеници изјаснили одговарајући на питање: **Како оцењујете сарадњу са јавним тужилаштвом?** Понуђени су одговори: а) лоша, б) задовољавајућа, в) добра, г) веома добра.

Графикон 9

У Графикону 9 можемо видети резултате њихових одговора. Дванаест (12) испитаника или 24% је одговорило да је сарадња са јавним тужилаштвом лоша, да је задовољавајућа оцењује 19 испитаника, тј. 38% што је и највећи проценат у поређењу са другим, да је сарадња добра одговорило је њих 10 или 20%, док је 9 испитаника, односно 18% означило сарадњу као веома добру.

Полиција је овлашћена да радње у предистрази предузима самоиницијативно или по налогу јавног тужиоца, као и да их предузима самостално, односно уз присуство јавног тужиоца. Међутим, да ли и колико често јавни тужилац присуствује тим радњама? Понуђени одговори су: 1 – никада, 2 – једном у 10 случајева, 3 – до три пута у 10 случајева, 4 - до шест пута у 10 случајева, 5 - преко шест пута у 10 случајева.

Из Табеле 56 види се да је 66% испитаника (33/50) навело да јавни тужилац никада не присуствује претресању стана и других просторија и лица. Слична

сагласност постоји и код 60% испитаника (30/50) када је реч о реконструкцији, док је за саслушање осумњиченог и увиђај исти одговор дало по 22 испитаника (44%). Међу оним испитаницима који су навели да јавни тужилац присуствује радњама полиције, највећи број оценио је да је то једном у десет случајева, док је учесталост већег присуства значајно мања. Занимљиво је да је исто питање постављено и јавним тужиоцима, при чему се уочава значајно поклапање одговора, а градацијски посматрано, редослед радњи по учесталости присуства јавних тужилаца у радњама које предузима полиција остаје исти. Ова подударност указује на емпиријски значај налаза, јер резултати добијени од стране полицијских службеника и јавних тужилаца показују сличан образац и потврђују поузданост закључака о учесталости присуства јавних тужилаца.

Табела 56: Присуство јавног тужиоца радњама које предузима полиција

	никада	једном у 10 случајева	до 3 пута у 10 случајева	до 6 пута у 10 случајева	преко 6 пута у 10 случајева
Саслушање осумњиченог	22	12	6	6	4
Увиђај	22	15	5	5	3
Реконструкција	30	7	7	2	4
Претресање стана и др. просторија и лица	33	12	2	1	2

Јавни тужилац руководи предистражним поступком, па полиција поступа по његовим налозима, међутим, полиција организационо не припада јавном тужилаштву, већ Министарству унутрашњих послова. Сарадња и рад полиције и јавног тужилаштва заснивају се на међусобној комуникацији, због чега је постављено питање: **Како и колико често полицијски службеници комуницирају са надлежним јавним тужиоцем?** Понуђени одговори су: 1 – никада, 2 – једном месечно, 3 – једном недељно, 4 – два и више пута недељно, 5 – најмање једном дневно.

Табела 57: Начин и учесталост комуникације полиције са надлежним јавним тужиоцем у току предистражног поступка

	никада	једном месечно	једном недељно	два и више пута недељно	најмање једном дневно
Разменом писаних аката	1	4	12	17	16
Непосредно усмено	2	5	11	12	20
Фиксним телефоном	13	7	3	10	17
Мобилним телефоном - обичним позивом	1	2	5	15	27
Мобилним телефоном - СМС поруком	33	9	5	1	2
Мобилним телефоном - посредством апликација (нпр. Viber)	29	12	4	2	3
Мејлом	18	15	10	2	5

У Табели 57 може се видети да, на првом месту, полицијски службеници и јавни тужилац најчешће комуницирају разменом писаних аката и мобилним телефоном - обичним позивом, 98% испитаника је тако одговорило. На другом месту је непосредна усмена комуникација, 96% испитаника тако мисли, док се други облици комуникације мање користе.

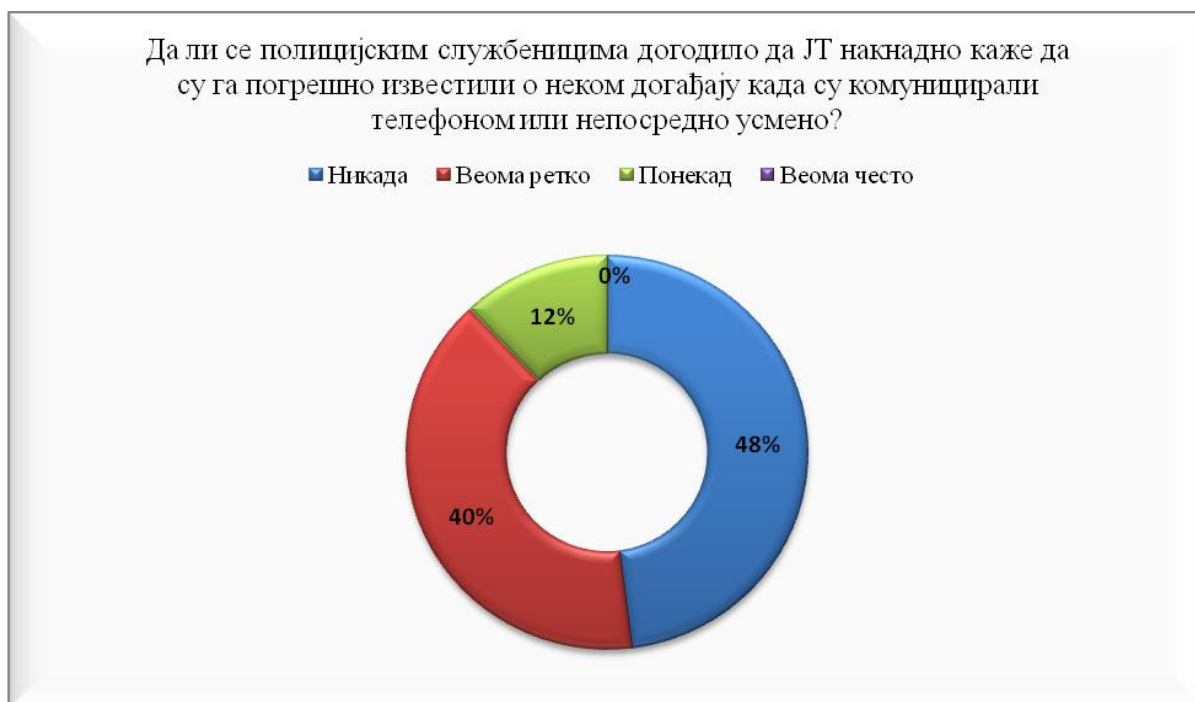
Најмање се комуницира мобилним телефоном - СМС поруком 34%, а релативно мало се употребљавају и мобилне апликације (нпр. Viber) што је изабрало њих 42%. Фиксним телефоном комуницира 74% испитаника, а мејлом 64%.

Могло се и претпоставити да полицијски службеници и јавни тужиоци, поред размене писаних аката, најчешће комуницирају непосредно, усмено или телефоном. Међутим, ова врста комуникације обично није документована и остаје без писаног трага, осим у случајевима када се о разговору сачињавају службене белешке. Комуникација која није документована може довести до нејасноћа, неспоразума и, у крајњој линији, грешака, што је било потребно проверити.

Због тога, једно од питања којима се бавило ово истраживање је и **да ли се полицијским службеницима догодило да надлежни ЈТ накнадно каже да су га погрешно известили о неком догађају када су комуницирали телефоном или непосредно усмено?** Понуђени одговори су: 1 – никада, 2 – веома ретко, 3 – понекад, 4 - често, 5 - веома често.

У Графикону 10 може се видети да је 48% испитаника одговорило да се тако нешто *никада* није догодило, односно 40% да се догађа *веома ретко*, одговор *понекад* дало је 12%, а ниједан испитаник није изабрао одговор *веома често*.

Графикон 10

Полиција има различита овлашћења на располагању, али било је важно поставити питање: **Да ли су постојећа полицијска овлашћења довољна за ефикасно предузимање радњи у предистражном поступку?** Понуђени одговори су: а) постојећа овлашћења треба боље прописати; б) постојећа овлашћења треба

проширити, и то конкретно: _____; в) на постојеће врсте овлашћења треба додати још нових, као што је: _____; г) није потребно ништа мењати.

Највећи број, 72% испитаника, сматра да су им постојећа овлашћења довољна, али их треба боље прописати, 20% њих мисли да ништа не треба мењати, док је по 4% испитаника одговорило да постојећа овлашћења треба проширити и да постојећим треба додати још нових (Графикон 11).

Испитаници нису искористили прилику да допишу одговоре, где је за то постојала могућност, па смо ускраћени за анализу дела одговора.

Графикон 11

Полицијски службеници су у обавези да сваку примену полицијских овлашћења евидентирају у одговарајућој евиденцији, што је начелно прописано Законом о полицији, а детаљније уређено подзаконским актима. Ово питање има посебан значај за закониту и правилну примену овлашћења, јер представља важан механизам заштите права грађана од могућег арбитарног поступања полиције. Подаци о разлозима, времену и месту поступања, као и о грађанину према коме се поступа, идентитету полицијских службеника и другим релевантним околностима, омогућавају брзу и ефикасну контролу, али и самоконтролу у поступању. На тај начин штите се права и слободе грађана, као и права самих полицијских службеника. Ове информације могу имати значајну улогу у предистражном поступку. Из тог разлога постављено је питање: **Када примените неко полицијско овлашћење да ли то евидентирате у одговарајућу евиденцију о примени полицијских овлашћења?** Понуђени одговори су: а) никада, б) веома ретко, в) понекад, г) често, д) увек.

У Графикону 12 приказани су занимљиви резултати добијени на основу одговора полицијских службеника на постављено питање. Подаци показују да 68% испитаника увек врши евидентирање, али забрињава чињеница да преостали део то не чини редовно, иако је реч о њиховој обавези. Наиме, 22% испитаника то чини често, 6% понекад, док је по један испитаник навео да то чини веома ретко или никада. Иако бројчано мали, ови случајеви представљају значајан индикатор постојања неправилности у примени законских и подзаконских одредби.

Добијени резултати указују на висок ниво свести полицијских службеника о значају евидентирања полицијских овлашћења, али и на постојање одређених пропуста у пракси. Иако већина поступа у складу са прописима, чињеница да мањи број испитаника то не чини редовно или уопште, указује на потребу за појачаном контролом и унапређењем стручног усавршавања у овој области.

Графикон 12

2.2. Интервју са криминалистичким полицајцем

У оквиру овог истраживања планиран је интервју са начелником Одељења криминалистичке полиције Полицијске управе у Новом Саду, али због његовог оправданог осуства, интервју је обављен са једним криминалистичким инспектором.

На почетку, ево неколико општих информација о организацији и структури интервјуа. Интервју је обављен у августу 2023. године, присутни су само криминалистички инспектор и истраживач. Криминалистички инспектор је мушког пола, има 49 година и 25 година радног стажа у полицији, радио је на различитим извршилачким и руководећим радним местима у криминалистичкој полицији, а тренутно је распоређен у Групи за сузбијање крвних и сексуалних деликата у Одељењу криминалистичке полиције Полицијске управе у Новом Саду.

Поред општих питања, следе питања која су повезана са предметом истраживања.

Истраживач: Која овлашћења (мере, радње) прописана ЗКП-ом и у којој мери, Ви лично, односно они којима сте надређени, примењујете у предистражном поступку?

Криминалистички инспектор: „Моје тренутно радно место је извршилачко, тако да нисам никоме надређен, али за себе могу рећи да највише примењујем увиђај, претресање стана и других просторија, прикупљање обавештења од грађана, прибављање евиденције остварене телефонске комуникације и друге, али ове бих

издвојио као најчешће. Иначе, руководиоци веома ретко непосредно примењују неко овлашћење.“

Истраживач: Која овлашћења (мере, радње) прописана Законом о полицији и у којој мери, Ви лично, односно они којима сте надређени, примењујете у предистражном поступку?

Криминалистички инспектор: „Што се тиче овлашћења прописаних Законом о полицији, њих примењујем мање у односу на она по ЗКП-у, ту бих издвојио довођење и проверу идентитета, остала овлашћења примењујем ретко или готово никада.“

Истраживач: Колика је процесна вредност материјала прибављених применом полицијских овлашћења (мере, радње) прописаних ЗКП-ом?

Криминалистички инспектор: „Сматрам да све материјале које полиција прибави радњама које су прописане ЗКП-ом имају процесну вредност, наравно неке ваћу, неке маћу“.

Истраживач: Како оцењујете сарадњу са јавним тужилаштвом?

Криминалистички инспектор: „Сарадња са јавним тужилаштвом је веома добра и у потпуности сам њоме задовољан.“

Истраживач: Како и колико често комуницирате са надлежним ЈТ?

Криминалистички инспектор: „Са јавним тужиоцем комуницирам свакодневно, најчешће телефоном, али и непосредно усмено, а у просеку једном недељно размењујемо писане акте.“

Истраживач: Да ли је и колико често ЈТ покренуо иницијативу за покретање дисциплинског поступка против полицијских службеника?

Криминалистички инспектор: „Није ми познато да је јавно тужилаштво у Новом Саду некада иницијално покренуло дисциплинског поступка против полицијских службеника.“

Истраживач: Да ли су постојећа полицијска овлашћења довољна за ефикасно предузимање радњи у предистражном поступку?

Криминалистички инспектор: „Генерално полиција може ефикасно да ради у предистрази са постојећим овлашћењима, али мислим да неке ствари треба мало боље прописати. На пример, боље треба прописати рад са малолетним лицима и смањити непотребна ограничења у поступању према њима.“

Истраживач: Како унапредити рад полиције у предистражном поступку?

Криминалистички инспектор: „Рад полиције је добар у предистражном поступку, али три су кључне ствари које се могу унапредити. Прво, потребно је увести сталну едукацију (тренинг) радника криминалистичке полиције, што чешће то боље, ако може и на недељном нивоу. Требало би формирати посебну организациону јединицу на нивоу Управе криминалистичке полиције, која би се бавила константном обуком криминалистичких полицајаца. Друго, форензика мора да буде на много вишем нивоу од постојеће, како би се врхунски стручњаци из својих области рада тиме бавили, од проналаска трагова до вештачења. Можда би то могле бити независне форензичке институције и ван МУП-а, које би криминалистичка полиција, заједно са ЈТ, ангажовала од увиђаја, па све до вештачења. Треће, дежурни јавни тужилац треба

дежурство да обавља у полицијским просторијама, како би био на извору догађаја и непосредно присутан за директну комуникацију.“

Упоредна анализа резултата анкетања полицијских службеника и овог интервјуа указује на значајно поклапање налаза, док је интервју додатно омогућио идентификацију узрочних фактора који условљавају испољене ставове, чиме су добијени дубљи и емпиријски релевантни увиди.

Интервјуисани криминалистички инспектор је идентификовао четири радње прописане ЗКП-ом које у пракси имају највиши степен заступљености: увиђај, претресање стана и других просторија, прикупљање обавештења од грађана и прибављање евиденције остварене телефонске комуникације. Ови налази показују висок степен подударности са резултатима анкетања полицијских службеника, који су навели исте радње као најчесталије примењиване (Графикон 4), уз једину разлику што су они додатно издвојили привремено одузимање предмета као пето најчешће примењено овлашћење. Висока поклапања између две методе прикупљања података указују на поузданост налаза и конзистентност самооцењивања полицијских службеника у погледу доминантних радњи које се предузимају у предистражном поступку.

Интервју је у значајној мери потврдио раније налазе добијене анкетањем, нарочито у делу који се односи на мању заступљеност у примени овлашћења прописаних ЗП у односу на овлашћења предвиђена ЗКП-ом. Потврђени су и налази који се тичу добре сарадње и учестале комуникације између полиције и јавног тужилаштва, као и чињеница да јавни тужиоци у пракси не покрећу дисциплинске поступке против полицијских службеника. Једино се као недовољно потпун може оценити одговор који се односи на процесну вредност материјала прибављених од стране полиције у предистражном поступку: саговорник потврђује да процесна вредност постоји, али остаје на нивоу опште констатације („мања“ или „већа“), без даљег образложења узрока, услова или фактора који на њу утичу.

Криминалистички инспектор оцењује да су постојећа полицијска овлашћења генерално довољна за ефикасно предузимање радњи у предистражном поступку, те да полиција у пракси може оперативно и функционално да поступа у оквиру важећег нормативног оквира. Ипак, он указује на потребу за њиховим прецизнијим уређењем у појединим специфичним областима, а нарочито у поступању са малолетним лицима. У том контексту, као проблем препознаје прекомерна ограничења која се постављају у раду са малолетницима, што, према његовом мишљењу, у одређеним ситуацијама умањује ефикасност поступања. Да постоје проблеми у овом смислу указали смо у првом делу овог рада.

У погледу могућности за унапређење рада полиције у предистражном поступку, интервјуисани криминалистички инспектор процењује да је рад полиције у предистражном поступку у основи функционалан, али истиче три кључна правца који би, по његовом мишљењу, могли значајно да унапреде ефикасност поступања. Први приоритет односи се на системско и континуирано стручно усавршавање радника криминалистичке полиције. Саговорник наглашава потребу за учесталим и редовним едукацијама, идеално на недељном нивоу, те предлаже формирање посебне организационе јединице у оквиру Управе криминалистичке полиције, чија би искључива надлежност била константна обука њених припадника. Други смер унапређења односи се на унапређење форензичких капацитета. Инспектор сматра да је неопходно подићи форензику на знатно виши професионални ниво, уз укључивање врхунских стручњака у свим фазама — од проналажења трагова до вештачења. Као могући модел предлаже развој независних форензичких институција, ван оквира МУП-

а, које би били ангазоване по потреби од стране криминалистичке полиције у сарадњи са јавним тужилаштвом. Трећи приоритет унапређења односи се на унапређење сарадње полиције и јавног тужилаштва у раној фази поступка. Интервјуисани као оптимално решење предлаже да дежурни јавни тужилац обавља дежурство у просторијама полиције, чиме би се обезбедила непосредна комуникација и брже доношење оперативних одлука „на извору догађаја“.

Овај интервју представља важан допунски емпиријски извор, јер продубљује налазе добијене анкетним истраживањем и омогућава дубље разумевање практичних искустава и ставова криминалистичких полицајаца у вези са предметом истраживања.

3. Анализа резултата анкетирања јавних тужилаца и интервју

3.1. Анкетирање јавних тужилаца

Основно јавно тужилаштво у Новом Саду, поред главног јавног тужиоца има још 36 јавних тужилаца. Када се спроводило ово истраживање, јавнотужилачку функцију је обављало 30 јавних тужиоца, док је 6 радних места било упражњено.⁶³³ Анкетирано је 15 јавних тужилаца, односно сви који су тада били присутни у просторијама Основног јавног тужилаштва у Новом Саду.

	Број	Процент
Пол	Мушко	6 40,0%
	Женско	9 60,0%
Старост (године)	20-30	0 0,0%
	31-40	8 53,3%
	41-50	5 33,3%
	>51	2 13,3%
Године стажа у јавном тужилаштву	1-5	2 13,3%
	6-10	3 20,0%
	11-20	5 33,3%
	>20	5 33,3%

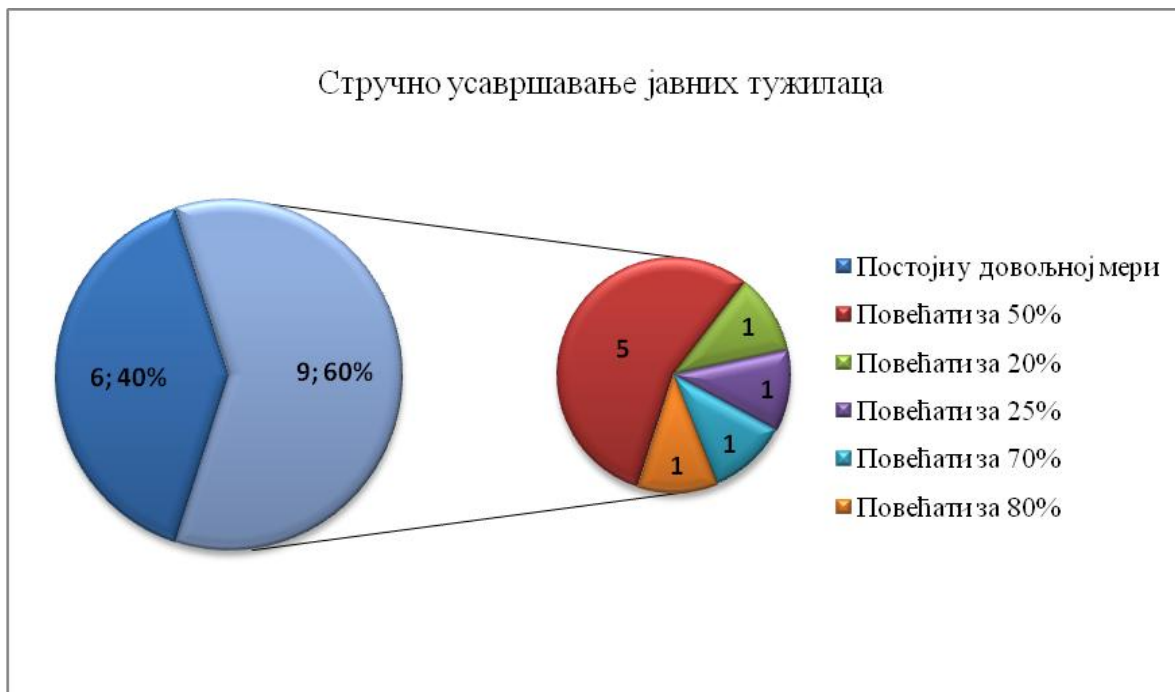
Анкета је садржала најпре уводна и општа питања, а потом и конкретнија питања везана за предмет истраживања. Сталност јавнотужилачке функције наводи на питање о стручном усавршавању, јер испуњеност услова у време избора се подразумева, али дугогодишња функција, праћена сталним променама, на свим пољима, захтева адекватно стручно усавршавање. У том смислу, постављено је питање: **Да ли је и у којој мери заступљено стручно усавршавање ЈТ?** Понуђени одговори су били: а) не постоји; б) постоји, али недовољно, треба повећати за _____%; в) постоји у довољној мери.

Нико од испитаника није одговорио да стручно усавршавање јавних тужилаца не постоји. Да усавршавање постоји у довољној мери изјаснило се 40% испитаника,

⁶³³ Подаци о броју радних места јавних тужилаца добијени су у писаном облику, на основу званичног захтева и налазе се са осталим инструментима истраживања.

док је 60% оценило да оно постоји, али у недовољној мери. У наставку ове тврдње остављена је могућност да се допише за колико процената треба да се повећа стручно усавршавање, пошто није довољно заступљено. Пет испитаника је уписало да је потребно повећање од 50%, док је по један испитаник предложио повећање од 20%, 25%, 70% и 80% (Графикон 13).

Графикон 13

Ови резултати указују на потребу за интензивнијим и систематичнијим програмима стручног усавршавања, како би се одговорило на захтеве савремене тужилачке праксе.

Сарадња јавног тужилаштва и полиције прожима читав предистражни поступак, те је од посебног значаја сагледати њен квалитет из угла јавних тужилаца. Њихова сарадња се заснива на јасној подели надлежности и на међусобном поверењу и координацији, а њена ефикасност зависи од правовремене размене информација и разумевања улога сваке стране. Иако је у теорији постављена као партнерски однос, у стварности се могу јавити несугласице услед различитих разлога. У том смислу, испитаницима (јавним тужиоцима) постављено је питање: **Како бисте оценили вашу сарадњу са полицијом?** Понуђени одговори су били: а) лоша, б) задовољавајућа, в) добра, г) веома добра.

У Графикону 14 приказано је како јавни тужиоци оцењују сарадњу са полицијом. Само један испитаник сматра да је сарадња лоша, док је шест од петнаест испитаника (40%) оценила сарадњу као задовољавајућу. Исто толико испитаника оценило је сарадњу као добру, док је двоје сматрало да је она веома добра. Већина јавних тужилаца оцењује сарадњу са полицијом као задовољавајућу или добру, што указује на позитиван став. Ипак, присуство појединачних негативних оцена указује на постојање одређених изазова или недостатака који могу утицати на ефикасност сарадње.

Графикон 14

Исто питање је постављено и полицијским службеницима (криминалистичким инспекторима), резултати њихове оцене сарадње са јавним тужиоцима претходно су представљени, па нам то омогућава да на овом месту упоредимо добијене резултате (Табела 59).

Табела 59: Процена сарадње полицијских службеника и јавних тужилаца

Оцена сарадње	Полицијски		Јавни туж.	Укупно	Полицијски		Јавни туж.	Укупно
	служб.	(n=50)			служб.	%		
Лоша	12		1	13	24.0%		6.7%	20.0%
Задовољавајућа	19		6	25	38.0%		40.0%	38.5%
Добра	10		6	16	20.0%		40.0%	24.6%
Веома добра	9		2	11	18.0%		13.3%	16.9%
Укупно	50		15	65	100.0%		100.0%	100.0%

У циљу утврђивања да ли постоји статистички значајна разлика у перцепцији сарадње између полицијских службеника и јавних тужилаца, примењен је χ^2 тест независности (хи-квадрат тест). Анализирани су одговори на скали од четири категорије: лоша, задовољавајућа, добра и веома добра сарадња. Резултати теста су $\chi^2(3, N = 65) = 3.77$, $p = 0.288$. С обзиром на то да је добијена р-вредност већа од 0.05 ($p = 0.288$), не постоји статистички значајна разлика у процени сарадње између испитаних полицијских службеника и јавних тужилаца. Другим речима, иако постоје одступања у бројевима, она нису довољно велика да би се сматрала статистички значајним на нивоу $\alpha = 0.05$.

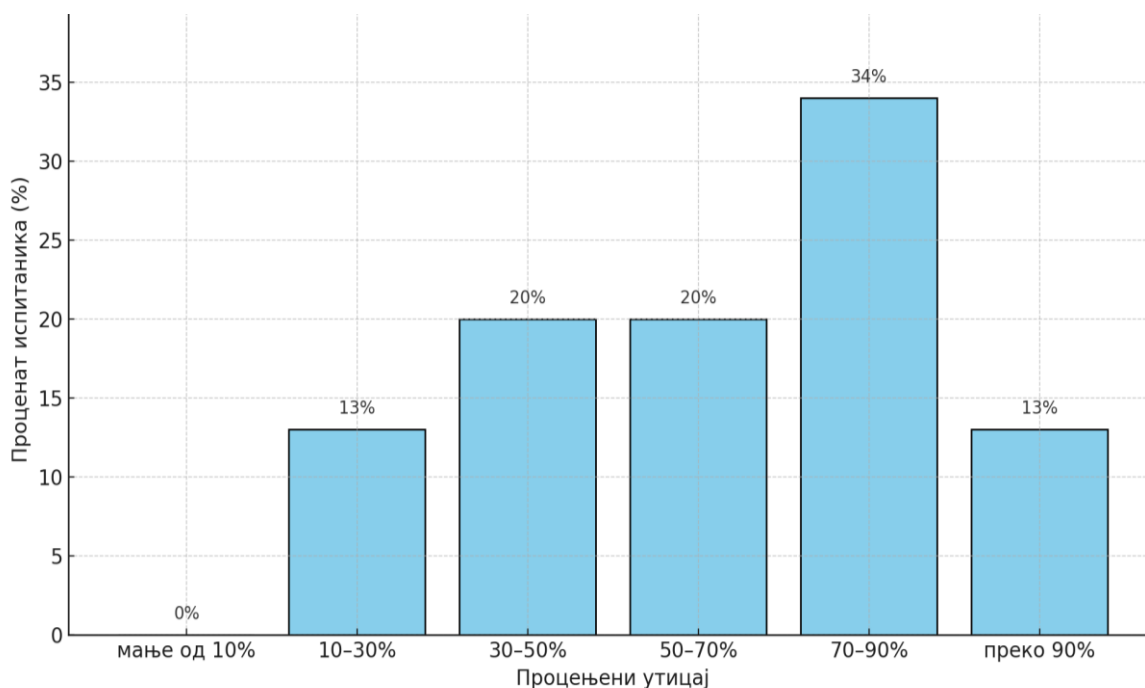
Полазећи од проблема истраживања, значајно је доћи до информације колика је вредност прикупљених материјала у предистрази од стране полиције. Сматрамо да јавни тужилац, због своје специфичне улоге, може да да велики допринос у процени те вредности. Са једне стране руководи предистражним поступком и има стални и

непосредни увид у све активности полиције и прибављене материјале, а са друге стране, учествује у даљем поступку и увек добије директну повратну информацију о исходу поступка.

Када полиција прикупи сав материјал у предистрази и достави га тужилаштву, поставља се питање колико то утиче на доношење одлуке јавног тужиоца о даљем поступку, односно колика је употребна вредност тог прикупљеног материјала. Јер ако га тужилац користи и на основу тога доноси одлуку о судбини предистражног поступка, значајно је утврдити колико то утиче на његове одлуке. У том смислу постављено је питање: **Када полиција прикупи сав материјал у предистрази и достави тужилаштву, колико то утиче да донесете одлуку о даљем поступку?** То утиче (понуђени одговори): а) мање од 10%; б) 10-30%; в) 30-50%; г) 50-70%; д) 70-90%; њ) преко 90%.

У Графикону 15 приказани су резултати. Највећи број испитаника (34%) оценио је да је утицај 70-90%. То показује да значајан број испитаника сматра да комплетан материјал достављен од стране полиције има веома висок утицај на њихову одлуку о даљем поступку. На другом месту, по 20% испитаника је навело да је утицај 50-70%, а исти проценат оценио је утицај у опсегу 30-50%. Ово указује на то да за одређену групу јавних тужилаца присуство свих материјала има умерену улогу у доношењу одлуке, можда због додатних фактора који се узимају у обзир. Најмањи утицај (10-30%) и највећи утицај (преко 90%) одабрало је по 13% испитаника. Ово показује да постоји мања, али ипак значајна група испитаника која или сматра да приспели материјал има релативно мали ефекат на одлуку, или да је пресудан за одлуку. Није забележено да било који испитаник сматра да је утицај мањи од 10%, што указује да сви испитанци оцењују материјал као релевантан и користан за доношење одлуке.

Графикон 15

Може да се направи и анализа добијених резултата по категоријама утицаја: мали, средњи и велики утицај. *Мали утицај*: нико од испитаника није оценио да је утицај мањи од 10%, док је 13% испитаника оценило утицај као 10-30%. *Средњи*

утицај: 20% испитаника оценило је утицај као 30–50%, а исти проценат (20%) као 50–70%. *Велики утицај*: највећи број испитаника, 34%, оценило је утицај као 70–90%, док је 13% испитаника сматрало да је утицај преко 90%. Овако посматрано, укупно 47% испитаника сматра да материјал прикупљен у предистрази има велики утицај (70% и више) на доношење одлуке о даљем поступку, 40% оценио је утицај као средњи, а само 13% као мали.

Занимљиво је било и сазнати да ли и колико често јавни тужилац одлази на место догађаја кривичног дела, имајући у виду важност предузимања радњи у том тренутку за његово расветљавање и поступак уопште, па је питање гласило: **Када сте благовремено обавештени да се догодило кривично дело, да ли одлазите на место догађаја?** Понуђени одговори су били: а) никада, б) једном у 10 случајева, в) до три пута у 10 случајева, г) до шест пута у 10 случајева, д) преко шест пута у 10 случајева.

У Графикону 16 може се видети да је само један испитаник одговорио да никада не одлази на место догађаја, док су сви остали (93%) одговорили – једном у 10 случајева. Постојала је могућност и других избора, са већом учесталашћу одласка на место догађаја, али их нико није изабрао. Овде постоји јединствено сагласије готово свих испитаника да од свих кривичних дела из њихове надлежности они одлазе на место догађаја у највише 10% случајева, што је мало, јер јавни тужилац, као руководилац предистражног поступка, треба више и непосредније да учествује у извођењу радњи у предистрази, нарочито на месту догађаја.

Графикон 16

Чињеница је да полиција обавештава јавног тужиоца о предузетим радњама у предистрази и да се консултује са њим о свим битним стварима од значаја за поступак. А да ли се јавни тужилац консултује са полицијом, сазнало се помоћу питања: **Када добијете обавештење да је учињено кривично дело да ли се састајете са полицијом како бисте разговарали о томе шта даље треба предузети или одлуку о томе доносите без разговора са њима?** Понуђени одговори су: а) без разговора са

полицијом, б) о томе разговарамо једном у 10 случајева, в) до три пута у 10 случајева, г) до шест пута у 10 случајева, д) преко шест пута у 10 случајева.

У Графикону 17, може се видети колико често јавни тужиоци разговарају са полицијом о предузимању даљих мера након сазнања за кривично дело. Посматрано у целини, чак 80% испитаника у пракси остварује комуникацију са полицијом у вези са предузимањем наредних корака, иако учесталост те комуникације варира. Највећи број испитаника (пет) навело је да тај разговор обавља једном у 10 случајева, док су три испитаника одговорила да разговарају до три пута у 10 случајева. По два испитаника су навела да разговарају до шест пута и више од шест пута у 10 случајева. Занимљиво је да три испитаника (20%) уопште не разговарају са полицијом о наредним корацима, иако на то нису обавезни, али би таква комуникација, имајући у виду њихов специфичан однос, била вишеструко корисна.

Графикон 17

ЗКП-ом се прописује руководећа улога јавног тужиоца у предистрази, међутим због утицаја бројних фактора, јавља се дилема да ли је тужилаштво у могућности да оствари потпуну контролу над тим поступком или не. Због тога, следило је питање: **Поред формалне, да ли имате потпуну и фактичку контролну над предистражним поступком?** Понуђени одговори су:

- 1 – имам;
- 2 – делимично имам, због _____;
- 3 – немам, због _____.

Наравно, било је значајно да се сазна због чега немају или имају делимичну контролу, па је остављена могућност да сваки испитаник то и допише.

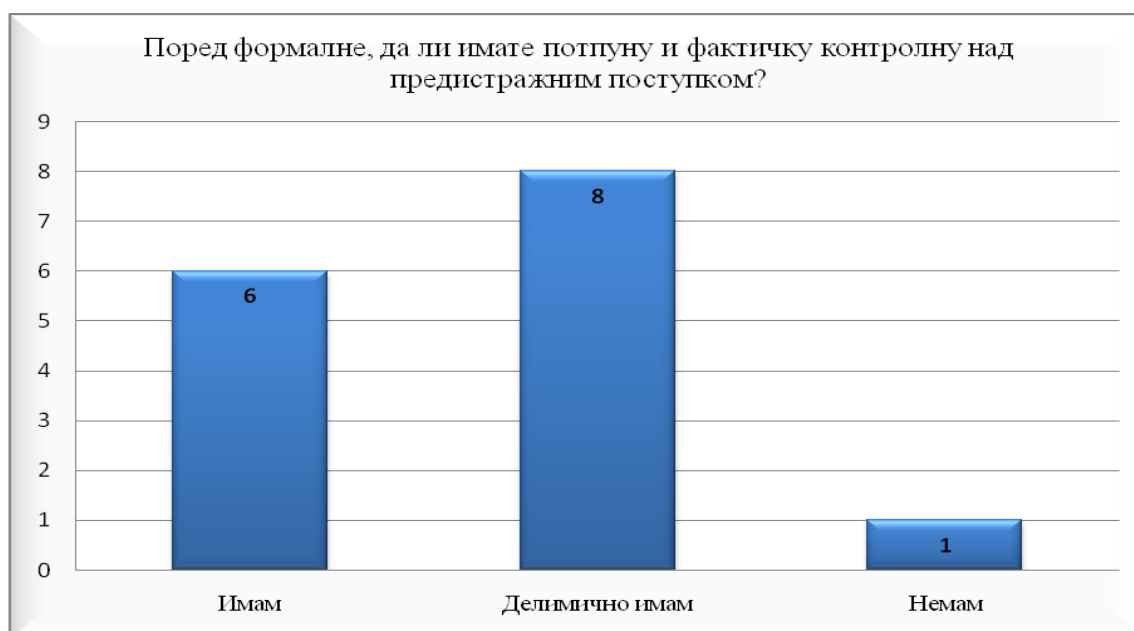
Резултати показују да шест јавних тужилаца има потпуну и фактичку контролу над предистражним поступком, осам је навело да је имају делимично, док је само један испитаник оценио да је нема (Графикон 18).

Јавни тужиоци који су одговорили да *делимично* имају контролну над предистражним поступку истичу да је то због:

- „непотпуног обавештавања“,
- „у надлежности ОЈТ је огроман број кривичних дела, није могуће лично испратити сваки догађај поводом ког поступајем, зато посебну пажњу поклањам значајнијим догађајима“,
- „полиција не схвата да ЈТ управља предистрагом“,
- „улоге у поступку“.

Разлоге за ограничену контролу над предистражним поступком навела су четири испитаника. Може се приметити да се по један разлог односи на велики обим посла и његов положај у поступку, док се преостала два односе на примедбе упућене полицији.

Графикон 18

Јавни тужилац који је одговорио да нема контролу над поступком наводи да је то због „обима посла“. Може се закључити да велики обим посла представља значајан и учестал фактор који утиче на ефикасност јавног тужиоца у предистражном поступку. Корисно би било спровести додатна истраживања како би се утврдили разлози оваквог оптерећења (нпр. недовољан број запослених, неадекватна расподела посла и сл.).

Забрињава чињеница да је број испитаника који имају потпуну и фактичку контролу над предистражним поступком мањи у односу на оне који поседују само делимичну контролу. Међутим, још алармантније је што је један испитаник навео да нема контролу над предистражним поступком, то представља озбиљан проблем и захтева посебно испитивање узрока.

У предистражном поступку полиција је потчињена јавном тужиоцу, али полиција организационо не припада тужилаштву, односно потпуно су раздвојени и припадају различитим гранама власти, па се међусобна комуникација, и за једне и за друге, одвија као екстерна. Притом полиција има значајна овлашћења, па је у том смислу било значајно поставити питање: **Да ли су постојећи механизми ваше контроле над полицијом довољни за ефикасан рад у предистражном поступку?** Понуђени одговори су: 1 – јесу; 2 – делимично јесу, због _____; 3 – нису, због _____.

И код овог питања је остављена отворена могућност да испитаници допишу разлоге изабране тврдње.

Према резултатима истраживања, осам јавних тужилаца сматра да су постојећи механизми контроле над полицијом довољни за ефикасан рад у предистражном поступку, три их оцењују делимично довољним, док четири испитаника сматрају да нису довољни (Графикон 19).

Један од испитаника који је навео да су постојећи механизми контроле над полицијом само делимично довољни, као разлог је истакао:

- „велики број предмета, ограничене капацитете тужилаштва и недовољно прецизну законску регулативу“.

Испитаници који су сматрали да постојећи механизми контроле нису довољни као разлоге су навели следеће:

- „одвојеност извршне и судске власти“,
- „систем рада полиције“,
- „због тога што се дешава да полиција не пренесе све најтачније“.

Графикон 19

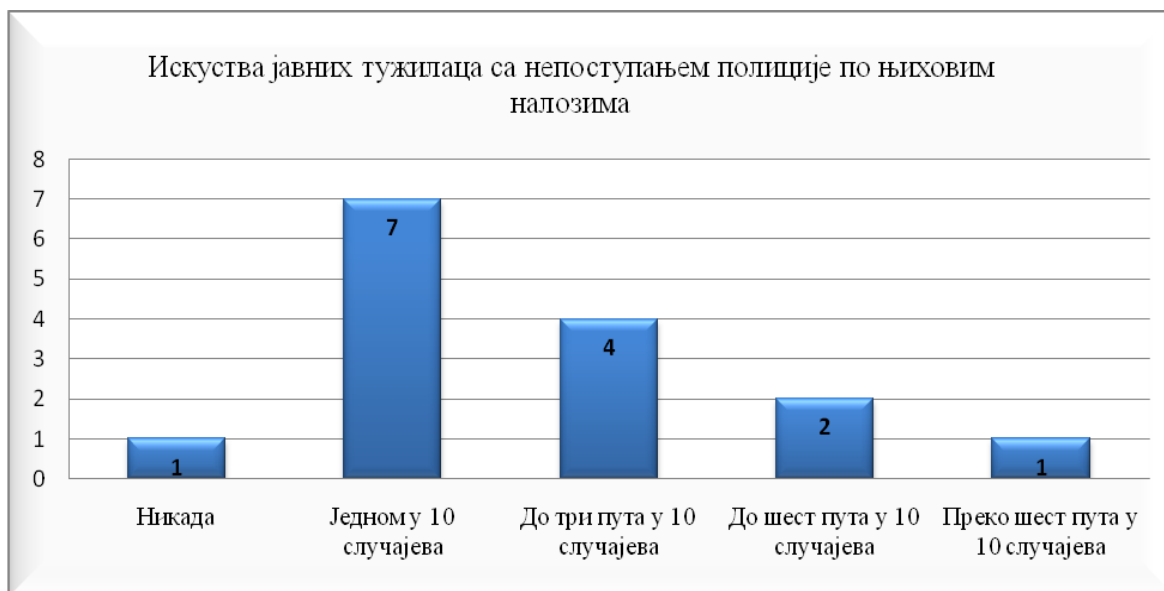

Још директније питање у односу на претходно било је: **Да ли се некада догодило у вашем раду да полиција није предузела активности које сте наредили?** Понуђени одговори су: а) – никада, б) – једном у 10 случајева, в) – до три пута у 10 случајева, г) - до шест пута у 10 случајева, д) - преко шест пута у 10 случајева.

У погледу искуства јавних тужилаца са непоступањем полиције по њиховим налозима, само један испитаник је навео да се таква ситуација никада није догодила. Насупрот томе, сви преостали испитаници су истакли да су се овакви случајеви јављали, било чешће или ређе (Графикон 20).

Највећи број испитаника (7 од 15) навео је да полиција не поступи по налогу јавног тужиоца приближно једном у десет случајева. Четири испитаника сматрају да се то догађа три пута у 10 случајева, два испитаника процењују да је учесталост до шест пута у 10 случајева, док је један испитаник навео да се такви пропусти јављају чак и више од шест пута у 10 случајева.

Графикон 20

Претходно презентовани резултати су показали да се у великом броју случајева догађа да полиција није предузела активности које је наредио јавни тужилац. У оваквим случајевима јавни тужилац има могућност да покрене и дисциплински поступак против полицијског службеника, па је из тога произашло питање: **Да ли сте икада тражили покретање дисциплинског поступка против полицајца у складу са чланом 44. ЗКП-а?** Понуђени одговори су: 1 – Да, до сада _____ пут/а; 2 – Не.

Сви анкетирани јавни тужиоци су одговорили са “не”, пошто никада нису тражили покретање дисциплинског поступка против полицајца у складу са чланом 44. ЗКП-а (Графикон 21).

Графикон 21

Било би занимљиво сазнати да ли су јавни тужиоци упознати са исходом иницијативе за покретање поменутог дисциплинског поступка, али пошто их нису ни иницирали, нико није ни одговарао на ово питање.

Због специфичности полицијске организације у којој се руковођење и одговорност заснива на начелу једностарешинства и субординације, те специфичним односом са јавним тужиоцем, постављено је питање: **Да ли сте икада наишли на ситуацију да полицајац прими наређење свог надређеног које је супротно вашем?** Понуђени су следећи одговори: а) никада, б) једном у 10 случајева, в) до три пута у 10 случајева, г) до шест пута у 10 случајева, д) преко шест пута у 10 случајева.

Пет испитаника никада није било у ситуацији да полицајац прими наређење свог надређеног које је супротно наређењу јавног тужиоца. Насупрот томе, чак две трећине испитаника је било у супротној ситуацији да полицајац прими наређење свог надређеног које је супротно наређењу јавног тужиоца. Од тога, седам испитаника је одговорило да се то догађа једном у десет случајева, а три испитаника да се то дешава до три пута у десет случајева (Графикон 22).

Графикон 22

Јавни тужилац има прописане механизме за управљање у предистрази, па ако би дошло до неког несугласија са полицијом или из било ког другог разлога, могао би, између осталог да преузме предузимање радње од полиције. У вези са тим питање је гласило: **Да ли сте некада у предистрази преузели од полиције предузимање радње (чл. 285. ст. 5. ЗКП)?** Понуђени су одговори: а) никада, б) једном у 10 случајева, в) до три пута у 10 случајева, г) до шест пута у 10 случајева, д) преко шест пута у 10 случајева.

Никада није искористило такву могућност 6 од 15 испитаника, док је њих 9 од 15 преузимало од полиције предузимање радње у предистрази. Свих девет испитаника је одговорило да су тако поступили у једном од 10 случајева (Графикон 23).

Графикон 23

Јавни тужилац може да присуствује радњама које предузима полиција чиме може да оствари значајану контролу и надзор над радом полиције, односно може да пружи додатни легитимитет тим радњама, па је питање било: **Да ли и колико често присуствујете радњама које предузима полиција?** Понуђени су следећи одговори: а) никада, б) једном у 10 случајева, в) до три пута у 10 случајева, г) до шест пута у 10 случајева, д) преко шест пута у 10 случајева.

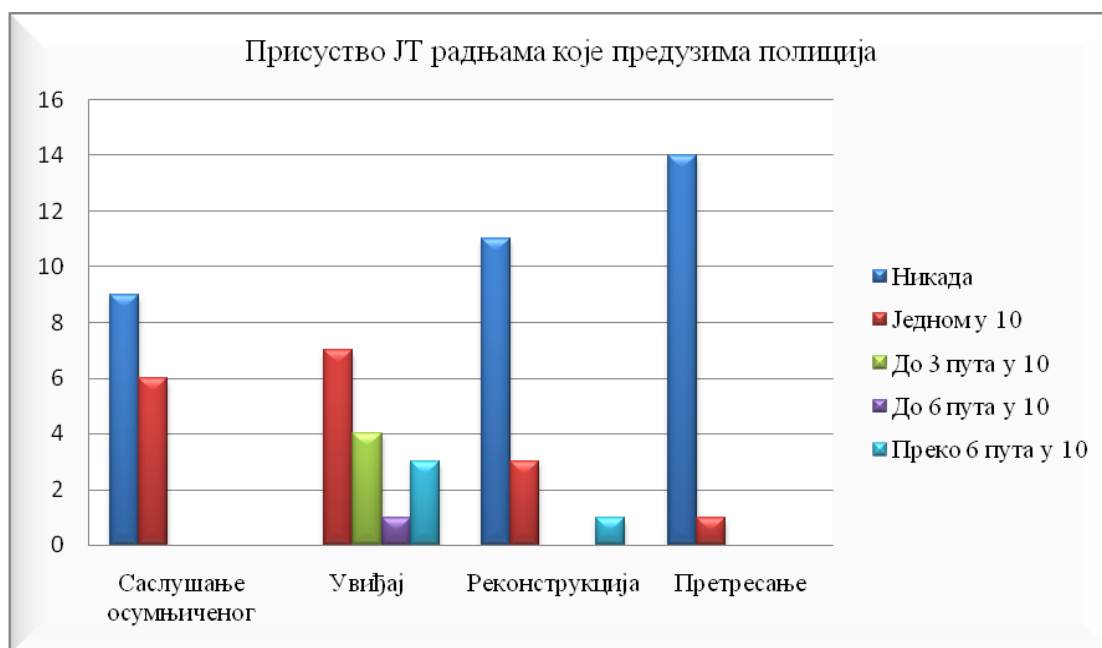
У Табели 60 и Графикону 24 приказано је присуство јавних тужилаца одређеним радњама које предузима полиција.

Табела 60: Присуство ЈТ радњама које предузима полиција

	никада	једном у 10 случајева	до 3 пута у 10 случајева	до 6 пута у 10 случајева	преко 6 пута у 10 случајева
Саслушање осумњиченог	9	6	0	0	0
Увиђај	0	7	4	1	3
Реконструкција	11	3	0	0	1
Претресање стана и других просторија и лица	14	1	0	0	0

Претресању стана, других просторија и лица никада не присуствује 14 од 15 испитаника, док реконструкцији никада не присуствује 11 испитаника. Саслушању осумњиченог никада не присуствује 9 испитаника. Са друге стране, сви испитаници су бар једном присуствовали увиђају. Када је реч о учесталости присуства увиђају, 7 испитаника је навело да присуствују једном у 10 случајева, 4 испитаника до три пута, 1 испитаник до шест пута, а 3 испитаника више од шест пута у 10 случајева.

Графикон 24

Организациона раздвојеност ЈТ и полиције, са једне стране, и потреба сталне сарадње у раду, са друге, поставља питање начина међусобне комуникације, па отуда питање: **Како и колико често у просеку комуницирате са полицијом у току предистражног поступка?** Наведене су врсте комуникације као у Табели 61 и понуђени одговори у погледу учесталости примене: 1 – никада, 2 – једном месечно, 3 – једном недељно, 4 – два и више пута недељно, 5 – најмање једном дневно.

Табела 61: Комуникација ЈТ са полицијом у току предистражног поступка (врсте и учесталост)

	никада	једном месечно	једном недељно	два и више пута недељно	најмање једном дневно
Разменом писаних аката	0	2	1	2	10
Непосредно усмено	1	4	4	4	2
Фиксним телефоном	0	4	3	4	4
Мобилним телефоном - обичним позивом	0	3	3	4	5
Мобилним телефоном - СМС поруком	10	3	2	0	0
Мобилним телефоном - посредством апликација (нпр. „Вибер“)	4	7	1	1	2
Мејлом	10	4	1	0	0

Размена писаних аката је најчешћи облик свакодневне комуникације (10 испитаника), што показује да је у одређеним случајевима интензивна. Ретко се јавља једном недељно или месечно.

Усмена комуникација се јавља релативно често, најчешће два и више пута недељно или једном недељно. Само један испитаник никада не користи овај вид комуникације.

Комуникација *фиксним телефоном* је доста равномерно распоређена, са значајним бројем испитаника који користе овај канал више пута недељно или свакодневно.

Мобилни телефон (обичан позив) најчешће се користи „најмање једном дневно“ (5 испитаника), што показује да је мобилни телефон кључан за свакодневну комуникацију.

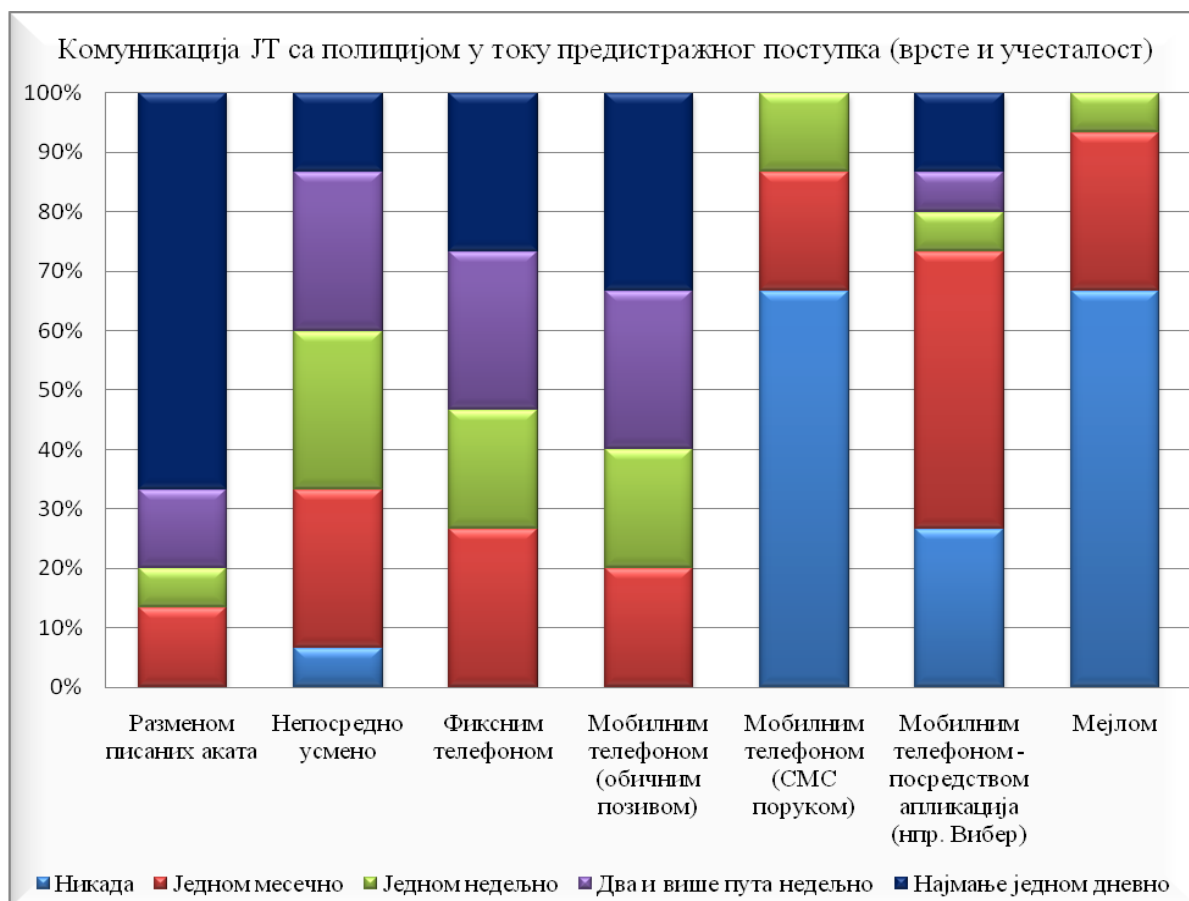
Већина испитаника (10) никада не користи *СМС поруке*. То указује на то да овај канал није значајан за професионалну комуникацију ЈТ и полиције.

Коришћење *апликација (нпр. „Вибер“)* је релативно ретко и није доминантан канал. Најчешће се јавља једном месечно.

Већина испитаника (10) никада не користи *мејл* за комуникацију у предистрази, што показује да електронска пошта није стандардни канал у пракси.

Дакле, најмање заступљени облици комуникације јавних тужилаца са полицијом у предистражном поступку јесу електронска пошта (мејл) и мобилни телефон – СМС порука, с обзиром на то да 10 од 15 испитаника никада не користи та средства. Нешто учесталија је комуникација мобилним телефоном преко апликација (нпр. „Вибер“), док су најзаступљенији облици комуникације размена писаних аката, разговори фиксним телефоном и мобилним телефоном путем обичних (класичних) позива, које користе сви испитаници (15/15), у мањој или већој мери. Непосредну усмену комуникацију са полицијом остварује 14 од 15 испитаника.

Графикон 25

Резултати показују да су облици комуникације које користе сви испитаници уједно и најучесталији, што се може видети на Графикону 25. Посматрајући највећу понуђену учесталост комуникације (најмање једном дневно), на првом месту налази се размена писаних аката са полицијом, на другом месту комуникација путем мобилног телефона – обичним позивом, а на трећем месту комуникација путем фиксног телефона. Наравно, и на претходном нивоу учесталости – два и више пута недељно, доминирају ова три начина комуникације, с тим да је на том нивоу и непосредно усмена комуникација.

Питање комуникације се може даље разрадити потпитањима њиховог квалитета, брзине и друго, па је уследило питање: **Када сте са полицијом комуницирали телефоном или непосредно усмено, да ли се накнадно догодило да се нисте добро разумели и да су они урадили нешто другачије од оног што сте ви рекли?** Понуђени су следећи одговори: а) никада, б) једном у 10 случајева, в) до три пута у 10 случајева, г) до шест пута у 10 случајева, д) преко шест пута у 10 случајева.

Приликом комуникације са полицијом, било телефоном или непосредно усмено, 73% испитаника навело је да се нису добро разумели и да је полиција поступила другачије од оног што је јавни тужилац рекао. Насупрот томе, 27% испитаника тврди да се таква ситуација никада није догодила. Упоређивањем резултата истог питања, 48% полицијских службеника је одговорило да се тако нешто никада није догодило, што указује на различиту перцепцију пробелема у комуникацији између две групе испитаника.

Ако се посматрају само потврдни одговори, види се да је 46% јавних тужиоца означило да се тако нешто догоди једном у 10 случајева, до три пута у 10 случајева тврди њих 20%, а преко шест пута у 10 случајева један испитаник што представља 7%. Нико од испитаника није навео одговор до шест пута у 10 случајева (Графикон 26).

Графикон 26

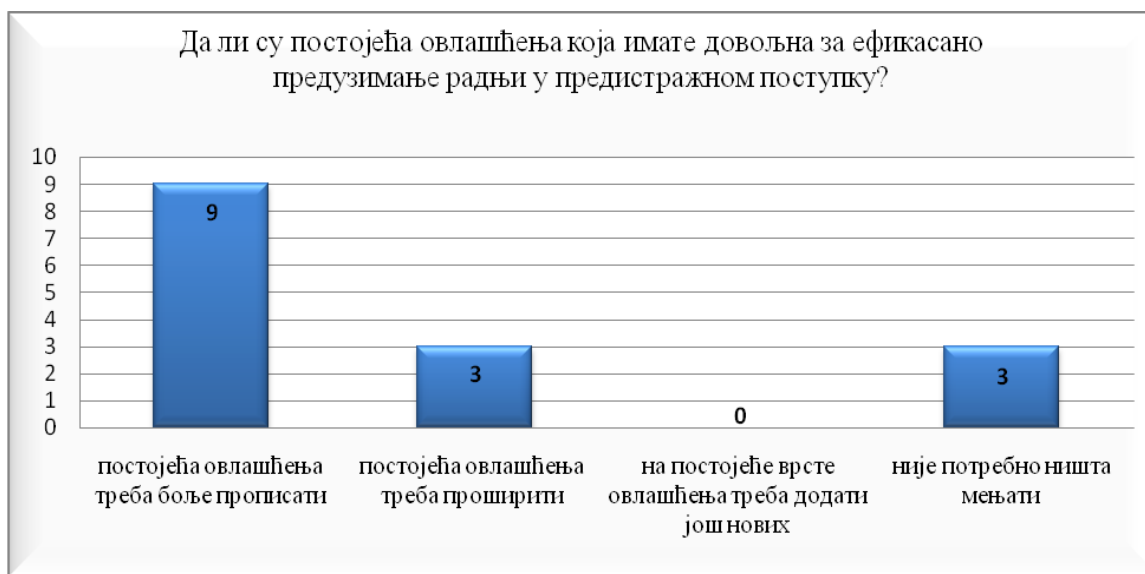

Однос јавног тужиоца и полиције је важан и нека претходна питања су била посвећена томе, али важно је и шта јавни тужиоци мисле о својим овлашћењима у предистрази. У том смислу уследило је питање: **Да ли су постојећа овлашћења која имате довољна за ефикасно предузимање радњи у предистражном поступку?**

Понуђени су следећи одговори: а) постојећа овлашћења треба боље прописати, б) постојећа овлашћења треба проширити, и то конкретно: _____, в) на постојеће врсте овлашћења треба додати још нових, као што је: _____, г) није потребно ништа мењати.

Само 3 испитаника мисле да не треба ништа мењати и да су постојећа овлашћења јавног тужиоца довољна за ефикасно предузимање радњи у предистражном поступку, док 12 испитаника мисли да су промене потребне (Графикон 27).

Графикон 27

Девет (9) испитаника је одговорило да постојећа овлашћења треба боље прописати, а њих троје (3) да постојећа овлашћења треба проширити, притом су искористили и могућност да појасне свој избор, те су предложили следеће:

- „да тужилац може предузимати одређене радње без сагласности судије за претходни поступак“,
- „овлашћење јавног тужиоца да непосредно покрене дисциплински поступак против полиције“,
- „дежурни јавни тужилац треба да дужи средство везе полиције, како би био непосредно упознат са првим информацијама о догађају са терена“.

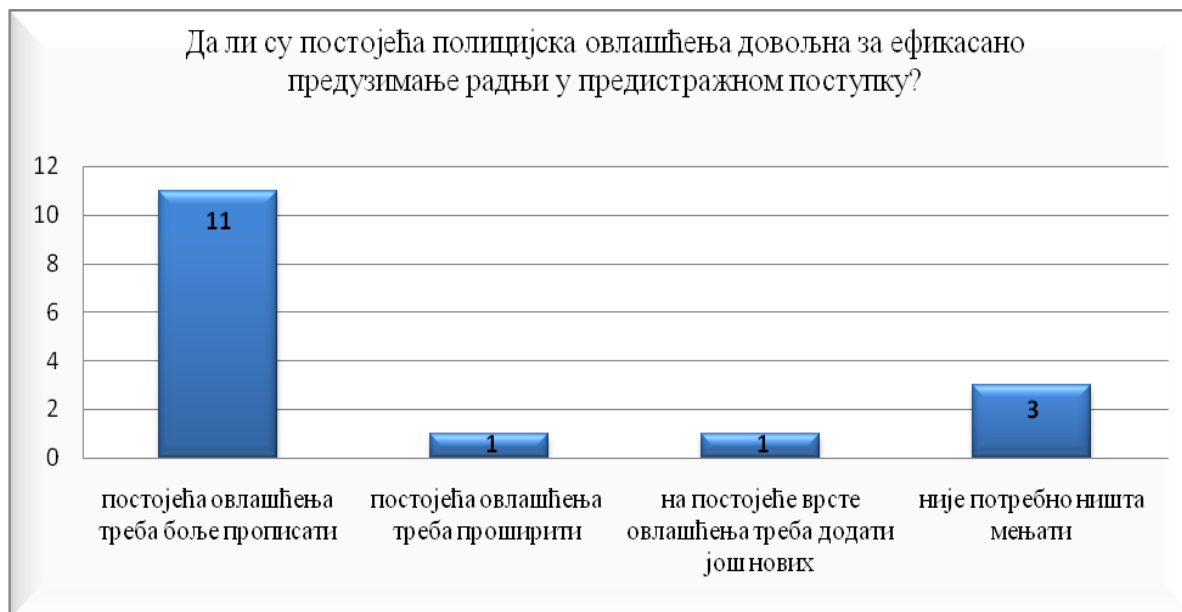
Ни један испитаник није означио одговор да је потребно на постојеће врсте овлашћења додати још нових.

Занимљиво је и шта ЈТ мисле о овлашћењима полиције, па им је постављено питање: **Да ли су постојећа полицијска овлашћења довољна за ефикасно предузимање радњи у предистражном поступку?** Понуђени су одговори: а) постојећа овлашћења треба боље прописати, б) постојећа овлашћења треба проширити, и то конкретно: _____, в) на постојеће врсте овлашћења треба додати још нових, као што је: _____, г) није потребно ништа мењати.

Највећи број испитаника, 11 од 15 (73,3%), сматра да је потребно прецизније прописати постојећа полицијска овлашћења. По један испитаник је навео да постојећа овлашћења треба проширити, односно да је потребно увести нова овлашћења. Један од ова два испитаника додао је коментар: „да се одређене њихове радње сматрају доказом у поступку“. На крају, троје испитаника сматра да није потребно ништа мењати (Графикон 28).

Постоји изузетна подударност између ставова јавних тужилаца и полицијских службеника по овом питању: 73,3% тужилаца сматра да полицијска овлашћења треба боље прописати, док исти став дели 72% полицијских службеника (Графикон 11).

Графикон 28

3.2. Интервју са јавним тужиоцем

У оквиру овог истраживања планиран је интервју са главним јавним тужиоцем Основног јавног тужилаштва у Новом Саду, међутим, интервју је обављен са јавним тужиоцем којег је он одредио. Интервју је обављен у августу 2023. године, у просторијама Основног јавног тужилаштва и присутни су само јавни тужилац и истраживач. Јавни тужилац је мушког пола, има 34 година, радно место му је јавни тужилац у Основном јавном тужилаштву у Новом Саду и на том радном месту је од 2019. године (претходни назив радног места је заменик јавног тужиоца). После општих питања, прешло се на питања која су повезана са предметом истраживања.

Истраживач: Да ли је и у којој мери заступљено стручно усавршавање јавних тужилаца?

ЈТ: „Нисам задовољан стручним усавршавањем јавних тужилаца, обим је незадовољавајућ, а теме су промашене. У принципу све се своди на присуство семинарима на различите теме, јавни тужиоци нису питани за избор тема, па углавном не покривају наше потребе. Провере знања јавних тужилаца не постоје. Учествовао сам у једној обуци у организацији МУП-а и то је било изузетно искуство, мислим да тако добрих обука мора да буде више.“

Истраживач: Која овлашћења (мере, радње) прописана ЗКП-ом и у којој мери, Ви лично, односно они којима сте надређени, примењују у предистражном поступку?

ЈТ: „Овде се вероватно мисли на главног јавног тужиоца, али ја могу рећи у своје име, 90% радњи које директно примењујем у предистражном поступку су саслушање

окривљеног и испитивање сведока, а преосталих 10% су, рецимо, увиђај, реконструкција догађаја и друге радња у сложенијим предметима.“

Истраживач: Колика је процесна вредност материјала прибављених применом полицијских овлашћења (мере, радње) прописаних ЗКП-ом?

ЈТ: „Могу рећи да је веома велика процесна вредност материјала прибављених од стране полиције, наравно ако је полиција предузела те радње у складу са законом. По мом искуству 80% радњи полиција предузме законито и правилно и оне имају процесну вредност, док у неких 20% радњи полиција направи грешку, па оне немају процесну вредност.“

Истраживач: Како оцењујете сарадњу са полицијом?

ЈТ: „Генерално, сарадња са полицијом је одлична, веома добра, али наравно увек може и боље.“

Истраживач: Како и колико често комуницирате са полицијом (да ли треба комуникацију унапредити)?

ЈТ: „Углавном је то писана комуникација, телефоном, али и непосредно на састанцима. Када је јавни тужилац дежуран, он обави са полицијом од 50 до 60 телефонских разговора за време дежурства. Постоје неке идеје за унапређење комуникације са полицијом уз помоћ Правосудног информационог система, али то још није урађено.“

Истраживач: Да ли је и колико често ЈТ покренуо иницијативу за покретање дисциплинског поступка против полицијских службеника?

ЈТ: „Ја лично нисам иницирао покретање дисциплинског поступка против полицијских службеника, али могу рећи да сам у доста случајева покретао кривични поступак, било да је то повезано са њиховим послом или не.“

Истраживач: Да ли су постојећа полицијска овлашћења довољна за ефикасно предузимање радњи у предистражном поступку?

ЈТ: „Јесу, постојећа полицијска овлашћења су довољна за њихов ефикасан рад у предистражном поступку.“

Истраживач: Да ли су постојећа овлашћења ЈТ довољна за ефикасно предузимање радњи у предистражном поступку?

ЈТ: „Формално да, али мислим да немамо довољно кадрова, а нарочито немамо довољно материјално-техничких средстава, недостају нам возила, врло често молимо полицију да нас превезе до места догађаја, немамо адекватне просторије за чување предмета који су одузети или прибављени, немамо теренску опрему за разне временске прилике, немамо уређаје да ми можемо непосредно нешто да фотографисемо или снимимо, јер може да постоји таква потреба, и тако даље.“

Истраживач: Како унапредити рад ЈТ и полиције у предистражном поступку?

ЈТ: „Потребне су заједничке активности уз непосредно присуство и једних и других, као и заједничке обуке и едукација.“

Упоредна анализа резултата анкетања јавних тужилаца и овог интервјуа указује на значајну конвергенцију налаза, док је интервју додатно омогућио идентификацију узрочних фактора који условљавају испољене ставове, чиме су

добијени дубљи и емпиријски релевантни увиди. Тако, одговори из анкете указују да већина јавних тужилаца (60%) сматра да систем стручног усавршавања није заступљен у довољној мери. Ови налази су додатно потврђени интервјуом, у којем је испитаник изразио незадовољство актуелним моделом стручног усавршавања, нагласивши да је његов обим „незадовољавајући“, а да су теме „промашене“. Према његовим речима, усавршавања се углавном свде на присуство семинарима различитог садржаја, при чему јавни тужиоци нису укључени у процес избора тема, те семинари „углавном не покривају“ њихове потребе. Додатно је истакао да „провере знања јавних тужилаца не постоје“, што указује на перцепцију одсуства системског приступа развоју професионалних компетенција и праћењу ефеката реализованих обука.

Када је реч о процесној вредности материјала прибављеног применом полицијских овлашћења и мера прописаних ЗКП-ом, интервјуисани јавни тужилац истиче да је она „веома велика“, под условом да су полицијске радње предузете у складу са законом. Према његовом искуству, у приближно 80% случајева полиција спроводи процесне радње на законит и правилан начин, те добијени материјал има пуни доказни квалитет. Са друге стране, у око 20% случајева долази до одређених пропуста, због чега тај материјал губи процесну вредност и не може бити употребљив у доказивању.

Упоредна анализа резултата анкете спроведене са полицијским службеницима и јавним тужиоцима, са једне стране, и налаза добијених путем интервјуа са јавним тужиоцем, са друге стране, показује значајну подударност у процени процесне вредности материјала прибављеног применом полицијских овлашћења. Ипак, интервју уноси додатну аналитичку димензију, јер први пут експлицитно идентификује полицијску грешку као самосталан и значајан узрочник умањења процесне вредности материјала, чиме се проблем неадекватне примене овлашћења јасно позиционира као фактор са потенцијално пресудним последицама по употребљивост материјала као доказа.

Непокретање дисциплинског поступка против полицијских службеника потврђено је и у интервјуу, с обзиром на то да се из резултата анкете види да нико од испитаних јавних тужилаца није иницирао тај поступак. Новина коју пружа интервју јесте сазнање да је интервјуисани јавни тужилац у прилици да „у доста случајева“ покреће кривични поступак против полицијских службеника, чиме се указује на могућност примене различитих механизма контроле, али и на праксу која је у анкетним одговорима остајала непримећена.

Значајан налаз произилази из питања истраживача о довољности постојећих овлашћења јавних тужилаца за ефикасно предузимање радњи у предистражном поступку. Интервјуисани јавни тужилац потврђује да су формално постојећа овлашћења довољна, али истовремено указује на друге узрочнике који доводе у питање њихову практичну ефикасност. Као што је навео, главни проблеми произилазе из недовољног броја кадрова, недостатка материјално-техничких средстава, ограниченог броја возила, недостатка просторијских услова за чување прибављених предмета, одсуства теренске опреме за различите временске прилике и ограничене могућности за непосредно фотографисање или снимање на лицу места.

Овај интервју представља важан допунски емпиријски извор, јер продубљује налазе добијене анкетним истраживањем и омогућава дубље разумевање практичних искустава и ставова јавног тужиоца у вези са предметом истраживања.

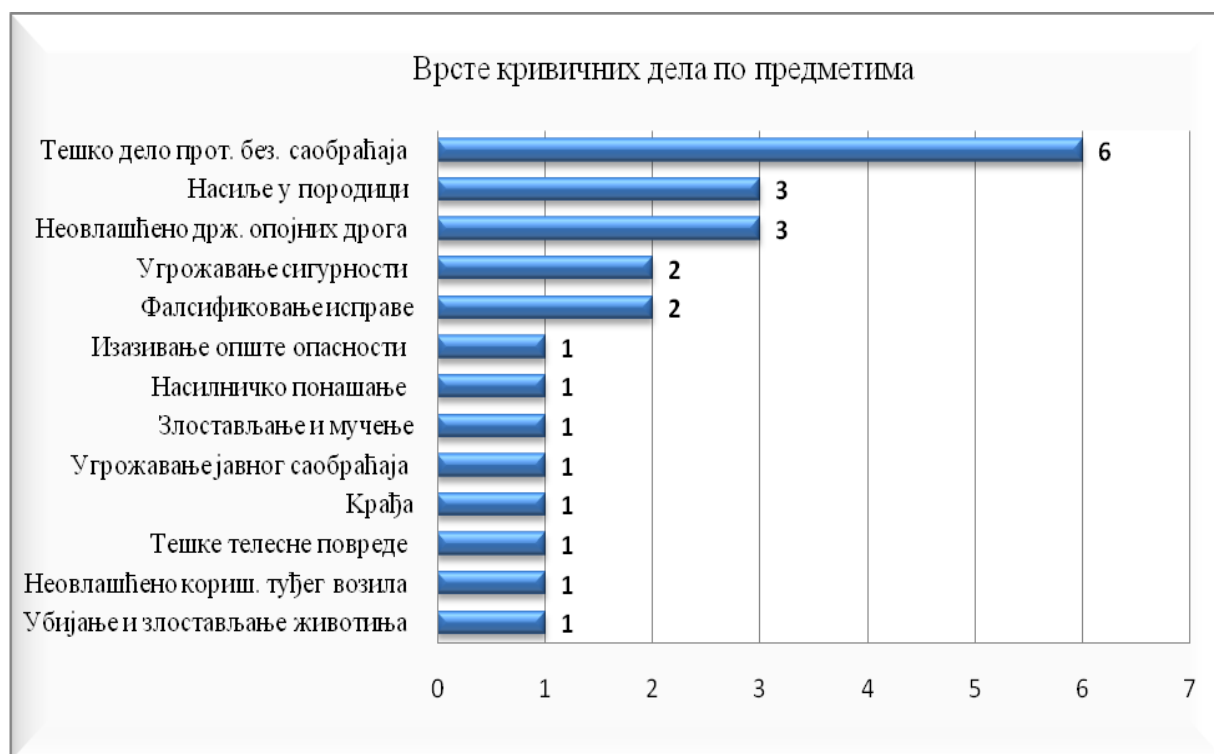
4. Анализа кривичних предмета у јавном тужилаштву

4.1. Опште информације о предметима у којима је остварен увид

Истраживање о предметима у које је остварен увид је спроведено у Основном јавном тужилаштву (у даљем тексту: ОЈТ) у Новом Саду. Избор кривичних предмета у којима је остварен увид је извршен на основу неколико критеријума. Прво, то су предмети у којима је спроведен скраћени поступак. Полазећи од предмета истраживања, у оваквом поступку може се боље видети вредност прикупљених материјала у предистрази од стране полиције, јер се не спроводи истрага, па се на основу радњи полиције и јавног тужиоца одлучује о покретању (непосредно оптужење) или непокретању кривичног поступка. Други критеријум је да се ради о правноснажно окончаним предметима, јер је то још један показатељ вредности прибављеног материјала у предистрази од стране полиције, пошто је о њима и суд коначно одлучио. Јавни тужилац са којим је обављен интервју, одређен је као контакт особа за потребе и овог дела истраживања, па су оквир истраживања чинили предмети у којима је он учествовао у периоду од 2020. до 2023. године. Истраживање је спроведено у писарници ОЈТ, где се уз помоћ рачунара и електронског система за претраживање предмета, по задатим критеријумима, приказало око хиљаду предмета, на 24 странице. Случајним узорком изабрана су 24 предмета, по један са сваке странице, у које се остварио увид.

Врсте кривичних дела по предметима су представљене у Графикону 29, а по годинама у Графикону 30.

Графикон 29

Графикон 30

4.2. Потражне радње полиције у предистрази

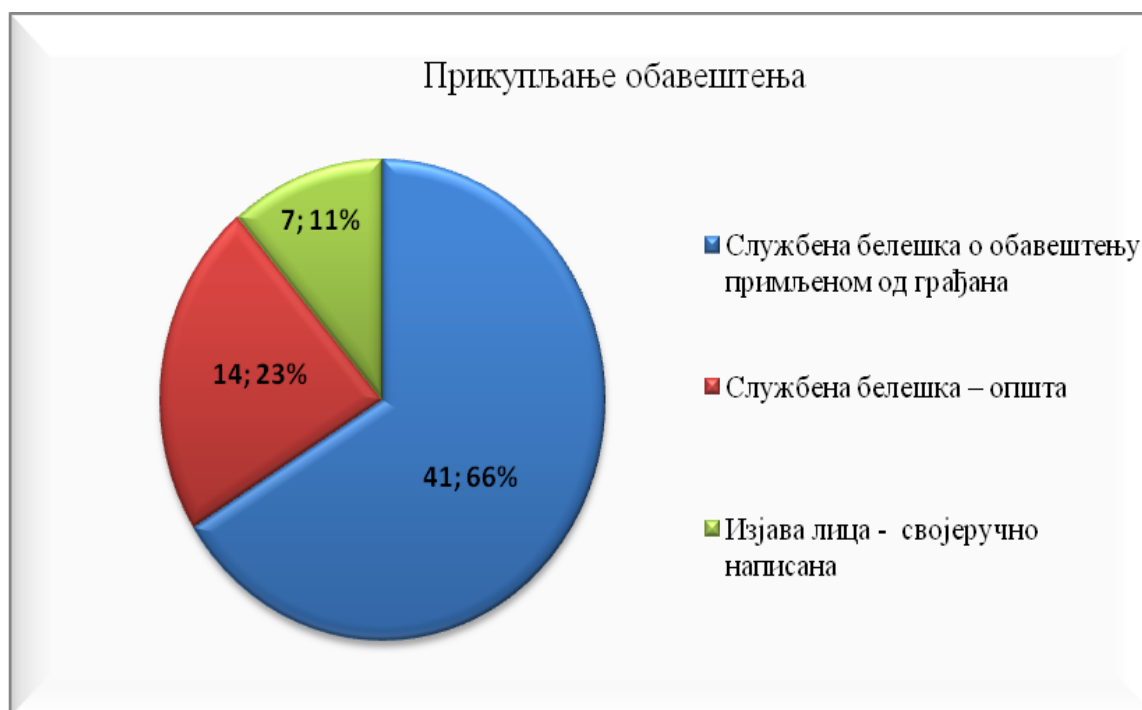
Увидом у наведене предмете утврђено је да је полиција од потражних радњи у предистрази предузимала искључиво прикупљање обавештења. Предузимање тог овлашћења они су задокументовали на више начина (Графикон 31).

Прво, о прикупљању обавештења су сачињавали *службену белешку о обавештењу примљеном од грађана*, на предвиђеном обрасцу и у форми коју нуди тај образац. Обавештења која даје грађанин откуцана су у првом лицу, на крају се потписују грађанин и полицијски службеник, евентуално записничар. Од 24 посматрана предмета у ОЈТ, 3 предмета нису садржала овакве белешке, а у 21 предмету је била укупно 41 белешка.

Друго, полицијски службеници су о прикупљеним информацијама на месту догађаја, али и о сазнању за догађај, о присутним лицима, о својим поступањима и другим чињеницама сачињавали *службену белешку*. За потребе овог рада, а ради разликовања од других службених белешки, ова белешка је названа још и *општа* (службена белешка – општа). Она нема унапред одређен образац сачињава се „на белом папиру“, садржи заглавље, наслов, садржај и потпис полицијског службеника или више њих. Ових белешки је укупно било 14 у 12 од 24 предмета.

Поред наведених начина прикупљања обавештења, присутан је и још један модел, а то је *изјава* лица коју је учесник догађаја својеручно написао. Слободно се може рећи да је то изузетак и да су се такве изјаве могле видети само у предметима за кривично дело Тешко дело против безбедности јавног саобраћаја (чл. 297. КЗ). Било је 6 таквих предмета и у свима је оваква изјава била дата као прилог, укупно је било 7 изјава. Овај начин прикупљања обавештења делује као интерна пракса саобраћајне полиције - да одмах после догађаја, на лицу места, дају учесницима папир на којем они напишу шта се догодило.

Графикон 31

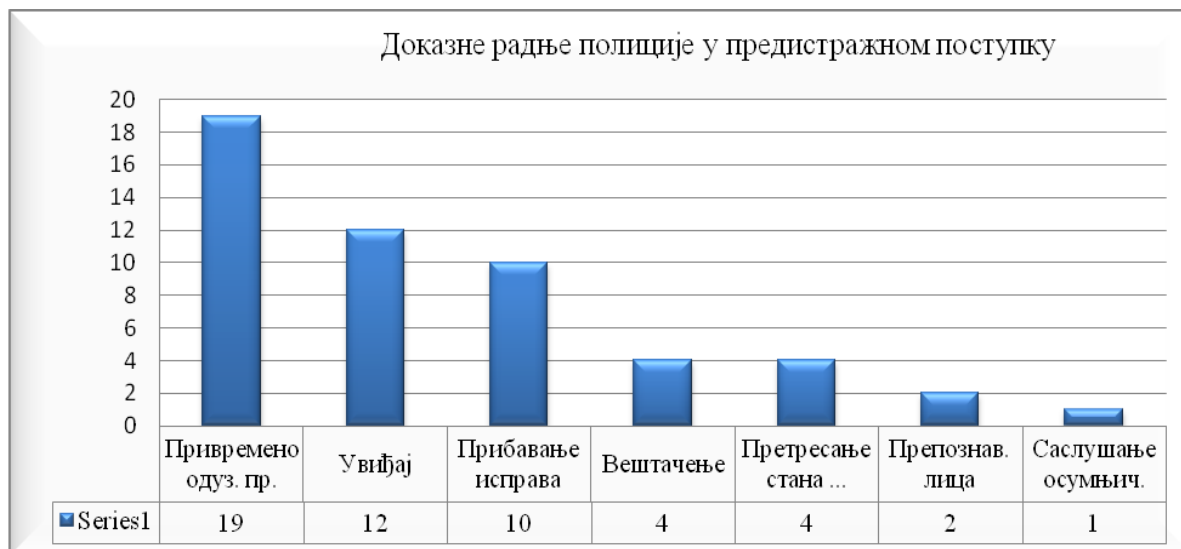

4.3. Доказне радње полиције у предистрази

Након оствареног увида у наведене предмете, издвојене су све доказне радње које је полиција применила, разврстане су по групама, избројане и графички представљене, у Графикону 32 (у апсолутним бројевима) и Графикону 33 (у процентима) и то по систему од највише до најмање примењених радњи. Највише је било примене привремено одузетих предмета и то 19 пута у 10/24 случајева, о чему су сачињене потврде о привремено одузетим предметима. Следи увиђај који је примењен 12 пута у 12/24 случаја, од тога је било 7 увиђаја саобраћајних незгода и 5 места догађаја. Увиђају је присуствовао јавни тужилац у 2 случаја. О предузимању ове доказне радње полицијски службеници су сачињавали записник о увиђају са прилозима (скица лица места, фото-документација, ситуациони план). У свим случајевима где је рађен увиђај, сачињени су и извештаји о обезбеђењу места догађаја. Занимљиво је да је, поред записника о увиђају, у три случаја постојао и извештај о форензичком прегледу места догађаја, који је по садржини био ужи од записника, али се његов садржај у великој мери поклапао са записником. Прибављање исправе је примењено 10 пута у 9/24 случајева и у свим ситуацијама се радило о прибављању лекарске документације. Вештачење је затражено 4 пута у 4/24 случајева. Сва вештачења су рађена у оквиру МУП, тј. у оквиру Националног центара за криминалистичку форензику (НЦКФ) и за сва вештачења је сачињен налаз и мишљење вештака. Претресање је предузето у два предмета. У једном случају је предузимано претресање стана и других просторија и то 3 пута, а у другом случају је једанпут предузето претресање уређаја за аутоматску обраду података и опреме. Претресања су предузета на основу наредбе суда и о свим претресањима је сачињен записник о претресању. У једном случају су полицијски службеници ушли у стан без наредбе, али нису предузели претресање, па су сачинили потврду о уласку у стан и друге просторије. Надаље, примењено је препознавање лица два пута у једном случају, оба пута је био присутан

јавни тужилац и бранилац, а о препознавању лица је сачињен записник. На крају, у посматраним предметима, полиција је само у једном случају применила саслушање осумњиченог у присуству браниоца о чему је сачињен записник.

Графикон 32

Графикон 33

4.4. Доказне радње јавног тужиоца у предистрази

Јавни тужиоци су, у највећем броју случајева, примењивали доказну радњу саслушања осумњиченог. Ова радња је спроведена у 22 од укупно 24 анализирана предмета, при чему је укупно забележено 24 саслушања. За свако спроведено саслушање сачињен је записник у складу са законским и процесним правилима. Вештачење је затражено у 18 наврата у оквиру 11 од укупно 24 анализирана предмета,

док је испитивање сведока предузето 12 пута такође у 11 предмета. Препознавање лица спроведено је два пута у оквиру једног предмета. Резултати су приказани и у апсолутним бројевима и у процентима (Графикон 34 и 35).

Графикон 34

Графикон 35

Највећи удео у доказним радњама које су примењивали јавни тужиоци заузима саслушање осумњиченог, са 43%. Удео вештачења износи 32%, испитивања сведока 21%, док препознавање лица чини 4% укупних доказних радњи.

Можемо видети да су јавни тужиоци предузимали доказне радње непосредно, осим вештачења, које се поверава стручном лицу, односно лицима или установи. Истраживање је показало да јавни тужиоци потпуно самостално предузимају 68% доказних радњи од свих које су предузели.

Након приказа резултата који се односе на број предузетих радњи јавног тужиоца и полиције, омогућено је њихово поређење. Као што је речено, укупно је анализирано 24 предмета, у којима је полиција предузела 62 потражне радње (углавном

прикупљање обавештења) и 52 доказне радње. Са друге стране, јавни тужилац је предузео 56 доказних радњи. Укупно посматрано (потражне и доказне радње), полиција је предузела више радњи од јавног тужиоца. Међутим, пошто јавни тужилац углавном преузима доказне радње, потребно је упоредити само њих.

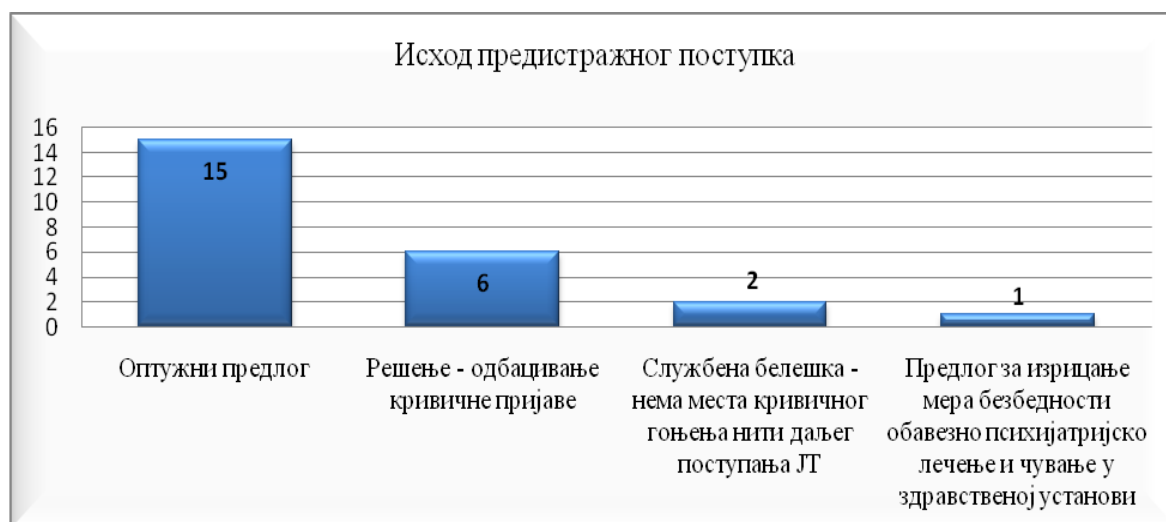
Дакле, у 24 предмета јавни тужилац је предузео 56 доказних радњи, односно 2,33 радње по предмету, а полиција 52 доказне радње, односно 2,17 по предмету, што представља минималну разлику од 4 радње, односно 0,16 радњи по предмету.

Применом χ^2 (хи-квадрат) теста утврђено је да разлика у броју доказних радњи које су предузели јавни тужилац и полиција није статистички значајна ($p = 0,68$). Добијена p -вредност ($p = 0,68$) је знатно већа од 0,05, што указује на приближно исти ниво активности у примени доказних радњи у предистрази.

4.5. Исход предистражног поступка

У предметима у којима је остварен увид, предистражни поступак је окончан подношењем оптужног предлога у 63% случајева, односно у 15 од укупно 24 предмета (Графикон 36 и Графикон 37). Посматрано према исходу поднетих оптужних предлога, у пет предмета (трећина од укупног броја оптужних предлога) примењен је споразум о признању кривице. Уколико се посматрају сви анализирани предмети, примена споразума о признању кривице регистрована је у 20% случајева.

Графикон 36

Посматрајући добијене резултате, може се уочити да је у значајној већини предмета (63%) предистражни поступак довео до подношења оптужног предлога. Овај податак указује на то да је прикупљени материјал у предистрази, у већини случајева, био довољан да јавни тужилац оцени да постоји основ сумње који оправдава покретање кривичног гоњења пред судом. У том смислу, може се закључити да предистражни поступак остварује своју функционалну сврху као фаза у којој се прикупљају релевантне чињенице и доказна средства неопходна за доношење одлуке о даљем кривичнопроцесном току.

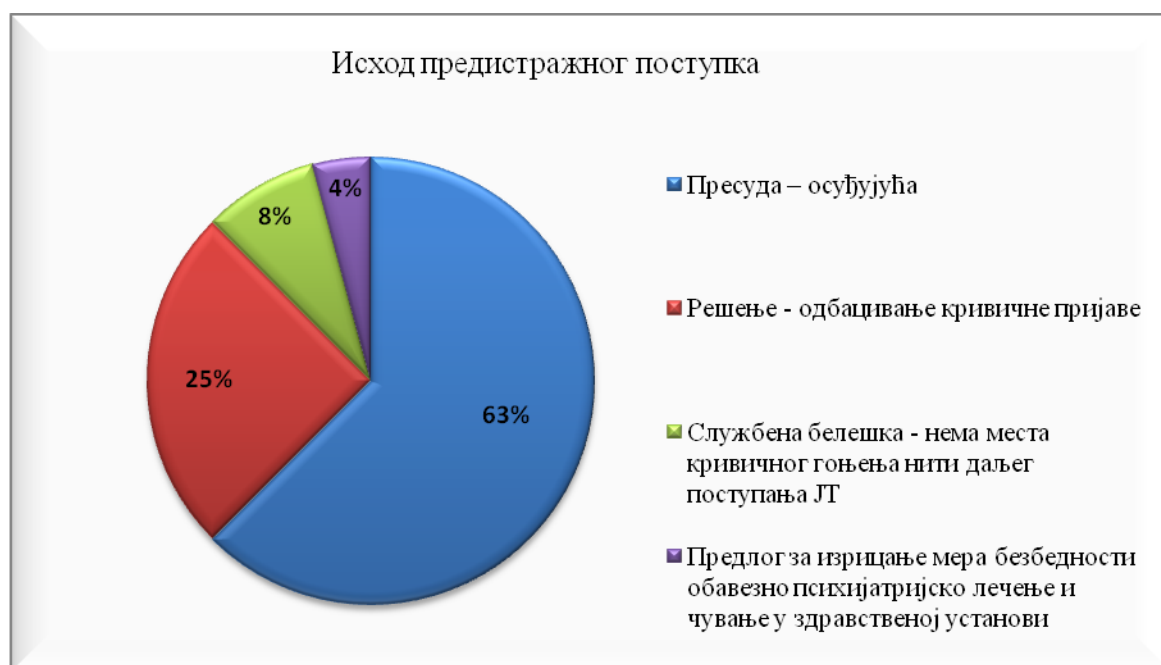
Додатно, од укупно поднетих оптужних предлога, у трећини случајева примењен је споразум о признању кривице. Та чињеница упућује на то да материјал прикупљен у предистрази не само да омогућава покретање кривичног поступка, већ у

одређеном броју случајева доприноси бржем и ефикаснијем окончању поступка путем закључења споразума. С обзиром на то да је укупна примена споразума у свим анализираним предметима 20%, може се закључити да, иако овај институт није доминантан, он представља значајан механизам рационализације кривичног поступка.

Ови резултати могу се тумачити као индикативни у два правца. Са једне стране, број оптужних предлога у односу на укупан број предмета указује на релативно висок степен процесне вредности материјала прикупљених у предистрази. Са друге стране, чињеница да се споразум о признању кривице јавља у ограниченој, али статистички значајној мери, може упућивати на то да у одређеним случајевима квалитет и обим прикупљених података стварају процесни амбијент у којем окривљени прихвата стратегију признања, било због убедљивости доказа, било због очекиване процесне економије.

У целини, добијени резултати упућују на то да полицијске активности у предистражном поступку имају мерљив и значајан утицај на ток и исход кривичног поступка. При томе, степен утицаја варира у зависности од сложености предмета, природе кривичног дела, и квалитета сарадње и комуникације између полиције и јавног тужилаштва.

Графикон 37

У посматраним предметима остварено је још различитих исхода предистражног поступка, који такође омогућавају доношење важних закључака о процесној вредности материјала прикупљеног од стране полиције.

Решење о одбацивању кривичне пријаве донето је у 25% предмета, односно у 6 од укупно 24 случаја. Посебно је значајно да је у половини ових предмета (3 случаја) разлог одбацивања био заснован на примени института одлагања кривичног гоњења. Овај податак упућује на то да су резултати предистражног поступка, иако нису довели до подношења оптужног предлога, ипак били довољни да се изврши пуна процена кривичноправне ситуације и да се примени алтернативни механизам кривичног процесуирања, у складу са начелима целисходности и јавног интереса. На тај начин се може закључити да материјал прибављен у предистрази има не само доказни него и

оријентациони значај у погледу избора најадекватнијег модела реаговања државе на противправно понашање.

У 8% предмета (2 од 24) јавни тужилац је службеном белешком констатовао да нема места кривичном гоњењу нити даљем поступању тужилаштва. У оба случаја радило се о кривичном делу Тешко дело против безбедности јавног саобраћаја (чл. 297. КЗ). Након што је полиција, по налогу тужиоца, спровела мере и радње и доставила извештај, јавни тужилац је предузео додатне активности у складу са својом надлежношћу, те недвосмислено утврдио да је наступила смрт лица које је проузроковало саобраћајну незгоду. Будући да није било могуће спровести кривично гоњење, поступак је окончан без доношења процесних одлука које се односе на остале учеснике. Овај резултат показује да предистражни материјал може да послужи као основ за доношење негативне кривичнопроцесне одлуке, али да и у том случају улога полиције остаје значајна, јер управо квалитет прикупљених информација обезбеђује да се поступак оконча без одлагања и без неоправданог процесног трајања.

Поред наведеног, у једном предмету (4% случајева) предистражни поступак је резултирао подношењем предлога за изрицање мере безбедности – обавезног психијатријског лечења и чувања у здравственој установи. Иако је реч о статистички ретком исходу, овај податак има посебан значај, јер указује на то да материјал прикупљен у предистрази може водити и ка одлукама које нису усмерене на изрицање казне, већ на примену мера заштите, када се процени да је таква реакција државе најсврхисходнија. То додатно потврђује да предистражни поступак има широку процесну функцију – не само у утврђивању постојања основа сумње, већ и у усмеравању кривичног поступка ка најадекватнијем правном исходу.

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА И ПРЕДЛОЗИ *DE LEGE FERENDA*

У свим деловима овог рада већ су изношени закључци о појединим аспектима предмета истраживања. Сматрамо да их није потребно поново наводити, јер они, заједно са закључцима представљеним у овом поглављу, чине јединствену целину која обухвата нова сазнања до којих смо дошли о полицији као субјекту предистражног поступка и о процесној вредности материјала прикупљених у предистрази, а из које се такође изводе и предлози *de lege ferenda*.

1. Полиција у предистражном поступку својом активношћу значајно доприноси утврђивању чињеница које су довољне да би се, на основу њих, донела одлука о покретању или непокретању кривичног поступка. Полиција у предистрази предузима потражне и доказне радње прописане ЗКП-ом и другим законом и сав прикупљени материјал доставља тужилаштву. Јавни тужилац, на основу тога и радњи које је сам предузео или иницирао, доноси одлуку о даљем поступку. Сматрамо да је јавни тужилац, због своје специфичне улоге, најмеродавнији да процени вредност прикупљених материјала од стране полиције у предистрази. Са једне стране, он руководи предистражним поступком и има стални и непосредни увид у све активности полиције и прибављене материјале, а са друге стране, учествује у даљем поступку и увек добије директну повратну информацију о исходу поступка. Сprovedено истраживање је показало да 67% испитаника - јавних тужилаца, сматра да материјал који полиција прибави у предистрази утиче са преко 50% на доношење њихових одлука, док од тога 13% испитаника мисли да је тај утицај преко 90%. У прилог томе је и податак из истраживања који показује да 80% испитаника - јавних тужиоца сматра да је сарадња са полицијом задовољавајућа или добра. Један од значајнијих налаза овог истраживања јесте да је у већини анализираних предмета (63%) предистражни поступак резултирао подношењем оптужног предлога. Овај податак указује на то да је прикупљени материјал у предистрази, у већини случајева, био довољан да јавни тужилац оцени да постоји основ сумње који оправдава покретање кривичног поступка пред судом. Ако томе додамо и 12,5% случајева где је примењен институт одлагања кривичног гоњења то нас упућује да су резултати предистражног поступка, иако нису довели до подношења оптужног предлога, ипак били довољни да се изврши пуна процена кривичноправне ситуације и да се примени алтернативни механизам кривичног процесуирања. Ови резултати указују на високу процесну вредност материјала прикупљених у предистражном поступку од стране полиције. Притом, треба напоменути да је у просеку приближно половину доказних радњи предузела полиција, а другу половину јавни тужилац.
2. Материјали прикупљени применом доказних радњи од стране полиције у предистражном поступку, имају већу процесну вредност од материјала прикупљених потражним радњама. Применом модела за израчунавање просечне процесне вредности спроведена је упоредна емпиријска анализа група доказних и потражних радњи које полиција предузима у предистрази, на основу које је уочен наведени тренд. Резултати истраживања јасно указују на разлику у перцепцији полицијских службеника о процесној вредности материјала прибављеног потражним и доказним радњама. Материјал добијен доказним радњама показује значајно већу процесну вредност ($M = 1,707$) у односу на материјал добијен потражним радњама ($M = 1,366$), што потврђује њихов снажнији и непосреднији утицај на ток и исход кривичног поступка.

Анализа варијабилности додатно потврђује ову разлику. Доказне радње показују већу распршеност резултата ($SD = 0,216$), што значи да оне варирају од радњи са веома високим процесним значајем до радњи умерене процесне вредности. Насупрот томе, потражне радње показују уједначенију структуру резултата ($SD = 0,176$), што указује на стабилан, али ограничен процесни домет. Опсег вредности такође иде у прилог овим налазима. Код доказних радњи опсег је 0,61, што потврђује широк распон процесне релевантности у оквиру ове групе. Насупрот томе, опсег код потражних радњи износи 0,49, што упућује на ужи и уједначенији распон процесне вредности. У целини, добијени налази потврђују да потражне радње примарно служе за оперативно успостављање сумње и иницијално усмеравање поступања, док доказне радње представљају кључни механизам прибављања материјала који носи пуну процесну тежину. Тако се може закључити да је улога потражних радњи претежно подршка доказним радњама, док доказне радње имају пресудни значај за доношење тужилачких одлука и евентуалну судску пресуду. Ипак, релевантан налаз је и постојање изузетака: реконструкција као доказна радња уочено представља релативно ниску процесну вредност, док међу потражним радњама прибављање евиденције остварене телефонске комуникације, података о коришћеним базним станицама и лоцирању места са којег је комуникација обављана показују високу процесну вредност. Укупно посматрано, интервјуисани јавни тужилац потврђује да материјали које је полиција прибавила применом овлашћења, мера и радњи прописаних ЗКП-ом имају „веома велику“ процесну вредност, под условом да су полицијске радње предузете у складу са законом. Према његовом искуству, у око 80% случајева полиција поступа законито и правилно, док у преосталих 20% долази до пропуста који доводе до губитка процесне вредности материјала. Ово уноси додатну аналитичку димензију, јер се експлицитно идентификује полицијска грешка као самосталан и значајан узрочник умањења процесне вредности материјала, чиме се проблем неадекватне примене овлашћења јасно позиционира као фактор са потенцијално пресудним последицама по употребљивост материјала као доказа. Потражне радње, за разлику од доказних радњи, немају доказни значај, али имају значај за поступак, јер га усмеравају и доводе до предузимања доказне радње, односно стварају услове који су довољни да се оне предузму. Наравно, резултати потражне радње у најмањем могу да доведу до предузимања друге потражне радње, али је свакако крајњи циљ предузимање доказне радње. Полиција предузима доказне радње самостално (нпр. претресање стана и других просторија), уз присуство јавног тужиоца (нпр. саслушање осумњиченог) или само помажу јавном тужиоцу када их он предузима (нпр. увиђај). Према спроведеном истраживању, када полиција самостално предузме доказну радњу у складу са ЗКП-ом у предистражном поступку и достави јавном тужиоцу прибављени материјал, он ће, у даљем поступку користити тако прибављене доказе равноправно као и друге доказе које је самостално прибавио или до којих се дошло на неки други начин, дајући им пуну доказну вредност. Потражне радње полиције имају значај за процес предистраге јер од њих често зависи ток овог дела поступка. На пример, могли смо да видимо у спроведеном истраживању да приликом прикупљања обавештења, грађанин обавести полицију да је видео нападача у ходнику полицијске станице, што је потом утицало да се предузме препознавање лица. Исто тако, информације прибављене потражним радњама, да се предмет кривичног дела налази на

одређеном месту, резултирају предузимањем претресања на основу наредбе суда чије је издавање иницирала полиција и предложио јавни тужилац, итд. Међутим, материјали прибављени у предистрази предузимањем потражних радњи, сами по себи се не могу користити у кривичном поступку, осим ако су „озакоњени“ неком доказном радњом. Тако на пример, приликом прикупљања обавештења, грађанин даје изјаву полицији да је видео догађај наводећи детаље, а касније од стране јавног тужиоца буде испитан у својству сведока. Службена белешка о обавештењу примљеном од грађана које је дао полицији издваја се из списка предмета и не може бити коришћена као доказ у кривичном поступку. Насупрот томе, записник о испитивању сведока који је истоветну изјаву дао јавном тужиоцу представља пуноважан доказ у кривичном поступку. Не треба умањити значај за поступак (процес) то што је полиција пронашла очевица и сазнала детаље догађаја, иако та изјава дата полицији нема доказни значај, ипак ће његово касније сведочење бити доказ, односно из тога могу произаћи друге потражне и доказне радње, јер без проналаска лица и службене белешке о обавештењу примљеном од грађана, из које је јавни тужилац сазнао да је тај грађанин очевидац, не би било ни његовог испитивања као сведока. Па чак ако се сведочење у великој мери разликује од изјаве дате полицији, то не мора нужно да умањи њен значај. Наиме, изјава грађанина дата полицији да је конкретно лице извршилац кривичног дела нема доказни значај, али полиција може да пронађе то лице на које је грађанин указао, па да оно призна извршење и преда предмете кривичног дела. Надаље, ако тај осумњичени призна извршење кривичног дела на саслушању код јавног тужиоца, па се претресањем стана пронађу и други предмети тог кривичног дела, вештачењем предмета се потврђује и доказује да је то лице извршило кривично дело, што резултира покретањем кривичног поступка. Грађанин који је дао изјаву полицији, која је покренула расветљавање кривичног дела и учиниоца, може даље у поступку да промени изјаву (из неког разлога) и да пред јавним тужиоцем тврди да не зна ко је извршилац, што има доказни значај, јер представља радњу испитивања сведока, али без обзира на то, његова иницијална изјава (без доказног значаја) је заправо била пресудни покретач за расветљавање кривичног дела и учиниоца. А оно што посебно треба нагласити, омогућила је да предистражни поступак тече. Чак и када се провером утврди да прикупљено обавештење није тачно, нема великих промена, само је дошло до елиминације једне верзије, што је исто значајно за ток предистраге.

3. Резултати истраживања, као и претходни закључци, показују да радње полиције у предистражном поступку доприносе ефикасности кривичног поступка у целини. Материјали прибављени потражним радњама представљају извор информација за јавног тужиоца, на основу којих он доноси одлуке о сопственим активностима или о новим задацима за полицију. Истовремено, јавни тужиоци прихватају доказе које је полиција прибавила применом доказних радњи и равноправно их користе у поступку, заједно са доказима које су сами прибавили. Ово директно доприноси ефикасности поступка, јер није потребно понављати исте радње, при чему треба имати у виду да се поједине радње не би могле поновити или би одређени материјали могли бити изгубљени.
4. Полиција у предистражном поступку предузима и радње које нису прописане ЗКП-ом, најчешће, овлашћења прописана ЗП. Спроведено истраживање је показало да се те радње третирају по значају као потражне радње, али смо

уочили и изузетке од тога. Наиме, приликом остваривања увида у поједине предмете у ОЈТ у Новом Саду, уочено је да је полиција у предистрази применила полицијско овлашћење *утврђивање присуства алкохола и/или психоактивних супстанци* употребом алкометра, у складу са чл. 101. ЗП. Полицијско овлашћење применили су припадници саобраћајне полиције (јер једино они располажу таквим уређајем), на захтев криминалистичких полицајаца, а о резултатима примене сачињена је службена белешка (радило се о кривичном делу насиље у породици из чл. 194. КЗ). Занимљиво је да ова службена белешка није издвојена из списка и да је приложена уз оптужни предлог, за разлику од других службених белешки. Такође, податак о нивоу присуства алкохола у организму из службене белешке, употребљен је за два вештачења, што је на крају утицало и на изрицање мере безбедности обавезног лечења алкохоличара. Може се претпоставити да је ова службена белешка третирана као исправа у којој је садржан податак објективизован применом релевантног, исправног (баждареног), мерног уређаја, предузетог од стране овлашћеног и стручног лица, на основу закона. Надаље, уочено је да полиција предузима нека овлашћења прописана ЗП у предистрази и о томе не оставља никакав писани траг, као да се њихов резултат подразумева. Тако на пример, полиција увек примењује проверу идентитета која је прописана ЗП (увидом у личну карту или другу јавну исправу са фотографијом), што се поклапа са утврђивањем истоветности лица према ЗКП-у, али никада о томе не прилаже било какав документ. У предметима се могло видети да су информације о провери идентитета евентуално навођене у секундарним писменима (службеним белешкама и друго), који се сачињававају примарно због примене неке друге радње. Изузетак од овога је утврђивање идентитета лица прописано чл. 77. ЗП (на пример, које код себе нема прописану исправу, а на други начин се не може проверити његов идентитет), о чему се сачињава извештај или записник. Такође, ако би се предузело утврђивање истоветности лица применом одговарајућег вештачења у складу са ЗКП-ом, постојало би налаз и мишљење вештака.

5. Полиција у предистражном поступку предузима већи број радњи од јавног тужиоца, ако посматрано укупно и потражне и доказне радње. Међутим, треба узети у обзир да јавни тужилац у предистрази углавном предузима доказне радње. Поређењем само доказних радњи, на основу резултата спроведеног истраживања закључује се да полиција и јавни тужилац предузимају приближно исти број доказних радњи у предистражном поступку, јер не постоји значајна статистичка разлика њиховим упоређивањем (применом χ^2 теста $p = 0,68 > 0,05$). Истраживање је још показало да полиција предузима доказне радње готово увек самостално, да јавни тужици понекад присуствује увиђају, а осталим доказним радњама никада, осим појединих јавних тужилаца који присуствују саслушању ослумњиченог од стране полиције, што чине веома ретко.
6. Полиција у предистражном поступку предузима приближно исти број потражних и доказних радњи, рачунајући само оне приложене у списима предмета. Ово је нешто другачији закључак у односу на наше полазне претпоставке да полиција предузима више потражних радњи, али за то постоје и разлози. Приликом истраживања, дошло се до закључка да полиција предузима један број радњи, које нису задокументоване у списима предмета, а који се воде у предистражном поступку, већ то евидентирају у интерним евиденцијама или понекад нигде не евидентирају, али се у неким

документима који се сачињавају другим поводом, само спомињу. На пример, полиција провери идентитет свим присутним лицима на месту догађаја, прикупаља обавештења иницијално и о томе сачини службену белешку – општу. Провера идентитета се евидентира у интерној полицијској евиденцији, а у списима се о томе не прилаже посебан документ. У службеној белешци су наведене опште информације о догађају и појединим сазнањима грађана о томе и подаци о њиховом идентитету. На основу тих информација неки грађани се позивају ради прикупљања обавештења и о томе се сачињава службена белешка о обавештењу примљеном од грађана, а други, за које се проценило да немају релевантна сазнања, даље се не позивају. Значи, на пример, полиција на месту догађаја обави разговор са 6 лица, провери идентитет и прегледа сва лица (укупно 18 радњи), а ипак резултат у списима предмета предистражног поступка буде само једна службена белешка – општа и две службене белешке о обавештењу примљеном од грађана, јер само два лица поседују релевантна сазнања, а остали не. Такође, провера идентитета је евидентирана само у интерним полицијским евиденцијама, као и преглед лица, јер ништа није нађено, па нема ни потврде о привремено одузетим предметима. Полиција у предистрази некада мора да предузме велики број овлашћења прописаних ЗП и ЗКП-ом, да би се створили услови за предузимање доказне радње или друге потребне потражне радње.

7. Полиција има више овлашћења прописаних ЗП од оних прописаних ЗКП-ом, притом готово за сваку потражну радњу – прописану ЗКП-ом има такво овлашћење („двојника“) прописано ЗП, по правилу, са сличним али увек шире прописаним условима за примену. Сматрамо да је ово постојање „дуплих“ овлашћења вишеструко корисно и представља предност, јер омогућава полицијско поступање у ситуацијама када још није јасно да ли догађај представља кривично дело, али је неспорно да је догађај из њене надлежности и да је потребно деловати. Полиција тада има већу могућност примене овлашћења прописаних ЗП, због њихове универзалности, јер су и прописани за обављање свих (разноврсних) полицијских послова. Међутим, мана је што приликом практичне примене, долази до различитих преплитања, па полицијским службеницима није лако да процене тренутак у ком треба да изаберу радњу прописану ЗКП-ом, а не сличну такву прописану ЗП. Када су у питању доказне радње, ЗП се прописује само привремено одузимање предмета. Наравно, ако се ради о кривичном делу, полиција ће привремено одузети предмете у складу са ЗКП-ом. Међутим, постоје ситуације када полиција привремено одузме предмете по ЗП, у тренутку када се није знало да постоји кривично дело или када се није знало да је то предмет кривичног дела, али је предмет требало одузети из безбедносних разлога или се сумњало на другу незаконито поступање (нпр. прекршај). Проблем настаје, када се предмет привремено налази код полиције о чему је издата потврда по ЗП, а у међувремену се утврди да постоји кривично дело и да је то предмет кривичног дела. Фактички предмет је привремено одузет у складу са законом, налази се код полиције и у потпуности је сачуван без икаквих промена, издата је потврда у којој је наведено да је пронађен код лица, што је оно својим потписом потврдило. Формално, он није привремено одузет у складу са ЗКП-ом и потврда о привремено одузетом предмету не може представљати доказ у поступку. Различити су начини како полиција превазилизи ову ситуацију, али сматрамо да ово питање треба посебно прописати ЗКП-ом.

8. Полиција благовремено извештава јавног тужиоца о примењеним овлашћењима у предистражном поступку. У свим предметима који су били предмет истраживања могло се видети да је полиција без одлагања обавештавала јавног тужиоца о предузетим мерама и радњама, а најкасније у року од 24 часа.

У складу са закључцима, са целокупним радом и на основу спроведеног истраживања, научној и стручној јавности, као и законодавцу, дајемо предлоге у тексту који следи.

1) Унапредити сарадњу јавног тужилаштва и полиције без суштинских промена важећег кривично-процесног законодавства. Истраживање је показало да је сарадња јавног тужилаштва и полиције добра, међутим, сматрамо да постоји простор за унапређење. У предлогу полазимо од тога да јавни тужилац није само формални руководилац предистражног поступка док полиција реално све предузима, јер је наше истраживање показало да свако од њих у оквиру својих надлежности поступа у предистражном поступку. Суштински, сарадња је заснована на међусобном контакту и комуникацији, где је простор за унапређење вероватно највећи. У том смислу предлажемо:

- Требало би направити јединствени информациони систем за комуникацију јавног тужиоца и полиције, како би се међусобна комуникација побољшала и убрзала, како би се унапредио рад полиције и јавног тужиоца као руководиоца предистражног поступка. Информациони систем би имао могућност затворене и заштићене комуникације уз помоћ аудио и видео контакта, размене писаних порука, електронских података (докумената, фотографија, видео и тонских записа и слично), регистрације кривичних дела и учинилаца са могућношћу одговарајућих претрага, евидентирање носилаца предмета код полиције и код јавних тужилаца итд. Нешто од овог већ постоји, али потпуно је раздвојено, или је само код полиције или само код јавних тужилаца, предлог је да се то обједини и надогради. Тако би полиција одмах по сазнању да постоје основи сумње да је учињено кривично дело то евидентирала у систем, истог тренутка јавни тужилац би добио обавештење и могао би већ тада да квалификује дело. У оквиру даљег рада на предмету, ако полиција предузме неку радњу, на пример, прикупљање обавештења од грађана и сачини службену белешку, може одмах да је скенира и приложи у већ регистровани предмет, па то одмах буде видљиво јавном тужиоцу који је носилац предмета, тако да он може готово у реалном времену да прати резултате предузетих радњи. Даље, нпр. полиција привремено одузме супстанцу за коју се сумња да је опојна дрога, приложи потврду о томе, а јавни тужилац одмах наложи вештачење, одлучи и означи да се лице ухапси и задржи, итд. Тај електронски „предмет“ могао би да садржи опције планирања наредних радњи полиције, које би могао да види јавни тужилац и да на то стави евентуалне предлоге или наредбе. Нема непотребних и дуготрајних преписки и губљења времена, полиција има јасне инструкције шта треба да ради што олакшава поступање, а јавни тужилац једноставно усмерава и руководи предистрагом. Наравно, овакав начин комуникације би требало прописати, али начелно он не би био у супротности са важећим ЗКП-ом.
- Дежурство јавног тужиоца би требало организовати у просторијама полиције (првенствено криминалистичке полиције). Тренутно јавни тужилац дежурство обавља у просторијама јавног тужилаштва. Наше истраживање је показало да јавни тужилац током дежурства, у просеку, обави око 50-60 телефонских разговора са полицијом, ако претпоставимо да разговор траје око 5 минута, то је око 4-5 сати разговора. Изгледа као да се дежурство јавног тужиоца своди на

комуникацију са полицијом, па се поставља питање зашто онда не би директно комуницирали. Такође, приликом комуникације са полицијом, телефоном или непосредно усмено, код 73% испитаника – јавних тужилаца, испоставило се да се нису добро разумели и да је полиција урадила нешто другачије од оног што је јавни тужилац рекао. Сматрамо да би непосредно присуство са полицијом, уз директну комуникацију и његову реакцију на повратне информације, умањило могућност да полиција уради нешто другачије од оног што је јавни тужилац захтевао. Могао би одмах да им издаје и писане наредбе шта да предузму (односно да евидентира у јединствени информациони систем). Овакав начин организовања рада дежурног јавног тужиоца није у супротности са важећим ЗКП-ом и био би могућ уз промену Правилника о управи у јавним тужилаштвима (Службени гласник Републике Србије, бр. 10/2025).

- Дежурство полицијских службеника за вршење увиђаја требало би организовати заједно са дежурним јавним тужиоцем у склопу претходног предлога. За реализацију овог предлога није потребно мењати ЗП ни ЗКП, довољна је одлука руководиоца надлежне организационе јединице полиције.
- Требало би формирати посебну, професионалну форензичку службу, која би могла да се организује као самостална агенција за форензику. Тренутно, таква организациона јединица постоји у саставу МУП-а, али је МУП, организационо, толико сложен и хетероген систем да можда, објективно, није могуће да се форензици посвети потребна важност и пажња за неопходан развој. Њеним оснивањем треба да се постигне највиши ниво стручности (најбољи од најбољих), максимална материјално-техничка опремљеност и потпуна објективност и непристрасност. За организовање ван МУП-а било би потребно донети посебан закон.

2) Потребно је и боље прописати постојеће потражне радње полиције у предистрази. У том смислу на првом месту издвајамо преглед саобраћајног средства, путника и пртљага. ЗКП-ом се прописује да је полиција, између осталог, овлашћена да предузме потребан преглед превозних средстава, путника и пртљага ако постоје основи сумње да је учињено кривично дело за које се гони по службеној дужности (чл. 286. ст. 1-2. ЗКП-а). Ово овлашћење је веома важно за рад полиције у овом делу поступка, али се на први поглед може уочити извесна контрадикторност, јер са једне стране, услови за примену су постављени сасвим широко, а са друге стране, неоправдано је сужен круг лица према којима се може применити. Изгледа као да се ово овлашћење не може применити на лице које се налази ван превозног средства (нпр. креће се пешице или се уопште не креће), односно на лице које нема никакве везе са неким превозним средством. Није јасно зашто се ова радња тако непотребно ограничава на превозно средство и путнике (у превозном средству), а не односи се на друга лица. Чини се да доста прецизније и свеобухватније ово питање регулише ЗП, па је полицијски службеник овлашћен да заустави и изврши преглед лица, предмета које лице носи са собом и саобраћајног средства. Такође, прецизно је прописано шта се сматра прегледом лица, шта предмета, а шта саобраћајног средства. Сматрамо да је ово пример добро прописаног овлашћења, па по том моделу треба приступити изменама ЗКП-а.

3) Потребно је боље прописати и постојећу доказну радњу – претресање. Потребно је да се предмет претресања прошири на покретне ствари. Важећим ЗКП-ом се прописује да предмет претресања може бити стан и друге просторије, лице и уређаји за аутоматску обраду података и опреме. Када је уочена потреба да се предмет претресања прошири, у највећој мери је то због саобраћајног средства, али би још боља формулација била „покретне ствари“ јер би омогућила примену и ширу од

саобраћајног средства. Није аутомобил торба или ранац, па да се претресање тих ствари предузима у оквиру претресања лица, а сада је управо то случај, да се у наредбама, поред података о лицу, наводе и подаци о возилу, па се тако оправдава претресање. Међутим, саобраћајно средство је довољно специфична ствар да је потребно да буде засебан предмет претресања. Када су у питању аутобуси, теретна моторна возила и томе слично, полиција примењује увиђај онда када се прегледом посумња да се у њима налазе предмети кривичног дела. Потпуно је неоправдано и недопустиво да у нашем кривично-процесном законодавству саобраћајно средство никада није било прописано као предмет претресања, односно покретна ствар уопште.

4) Потребно је прописати и могућност видео-тонског снимања свих радњи које предузима полиција у складу са ЗКП-ом, а нарочито када постоји опасност од одлагања. Прво, то треба да буде могућност, друго, треба је применити у ситуацијама када постоје околности које указују на то да би се неке чињенице, важне за поступак протоком времена, могле трајно изгубити или променити. Велики значај за поступак има изјава очевидаца догађаја дата полицији. Међутим, догађа се да очевици, у међувремену, при испитивању у својству сведока, промене своје изјаве и то неретко због застрашивања, подмићивања или другачијих утицаја на њих. Било би веома значајно да се видео-тонски снимци изјава очевидца на месту догађаја уз показивање свега што је битно (нпр. извршилац је дошао из оног правца, тамо је одбацио неки предмет, то је он држао, затетурао се и задржао за стуб итд). Значајно би било и видео-тонског снимање прегледа лица, предмета и саобраћајних средстава, саслушања осумњиченог и друго.

5) Потребно је успоставити систем стручног усавршавања јавних тужилаца. Спроведено истраживање је показало да 60% испитаника – јавних тужилаца сматра да стручно усавршавање није довољно заступљено и да га треба повећати, док осталих 40% мисли да постоји у довољној мери. Међутим, у току истраживања (интервју са јавним тужиоцем) установило се да заправо не постоји систем стручног усавршавања, јер не постоји утврђен програм реализације обука, нити постоји поступак утврђивања образовне потребе, па се теме бирају без утврђених правила, као што не постоји ни провера знања након спроведених обука. Сматрамо да је важно на овом месту истаћи део одговора јавног тужиоца у оквиру спроведеног интервјуа: *„Нисам задовољан стручним усавршавањем јавних тужилаца, обим је незадовољавајућ, а теме су промашене. У принципу све се своди на присуство семинарима на различите теме, а јавни тужиоци нису питани за избор тема, па углавном не покривају наше потребе. Провере знања јавних тужилаца не постоје.“* Ово сазнање је нарочито значајно због сталности јавнотужилачке функције, јер испуњеност услова у време избора се подразумева, али дугогодишња функција, праћена сталним променама на свим пољима, захтева адекватно стручно усавршавање.

6) Неопходно је унапредити систем стручног усавршавања полиције који већ постоји, али се у више сегмената реализује само формално. На пример, доминирају обуке по моделу учења на даљину (електронски) у домену знања, док су обуке које унапређују вештине и ставове запостављене.

7) Било би добро успоставити обавезне заједничке обуке јавних тужилаца и полиције, за теме чија неопходност проистиче из анализе потреба једних и других.

8) Требало би прописати посебно овлашћење остваривања увида у уређаје или опрему на којима се чувају видео-тонски и електронски записи, за које постоје основи сумње да садрже информације о кривичном делу и учиниоцу. Тренутно имамо

ситуацију да полиција на јавном месту уочи све надзорне камере⁶³⁴ које су могле да сниме место догађаја и труде се да одмах дођу до тих снимака како би што пре идентификовали и пронашли извршиоца кривичног дела. У зависности од тежине дела и хитности поступања, врло често се догађа да увиђај места догађаја још није ни почео, тек се прикупљају прве информације, а да су полицијски службеници већ у потрази за снимцима места догађаја, који, ако их има, у великој мери помажу у даљем расветљавању догађаја. У урбаним срединама догоди се да постоји 10 и више камера које би могле да сниме то место. Најчешће су власници тих камера правна лица, па се полиција обраћа одговорном лицу или запосленима са захтевом да се оствари увид у снимке видео-надзора, наводећи разлоге за то. Када име се то омогући и они прегледају снимке, ако камере нису снимиле догађај, ништа се даље не предузима. Ако су снимиле, онда се полиција обраћа јавном тужиоцу, он наређује да се прибаве снимци надзорних камера, полиција уз помоћ стручног лица узима снимке на одговарајући уређај, односно опрему која омогућава њихово чување. Законски основ за преглед снимака у овом тренутку је генерално поступање полиције, у складу са чланом 286. ЗКП „[...] полиција је дужна да предузме потребне мере [...]“, јер не постоји посебно прописана радња. И од стране јавног тужиоца се поступа слично, па он користи генералну могућност да нареди полицији да предузме нешто, у овом случају да прибаве снимке. Након овога снимци једноставно представљају исправу. Сматрамо да се ради о довољно специфичној активности за коју је потребно прописати посебно овлашћење. Заправо радило би се о потражној радњи, јер је циљ само утврдити постојање или непостојање релевантног снимка (елиминација). Наравно, после овога могуће је затражити наредбу суда за претресање уређаја за аутоматску обраду података и опреме, што је већ прописано и што сматрамо исправнијим начином прибављања материјала, за разлику од актуелне праксе. У суштини, однос би био као прегледање и претресање лица, потражне и доказне радње.

9) Потребно је изградити процедуре за јавне тужиоце и полицију. Израда процедура треба да подигне заштиту права грађана на виши ниво, да побољша контролу рада, али и да заштити ЈТ и полицију. Процедуре прво треба успоставити за једноставније радње које се често понављају, а касније проширити колико год је то целисходно. Са једне стране, ако постоји процедура за поступање у некој ситуацији, то ће омогућити једнако поступање и тако осигурати потребну објективност у деловању. Са друге стране, ако неко није задовољан радом јавног тужиоца и полиције, лако се може утврдити како су поступали, и још лакше доказати ако су радили законито и правилно, односно супротно.

10) Потребна је већа заступљеност полицијског приступа у проучавању полиције и полицијског деловања. Полиција, као део извршне власти, са јединственим овлашћењем за употребу средстава принуде, има безбедносну, управну, кривичну и прекршајну функцију, а у ширем смислу задире у судску и законодавну власт. Велики је број радова на тему полиције, али најчешће само са појединим аспектима њеног деловања. Наравно, нема ту ништа лоше, али недостаје оно што би могло да се назове полицијски приступ полицијском послу. Полиција је дужна да обавља све прописане послове, односно полицијски службеник је дужан да делује да би обавио те послове. На месту неког догађаја, није битно да ли је безбедносни, кривични, прекршајни, односно да ли се ради о убиству, самоубиству или задесу, полицијски службеници поступају свеобухватно. На пример, полиција проверава идентитет по ЗП, али ако доводи лице

⁶³⁴ Више о утицају видео надзора на приватност видети: Turanjanin, V., *Video Surveillance of the Employees Between the Right to Privacy and Right to Property After López Ribalda and Others v. Spain*, *University of Bologna Law Review*, Is. 2, Vol. 5, 2020, стр. 268-293.

без налога, то чини или по ЗП, или по Закону о прекршајима,⁶³⁵ или ће ухапсити лице по ЗКП-у. Ако привремено одузима предмете, то може учинити по ЗП, ЗКП-у, Закону о прекршајима, Закону о јавном реду и миру,⁶³⁶ Закону о оружју и муницији.⁶³⁷ Ако грађанин има пиштољ код себе, то може бити нелегално и онда је у питању кривично дело, па ће полицајац поступити у складу са ЗКП-ом. Ако је легално, полицајац мора да провери, у складу са Законом о оружју и муницији, да ли грађанин има дозволу за ношење оружја (или га само пренеси) и да ли то ради на прописан начин. Можда је грађанин који има оружје припадник приватног обезбеђења, па због тога полицајац мора да провери његову легитимацију и налог по Закону о приватном обезбеђењу⁶³⁸. Можда је приватни детектив, припадник Војске Србије, службеник обезбеђења у Заводу за извршење кривичних санкција или полицијски службеник. Дакле, полицијски приступ значи сагледавање свих овлашћења, мера и радњи, метода и модела рада, средстава и могућности полиције у њеном деловању, ради бољег и потпуног проучавања полиције и полицијске професије. Једноставно, не сме се занемарити та мултифункционалност полицијског деловања и пренаглашавати један облик могућег рада, јер се тако ствара погрешна слика о полицијском функционисању у нашем правном систему.

⁶³⁵ Службени гласник Републике Србије, бр. 65/2013, 13/2016, 98/2016 - одлука УС, 91/2019, 91/2019 - др. закон и 112/2022 - одлука УС.

⁶³⁶ Службени гласник Републике Србије, бр. 6/2016 и 24/2018.

⁶³⁷ Службени гласник Републике Србије, бр. 20/2015, 10/2019, 20/2020 и 14/2022.

⁶³⁸ Службени гласник Републике Србије, бр. 104/2013, 42/2015 и 87/2018.

ЛИТЕРАТУРА

1. Алексић, Ж., Шкулић, М., *Криминалистика*, Досије, Београд, 2002.
2. Бабовић, Б., *Људска права и полиција у Југославији*, Прометеј, Земун, 1999.
3. Бановић, Б., Амановић, Ђ., *Конституисање полицијских наука у Србији као императив времена*, Култура полиса, бр. 33/2017, Нови Сад, стр. 127-138.
4. Бановић, Б., *Примена специјалних истражних техника у превенцији и репресији тешких облика криминала*, Зборник радова: Тешки облици криминалитета и државна реакција, Требиње, 2013.
5. Бејатовић, С., и др., *Приручник за примену законика о кривичном поступку*, Мисија ОЕБС-а у Србији, Београд, 2013.
6. Бејатовић, С., *Кривично процесно право*, Службени гласник, Београд, 2016, стр. 47.
7. Бејатовић, С., *Опортунитет кривичног гоњења и нови ЗКП*, у зборнику: Актуелна питања кривичног законодавства (Нормативни и практични аспекти), Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Београд, 2012, стр. 125-141.
8. Божовић, Б., *Допринос Душана Алимпића и Васе Лазаревића развоју полицијског школства*, Безбедност, бр. 3/2005, Београд, стр. 502-512.
9. Бошковић, А., *Анализа примене појединих адверсаријалних кривичнопроцесних института у континенталном кривичном процесном законодавству*, Ревизија за криминологију и кривично право, бр. 1/2013, Београд, стр. 75-94.
10. Бошковић, А., Кесић, Т., *Кривично процесно право*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2015.
11. Бошковић, А., *Радње органа унутрашњих послова у преткривичном и предходном кривичном поступку и њихова доказна вредност* (магистарска теза), Правни факултет, Крагујевац, 2005.
12. Бошковић, А., *Радње полиције у предходном кривичном поступку и њихова доказна вредност*, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 2015.
13. Бошковић, Б., Бавновић, Б., *Криминалистика методика*, Виша школа унутрашњих послова, Београд, 2001.
14. Бошковић, М. А., Кулић, В., *Италијански модел претходног кривичног поступка*, Култура полиса - Посебно издање, бр. 1/2012, Нови Сад, стр. 137-150.
15. Бошковић, М., *Криминалистика методика*, Полицијска академија, Београд, 2005.
16. Бркић, Ж., *Специјалистичка обука криминалистичке полиције у Србији са освртом на системе неких других земаља*, Страни правни живот, бр. 3/2016, Београд, стр. 197.
17. Бркић, С., *Кривично процесно право II*, Правни факултет Универзитета у Новом Саду, Нови Сад, 2013.
18. Бркић, С., *Кривично процесно право II*, Правни факултет Универзитета у Новом Саду - Центар за издавачку делатност, Нови Сад, 2013.
19. Бугарски, Т., *Доказне радње у кривичном поступку*, Правни факултет Универзитета у Новом Саду, Нови Сад, 2014.
20. Bayer, V., *Kazneno postupovno pravo*, Prva knjiga, Poviestni razvoj, Zagreb, 1943.
21. Beale, S., S., *Prosecutorial Discretion in Three Systems: Balancing Conflicting Goals and Providing Mechanisms for Control*, in: Caianiello, M., Hodgson, J. S. (eds), *Discretionary Criminal Justice in a Comparative Context*, Carolina Academic Press, Durham, 2015, стр. 27-58.
22. Bertel, C., Vernier, A., *Grundriß des österreichischen Strafprozeßrechts*, MANZ Verlag, Wien, 2000.
23. Beulke, W., *Strafprozeßrecht*, 2. neu bearbeitete Auflage, Heidelberg, 1996.

24. Bittner, E., *The functions of the police in modern society*, National Institute of Mental Health, Center for Studies of Crime and Delinquency, Maryland, 1970, p. 36-47.
25. Brkić, S., *Neusklađenost Zakonika o krivičnom postupku Srbije iz 2011. godine sa drugim propisima*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu, 3/2014, стр. 171-187.
26. Brown, K. D., *American Prosecutors' Powers and Obligations in the Era of Plea Bargaining*, in: Luna, E., Wade, M. (eds), *The Prosecutor in Transnational Perspective*, Oxford University Press, Oxford, 2012, стр. 200-213.
27. Bubalović, T., *Novela Zakona o krivičnom postupku BiH od 17. juna 2008. godine*, Hrvatski ljetopis za krivično pravo i praksu, broj 2/08, Zagreb, стр. 1129-1157.
28. Васиљевић, Т., Грубач, М., *Коментар законика о кривичном поступку*, Службени гласник, Београд, 2010.
29. Воштинић, М., *Кривична пријава – теоријски и практични аспекти*, Безбедност, бр. 1/2023, Београд, стр. 122-138.
30. Врађанац, Д., *Увод у правни систем Сједињених Америчких Држава*, у: Увод у право САД [приредио: Ђирић, Ј.], Институт за упоредно право, Београд, 2008.
31. Вујаклија, М., *Лексикон страних речи и израза*, Просвета, Београд, 1980.
32. Вујанић, М. и др., *Речник српског језика*, Матица српска, Нови Сад, 2011.
33. Вукомановић, М., Млађовић, И., *Малолетнички затвор у кривичном законодавству Републике Србије*, Наука, безбедност, полиција, бр. 1/2013, стр. 57-72.
34. Volk, K., *Grundkurs StPO*, CH Beck, München, 2010.
35. Weigend, T., *Germany*, in: Bradley, M. C. (ed.), *Criminal Procedure - A Worldwide Study*, Carolina Academic Press, Durham, North Carolina, 2007, стр. 243-271.
36. Weigend, T., *Germany*, in: Ligeti, K. (ed), *Toward a Prosecutor of the European Union, Vol. 1: A Comparative Analysis*, Hart Publishing, London, 2013, стр. 264-306.
37. Weigend, T., *The Prosecution Service in the German Administration of Criminal Justice*, in: Tak P. J. P. (ed), *Tasks and Powers of the Prosecution Services in the EU Member States*, Wolf Legal Publishers, Nijmegen, 2004, стр. 203-222.
38. Грубач, М., Васиљевић, Т., *Коментар Законика о кривичном поступку - тринаесто издање - према Закону из 2011*, Пројурис, Београд, 2014.
39. Грубач, М., *Вештачење у кривичним стварима према новом Законику о кривичном поступку*, Гласник Адвокатске коморе Војводине бр. 2/2015, Нови Сад, стр. 75-91.
40. Грубач, М., *Кривично процесно право*, Правни факултет Универзитета Унион и Службени гласник, Београд, 2008.
41. Грубач, М., *Кривично процесно право*, Пројурис, Београд, 2014.
42. Грубач, М., *Одредбе о организацији претходног кривичног поступка Нацрта ЗКП Србије из априла 2010. године упоређене са одрговарајућим одредбама италијанског ЗКП*, Гласник Адвокатске коморе Војводине бр. 12/2010, Нови Сад, стр. 559-572.
43. Грубач, М., *Нове установе и нова решења Законика о кривичном поступку Србије од 26. септембра 2011. године*, Правни записи, 2/2011, стр. 467-514.
44. Gardner, M. A., Scott, M. K., *Census of State and Local Law Enforcement Agencies, 2018 – Statistical Tables*, Bureau of Justice Statistics of the U.S. Department of Justice, October 2022.
45. Gialuz, M., *The Italian Code of Criminal Procedure: A Reading Guide*, in: Gialuz, M., Lupária, L., Scarpa, F. (eds), *The Italian Code of Criminal Procedure - Critical Essays and English Translation*, Cedam, Milan, 2017, стр. 17-55.
46. Gilliéron, G., *Public Prosecutors in the United States and Europe (A Comparative Analysis with Special Focus on Switzerland, France, and Germany)*, Springer Cham, 2014.

47. Giostra, G., *Contraddittorio*, in: Enciclopedia Giuridica Treccani, 2001.
48. Girdwoyń, P., Zarys niemieckiego procesu karnego, Temida 2, Białystok, 2006, str. 59.
49. Gluščić, S., *Izvidi kaznenih djela prema Noveli Zakona o kaznenom postupku*, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Zagreb, vol. 20, broj 2/2013, str. 613-614.
50. Gluščić, S., *Prikupljanje obavijesti, ispitivanje osumnjičenika i poligrafsko ispitivanje za potrebe kaznenog postupka u Republici Hrvatskoj*, Kriminalističke teme: časopis za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije, br. 2/2021, Sarajevo, str. 43-64.
51. Gramckow, H., *Prosecutor Organization and Operations in the United States*, in: Open Society Institute Sofia (ed), Promoting Prosecutorial Accountability, Independence and Effectiveness, Sofia, 2008, str. 385-432.
52. Grande, E., *Italian Criminal Justice: Borrowing and Resistance*, American Journal of Comparative Law, Vol. 48, No. 2, 2000, str. 227-259.
53. Драгашевић, Љ., *Кривична пријава и заштита права оштећеног – жртве кривичног дела*, у зборнику: Оштећено лице и кривичноправни инструменти заштите (међународни правни стандарди, норма и пракса), Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу и "INTERMEX", Златибор – Београд, 2020, стр. 406-415.
54. Damaška, M., *Napomene o početku krivičnog postupka i početku primjene procesne norme*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, br. 1, Zagreb, 1969.
55. Damaška, R. M., *The Faces of Justice and State Authority (A Comparative Approach to the Legal Process)*, Yale University Press, New Haven and London, 1986.
56. Debove, F., Falletti, F., Pons, I., *Droit pénal et procédure pénale*, Presses Universitaires de France, 2022.
57. Dehn, J., *Istražni postupak iz nemačke i srpske perspektive*, Saradnja između javnog tužilaštva i policije u istražnom postupku, Kriminalističko policijska akademija – IRZ fondacija, Beograd, 2013.
58. Delmas-Marty, M., *Introduction*, in Procédures pénales d'Europe: (Allemagne, Angleterre et Pays de Galles, Belgique, France, Italie), Presses universitaires de France, Paris, 1995.
59. Di Amato, A., *Criminal Law in Italy*, Kluwer Law International, Alphen aan den Rijn, 2013.
60. Donnedieu de Vabres, H., *Traité de droit criminel et de législation pénale comparée Deuxième partie Procédure criminelle*, Troisième édition, Paris, 1947.
61. Ђурђић В., *Утицај јавног тужиоца на казнену политику у новом кривичном поступку Србије*, у зборнику: Казнена политика као инструмент државне политике на криминалитет, Бања Лука, 2014, стр. 79-92.
62. Ђурђић, V., *Zakonsko uređenje odnosa javnog tužioca i policije kao pretpostavka efikasnog krivičnog postupka*, u zborniku: Krivično zakonodavstvo i funkcionisanje pravne države, Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu, Trebinje, 2018, str. 50-64.
63. Elsner, B., *Entlastung der Staatsanwaltschaft durch mehr Kompetenzen für die Polizei? - Eine deutsch-niederländisch vergleichende Analyse*, Erschienen als Band 5 in der Reihe „Göttinger Studien zu den Kriminalwissenschaften“ im Universitätsverlag Göttingen, 2008.
64. Elsner, B., Peters, J., *The Prosecution Service Function within the German Criminal Justice System*, in: Jehle, J- M., Wade, M. (eds), Coping with Overloaded Criminal Justice Systems, The Rise of Prosecutorial Power Across Europe, Springer, Heidelberg, 2010.

65. Жарковић, М., Бјеловук, И., Кесић, Т., *Криминалистичко поступање на месту догађаја и кредибилитет научних доказа*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2012.
66. Жарковић, М., *Криминалистичка тактика*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2010.
67. Живковић, Н., *Тужилачка истрага – предности и мане*, *Анали Правног факултета у Београду*, година LXV, 3/2017, стр. 207-225.
68. Ивановић, З., Бановић, Б., *Анализа правне регулативе надзора над комуникацијама и пракса Европског суда за људска права*, *Безбедност*, бр. 1/2011, стр. 93-115.
69. Иветић, М., Млађовић, И., *Ставови и искуства полазника Центра за основну полицијску обуку о раду полиције у заједници у Републици Србији*, *Безбедност* бр. 3/2016, стр. 46-71.
70. Игњатовић, Ђ, Шкулић, М., *Организовани криминалитет*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2012.
71. Илић, Г. П., Бељански, С., Мајић, М., Трешњев, А., *Коментар Законика о кривичном поступку*: Према Законику из 2011. године са изменама и допунама од 1. октобра 2013. године (4. издање), Службени гласник, Београд, 2013.
72. Илић, Г., Киурски, Ј., *Опортунитет кривичног гоњења и досадашња искуства у његовој примени*, у зборнику: Поједностављене форме поступања у кривичним стварима: регионална кривичнопроцесна законодавства и искуства у примени, Мисија ОЕБС-а у Србији, Београд, 2013, стр. 228-246.
73. Илић, Г., Бошковић, М. М., *Јавно тужилаштво у Србији – историјски развој, међународни стандарди, упоредни модели и изазови модерног друштва*, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 2019.
74. Илић, Г., Мајић, М., Бељански, С., Трешњев, А., *Коментар Законика о кривичном поступку*, Службени гласник, Београд, 2013.
75. Илић, Г., *Однос јавног тужилаштва и полиције*, *Ревизија за криминологију и кривично право*, бр. 2-3/2011, Београд, стр. 311-324.
76. Илић, Г., *Предистражни поступак (мањкавости и препоруке)*, у: Група аутора, *Унапређење Законика о кривичном поступку (de lege ferenda предлози)*, Мисија ОЕБС-а у Србији, Београд, 2015, стр. 11-28.
77. Илић, Г., *Предистражни поступак кроз однос јавног тужиоца и полиције и праксу судова*, у: Група аутора, *Јавно тужилаштво и полиција - изазови тужилачке истраге*, Удружење тужилаца Србије и заменика јавних тужилаца Србије, Београд, 2017, стр. 19-29.
78. Илић, П., *Успостављање Управе за стручно образовање, оспособљавање, усавршавање и науку – почетак реформе полицијског школства Србије (2001-2004)*, у: Десет година Управе за стручно образовање, оспособљавање, усавршавање и науку, Министарство унутрашњих послова, Београд, 2015, стр. 17-28.
79. Illuminati, G., Caianiello, M., *The Investigative Stage of the Criminal Process in Italy*, in: Cape, E., Hodgson, J., Pranken, T., Spronken, T. (eds), *Suspects in Europe - Procedural Rights at the Investigative Stage of the Criminal Process in the European Union*, Intersentia, Antwerp, 2007, стр. 129-154.
80. Illuminati, G., *The frustrated turn to adversarial procedure in Italy (Italian criminal procedure code of 1988)*, *Washington University Global Studies Law Review*, Volume 4, Issue 3, 2005, стр. 567.
81. Illuminati, G., *The Role of the Public Prosecutor in the Italian System*, in: Tak, P. J. P. (ed), *Tasks and Powers of the Prosecution Services in the EU Member States*, Volume I, Wolf Legal Publishers, Nijmegen, 2004, стр. 303-332.
82. Ingram, J., *Criminal Procedure: Theory and Practice*, Routledge, New York, 2022.

83. Israel, J.H., Kamisar, Y., LaFave, W. F., King, N., Primus, E. B., *Criminal procedure and the Constitution: leading Supreme Court cases*, Eagan, MN: West, 2012.
84. Жекић, З., *Кривично процесно право*, ГДП „Димитрије Давидовић“ – Смедерево, Београд, 1998.
85. Јосиповић, Б., *et al.*, *Употреба информационо–комуникационих технологија у Републици Србији*, Републички завод за статистику, Београд, 2024, доступно на: <https://publikacije.stat.gov.rs/G2024/Pdf/G202416019.pdf>, приступ: 29.11.2024. године.
86. Југовић, С., *Обележја управних овлашћења полиције – полицијских овлашћења*, Наука, безбедност, полиција, бр. 2/2008, Београд, стр. 73-81.
87. Jacoby, E. J., Ratledge, C. E., *The Power of the Prosecutor: Gatekeepers of the Criminal Justice System*, Praeger, Santa Barbara, 2016.
88. Joh, E. E., *Breaking the Law to Enforce It: Undercover Police Participation in Crime*, Stanford Law Review 1/2009, Stanford, стр. 155-199.
89. John A.E. Vervaele, *Special procedural measures and the protection of human rights*, Utrecht Law Review 2/2009, Utrecht, p. 66-103.
90. Joubert, C., *Undercover Policing: A Comparative Study*, European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice 2(1)/1994, стр. 18-38.
91. Јурчевић, М., Нуремагић, Р., *Улога тужиоца у истрази са посебним освртом на надзор тужиоца над радом овлашћених службених лица*, стр. 227-236, доступно на: https://www.tuzilastvobih.gov.ba/files/docs/uloga_tuzitelja_u_istrazi.pdf, приступ: 17.11.2024. године.
92. Juy-Birmann, R., *The German System*, in: Delmas-Marty, M., Spencer, J. R. (eds), *European Criminal Procedures*, Cambridge University Press, Cambridge, 2002 стр. 292-347.
93. Yue, M., *A Comparative View of The Law of Interrogation*, International Criminal Justice Review 1/2007, Atlanta.
94. Кривокапић, В., *Криминалистика – тактика*, Полицијска академија, Београд, 2005.
95. Кривокапић, В., *Криминалистичка тактика I*, Полицијска академија, Београд, 2000.
96. Кривокапић, В., Крстић, О., *Криминалистика тактика II*, Полицијска академија, Београд, 1999.
97. Kamisar, Y., LaFave, W. R., Israel, J. H., King, N. J., Kerr, O. S., Primus, E. B., *Modern Criminal Procedure: Cases, Comments, and Questions*, West Academic Publishing, 2015.
98. Kosić, D., *Krivičnoprocesno zakonodavstvo BiH kao normativna pretpostavka efikasnosti postupanja u krivičnim stvarima*, Godišnjak fakulteta pravnih nauka, br. 7, Banja Luka, 2017, стр. 260-275.
99. Крапас, Д., *Suvremeni prethodni krivični postupak: nastanak i glavne značajke*, Naša zakonitost, br. 2-3, Zagreb, 1989, стр. 287-332.
100. Kremens, K., *Powers of the Prosecutor in Criminal Investigation: A Comparative Perspective*, Taylor & Francis, New York, 2021.
101. Kühne, H. H., *Germany*, in: Van Den Wyngaert, C. (ed), *Criminal Procedure Systems in the European Community*, Butterworths, London, 1993, стр. 137-162.
102. Лукић, Т., *Дигитални докази*, Зборник радова Правног факултета у Новом Саду, 2/2012, Нови Сад, стр. стр. 177–192.
103. Лукић, Т., *Доказне радње у кривичном поступку*, Правни факултет Универзитета у Новом Саду, Нови Сад, 2011.
104. Levine, L. K., Wright, F. R., *Prosecution in 3-D*, Journal of Criminal Law and Criminology, Volume 102, Issue 4, 2013, стр. 1119-1180.

105. Leigh H. L., *Prolegomenon to a Study of Police Powers in England and Wales*, Notre Dame Law Review, Volume 48, Issue 4, 1973, стр. 861-880.
106. Максимовић, Р., *Криминалистика техника*, Полицијска академија, Београд, 2000.
107. Маринковић Д., *Специјална истражна метода контролисане испоруке*, у зборнику радова: Право и форензика у криминалистици, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2010, стр. 393-403.
108. Маринковић, Д., Ђурђевић, З., *Рачунарско претраживање и упоређивање података у откривању и доказивању кривичних дела*, Ревизија за криминологију и кривично право, бр. 3/2010, Београд, стр. 245-264.
109. Маринковић, Д., Лајић, О., *Криминалистичка методика*, Криминалистичко-полицијски универзитет, Београд, 2019.
110. Маринковић, Д., *Сузбијање организованог криминала – специјалне истражне методе*, Прометеј, Нови Сад, 2010.
111. Марковић, Б., *Узбеник српског кривичног поступка с обзиром на пројекат кривичног поступка за Краљевину СХС*, Уједињење а.д, Београд, 1926.
112. Милетић, С., *Коментар Закона о полицији*, Paragraf Lex, 2024.
113. Милетић, С., *Коментар Закона о полицији*, Службени гласник, Београд, 2009.
114. Милетић, С., *Полицијско право*, Полицијска академија, Београд, 2003.
115. Милидраговић, Д., *Задржавање лица у позитивном законодавству Републике Србије*, Безбедност 3/2009, Београд, стр. 204-219.
116. Милић, Н., *Обука полицајца приправника*, Безбедност, бр. 1-2/2009, Београд, стр. 355-369.
117. Милосављевић, Б., *Наука о полицији*, Полицијска академија, Београд, 1997.
118. Милосављевић, Б., *Увод у полицијске науке*, Полицијска академија, Београд, 1994.
119. Милошевић, М., Кесић, Т., Бошковић, А., *Полиција у кривичном поступку*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2016.
120. Милошевић, М., Стевановић, Ч., *Кривично процесно право*, Полицијска академија, Београд, 1997.
121. Милошевић, М., *Стручна лица у кривичном поступку*, Полицијска академија, Београд, 1996.
122. Миљуш, И., *Однос између судске полиције и тужилаштва у Италији и Шпанији потреба реформе законодавства*, Страни правни живот бр. 2/2016, Београд, стр. 199-216.
123. Млађовић, И., Вукомановић, М., *Искљученост противправности при употреби ватреног оружја од стране полиције*, Култура полиса: часопис за неговање демократске политичке култур – посебно издање бр. 2/2012, стр. 391-405.
124. Млађовић, И., *Обављање службене (полицијске) дужности као основ искључења противправности*, Безбедност бр. 1/2015, стр. 216-230.
125. Млађовић, И., *Организација и послови организационих јединица надлежних за међународну полицијску сарадњу у супростављању савременим облицима криминалитета*, Зборник радова са научно-стручног скупа са међународним учешћем: Супротстављање савременим облицима криминалитета (анализа стања, европски стандарди и мере за унапређење), Криминалистичко-полицијска академија и Фондација „Ханс Зајдел“, Том 3, Тара, 2015, стр. 423-435.
126. Mangiaracina, A., *Report on Italy*, in: Quattrococo, S., Ruggeri, S. (eds), *Personal Participation in Criminal Proceedings*, Springer, Cham, 2019, стр. 229-278.
127. Manna, A., Infante, E., *Criminal Justice Systems in Europe and North America: Italy*, United Nations European Institute for Crime Prevention and Control, Helsinki 2000.
128. Marković, S., *Povreda zabrane zlostavljanja osobe lišene slobode u proceduralnom aspektu*, Policija i sigurnost 3/2014, Zagreb, стр. 205-216.

129. Massol de Rebetz, J., *Jurisdictional games and decision making: The Belgian approach in dealing with migrant smuggling*, Law & Policy, Vol. 45, No. 2/2023, стр. 137-158.
130. Mathias, E., *L'équilibre des pouvoirs entre la police et le ministère public*, in: Delmas-Marty, M., (sous la direction de), *Procédures pénales d'Europe: (Allemagne, Angleterre et Pays de Galles, Belgique, France, Italie)*, Presses universitaires de France, Paris, 1995.
131. Mathias, E., *The Balance of Power between the Police and the Public Prosecutor*, in: Delmas-Marty, M., Spencer, J. R. (eds), *European Criminal Procedures*, Cambridge University Press, Cambridge, 2002, стр. 459-487.
132. Mawby, R. I., *Comparative policing issues: The British and American System in International Perspectives*, Unwin Hyman, London, 1990.
133. Meyer-Goßner, L., Schmitt, B., *Strafprozessordnung*, 66. Auflage, Beck, München, 2023.
134. Meyer-Goßner, L., *Strafprozessordnung mit GVG und Nebengesetzen*, 48. Auflage, C.H.BECK, München, 2005.
135. Meyer-Goßner, L., *Strafprozessordnung*, 46. Auflage, Verlag C.H.Beck, München, 2003.
136. Mijalković, S., Čvorović, D., Turanjanin, V., *Police Deprivation of Liberty in the Criminal Procedural Legislation of the Republic of Serbia and the Right to Liberty and Security of a Person*, Criminal justice and security in Central and Eastern Europe: from common sense to evidence-based policy-making, conference proceedings/editors Gorazd Meško ... [et al.], Ljubljana, 2018, стр. 616-629.
137. Miller, L., *The psychology of police deadly force encounters: Science, practice, and policy*, Springfield, 2020, стр. 6 sqq.
138. Milošević, B., Tirić, A., *Modul 3 - krivična oblast, Principi krivičnog postupka i istraga*, Visoko sudsko i tužilačko vijeće BiH, Javna ustanova CEST FBiH i CEST RS, Sarajevo, 2009, доступно на: <https://www.pak.hr/cke/pdf%20eng/Modul%203%20BIH%5B1%5D.pdf>, приступ: 17.11.2024. године.
139. Mirkov, Ž., *Krivičnoprocesna načela u funkciji saslušanja okrivljenog kao dokazne radnje*, Civitas 2/2020, стр. 68-81.
140. Modly, D., *Krivična prijava organa unutrašnjih poslova*, Priručnik za stručno obrazovanje radnika unutrašnjih poslova, br. 6, RSUP Hrvatske, Zagreb, 1981, стр. 546,
141. Mohay, G., Anderson, A., Collie, B., Vel Rodney, D., McKemmish, R., *Computer and Intrusion Forensics*, Boston, 2003.
142. Molisch F. A., *Wireless Communications*, Second Edition, IEEE, 2011, стр. 587-620.
143. Montana, R., *Paradigms of Judicial Supervision and Co-Ordination between Police and Prosecutors: The Italian Case in a Comparative Perspective*, European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice, 2009, стр. 309-333.
144. Moonen, T., *Special Investigation Techniques, Data Processing and Privacy Protection in the Jurisprudence of the European Court of Human Rights*, Pace International Law Review Online Companion, no. 9, vol. 1, 2010, стр. 97-136.
145. Nicević, M., Leštanin, B., *Predlog izmena i dopuna ZKP Srbije radi unapređenja rada policije*, Revija za kriminologiju i krivično pravo, 1/2018, стр. 127-140.
146. Орловић, П., С., Рајић, Н., *Промене уставноправног положаја јавног тужилаштва уставном ревизијом из 2022. године*, у: Зборник радова Правног факултета у Новом Саду, 1/2023, Нови Сад, стр. 137-160.
147. Orlović, A., Pajčić, M., *Policijski izvidi krivičnih djela privrednog kriminaliteta*, Hrvatski ljetopis za krivično pravo i praksu, broj 2, Zagreb, 2007, стр. 695-738.

148. Павлица, Ј., Лутовац, М., *Закон о кривичном поступку у практичној примени*, Југословенски завод за продуктивност рада, Београд, 1985.
149. Попара В., *Специфичности поступања јединица за опсервацију приликом реализације контролисане испоруке дроге*, Безбедност 1/2010, Београд, стр. 238-257.
150. Пушкар, Б., Умићевић, М., *Трансформација Средње школе унутрашњих послова у Центар за основну полицијску обуку*, у: Десет година Управе за стручно образовање, оспособљавање, усавршавање и науку, Министарство унутрашњих послова, Београд, 2015.
151. Pavišić, V., *Novi hrvatski Zakon o kaznenom postupku*, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, br. 2/2008, Zagreb, стр. 489-602.
152. Pavliček, J., *Istražitelji iz redova policije (neka procesnopravna i upravnopravna pitanja)*, Policija i sigurnost, broj 3/2012, Zagreb, стр. 515-528.
153. Perrodet, A., *The Italian system*, in: Delmas-Marty, M., Spencer, J. R. (eds), *European Criminal Procedures*, Cambridge University Press, 2002, стр. 348-414.
154. Perrodet., A., *The Italian System*, in: Delmas-Marty, M., Spencer, J. R. (eds), *European Criminal Procedures*. Cambridge University Press, Cambridge, 2002, стр. 348– 411.
155. Pirić, A., *Uporedne karakteristike istrage u krivičnom postupku zemalja različitih pravnih sistema u odnosu na BiH*, доступно на: <https://www.researchgate.net/publication/344204457>, приступ: 16.11.2024. године.
156. Pradel, J., *Droit pénal comparé*, 2 édition, Paris, 2002.
157. Pradel, J., *Procédure pénale*, 21e éd., Éditions Cujas, Paris, 2023.
158. Pradel, J., *Rapport général*, *Revue Internationale de droit penal*, Vol. 56, 1-2, Paris, 1985. стр. 10-21.
159. Радисављевић., М., Њетковић, П., *Посебне доказне радње у тужилачкој истрази у Србији*, Тужилачка истрага – регионална регионална кривично процесна законодавства и искуства у примени, Мисија ОЕБС-а у Србији, Београд, 2014.
160. Радовић, Н., *Кривичнопроцесни и криминалистички аспекти прикупљања обавештења од грађана*, магистарска теза, Правни факултет Универзитета у Новом Саду, 2014.
161. Richman, C. D., *Law Enforcement Organization Relationships with Prosecutors*, in: Wright, F. R., Levine, L. K., Gold, M. R. (eds), *The Oxford Handbook of Prosecutors and Prosecution*, Oxford Academic, 2021, стр. 291-308.
162. Richman, D. C., *Prosecutors and Their Agents, Agents and Their Prosecutors*, *Columbia Law Review*, Volume 103, Issue 4, 2003, стр. 749-832.
163. Rona, G., Aarons, L., *State responsibility to respect, protect and fulfill human rights obligations in cyberspace*, *Journal of National Security Law and Policy*, 8(3), 2016.
164. Roxin C., *Strafverfahrensrecht*, 22. Auflage, München, 2002, стр. 187-201.
165. Ruggeri, S., *Investigative and Prosecutorial Discretion in Criminal Matters: The Contribution of the Italian Experience*, in: Caianiello, M., Hodgson, J. S. (eds), *Discretionary Criminal Justice in a Comparative Context*, Carolina Academic Press, Durham, 2015, стр. 59-85.
166. Ruggeri, S., *Participatory Rights in Italian Criminal Justice and the Developments Towards a contradictoire-Based Model of Criminal Proceedings*, in: *Audi Alteram Partem in Criminal Proceedings*. Springer, Cham, 2017, стр. 11-128.
167. Ruggieri, F., Marcolini, S., *Italy*, in: Ligeti, K. (ed), *Toward a Prosecutor of the European Union, Volume 1: A Comparative Analysis*, Hart Publishing, London, 2013, стр. 368-404.

168. Симовић, З. Д., *Уставни амандмани из нужде - критички осврт на уставну реформу судске власти*, у: Зборник радова Правног факултета у Новом Саду, 1/2022, Нови Сад, стр. 85-119.
169. Симовић, М., *Кривично процесно право – увод и општи део*, Правни факултет, Бихаћ, 2009.
170. Симовић, Н., М., Симовић, М., В., *Поглед на кривичноправни поступак у САД*, у: Зборник радова Центра за едукацију судија и тужилаца: Кривичнопроцесни инструменти ефикасности државне реакције на криминалитет (норме и пракса), Тринаеста међународна научно - стручна конференција, Добој, 2022, стр. 163-191.
171. Симовић, Н., М., Симовић, М., В., Симовић, М., М., *Основи кривичног процесног права Сједињених Америчких Држава*, Европски дефендологија центар за научна, политичка, економска, социјална, безбедносна, социолошка и криминолошка истраживања, Бања Лука, 2024.
172. Симоновић, Б., *Криминалистика*, Правни факултет, Крагујевац, 2004.
173. Соковић, С., *Вештачење као доказ у кривичном поступку*, докторска дисертација, Правни факултет, Крагујевац, 1990.
174. Стевановић, О., *Руковођење у полицији*, Полицијска академија, Београд, 2003.
175. Субошић, Д., *Организација и послови полиције*, Криминалистичко – полицијска академија, Београд, 2017.
176. Субошић, Д., *Стицање знања о посебним и специјалним задацима полиције употребом софтвера за електронско учење moodle*, у: Супротстављање савременом организованом криминалу и тероризму, Криминалистичко – полицијска академија, Едиција АΣΦΑΛΕΙΑ - Књига VII, Београд, 2014, стр. 113-134.
177. Scheb, J. M., Scheb, J. M. I. I., *Criminal Procedure*, Wadsworth, Belmont, 1999.
178. Schröder, F., C., Uvod, u: Pürner, S., Marković, S. D., *Zakon o krivičnom postupku Savezne Republike Nemačke* [prevod s nemačkog jezika Emina Avdić], University Press: Magistrat, Sarajevo, 2011.
179. Siegismund, E., *The Public Prosecution Office in Germany: Legal Status, Function and Organization*, in: Effective Administration of the Police and the Prosecution in Criminal Justice, the 120th International Senior Seminar, Visiting Experts' Papers, доступно на: https://www.unafei.or.jp/publications/pdf/RS_No60/No60_10VE_Siegismund2.pdf, приступ: 10.7.2025.
180. Sijerčić-Čolić, H., Hadžiomerađić, M., Jurčević, M., Kaurinović, D. i Simović, M., *Komentari zakona o krivičnom/kaznenom postupku u Bosni i Hercegovini*, Savjet/Vijeće Evrope i Evropska komisija, DES Sarajevo, Sarajevo, 2005.
181. Simonović, B., *Krivičnoprocesni i kriminalistički aspekti snova sumnje u predistražnom i istražnom postupku u ZKP Srbije od 2011. godine*, Revija za kriminologiju i krivično pravo 2–3/2011, Beograd, стр. 233-251.
182. Simović, M., *Pojednostavljene forme postupanja u krivičnom procesnom pravu Bosne i Hercegovine (zakonska rješenja i iskustva u dosadašnjoj praksi)*, u zborniku: Alternativne krivične sankcije i pojednostavljene forme postupanja, Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu, Beograd, 2009, стр. 195-223.
183. Simović, N. M., Simović-Nišević, M. M., *Istraga u krivičnom postupku Bosne i Hercegovine*, Strani pravni život 3/2011, Beograd, стр. 203-222.
184. Soković, S., Čvorović, D., Turanjanin, V., *Cooperation between the public prosecutor and the police in Serbia*, Zbornik radova Pravnog fakulteta Univerziteta u Novom Sadu, 3/2016, Novi Sad, стр. 843-860.
185. Solove, J. D., *Reconstructing electronic surveillance law*, The George Washington Law Review, Vol. 72, No. 6, Washington, 2004, стр. 1701-1747.

186. Spencer, R. J., *La procédure pénale anglaise*, coll. «Que sais-je?», P.U.F, Paris, 1998.
187. Stojanović, Z., *Krivično pravo - opšti deo*, (dvadeset šesto dopunjeno izdanje), Pravna knjiga, Beograd, 2019.
188. Турањанин, В., *Кривична дела против живота и тела у судској пракси*, Службени гласник, Београд, 2023; Турањанин, В., Воштинић, М., Ђорђевић, Д., *Кривична дела убиства у судској пракси – 500 сентенци*, Службени гласник, Београд, 2020.
189. Турањанин, В., *Споразум о признању кривичног дела*, докторска дисертација, Правни факултет Универзитета у Крагујевцу, 2016.
190. Турањанин, В., *Услуге пресретања телекомуникација у кривичном поступку и доказивање кривичног дела силовања*, у зборнику радова: Изазови и отворена питања Услужног права, Том 2, Крагујевац, 2024, стр. 413-440.
191. Turanjanin, V., *Human dignity and defendant's rights in the criminal procedure : reflections of bouyid V. Belgium*, in Yearbook. No. 3, Human rights protection : the right to human dignity, Novi Sad: Provincial Protector of Citizens - Ombudsman; Belgrade: Institute of Criminological and Sociological Research, 2020, стр. 331-348.
192. Turanjanin, V., *Special investigative measures: Comparison of the Serbian Criminal Procedure Code with the European Court of Human Rights Standards*, The international journal of evidence & proof, Vol. 26, No. 1/2022, Blackstone Press, London, p. 34-60.
193. Turanjanin, V., *Video Surveillance of the Employees Between the Right to Privacy and Right to Property After López Ribalda and Others v. Spain*, University of Bologna Law Review, Is. 2, Vol. 5, 2020, стр. 268-293.
194. Turanjanin, V., *When does bulk interception of communications violate the right to privacy? The limits of the state's power and the European Court of Human Rights Approach*, International Cybersecurity Law Review, no. 4/2023, стр. 115-136.
195. Tomašević, G., Krapac. D., Gluščić. S., *Kazneno procesno pravo*, Narodne novine, Zagreb, 2005.
196. Tomberlin, J., „Don't Elect Me“: *Sheris and the Need for Reform in County Law Enforcement*, Virginia Law Review, 104(1) 2018, стр. 113-156.
197. Trendafilova, E., Róth, W., *Report on the Public Prosecution Service in Germany*, in: Promoting Prosecutorial Accountability, Independence and Effectiveness, Open Society Institute Sofia, Sofia, 2008, стр. 213-245.
198. Turner, I. J., *Prosecutors and Bargaining in Weak Cases: A Comparative View*, in: Luna, E., Wade, M. (eds), *The Prosecutor in Transnational Perspective*, Oxford University Press, Oxford, 2012, стр. 102-115.
199. Петковић, П., *Посебне доказне радње – појам, карактеристике и пракса*, Зборник радова: Две деценије реформе казненог законодавства: искуства и поуке, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Златибор, 2023, стр. 461-485.
200. Ђоровић, Е., Турањанин, В., Шемовић, А., *Дело малог значаја и начело опортунитета кривичног гоњења (норма и пракса)*, у зборнику: LVII Саветовање Српског удружења за кривичноправну теорију и праксу, Златибор, 2017, стр. 191-206.
201. Ubertis, G., *La ricerca della verità giudiziale*, in: Ubertis G. (ed), *La conoscenza del fatto nel processo penale*, Milan, Giuffrè, 1992.
202. Fabri, M., *Criminal Procedure and Public Prosecution Reform in Italy: A Flash Back*, International Journal For Court Administration, No. 1/2008, стр. 3-15.
203. Frase, R. S., Weigend, T., *German Criminal Justice as a Guide to American Law Reform*, Boston College International and Comparative Law Review, Vol. 18, 1995, стр. 317-360.

204. Fuster, G., *What prior judicial scrutiny of secret surveillance stands for*, European Data Protection Law Review (EDPL), 2(3), 2016, стр. 437-442.
205. Harman, A., *Law & Order*, Europol, Wilmette, 2000.
206. Herbert, R., *Crime and criminal justice history in Germany - A report on recent trends*, Crime, History & Societies, Vol. 13, No. 1, 2009, стр. 117-137.
207. Hodgson, J., *Hierarchy, Bureaucracy, and Ideology in French Criminal Justice: Some Empirical Observations*, Journal of Law and Society, Vol. 29, No. 2/2002, стр. 227-257.
208. Hodgson, J., *The Police, the Prosecutor and the Juge D'Instruction: Judicial Supervision in France, Theory and Practice*, British Journal of Criminology, No. 2/2001, стр. 342-361.
209. Huber, B., *Germany*, in: Vogler, R., Huber, B., *Criminal Procedure in Europe*, Duncker & Humblot, Berlin, 2008, стр. 269-371.
210. Цветковић, В., Гостимировић, Л., и Милашиновић, С., *Историјски развој полицијског образовања у Србији*, Висока пословна техничка школа, Добој, 2018.
211. Caianiello, M., *Increasing Discretionary Prosecutor's Powers: The Pivotal Role of the Italian Prosecutor in the Pretrial Investigation Phase*, Oxford Handbooks Online, Oxford, 2016.
212. Caianiello, M., *Italy*, in: Cape, E., Namoradze, Z., Smith, R., Spronken, T. (eds), *Effective Criminal Defence in Europe*, Intersentia, Antwerp, 2010, стр. 373-423.
213. Caianiello, M., *The Italian Public Prosecutor: An Inquisitorial Figure in Adversarial Proceedings*, in: Luna, E., Wade, M. (eds), *The Prosecutor in Transnational Perspective*, Oxford University Press, Oxford, 2012, стр. 250-267.
214. Calò, L., *Artt. 55-59, Codice di procedura penale*, a cura di Canzio, G., e Bricchetti, R., coordinamento di Andrea Montagni, II edizione, Giuffrè Francis Lefebvre, 2024.
215. Conti, C., Tonini, P., *Manuale di procedura penale*, Giuffrè Francis Lefebvre, Milano, 2023, стр. 114-130.
216. Чворовић, Д., *Криминално-политичка оправданост, сврха и облици начела опортунитета кривичног гоњења*, у зборнику: *Опортунитет кривичног гоњења*, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Београд, 2009.
217. Čačković, D., *Uloga službenika policije u hrvatskom krivičnom postupku*, Kriminalističke teme: časopis za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije, br. 1-2/2010, Sarajevo, стр. 79-97.
218. Чворовић, Д., *Лишење и ограничење слободе од стране полиције*, докторска дисертација, Првни факултет Универзитета у Београду, 2015.
219. Шебек, В., *Записничко документовање исказа осумњиченог: кривично-процесни и криминалистички аспекти*, Безбедност 1/2010, Београд, стр. 259.
220. Шебек, В., *Записничко документовање исказа осумњиченог: кривично-процесни и криминалистички аспекти*, Безбедност 1/2010, Београд, стр. 258-273.
221. Шебек, В., *Криминалистичко-обавештајни модели организације полиције у контроли криминалитета*, докторска дисертација, Правни факултет Универзитета у Крагујевцу, 2014.
222. Шебек, В., *Посебна одељења за борбу против корупције у Републици Србији*, Зборник радова (ур. Соковић, С.): *Усклађивање правног система Србије са стандардима ЕУ*, Крагујевац, 2021, стр. 313-329.
223. Шипрага, Ј., *Методика откривања и разјашњавања кривичних дела*, Виша школа унутрашњих послова, Београд, 1988.
224. Шкулић, М., *Кривично процесно право*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2015.

225. Шкулић, М., *Доминантне карактеристике основних великих кривичнопроцесних система и њихов утицај на реформу српског кривичног поступка*, CRIMEN, бр. 2/2013, Београд, стр. 176-257.
226. Шкулић, М., Илић, Г., *Водич за примену новог законика о кривичном поступку*, „Paragraf Co“, Београд 2013.
227. Шкулић, М., Илић, Г., *Нови Законик о кривичном поступку Србије – како је пропала реформа, шта да се ради*, Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије, Београд, 2012.
228. Шкулић, М., *Коментар Законика о кривичном поступку*, Службени гласник, Београд, 2007, стр. 496.
229. Шкулић, М., *Коментар Законика о кривичном поступку*, Службени гласник, Београд, 2007.
230. Шкулић, М., *Кривично процесно право*, Правни факултет Универзитета у Београду и Досије, Београд, 2014.
231. Шкулић, М., *Неурачунљивост и интоксикација учиниоца у кривичном праву САД – сличности и разлике са неурачунљивошћу и скривљеном неурачунљивошћу у српском кривичном праву*, Наука, безбедност, полиција, бр. 2/2015, стр. 1-25.
232. Шкулић, М., *Основне новине у кривичном процесном праву Србије, нови Законик о кривичном поступку из 2011. године*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2013.
233. Шкулић, М., *Посебне доказне радње и сузбијање тероризма*, Ревизија за криминологију и кривично право, бр. 1/2016, Београд, стр. 9-33.
234. Шкулић, М., *Специјалне истражне технике у функцији сузбијања организованог криминалитета*, Зборник радова: Друштвени аспекти организованог криминала, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2011, стр. 201-225.

Домаћи и страни извори права

235. Устав Републике Србије, Службени гласник Републике Србије, бр. 98/2006 и 115/2021.
236. Акт о промени Устава Републике Србије, од 9. фебруара 2022. године, извор: <http://www.parlament.gov.rs/upload/documents/АКТ%20О%20промени%20УСТАВА%20РС,%202022..pdf>, приступ: 17.7.2015. године.
237. Законик о кривичном поступку, Службени гласник Републике Србије, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014, 35/2019, 27/2021 - одлука УС и 62/2021 - одлука УС.
238. Законик о кривичном поступку из 2001. године, Службени лист СРЈ, бр. 70/2001 и 68/2002 и Службени гласник Републике Србије, бр. 58/2004, 85/2005, 115/2005, 85/2005 – др. закон, 49/2007, 20/2009 – др. закон, 72/2009, 76/2010 и 72/2011 – др. закон.
239. Закон о полицији, Службени гласник Републике Србије, бр. 6/2016, 24/2018 и 87/2018.
240. Закон о полицији из 2005. године, Службени гласник Републике Србије, бр. 101/2005, 63/2009 - одлука УС, 92/2011 и 64/2015.
241. Закон о унутрашњим пословима, Службени гласник Републике Србије, бр. 44/91, 79/91, 54/96 и Службени лист СРЈ, бр. 27/2000 - одлука СУС и 5/2001 - одлука СУС.
242. Закон о Вишој школи унутрашњих послова, Службени гласник СРС, број 28/72, 29/76 и Службени гласник Републике Србије, број 50/92, 39/93, 53/93, 67/93, 48/94, 24/96.

243. Кривични законик, Службени гласник Републике Србије, бр. 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016, 35/2019 и 94/2024.
244. Закон о извршењу кривичних санкција, Службени гласник, број 55/2014 и 35/2019.
245. Закон о министарствима, Службени гласник Републике Србије, број 128/2020, 116/2022 и 92/2023 - др. закон.
246. Закон о прекршајима, Службени гласник Републике Србије, бр. 65/2013, 13/2016, 98/2016 - одлука УС, 91/2019, 91/2019 - др. закон и 112/2022 - одлука УС.
247. Закон о јавном реду и миру, Службени гласник Републике Србије, бр. 6/2016 и 24/2018.
248. Закон о оружју и муницији, Службени гласник Републике Србије, бр. 20/2015, 10/2019, 20/2020 и 14/2022.
249. Закон о приватном обезбеђењу, Службени гласник Републике Србије, бр. 104/2013, 42/2015 и 87/2018.
250. Закон о електронским комуникацијама, Службени гласник Републике Србије, бр. 44/2010, 60/2013 - одлука УС, 62/2014, 95/2018 - др. закон и 35/2023 - др. закон.
251. Закон о електронским комуникацијама, Службени гласник Републике Србије, бр. 35/2023.
252. Закон о Полицијској академији, Службени гласник Републике Србије, бр. 39/93.
253. Закон о Полицијској академији, Службени гласник Републике Србије, бр. 36/98.
254. Закон о Националном оквиру квалификација Републике Србије, Службени гласник Републике Србије, бр. 27/2018, 6/2020, 129/2021 - др. закон и 76/2023.
255. Закон о Средњој школи унутрашњих послова, Службени гласник СР Србије, број 31/1967.
256. Закон о Вишој школи унутрашњих послова, Службени гласник СРС, број 28/72, 29/76 и Службени гласник Републике Србије, број 50/92, 39/93, 53/93, 67/93, 48/94, 24/96.
257. Закон о безбедности саобраћаја на путевима, Службени гласник Републике Србије, бр. 41/2009, 53/2010, 101/2011, 32/2013 - одлука УС, 55/2014, 96/2015 - др. закон, 9/2016 - одлука УС, 24/2018, 41/2018, 41/2018 - др. закон, 87/2018, 23/2019, 128/2020 - др. закон и 76/2023.
258. Закон о спречавању насиља у породици, Службени гласник Републике Србије, бр. 94/2016 и 10/2023 - др. закон.
259. Закон о јавном тужилаштву, Службени гласник Републике Србије, бр. 10/2023.
260. Уредба о каријерном развоју полицијских службеника, Службени гласник Републике Србије, бр. 42/2018, 91/2018, 69/2019, 84/2020, 113/2020 и 77/2025.
261. Уредба о стручном оспособљавању и усавршавању у Министарству унутрашњих послова, Службени гласник Републике Србије, број 42/2017, 56/2018, 34/2019, 11/2020, 24/2021, 49/2022, 54/2023 и 78/2024.
262. Уредба о начелима за унутрашње уређење МУП-а, Службени гласник Републике Србије, бр. 38/2023.
263. Одлука о оснивању Криминалистичко-полицијске академије, Службени гласник Републике Србије, број 58/2006.
264. Одлука о оснивању Криминалистичко-полицијског универзитета, Службени гласник Републике Србије, број 28/2014.
265. Правилник о полицијским овлашћењима, Службени гласник Републике Србије, број 41/2019.

266. Правилник о начину и условима примене полицијских овлашћења према малолетним лицима, Службени гласник Републике Србије, број 83 од 27. новембра 2019.
267. Правилник о захтевима за уређаје и програмску подршку за законито пресретање електронских комуникација и техничким захтевима за испуњење обавезе задржавања података о електронским комуникацијама, Службени гласник Републике Србије, број 88 од 23. октобра 2015.
268. Правилник о компетенцијама за запослене у Министарству унутрашњих послова, Службени гласник Републике Србије, број 52/2016.
269. Закон о уређењу судова, Службени гласник Републике Србије, бр. 10/2023.
270. Закон о судском уређењу Савезне Републике Немачке (*Gerichtsverfassungsgesetz - GVG*), <https://www.gesetze-im-internet.de/gvg>, приступ: 15.07.2025.
271. Закон о кривичном поступку Француске (*Code de procédure pénale, version consolidée sur Légifrance*, consulté le: 15.7.2025).
272. Закон о кривичном поступку Босне и Херцеговине, Службени гласник БиХ, број 3/2003, 32/2003 - испр, 36/2003, 26/2004, 63/2004, 13/2005, 48/2005, 46/2006, 29/2007, 53/2007, 58/2008, 12/2009, 16/2009, 53/2009 - др. закон, 93/2009, 72/2013 и 65/2018.
273. Правилник о управи у јавним тужилаштвима (Службени гласник Републике Србије, бр. 10/2025).
274. Законик о кривичном поступку Италије (*Codice di procedura penale, Gazzetta ufficiale della Repubblica Italiana, Serie Generale n. 250 del 24.10.1988.*).
275. Законик о кривичном поступку Немачке, (*Strafprozessordnung - StPO*), Bundesministerium der Justiz, доступно на: <https://www.gesetze-im-internet.de/stpo>, приступ: 1.2.2025. године.
276. Закон о сузбијању корупције, организованог и најтежих облика привредног криминалитета, Службени гласник Републике Српске, број 39/2016.
277. Закон о кривичном поступку Републике Српске, Службени гласник Републике Српске, број 53/2012, 91/2017, 66/2018 и 15/2021.
278. Устав Босне и Херцеговине (Анекс IV Општег оквирног споразума за мир у Босни и Херцеговини и „Службени гласник БиХ“, бр. 25/2009 - Амандман I).
279. Устав Републике Српске, Службени гласник Републике Српске, број 21/92 – пречишћени текст, 28/94, 8/96, 13/96, 15/96, 16/96, 21/96, 21/02, 26/02, 30/02, 31/02, 69/02, 31/03, 98/03, 115/05, 117/05, 48/11.
280. Закон о кривичном поступку Републике Хрватске (*Zakon o kaznenom postupku, Narodne novine* br. 152/2008, 76/2009, 80/2011, 91/2012, 143/2012, 56/2013, 145/2013, 152/2014, 70/2017, 126/2019, 126/2019, 80/2022, 36/2024, 72/2025).
281. Закон о полицијским пословима и овлашћењима Републике Хрватске (*Zakon o policijskim poslovima i ovlastima, Narodne novine*, br. 76/2009, 92/2014, 70/2019).
282. Устав Републике Италије (*Costituzione della Repubblica Italiana, L'Assemblea Costituente, che approvò la Costituzione entrata in vigore il 1° gennaio 1948, con tutte le modifiche dal 1963 al 2023.*), доступно на: https://www.senato.it/sites/default/files/media-documents/Costituzione_ITALIANO.pdf, приступ: 30.12.2023. године.
283. Закон о Федералној канцеларији криминалистичке полиције Савезне Републике Немачке (*Gesetz über das Bundeskriminalamt und die Zusammenarbeit des Bundes und der Länder in kriminalpolizeilichen Angelegenheiten (Bundeskriminalamtgesetz - BKAG)* vom 01. Juni 2017, zuletzt geändert durch Artikel 20 des Zweiten Gesetzes zur effektiveren Durchsetzung von Sanktionen (Sanktionsdurchsetzungsgesetz II) vom 19. Dezember 2022 (BGBl. I S. 2606) und Artikel 3 des Gesetzes zur Durchführung der

- Verordnungen (EU) 2018/1860, 2018/1861 und 2018/1862 über die Einrichtung, den Betrieb und die Nutzung des Schengener Informationssystems der dritten Generation sowie zur Änderung des Aufstiegsfortbildungsförderungsgesetzes und des BDBOS Gesetzes (SIS-III-Gesetz) vom 19. Dezember 2022 (BGBl. I S. 2632)), доступно на: <https://www.bka.de/SharedDocs/Downloads/DE/DasBKA/Auftrag/bkag/bkaGesetz.htm>, приступ: 1.8.2023. године.
284. Основни закон Савезне Републике Немачке (*Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland*), од 23.05.1949, последња измена 22.3.2025. године, Савезни службени гласник 2025 I бр. 94. Основни закон представља Устав Савезне Републике Немачке (у даљем тексту: Основни закон), доступно на: <https://www.gesetze-im-internet.de/gg/BJNR000010949.html>, приступ: 1.8.2025. године.
285. *Fourth Amendment, Bill of Rights*, доступно на: <https://www.archives.gov/founding-docs/bill-of-rights/what-does-it-say>, приступ 7.11.2024. године.
286. *Steps in the Federal Criminal Process*, Office for United States Attorneys, доступно на: <https://www.justice.gov/usao/justice-101/steps-federal-criminal-process>, приступ 7.11.2024. године.
287. *Steps in the Federal Criminal Process*, Office for United States Attorneys, доступно на: <https://www.justice.gov/usao/justice-101/steps-federal-criminal-process>, приступ: 10.11.2024. године.
288. *Bill of Rights*, доступно на: <https://www.archives.gov/founding-docs/bill-of-rights/what-does-it-say>, приступ 7.11.2024. године.
289. *The Constitution of the United States was drafted in 1787, ratified in 1788, and has been in force since 1789*, доступно на: <https://www.senate.gov/about/origins-foundations/senate-and-constitution/constitution.htm>, приступ: 28.10.2024. године.
290. *Standard 1.3: Working with Police and Other Law Enforcement Agents*, ABA Standards for Criminal Justice: Prosecutorial Investigations, Third Edition, Edited by Criminal Justice Standards Committee, ABA Book Publishing, 2014.
291. *Fourteenth Amendment*, Constitution of the United States, доступно на: <https://constitution.congress.gov/constitution/amendment-14/>, приступ: 29.12.2024. године.
292. *Federal Rules of Criminal Procedure*, доступно на: <https://www.uscourts.gov/forms-rules/current-rules-practice-procedure/federal-rules-criminal-procedure>, приступ: 29.12.2024. године.
293. *Federal Rules of Evidence*, доступно на: <https://www.uscourts.gov/forms-rules/current-rules-practice-procedure/federal-rules-evidence>, приступ: 29.12.2024. године.
294. *Act to Establish the Department of Justice (1870)*, доступно на: <https://www.justice.gov/sites/default/files/jmd/legacy/2013/10/23/act-pl41-97.pdf>, приступ: 25.11.2024. године.
295. *Justice Manual*, доступно на: <https://www.justice.gov/jm/jm-9-27000-principles-federal-prosecution>, приступ: 29.12.2024. године.
296. *ABA Criminal Justice Standards*, доступно на: https://www.americanbar.org/groups/criminal_justice/resources/standards/, приступ: 25.11.2024. године.
297. *National Prosecution Standards*, Fourth Edition with Revised Commentary January 2023, National District Attorneys Association, доступно на: <https://ndaa.org/wp-content/uploads/National-Prosecution-Standards-Fourth-Edition-January-2023.pdf>, приступ: 25.11.2024. године.

298. *Federal Judiciary Act (1789)*, доступно на: <https://www.archives.gov/milestone-documents/federal-judiciary-act>, приступ: 25.11.2024. године.
299. *Marshall v. Ohio, 367 U.S. 643 (1961)*, доступно на: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/367/643/>, приступ: 11.12.2024. године.
300. Пресуда Врховног касационог суда Републике Србије број: Кзз 355/2016, од 25.10.2016. године.
301. Court of Justice of the European Union, Judgment of the Grand Chamber in Joined Cases C-508/18 and C-82/19 PPU of 27 May 2019, ECLI:EU:C:2019:456, доступно на: <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=214466&pageIndex=0&doclang=en&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=8009797>, приступ: 15.07.2025.
302. *Allan v. The United Kingdom*, Application no. 48539/99, ECHR, Strasbourg, 2002, paragraphs 50-53.

Електронски извори

303. *Agencies*, US Department of Justice, доступно на: <https://www.justice.gov/agencies/chart/grid>, приступ 30.10.2024. године.
304. *Bureau of Alcohol, Tobacco, Firearms and Explosives*, доступно на: <https://www.atf.gov>, приступ 30.10.2024. године.
305. *Carabinieri*, доступно на: <https://www.carabinieri.it>, приступ 28.4.2023. године.
306. *Customs and Border Protection*, доступно на: <https://www.cbp.gov>, приступ: 30.10.2024. године.
307. *Dipartimento Investigativo Antimafia*, доступно на: <https://direzioneeinvestigativaantimafia.interno.gov.it>, приступ: 28.4.2023. године.
308. *Drug Enforcement Administration*, доступно на: <https://www.dea.gov>, приступ: 30.10.2024. године.
309. *Federal Bureau of Investigation*, доступно на: <https://www.fbi.gov/about/faqs/how-does-the-fbi-differ-from-the-drug-enforcement-administration-dea-and-the-bureau-of-alcohol-tobacco-firearms-and-explosives-atf>, приступ: 30.10.2024. године.
310. *Guardia di Finanza*, доступно на: <https://www.gdf.gov.it>, приступ 28.4.2023. године.
311. *Immigration and Customs Enforcement*, доступно на: <https://www.ice.gov/about-ice>, приступ: 30.10.2024. године.
312. *La polizia giudiziaria*, доступно на: <https://www.uilpolizia.com/la-polizia-giudiziaria-introduzione>, приступ: 30.3.2023. године.
313. *National Sheriffs' Association*, доступно на: <https://www.sheriffs.org/>, приступ 30.10.2024. године.
314. Oxford University Press, SMS, in Oxford English Dictionary. <https://www.oed.com>, приступ 20.7.2024. године.
315. *Polizia di Stato*, доступно на: <https://www.poliziadistato.it>, приступ 28.4.2023. године.
316. *Polizia Penitenziaria*, доступно на: <https://poliziapenitenziaria.gov.it>, приступ 28.4.2023. године.
317. *Types of Local, County, and State Law Enforcement*, доступно на: <https://www.allcriminaljusticeschools.com/law-enforcement/>, приступ 30.10.2024. године.
318. *Types of Local, County, and State Law Enforcement*, доступно на: <https://www.allcriminaljusticeschools.com/law-enforcement/>, приступ 30.10.2024. године.

319. *Types of Local, County, and State Law Enforcement*, доступно на: <https://www.allcriminaljusticeschools.com/law-enforcement/>, приступ 30.10.2024. године.
320. *United States*, The U.S. Census Bureau, доступно на: <https://data.census.gov/profile>, приступ: 28.10.2024. године.
321. *US Department of Justice - Our Work*, доступно на: <https://www.justice.gov/our-work>, приступ: 25.11.2024. године.
322. *Информатор о раду Министарства унутрашњих послова Републике Србије*, Београд, октобар 2019, стр. 14, извор: <http://www.mup.gov.rs/wps/portal/sr/ministarstvo/>, приступ 10.12.2019. године.
323. *Информатор о раду Министарства унутрашњих послова Републике Србије*, Београд, октобар 2019, стр. 16-17, извор: <http://www.mup.gov.rs/wps/portal/sr/ministarstvo/>, приступ 10.12.2019. године.
324. *Информатор о раду Министарства унутрашњих послова Републике Србије*, Београд, октобар 2019, стр. 16, извор: <http://www.mup.gov.rs/wps/portal/sr/ministarstvo/>, приступ 10.12.2019. године.
325. *Како је настао КПУ*, извор: <https://www.kpu.edu.rs/cms/akademija/ustanova/istorijat>, доступно 25.7.2020. г.
326. *Преглед евиденције приступа задржаним подацима у Србији за 2020. годину*, СХАРЕ Фондација, стр. 1-4, доступно на: <https://www.sharefoundation.info/wp-content/uploads/Zadrzani-podaci-2020-izvestaj.pdf>, приступ: 29.7.2023. године.
327. *Сектор за логистику*, доступно на: <https://www.mup.gov.rs/wps/portal/sr/sektori/SL>, приступ: 25.7.2024. године.
328. <https://www.copo.edu.rs/Istorijat-22-1>, доступно 25.7.2020. године.
329. <https://www.eucionica.edu.rs/CSOUP/enrol/index.php?id=175>, Почетна страница /Курсеви/Посебни услови за радно место/ПООН, приступ: 14.1.2021. године.
330. <http://www.mup.gov.rs/wps/portal/sr/sektori/Sektor%20za%20ljudske%20resurse/>, приступ: 25.7.2020. године.
331. <https://www.copo.edu.rs/centar-za-osnovnu-policijsku-obuku/programi-obuke/>, приступ: 30.9.2024. године.
332. <https://www.kpu.edu.rs/cms/akademija/ustanova/istorijat>, приступ: 25.7.2020. г.
333. <http://www.mup.gov.rs/wps/portal/sr/ministarstvo/organizacija>, приступ: 31.1.2025. године.
334. <https://mup.vladars.rs/index.php?vijest=policija&vrsta=uprava-organizovani-teski-kriminalitet>, приступ: 16.11.2024. године.
335. <https://mup.vladars.rs/index.php?vijest=policija&vrsta=direktor-policije>, приступ: 16.11.2024. године.
336. <https://mup.vladars.rs/index.php?vijest=policija&vrsta=uprava-krim-policije>, приступ: 16.11.2024. године.
337. <https://www.parlament.ba/Content/Read/175?title=Ustaviva%C5%BEnijjipropisi&lang=sr>, приступ: 14.11.2024. године.
338. <https://mup.gov.hr/ravnateljstvo-policije-281611/281611>, приступ: 12.11.2024. године.
339. https://mup.gov.hr/UserDocsImages/2022/USTROJ/Ravnateljstvo%20policije/UKP/Up_rava%20kriminalisti%C4%8Dke%20policije.pdf, приступ: 12.11.2024. године.
340. https://mup.gov.hr/UserDocsImages/2022/USTROJ/Ravnateljstvo%20policije/UKP/Up_rava%20kriminalisti%C4%8Dke%20policije.pdf, приступ: 12.11.2024. године.
341. https://mup.gov.hr/UserDocsImages/2022/USTROJ/Ravnateljstvo%20policije/UKP/Up_rava%20kriminalisti%C4%8Dke%20policije.pdf, приступ: 12.11.2024. године

342. https://www.bka.de/DE/DasBKA/OrganisationAufbau/Fachabteilungen/Cybercrime/cybercrime_node.html, приступ: 1.8.2023. године.
343. https://www.bka.de/DE/DasBKA/OrganisationAufbau/Fachabteilungen/Informationstechnik/informationstechnik_node.html, приступ: 1.8.2023. године.
344. https://www.bka.de/DE/DasBKA/OrganisationAufbau/Fachabteilungen/InternationaleKoordinierungBildungsUndForschungszentrum/internationalekoordinierungBildungsUndForschungszentrum_node.html, приступ: 1.8.2023. године.
345. https://www.bka.de/DE/DasBKA/OrganisationAufbau/Fachabteilungen/IslamistischmotivierterTerrorismusExtremismus/IslamistischmotivierterTerrorismusExtremismus_node.html, приступ: 1.8.2023. године.
346. https://www.bka.de/DE/DasBKA/OrganisationAufbau/Fachabteilungen/KriminaltechnischesInstitut/kriminaltechnischesinstitut_node.html, приступ: 1.8.2023. године.
347. https://www.bka.de/DE/DasBKA/OrganisationAufbau/Fachabteilungen/OperativeEinsatzUndErmittlungsunterstuetzung/oe_node.html, приступ: 2.8.2023. године.
348. https://www.bka.de/DE/DasBKA/OrganisationAufbau/Fachabteilungen/PolizeilicherStaatschutz/polizeilicherstaatsschutz_node.html, приступ: 2.8.2023. године.
349. https://www.bka.de/DE/DasBKA/OrganisationAufbau/Fachabteilungen/Sicherungsgruppe/sicherungsgruppe_node.html, приступ: 3.8.2023. године.
350. https://www.bka.de/DE/DasBKA/OrganisationAufbau/Fachabteilungen/ZentralesInformationsmanagementUndFahndungen/zentralesInformationsmanagement_node.html, приступ: 3.8.2023. године.
351. https://www.bka.de/DE/DasBKA/OrganisationAufbau/Fachabteilungen/ZentralVerwaltungsaufgaben/zentralverwaltungsaufgaben_node.html, приступ: 3.8.2023. године.
352. <https://www.gesetze-im-internet.de/stpo>, приступ: 10.11.2024. године.
353. <https://www.uniformlaws.org/aboutulc/overview>, приступ: 26.11.2024. године.
354. <https://www.ali.org/about>, приступ: 26.11.2024. године.
355. https://cros-legacy.ec.europa.eu/content/Glossary%3Asubscriber-IdentityModule%28SIM%29_en, приступ: 29.7.2023. године.
356. <https://www.yettel.rs>
357. <https://a1.rs>

ПРИЛОЗИ

Прилог 1

Анкетни упитник
(полицијски службеник - криминалистички полицајац)

Поштовани полицијски службеници, пред вама је анонимни упитник у склопу емпиријског истраживања за потребе израде докторске дисертације на тему „Полиција као субјект предистражног поступка и процесна вредност прикупљених материјала у предистрази“, студента докторских студија Ивице Млађовића на Правном факултету Универзитета у Крагујевцу. Молим Вас да пажљиво прочитате свако питање, заокружите број или слово испред одговарајућег одговора, а по потреби допишите одговор. Хвала Вам на издвојеном времену.

1. Пол: М Ж
2. Колико година имате (заокружите одговарајуће слово):
 - а) од 22 до 30, в) од 41 до 50,
 - б) од 31 до 40, г) преко 51.
3. Организациона јединица у којој радите (допишите назив):
_____.
4. Радно место на ком сте распоређени (допишите назив):
_____.
5. Колико дуго радите у полицији (заокружите одговарајуће слово):
 - а) мање од 1 године,
 - б) од 1 до 5 година,
 - в) од 6 до 10 година,
 - г) од 11 до 20 година,
 - д) преко 20 година.
6. Коју сте средњу школу завршили (заокружите одговарајуће слово):
 - а) Средња школа унутрашњих послова;
 - б) друга средња школа (допишите назив): _____;
7. Да ли сте завршили основну полицијску обуку (заокружите одговарајуће слово):
 - а) курс за полицајца до 2007. године;
 - б) основну полицијску обуку у Центру за основну полицијску обуку;
 - в) полицијску обуку основног нивоа за запослене у МУП-у;
 - г) нисам завршио/ла ниједну основну полицијску обуку;

8. Које сте високо образовање завршили (заокружите слово које одговара врсти вашег образовања, а по потреби допишите одговор):

- а) Виша школа унутрашњи послова;
- б) друга виша школа до 2005. године (допишите назив): _____;
- в) Полицијска академија;
- г) други факултет до 2005. године (допишите назив): _____;
- д) Криминалистичко-полицијска академија;
- ђ) Криминалистичко-полицијски универзитет;
- е) друга висока школа/факултет/академија после 2005. године (допишите назив): _____.

9. Да ли сте заврши Основни курс за спречавање и сузбијање криминалитета?

ДА

НЕ

Ако је одговор да, напишите када (година): _____ године

10. Да ли се нешто променило у вашем раду од када се примењује ЗКП од 2013. године (заокружите одговарајуће слово):

- а) дошло је до промена и полиција има више активности од јавног тужиоца;
- б) дошло је до промена и полиција има мање активности од јавног тужиоца;
- в) ништа се није променило;
- г) нисам примењивао пре 2013. године.

11. Која овлашћења (мере, радње) прописана/е ЗКП-еом и у којој мери примењујете у предистражном поступку (заокружите одговарајући број од 1 до 5 поред сваког овлашћења наведеног у табели):

1 – никада, 2 – једном месечно, 3 – једном недељно, 4 – два и више пута недељно, 5 – пет и више пута недељно

1. Прикупљање обавештења од грађана	1 2 3 4 5
2. Преглед превозних средстава, путника и пртљага	1 2 3 4 5
3. Ограничење кретања на одређеном простору	1 2 3 4 5
4. Утврђивање истоветности лица и предмета	1 2 3 4 5
5. Расписивање потраге за лицима и предметима	1 2 3 4 5
6. Преглед објеката и просторија државних органа, предузећа, радњи и других правних лица и увид у њихову документацију	1 2 3 4 5
7. Прибављање евиденције остварене телефонске комуникације, коришћених базних станица и лоцирање места са којег се обавља комуникација	1 2 3 4 5
8. Саслушање осумњиченог	1 2 3 4 5
9. Увиђај	1 2 3 4 5
10. Вештачење	1 2 3 4 5
11. Реконструкција	1 2 3 4 5
12. Прибављање исправе	1 2 3 4 5
13. Претресање стана и других просторија и лица	1 2 3 4 5
14. Претресање уређаја за аутоматску обраду података и опреме	1 2 3 4 5

15. Привремено одузимање предмета	1	2	3	4	5
-----------------------------------	---	---	---	---	---

12. Које посебне доказне радње прописане ЗКП-еом и у којој мери примењујете у предистражном поступку (заокружите одговарајући број од 1 до 5 поред сваког овлашћења наведеног у табели):

1 – никада, 2 – једном годишње, 3 – неколико пута годишње, 4 – једном месечно,
5 – најмање једном недељно

1. Контролисана испорука	1	2	3	4	5
2. Тајни надзор комуникације	1	2	3	4	5
3. Тајно праћење и снимање осумњиченог	1	2	3	4	5
4. Симуловани послови	1	2	3	4	5
5. Рачунарско претраживање података	1	2	3	4	5
6. Прикривени иследник	1	2	3	4	5

13. По вашем мишљењу, колика је процесна вредност материјала прибављених применом наведених полицијских овлашћења (заокружите одговарајући број од 1 до 5 поред сваког овлашћења наведеног у табели):

1 – нема процесне вредности, 2 – мала процесна вредност, 3 – нисам сигуран, 4 - велика процесна вредност

1. Прикупљање обавештења од грађана	1	2	3	4
2. Преглед превозних средстава, путника и пртљага	1	2	3	4
3. Ограничење кретања на одређеном простору	1	2	3	4
4. Утврђивање истоветности лица и предмета	1	2	3	4
5. Расписивање потраге за лицима и предметима	1	2	3	4
6. Преглед објеката и просторија државних органа, предузећа, радњи и других правних лица и увид у њихову документацију	1	2	3	4
7. Прибављање евиденције остварене телефонске комуникације, коришћених базних станица и лоцирање места са којег се обавља комуникација	1	2	3	4
8. Саслушање осумњиченог	1	2	3	4
9. Увиђај	1	2	3	4
10. Вештачење	1	2	3	4
11. Реконструкција	1	2	3	4
12. Прибављање исправе	1	2	3	4
13. Претресање стана и других просторија и лица	1	2	3	4
14. Привремено одузимање предмета	1	2	3	4

14. Која овлашћења прописана Законом о полицији и у којој мери примењујете у предистражном поступку (заокружите одговарајући број од 1 до 5 поред сваког овлашћења наведеног у табели):

1 – никада, 2 – једном месечно, 3 – једном недељно, 4 – два и више пута недељно, 5 - пет и више пута недељно

Упозорење и наређење	1 2 3 4 5
Провера и утврђивање идентитета лица и идентификација предмета	1 2 3 4 5
Позивање	1 2 3 4 5
Довођење	1 2 3 4 5
Задржавање лица и привремено ограничење слободе кретања	1 2 3 4 5
Прикупљање обавештења	1 2 3 4 5
Привремено одузимање предмета	1 2 3 4 5
Преглед простора, објеката, документације и контрадиверзиони преглед	1 2 3 4 5
Заустављање и прегледање лица, предмета и саобраћајних средстава	1 2 3 4 5
Обезбеђење и преглед места догађаја	1 2 3 4 5
Утврђивање присуства алкохола и/или психоактивних супстанци	1 2 3 4 5
Употреба средстава принуде	1 2 3 4 5

15. Које мере и радње прописане Законом о полицији и колико често примењујете у предистражном поступку (заокружите одговарајући број од 1 до 5 поред сваког овлашћења наведеног у табели):

1 – никада, 2 – једном месечно, 3 – једном недељно, 4 – два и више пута недељно,
5 - пет и више пута недељно

Полицијско опажање, опсервирање	1 2 3 4 5
Снимање на јавним местима	1 2 3 4 5
Полиграфско испитивање	1 2 3 4 5
Пријем пријава о учињеном кривичном делу (<i>и прекршају</i>)	1 2 3 4 5
Трагање за лицима и предметима	1 2 3 4 5
Мере циљане потраге	1 2 3 4 5
Криминалистичко форензичка регистрација, узимање других узорак и криминалистичко форензичка вештачења и анализе	1 2 3 4 5
Јавно расписивање награде	1 2 3 4 5

16. Како оцењујете сарадњу са јавним тужилаштвом?

а) лоша,
б) задовољавајућа,
в) добра,
г) веома добра.

17. Да ли и колико често јавни тужилац присуствује радњи коју предузимате:
1 – никада, 2 – једном у 10 случајева, 3 – до три пута у 10 случајева, 4 - до шест пута у 10 случајева, 5 - преко шест пута у 10 случајева

1. Саслушање осумњиченог	1 2 3 4 5
2. Увиђај	1 2 3 4 5
3. Реконструкција	1 2 3 4 5

4. Претресање стана и других просторија и лица	1	2	3	4	5
--	---	---	---	---	---

18. Како и колико често комуницирате са надлежним ЈТ у току предистражног поступка (заокружите одговарајући број од 1 до 5 поред сваке тврдње наведене у табели):

1 – никада, 2 – једном месечно, 3 – једном недељно, 4 – два и више пута недељно, 5 – најмање једном дневно.

1. Разменом писаних аката	1	2	3	4	5
2. Непосредно усмено	1	2	3	4	5
3. Фиксним телефоном	1	2	3	4	5
4. Мобилним телефоном - обичним позивом	1	2	3	4	5
5. Мобилним телефоном - СМС поруком	1	2	3	4	5
6. Мобилним телефоном – посредством апликација (нпр. Вибер)	1	2	3	4	5
7. Мејлом	1	2	3	4	5

19. Да ли се догодило да надлежни ЈТ накнадно каже да сте га погрешно известили о неком догађају када сте комуницирали телефоном или непосредно усмено:

1 – никада, 2 – веома ретко, 3 – понекад, 4 - често, 5 - веома често

20. Да ли су постојећа полицијска овлашћења довољна за ефикасно предузимање радњи у предистражном поступку:

- а) постојећа овлашћења треба боље прописати,
б) постојећа овлашћења треба проширити, и то конкретно:

в) на постојеће врсте овлашћења треба додати још нових, као што је:

г) није потребно ништа мењати.

21. Када примените неко полицијско овлашћење да ли то евидентирате у одговарајућу евиденцију о примени полицијских овлашћења:

1 – никада, 2 – веома ретко, 3 – понекад, 4 - често, 5 - увек

Питања за интервју
(криминалистички полицајац)

1. Пол: М Ж
2. Колико година имате?
3. Организациона јединица у којој радите?
4. Радно место на ком сте распоређени ?
5. Колико дуго радите у полицији?
6. Који је ниво и врста вашег образовања?
7. Која овлашћења (мере, радње) прописана ЗКП-еом и у којој мери, Ви лично, односно они којима сте надређени, примењују у предистражном поступку?
8. Која овлашћења (мере, радње) прописана Законом о полицији и у којој мери, Ви лично, односно они којима сте надређени, примењују у предистражном поступку?
9. Колика је процесна вредност материјала прибављених применом полицијских овлашћења (мере, радње) прописаних ЗКП-еом?
10. Како оцењујете сарадњу са јавним тужилаштвом?
11. Како и колико често комуницирате са надлежним ЈТ?
12. Да ли је и колико често (од прописивања ЗКП-еом такве могућности) ЈТ покренуо иницијативу за покретање дисциплинског поступка против полицијских службника?
13. Да ли су постојећа полицијска овлашћења довољна за ефикасно предузимање радњи у предистражном поступку?
14. Како унапредити рад полиције у предистражном поступку?

Прилог 3

Анкетни упитник (јавни тужилац)

Поштовани јавни тужиоци, пред вама је анонимни упитник у склопу емпиријског истраживања за потребе израде докторске дисертације на тему „Полиција као субјект предистражног поступка и процесна вредност прикупљених материјала у предистрази“, студента докторских студија Ивице Млађовића на Правном факултету Универзитета у Крагујевцу. Молим Вас да пажљиво прочитате свако питање, заокружите број или слово испред одговарајућег одговора, а по потреби допишите одговор. Хвала Вам на издвојеном времену.

1. Пол: М Ж

2. Колико година имате (заокружите одговарајуће слово):

- а) од 25 до 30, в) од 41 до 50,
б) од 31 до 40, г) преко 51.

3. Назив радног места: _____.

4. Колико дуго радите у јавном тужилаштву (заокружите одговарајуће слово):

- а) од 1 до 5 година,
б) од 6 до 10 година,
в) од 11 до 20 година,
г) преко 20 година.

5. Да ли је и у којој мери заступљено стручно усавршавање ЈТ:

- а) не постоји
б) постоји, али недовољно, треба повећати за _____ %
в) постоји у довољној мери

6. Како бисте оценили вашу сарадњу са полицијом?

- а) лоша,
б) задовољавајућа,
в) добра,
г) веома добра.

7. Када полиција прикупи сав материјал у предистрази и достави тужилаштву, колико то утиче да донесете одлуку о даљем поступку? То утиче:

- а) мање од 10%
б) 10-30%
в) 30-50%
г) 50-70%
д) 70-90%
ђ) преко 90%

8. Када сте благовремено обавештени да се догодило кривично дело, да ли одлазите на место догађаја:

1 – никада, 2 – једном у 10 случајева, 3 – до три пута у 10 случајева, 4 - до шест пута у 10 случајева, 5 - преко шест пута у 10 случајева

9. Када добијете обавештење да је учињено кривично дело да ли се састајете са полицијом како бисте разговарали о томе шта даље треба предузети или одлуку о томе доносите без разговора са њима?

1 – без разговора са полицијом, 2 – о томе разговарамо једном у 10 случајева, 3 – до три пута у 10 случајева, 4 - до шест пута у 10 случајева, 5 - преко шест пута у 10 случајева

10. Поред формалне, да ли имате потпуну и фактичку контролну над предистражним поступку:

1 – имам;

2 – делимично имам, због _____;

3 – немам, због _____.

11. Да ли су постојећи механизми ваше контроле над полицијом довољни за ефикасан рад у предистражном поступку:

1 – јесу;

2 – делимично јесу, због _____;

3 – нису, због _____.

12. Да ли се некада догодило у вашем раду да полиција није предузела активности које сте наредили:

1 – никада, 2 – једном у 10 случајева, 3 – до три пута у 10 случајева, 4 - до шест пута у 10 случајева, 5 - преко шест пута у 10 случајева

13. Да ли сте икада наишли на ситуацију да полицајац прими наређење свог надређеног које је супротно вашем?

1 – никада, 2 – једном у 10 случајева, 3 – до три пута у 10 случајева, 4 - до шест пута у 10 случајева, 5 - преко шест пута у 10 случајева

14. Да ли сте икада тражили покретање дисциплинског поступка против полицајца у складу са чланом 44. ЗКП-а?

1 – Да, до сада _____ пут/а. 2 – Не

15. Ако сте одговорили са да, да ли знате исход ваше иницијативе:

1 – Да 2 – За нек да, за неке не 2 - Не

16. Да ли сте некада у предистрази преузели од полиције предузимање радње (чл. 285, ст.5. ЗКП):

1 – никада, 2 – једном у 10 случајева, 3 – до три пута у 10 случајева, 4 - до шест пута у 10 случајева, 5 - преко шест пута у 10 случајева

17. Да ли и колико често присуствујете радњама које предузима полиција (табела):

1 – никада, 2 – једном у 10 случајева, 3 – до три пута у 10 случајева, 4 - до шест пута у 10 случајева, 5 - преко шест пута у 10 случајева

5. Саслушање осумњиченог	1 2 3 4 5
6. Увиђај	1 2 3 4 5
7. Реконструкција	1 2 3 4 5
8. Претресање стана и других просторија и лица	1 2 3 4 5

18. Како и колико често у просеку комуницирате са полицијом у току предистражног поступка (заокружите одговарајући број од 1 до 5 поред сваке тврдње наведене у табели):

1 – никада, 2 – једном месечно, 3 – једном недељно, 4 – два и више пута недељно, 5 – најмање једном дневно.

8. Разменом писаних аката	1 2 3 4 5
9. Непосредно усмено	1 2 3 4 5
10. Фиксним телефоном	1 2 3 4 5
11. Мобилним телефоном - обичним позивом	1 2 3 4 5
12. Мобилним телефоном - СМС поруком	1 2 3 4 5
13. Мобилним телефоном – посредством апликација (нпр. Вибер)	1 2 3 4 5
14. Мејлом	1 2 3 4 5

19. Када сте са полицијом комуницирали телефоном или непосредно усмено, да ли се накнадно догодило да се нисте добро разумели и да су они урадили нешто другачије од оног што сте ви рекли:

1 – никада, 2 – једном у 10 случајева, 3 – до три пута у 10 случајева, 4 - до шест пута у 10 случајева, 5 - преко шест пута у 10 случајева

20. Да ли су постојећа овлашћења која имате довољна за ефикасно предузимање радњи у предистражном поступку:

- а) постојећа овлашћења треба боље прописати,
 б) постојећа овлашћења треба проширити, и то конкретно:

в) на постојеће врсте овлашћења треба додати још нових, као што је:

г) није потребно ништа мењати.

21. Да ли су постојећа полицијска овлашћења довољна за ефикасно предузимање радњи у предистражном поступку

- а) постојећа овлашћења треба боље прописати,
 б) постојећа овлашћења треба проширити, и то конкретно: _____
 в) на постојеће врсте овлашћења треба додати још нових, као што је: _____
 г) није потребно ништа мењати.

Прилог 4

Питања за интервју (јавни тужилац)

1. Пол: М Ж
2. Колико година имате?
3. Организациона јединица у којој радите и радно место?
4. Колико дуго радите у ЈТ?
5. Да ли је и у којој мери заступљено стручно усавршавање ЈТ?
6. Која овлашћења (мере, радње) прописана ЗКП-еом и у којој мери, Ви лично, односно они којима сте надређени, примењују у предистражном поступку?
7. Колика је процесна вредност материјала прибављених применом полицијских овлашћења (мере, радње) прописаних ЗКП-еом?
8. Како оцењујете сарадњу са полицијом?
9. Како и колико често комуницирате са полицијом (да ли треба унапредити)?
10. Да ли је и колико често (од прописивања ЗКП-еом такве могућности) ЈТ покренуо иницијативу за покретање дисциплинског поступка против полицијских службника?
11. Да ли су постојећа полицијска овлашћења довољна за ефикасно предузимање радњи у предистражном поступку?
12. Да ли су постојећа овлашћења ЈТ довољна за ефикасно предузимање радњи у предистражном поступку?
13. Како унапредити рад ЈТ и полиције у предистражном поступку?

БИОГРАФИЈА АУТОРА

Ивица Млађовић је рођен 4.4.1986. године у Новом Пазару. Основну школу је завршио 2001. године у селу Жеровница, општина Звечан, АП Косово и Метохија. Средњу школу унутрашњих послова у Сремској Каменици завршио је 2005. године, као један од најбољих кадета са просечном оценом 4,93. Исте године уписао је Полицијску академију у Београду где је дипломирао 2009. године, са просечном оценом 8,12 и стекао стручни назив дипломирани официр полиције. Дипломске академске судије - мастер завршио је 2011. године на Криминалистичко-полицијској академији у Београду са просечном оценом 8,63 и стекао академски назив мастер криминалиста. Мастер рад је израдио на тему – Ратни злочин у међународном кривичном праву.

Радни однос у Министарству унутрашњих послова Републике Србије, засновао је 1.7.2005. године, као полицајац приправник. По окончању студија на Полицијској академији распоређен је од 1.10.2009. године на пословима криминалистичке полиције - сузбијање имовинских деликата, а у више наврата је због потреба службе (испомоћ), по наређењу надлежног руководиоца обављао послове помоћника командира у полицијској испостави. Од 2013. године до данас обавља послове у Центру за основну полицијску обуку у Сремској Каменици на радном месту - тренер за стручну наставу у Одсеку за област полицијски послови и овлашћења. У Средњој школи унутрашњих послова „Јаков Ненадовић“, у току школске 2023/2024. години ангажован је као наставник на предмету Основи полицијске професије.

Учесник је на неколико међународних или научних скупова са међународним учешћем и објавио је више научних радова као аутор или коаутор.

Ожењен, отац ћерке Дуње.

ИЗЈАВА АУТОРА О ОРИГИНАЛНОСТИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Изјављујем да докторска дисертација под насловом:

Полиција као субјект предистражног поступка и процесна вредност прикупљених материјала у предистрази

представља *оригинално ауторско дело* настало као резултат *сопственог истраживачког рада*.

Овом Изјавом такође потврђујем:

- да сам *једини аутор* наведене докторске дисертације,
- да у наведеној докторској дисертацији *нисам извршио/ла повреду* ауторског нити другог права интелектуалне својине других лица,

У Крагујевцу, 26.11.2025. године,

потпис аутора

**ИЗЈАВА АУТОРА О ИСТОВЕТНОСТИ ШТАМПАНЕ И ЕЛЕКТРОНСКЕ
ВЕРЗИЈЕ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ**

Изјављујем да су штампана и електронска верзија докторске дисертације под насловом:

Полиција као субјект предистражног поступка и процесна вредност прикупљених материјала у предистрази истоветне.

У Крагујевцу, 26.11.2025. године,

Ивица Млађовић

потпис аутора

ИЗЈАВА АУТОРА О ИСКОРИШЋАВАЊУ ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ

Ја, Ивица Млађовић,

дозвољавам

не дозвољавам

Универзитетској библиотеци у Крагујевцу да начини два трајна умножена примерка у електронској форми докторске дисертације под насловом:

Полиција као субјект предистражног поступка и процесна вредност прикупљених материјала у предистрази

и то у целини, као и да по један примерак тако умножене докторске дисертације учини трајно доступним јавности путем дигиталног репозиторијума Универзитета у Крагујевцу и централног репозиторијума надлежног министарства, тако да припадници јавности могу начинити трајне умножене примерке у електронској форми наведене докторске дисертације путем *преузимања*.

Овом Изјавом такође

дозвољавам

не дозвољавам⁶³⁹

припадницима јавности да тако доступну докторску дисертацију користе под условима утврђеним једном од следећих *Creative Commons* лиценци:

- 1) Ауторство
- 2) Ауторство - делити под истим условима
- 3) Ауторство - без прерада
- 4) Ауторство - некомерцијално
- 5) Ауторство - некомерцијално - делити под истим условима

⁶³⁹Уколико аутор изабере да не дозволи припадницима јавности да тако доступну докторску дисертацију користе под условима утврђеним једном од *Creative Commons* лиценци, то не искључује право припадника јавности да наведену докторску дисертацију користе у складу са одредбама Закона о ауторском и сродним правима.

⑥ Ауторство - некомерцијално - без прерада⁶⁴⁰

У Крагујевцу, 26.11.2025. године,

Милоша Мрајовић

потпис аутора

⁶⁴⁰ Молимо ауторе који су изабрали да дозволе припадницима јавности да тако доступну докторску дисертацију користе под условима утврђеним једном од *Creative Commons* лиценци да заокруже једну од понуђених лиценци. Детаљан садржај наведених лиценци доступан је на: <http://creativecommons.org.rs/>